

The Challenge of Qualitative Generalisations in Communication Research

BENTE HALKIER

One of the questions by which we usually judge each others' research and our students' analytical skills is "what can we actually say using this piece of work?" What kinds of claims of generality are made, and how validly are these claims sustained? Valid generalisation is usually considered an important element of convincing research both in the qualitatively and the quantitatively oriented approaches to communication research (Jensen, 2002:266-68). Yet particularly among qualitatively oriented researchers, the possibility as well as the desirability of generalising beyond the particular context of data-production is sometimes questioned.

There is quite a body of literature describing the different analytical designs and models of inference and their consequences for generalisation at an epistemological level of theory of science (e.g., Blaikie, 1993; Danermark et al., 2002; Jensen, 2002; Ragin, 1987; Sayer, 1992). But it seems more difficult to find literature that describes concretely how to go about making valid generalisations at a practical methodological level, at least as regards research based on qualitative data. It appears to be implicitly assumed that we are able to appropriate and implement rather abstract, general and complex knowledge into well-functioning practical choices – something we would definitely question if it were assumed about any other group of text-users.

Thus, the purpose of this article is to contribute to the ongoing discussions within communication research by concretely exemplifying different strategies for making qualitative generalisations. This is attempted in two steps. First, the article discusses different principles and priorities in qualitative gen-

eralisation. Second, the article describes three different concrete examples of generalisations in a research project on consumption and communication, explains how they were made and discusses why these categories can be understood as such types of generalisations.

Qualitative Generalisation in General

Comparing generalisations made from quantitative and qualitative data material, some important differences emerge. This is not to say that one way of producing data and generalising is better than another. Hopefully, the tendencies in communication research towards cross-fertilisation and convergence (Schrøder, 2001) will soon make these kinds of statements superfluous. What methods are used for data production should depend on what kind of question the researcher wishes to shed light upon and what theoretical approach is used. But having made these choices, what can be said on the basis of the two different types of data is quite different.

Respondents in quantitative communication studies, for example national television news audience studies, are selected by probability sampling to form a large sample in order to make the composition of the sample as similar as possible to that of the population (or at least to make the differences as small and predictable as possible). This way the patterns of television news watching can be statistically generalised back to the entire population from which the sample was drawn, because the sample is considered representative of the population (Hansen et al., 1998:239-42; Hellevik, 1984:76-89; Østbye et al., 1997:128-31). Thus, generalisation is constructed to go via the units of the sample to the population.

Informants in qualitative communication studies, for example ethnographic interviews about the in-

Department of Communication, Journalism and Computer Science, Roskilde University, Universitetsvej 1, DK-4000 Roskilde, bha@ruc.dk

ternal communication in an organisation, are chosen by selective sampling to form a small sample in order to make the composition of the sample reflect the most important analytical characteristics in relation to the research question. This depends, of course, on whether “maximum variation”, “theoretical sampling”, “best-case” or another model fits the research question. Thus, the socio-cultural patterns of the internal communication of the organisation can be analytically generalised to the theoretical categories in the field of internal organisational communication, because the sample results are considered to systematically conceptualise socio-cultural dynamics and relations (Blaikie, 1993:176-81; Johnson, 1990:27; Kvale, 1996:233-34; Neergaard, 2001:23-24). Hence, generalisation is constructed to go via the variables of the sample to the scientific categories.

The ability to make such analytical generalisations on the basis of qualitative data depends on a range of scientific choices, argumentations and performances. One important issue is, of course, all the concrete methodological choices and performances made as part of the overall analytical design of the research. Is the theoretical framework in accordance with the question and the research field? Are the operationalisations of theoretical concepts valid in relation to the research field? Is the sampling of informants or texts valid in relation to the theoretical framework, the intensive design and the research field? Do the data production and the interpretation and analysis of the data material show good and reflected workmanship? These choices, performances and their documentation – by making them explicit with argumentations for other communication researchers – are methodological pre-conditions for concrete attempts to establish analytical generalisations on the basis of qualitative inferences. This is what most methodology texts are about: trying to devise feasible and convincing principles for such workmanship.

Another important issue is the position in scientific theory taken by the researcher. Even though this article attempts, in the following sections, to show concretely how generalisations can be made, the level of theory of science in generalisations is not something than can be dispensed with. On the contrary, our basic understandings of the socio-cultural world and how to produce knowledge about it direct our practical research, and if researchers do not attempt to explicitly clarify such understandings in theory of science terms, there is always the risk of deficient analytical consistency or of working on the basis of non-analytical prejudices (Jen-

sen, 2002:268; Knudsen, 1989). Moreover, the ways in which we attempt to make generalisations on the basis of qualitative data should reflect our positions regarding knowledge interests and knowledge production. Thus, theory of science positions are both very abstract constructions, but also have very concrete consequences.

An example of this is the use of language. This may seem trivial, but the words a researcher uses to describe a study are important. Some words signal very strongly to other researchers what kind of scientific theory, and hence epistemology, forms the basis of the generalisations. It is still not unusual to find that researchers and students who explicitly adhere to some variety of social constructivism can talk about data *collection*. Underlying this term, however, is the assumption that the socio-cultural data are out there, separate from the researcher, waiting to be picked up, which is at odds with one of the most important assumptions within social constructivism (Guba & Lincoln, 1994). It is also not unusual to come across studies in which the overall design is labelled *abductive* (Blaikie, 1993:176-78), which indicates a flexible and revising relation between empirical categories and theoretical concepts. Nevertheless, such studies sometimes define and use some of the core theoretical concepts concretely and in a rather absolute manner, pretending to know exactly what should be looked for in the empirical field. This is in opposition to one of the intensions behind *abductive inferences*: To keep a systematically open mind towards several possible interpretations of categories and dynamics of the empirical field (Jensen, 2002:263-66) by, e.g., defining and using theoretical concepts in a more sensitive manner (for the distinction between absolute and sensitive concepts, see Blumer, 1954).

Finally, and getting closer to actual generalisations, it is also possible to read descriptions of qualitative data that lapse into numerical reports or mere pseudo-quantitative terms such as “how the majority of the informants think”, thus using the language of another type of generalisation – the quantitative – that does not make analytical sense. It is, of course, quite a different matter if a combination of methodologies or a cross-over methodology is deliberately chosen, argued for and carried out, such as in Q-methodology (Schröder & Hansen, in press). Yet even in that case, the qualitative and the quantifying descriptions and arguments will usually be kept separate and then held together, but not mixed up.

Directly regarding generalisation, different theory of science positions tend to construct differ-

ent goals for generalisation, depending on the knowledge interests expressed in the different approaches. Within realism, generalisation often involves an explanatory ambition (e.g., Danermark et al., 2002:96-98; Keat and Urry, 1987:27-36; Sayer, 1992:103-17). This is due to an assumption that, on a continuum from the very concrete to the very abstract, all categories are considered real. In this case, one of the goals of analytical generalisation is to explain very concrete events in communication and media using more abstract mechanisms and structures. Within some strands of social constructivism, however, generalisation involves a more interpretative and critical re-descriptive ambition (e.g., Åkerström, 1999:13-15). Here assumptions come closer to not anticipating what is real, but to analysing how something becomes discursively constructed as real.

In the great middle range, insights from both theoretical approaches are combined. Communication researchers place themselves in various positions along a continuum between radical realism and radical constructivism. This, I will argue, describes much of the situation of so-called “normal” scientific praxis more adequately than does intense positioning in either camp. Perhaps this is because there is less contradiction between the positions at the epistemological and methodological levels than at the ontological level. Very few constructivists claim that material phenomena do not exist outside of our interpretations of them, while very few realists claim that material phenomena can be analysed without including interpretations. Within this group of combining approaches with, e.g., varying stress on deconstruction, the goal of generalisation be both interpretative and explanatory, where the explanatory part usually lacks strong causal mechanisms, but displays instead more open and contingent dynamics.

The three concrete types of analytical generalisation exemplified in the following main sections were all made within the context of such a combination of approaches. The research project concerns the ways in which consumers handle food risks and how they use media texts as part of this endeavour (Halkier, 2001a); the project is conceptualised within a theoretical framework that combines modern phenomenology and moderate social constructivism. I will argue – along with others (Alvesson & Skoldberg, 2000) – that it is as legitimate and important to be able to analytically categorise the complexities of an empirical field as it is to uphold a stiff kind of theoretical cogency. The challenge is to reflect explicitly upon what consequences this may

have for the concrete production of knowledge and its validity. Thus, researchers can use the three concrete types of analytical generalisation in slightly different ways, for example leaning more or less towards the social constructivist part of the continuum of theoretical positions. The three concrete ways of generalising are, of course, only examples and thus constitute suggestions about how to generalise analytically.

Concrete Examples of Qualitative Generalisation

The three different examples are all “established” generalisations in the sense that they have already been published, and they come from the same qualitative data material in one research project. It is my deliberate analytical intention to show how several different generalisations can emerge from one and the same project. Qualitative data are often so rich that they can be used for various interpretations that are not contradictory (hopefully, unless explicit change of perspective is intended), but rather complementary.

The research project analysed here concerns how consumers handle environmental food risks, with a focus on the use of social norms and public texts¹. In this sense, the research is related to the media and communication research tradition of qualitative user studies (e.g., Drotner, 1994; Morley & Silverstone, 1991). As mentioned, the theoretical framework reflects both modern phenomenology and moderate social constructivism. On the one hand, there is a focus on the everyday life experiences with food risk that people produce, use and reproduce as consumers and media users through their socio-cultural practices in interaction with or in relation to important others (e.g., Goffman, 1959; Gronow & Warde, 2001; Luckmann, 1989; Thompson, 1995). On the other hand, there is a focus on the food and risk interpretations of people as consumers and media users in an interplay between their situational negotiations and fixations of definitions, and the mediated institutional framings of meaning (e.g., Garfinkel, 1967; Goffman, 1974; Laclau, 1996; Potter & Whetterell, 1987).

The empirical data material consists of a combination of data from focus groups (Morgan, 1997) with parents of small children discussing food and risk-handling, and a sample of different kinds of public texts about food and risk. The participants in the focus groups were sampled according to a combination of ethnographic network-snowballing (Johnson, 1990) and variation regarding education

and place of living. The public texts were sampled as types in terms of the kinds of texts the parents in the focus groups explicitly mentioned using in their understandings of food risks². The data material was analysed via systematic qualitative coding and categorising (Coffey & Atkinson, 1996), metaphors and domain interpretation (Hall, 1997; Spradley, 1979) as well as conversation and discourse analysis (Antaki, 1994; Potter, 1996). The expressions of the parents' risk interpretations and risk-handlings were interpreted as happening in the interplay between their individual narratives, the social and communicative dynamics of the groups, and the larger discursive repertoires in society.

Ideal Types

The first type of analytical generalisation is probably also the most widely used one. Examples of ideal types representing generalisations of primary qualitative data or conceptual generalisations over both primary and secondary data are well known to everyone in communication and media research. There are the typical media-user typologies, based on qualitative data materials, categorising media users as, for example, super-users, users and non-users (e.g., Stald, 1998) or classifying media users according to their lifestyles (e.g., Dahl, 1995). And there are also many analytical concepts that reflect ideal type categorisations of aspects of media use (e.g., Silverstone, 1994) and text reception (e.g., Schröder, 2000). Major parts of ideal type qualitative generalisations in media and communication research are constructed as segments, types of user practices and types of interpretive repertoires.

The notion of an ideal type comes from one of the founding fathers of sociology, Max Weber, who defined it as a one-sidedly focused synthesis of diffuse and discrete empirical phenomena into a unified abstract analytical construct, which will never be discovered in this specific form (Weber, 1949:90). The basic process in constructing ideal types is to condense the codings, categories and interpretations of the data material into a limited number of relevant descriptions that one-sidedly underline particular characteristics at the cost of others. Ideal types are meant to reflect their name in the sense that the types cannot be found or categorised (depending on your theoretical position) directly in their pure form in the empirical field. Thus, making an ideal type entails considerable complexity reduction. The challenge is not to oversimplify such a reduction, which is a necessary part of all data treatment and attempts at generalisation.

The concrete example from my research project is a typology of three ideal types of risk-handling in food consumption. In other words, these are ideal types of user practices. The types are called worried risk-handling, irritated risk-handling and pragmatic risk-handling (Halkier, 2001c).

In *worried risk-handling*, food is something that is talked about, and risk is considered an important family issue. Debates in the media are followed, information on risk issues is actively sought, and the question of how one should respond is subject to negotiation within the social network. Consumers attempt to buy and use food stuffs that they typify as less risky, as this woman explains: *"No, no...but a better kind of foodstuff in the sense that...well, we can't know, can we, but it's probably because we hope that, there ARE not so many leftovers of all sorts of strange stuff that we don't know about how they will react in our body, right? That's why we are ready to pay a bit more for it, right?"* There is a tendency to see oneself, as a consumer, as capable of agency in society, as making a difference in food security and quality through one's practices. Trust in relation to handling food risks is expressed both as abstract institutional relations, such as state-controlled labelling schemes, but also as close-knit personal relations, such as getting apples from your neighbour.

In *irritated risk-handling*, food is something that is enjoyed, and risk in relation to food is understood as something that threatens other everyday life relations around food. Thus, risk is primarily associated with the amounts of risk communication in the media, that which "enters" family life via television and newspapers. Irritated risk-handling entails considerable frustration and shifting practices at different times, often according to how mediated discourses are experienced or because other everyday concerns are prioritised. A diffuse lack of trust in all other societal actors is expressed, and consumers do not see themselves as carrying any agency in society in relation to food issues. This is expressed by one of the men: *"But I am also tired of them [i.e. media, authors note] in the sense that...they take up something, right, and then actually, I sit and get all excited about it and say that it's bloody well too bad...but my possibilities to do ANYTHING about it, they are not really there...are they? So...the fish doesn't get better from them making such a show, right? I've just had yet another problem thrown in my face, right?"*

In *pragmatic risk-handling*, food is not talked about, and risk in relation to food is understood as yet another daily life problem for which some prac-

tical solutions must be found. Thus, particular choices and practices are settled and turned into practical routines so it is not necessary to reflect upon the problems every time consumers shop, cook, eat and watch television. This is expressed in the following quote: *"I also think about things such as fruit and the like, you can't assess when they say it's not sprayed, but I don't believe very much in that, you know. I think it's all sprayed to some degree, you know. But you know, you can't do anything else but buy it and wash it and then...eat it."* Here, trust in relation to risk-handling is varied just as for worried risk-handling.

These three ideal types of risk-handling with regard to food are each representations of consumers and media users that have been pushed to the extremes. They were constructed in four steps. First, a round of basic open coding and a round of relational categorising, using everyday life analytical categories, were made of the whole focus group data material (Coffey & Atkinson, 1996:26-45). Second, the first contours of differences in ways of handling risk emerged from the categorising, and I categorised patterns in similarities and differences in risk-handling practices and interpretations, while still "combing" the entire material in order to also look for systematicity against the emerging patterns of similarity and difference. Third, I concentrated on the now apparent different types of practices and began to aim for a "connected" form of practice for each using thematic coding, i.e., a type of risk-handling that one-sidedly underlined particular characteristics and that was distinctively different from the others. Examples of the characteristics cultivated were how risk is socio-culturally associated, how media texts are used in relation to risk-handling, and which particular types of practical appropriations are carried out. Finally, theoretical conceptualisations of the three ideal types were also applied, placing the different types of risk-handling in relation to discussions on the contested space of the body in modern societies (e.g., Foucault, 1978).

Furthermore, we can use this example of ideal type generalisation to argue that ideal types can be used irrespective of where the researcher places herself on a continuum between critical realism and social constructivism. If the researcher's orientation is more towards the realist side, perhaps the focus will be more on trying to explain which socio-cultural structures form the differences in risk-handling experiences. However, if the researcher's orientation is more towards the constructivist side, perhaps the focus will be on underlining how con-

sumers can occupy the different positions of the types in different socio-cultural contexts.

Variables

Using the term variable may seem misplaced to some researchers working with qualitative methods as it comes out of quantitative terminology. However, the term is used here to reflect how qualitative generalisation in general goes via the variables. But the term is also used in the heading as shorthand for the single elements of social and cultural categories and dynamics of studies. In this way, this type of generalisation usually "zooms in" on particular single aspects of the results of a study as parts of the qualitative generalisation.

Single variable generalisation plays an important role in, for example, comparative studies and case study research, where it is important to explicate rather precisely *what* is being compared if the ambition is to say something more general than telling e.g. a number of localised case stories. One could, in principle, attempt such a task by constructing ideal types as well, but case studies and comparative studies often involve such large data material that, in order to keep up systematics, each variable is first categorised and analysed individually. At the level of single aspects of the data material, the researcher decides whether the patterns of this single aspect display characteristics sufficiently identical to be formally ascribed to one category (Ragin, 1987).

However, this way of looking at even single aspects of empirical patterns as things that can be ascribed decidedly to one category does not tally well with some approaches to qualitative research in which the complexity of patterns and the cross-categorisations of patterns are often underlined (Coffey & Atkinson, 1996). Some would perhaps suggest grounded theory methods (e.g., Strauss & Corbin, 1990) to include such complexities, as this approach appears to be focused on single variables via elaborate coding procedures combined with a sensitivity to context via its stress on concepts to be grounded in the empirical field. But grounded theory tends to work from an inductivist assumption, thus legitimising a scientific theoretical position wherein researchers can enter a field without theoretical (or socio-cultural) presuppositions (Alvesson & Sköldberg, 2000:32). Furthermore, the elaborate coding procedures seem rather mechanistic, commonsensical and in the end decontextualising (Coffey & Atkinson, 1996:48; Jensen, 2002:248).

Instead, I will suggest that supplementing qualitative systematic coding and thematic categorisation with a theoretical framework that can conceptualise the complexities of the context of one's variables could be one way of avoiding formalistic ways of using variables in qualitative generalisations. Working in an abductive manner, this would be part of the processes of re-describing and re-contextualising single aspects of data (Danermark et al., 2002:109-10). Thus, it is important to see the single aspects of data patterns (the variables) as always being in configuration with other dynamics of the context. In a way, this can be described as making a Norbert Elias "twist" on variable generalisation. Elias uses the term "figuration" to transcend the views that see the individual level of analysis as something separate from the societal level (Elias, 1978b:128-33); by figuration he meant the patterns of relationships in socio-cultural processes. Thus, seeing single variables in configuration with relevant dynamics of the socio-cultural context constitutes making variable generalisation relational.

The concrete example from my research project can be seen as a generalisation of four configurations of the single aspect of ambivalence in consumers' handling of risk communication (Halkier, 2001a).

"Ambivalence as tension" is the first configuration of the category. Here consumers experience ambivalence, in relation to their use of media texts concerning food risk-handling, as conflicts resulting in tensions in everyday life. Consumers find it difficult to avoid knowledge about various risks due to the extent of information and debate in the media. This problematisation of food in the media is experienced as spoiling the pleasurable and important things about food in the family, such as enjoying the taste of meals and arranging meals to strengthen the family feeling, because forced reflections on food easily come into conflict with the pleasures. Here, the relations around ambivalence seem to accord with the tension between desire and control of bodily practices, conceptualised in the literature that relates body and culture to general historical tendencies in modernity (Elias, 1978a:245-63; Foucault, 1978:139-45).

"Ambivalence as legitimate" denotes consumers' relations with ambivalence in using media texts in risk-handling, where ambivalence is interpreted as an acceptable aspect of risk-handling. Contradictions between, for example, general recommendations of mediated discursive repertoires on food risks and specific deficiencies in space of action in everyday life are interpreted as negative. But these are things consumers have to live with, because such

ambivalence is a basic condition of being a food consumer in a medialised society. Hence, ambivalence arises from the contingency of social life and consumers can differentiate themselves discursively from having a personal problem. The consumer accounts around this have a tendency to be characterised by facticity, and a relational interpretation of accounts constructing facticist claims could be to see them as attempts at establishing the social legitimacy of one's own practices (Potter, 1996:122-24).

"Ambivalence as normal" categorises the consumer experiences with ambivalence in using media texts in risk-handling as normal, where ambivalence is being incorporated into everyday practices without necessarily producing much tension or resulting in attempts at legitimisation. Thus, ambivalence is made a normal feature of practices and becomes built into the continuous story of oneself as a consumer, and mediated discursive repertoires are only tacitly drawn upon. Here, it is possible to fit, for example, tinned conventional fast food into a food style of fresh organic food. This process can be seen as a parallel to Georg Simmel's argument about fashion. He describes a process in everyday life whereby subjective individual changes in styles of practices can be incorporated via bricolage that is socially stylised, that is the "deviations" are worked into a new practical display or discursive narrative by drawing upon a recognisable social frame (Simmel, 1991:69).

"Avoiding ambivalence?" describes the consumer experience wherein avoidance of the very experience of ambivalence is attempted. Here consumers routinise their risk-handling practices, and since routines work on tacit knowledge and bodily remembrance, the potentially forced reflexivity in appropriation of mediated discursive repertoires on food risk, being in conflict with other food relations, can be escaped. Such processes illustrate the debate about the individual being ascribed with more moral responsibility in a medialised society, and about whether this constitutes an opportunity or a problem (Thompson, 1995:225-34).

The four configurations of the variable ambivalence were constructed later than the three ideal types. Hence, all the basic coding and categorising was already done. In fact, I began to "zoom in" on the single aspect of ambivalence, because the ideal types of risk-handling had been criticised for not conceptualising contradictions, polyvalence, shifts and liminality. Furthermore, an analysis comparing the dominating discursive repertoires in the focus group data material and the other set of data material – the public texts on food risks – pointed to am-

bivalence as an important characteristic of consumers' constructions of their own role in risk-handling. Thus, a focussed thematic coding of the data material around ambivalence was carried out, partly also inspired by domain interpretation (Coffey & Atkinson, 1996:92-99). Then these patterns of consumer experiences with ambivalence were conceptualised by associating them with concepts for context-relevant socio-cultural relations.

Narratives

This kind of qualitative generalisation has come forward as researchers inspired by different versions of social constructivism and post-structuralism have problematised some of the ways of doing ideal type generalisation and variable generalisation for producing representations that exaggerate the stability of phenomena and relations. The argumentation unfolds as follows: if researchers assume, and are able to demonstrate empirically, that phenomena and relations are formed by people's practical use of language in shifting and complex socio-cultural contexts, then this potential plurality and non-finality should be reflected better in our generalisations. This is one of the basic premises of, for example, the different types of discourse analysis (e.g., Jørgensen & Phillips, 1999; Laclau, 1996; Potter & Wetherell, 1987).

Practical methodological suggestions for producing different generalisations have included constructing positions or positionings (Jensen, 1998), talking about possibilities instead of descriptions (Peräkylä, 1997), and making representations as voices (Stern, 1998). There are two common characteristics of these suggestions. First, they try to combine the complexity and non-finality of empirical data material with analytical systematics, which orders patterns in a story-like way rather than a thing-like way (Tseëlon, 1992). This characteristic is the reason for labelling such generalisations as narrative. Second, they take into account the symbolic power of scientific representations and they counterbalance this power of the researchers; thus expressions of the participating subjects are represented fairly directly. This is not done as a claim to authenticity, but as a recognition of the polyphony involved in the first-order constructs of the socio-cultural processes in question and thus in creating second-order constructs (Alvesson & Skoldberg, 2000:258-59; Blaikie, 1993:179-81).

The concrete example of narrative generalisations from my research project is the four social norms that "result" from consumers' norm negotia-

tion about risk-handling in food, although the study produced many more (Halkier, 2001b). This generalisation can be seen as an example of the generalised categories consisting of positions that actors can occupy to various degrees in different contexts. It would take up too much space to illustrate all four norms with the necessary lengthy quotes of discussions, so only one of the norms will be illustrated, and the other three will merely be mentioned.

The examples of norms for handling food risks on which consumers established consensus in their negotiations with one another are the following:

- Personally known products are best
- You should buy Danish
- Keep your anxiety over dirt in check
- Cutting corners is okay in a busy everyday life

The last norm – or position that consumers and media-users can take discursively – is being negotiated towards a consensus in the following quote:

Jan: "The chickens we had tonight, actually they are Easter food, right? But it's often difficult. In reality, it is limited to a couple of months where you can get chickens...if you should follow the seasons, right?" [*Marie*: Yeah...]

Mette: "But that's also the ideal thought. You know, that's when you talk about it and think, oh but what is it I would like to do. Now and then you remember that this is what you prefer to do – and then there are the days when you fuck-all just have to get the children from daycare and shop and you are off at seven o'clock, right? Then it's roast pork and... [*Jan*: "Oh, you mean Monday to Friday?"]...and French fries or such things."

Marie: "You know, if the children can choose what we are having today, we have roasted something with potatoes and gravy. And then you know there's peace and quiet! Everyone eats and is happy."

Mette: "This is what...at least I think it's important to allow yourself to say, but that's the way it is then, right?" [*Marie*: "Mmm."]

The positions that each norm represents were constructed after the basic work of coding and categorisation was carried out, building on this work, like the example on variable generalisation around the variable ambivalence. For producing the norm positions, the following step was taken. I combined a

focused categorisation and conceptualisation by combining a number of different categories for dealing with norms, such as conventionality, facticity and reflexivity (Mortensen, 1992), with an analysis of handling of consensus and conflicts around these norms using tools from discourse psychology, such as interest management and category entitlement (Potter, 1996:112-18).

Conclusion

It has been the purpose of the present article to contribute to the methodological debate in communication research about generalisation on the basis of qualitative data. While much has been written about qualitative or analytical generalisation at a more abstract theory of science level, little has been written about the practical, methodological “how-to-do-it” aspects. Hence, the article presents and explains in detail three different types of analytical generalisation and shows how these generalisations were constructed on the basis of qualitative data material. This focus on the practical methodological level is *not* to say that scientific theoretical discussions related to qualitative generalisation can be dispensed with. On the contrary, the point is that there is (or ought to be) an intimate relation between the researcher’s scientific theoretical position and the practical methodological design of the entire research process, including the making of generalisations. Theory of science positions are very abstract constructions and they have very concrete consequences. Thus, the article discusses, for each of the three presented types of qualitative generalisation, how the generalisation could be used, depending on where the researcher positions herself on the continuum from critical realism to social constructivism.

The article has presented three different ways of making analytical generalisations: Ideal types, variables in configuration, and narratives. Ideal types are seen as condensed syntheses of the complexities of, e.g., a whole communication context or a connection of several communication dynamics, where particular characteristics are underlined at the cost of others. Variables in configuration are seen as

focussing on one aspect of a communication issue or context at a time, but also as seeing this single aspect in relation to relevant socio-cultural dynamics. Narratives are seen as orderings of patterns of communication dynamics in story-like ways, reflecting the potential plurality and non-finality of the generalisations. The three different kinds of generalisation are exemplified with concrete established generalisations from a research project about how consumers use media texts in their handling of food risks in everyday life.

An important discussion, which is not touched upon explicitly in the article, is what such generalisations can be used for. In media and communication research, such generalisations can be used for mapping or representing socio-cultural fields of communication, for clarifying theoretical concepts at all levels of applicability, and for interpreting or explaining communication phenomena in dynamic and detailed ways. Thus, analytical generalisations can also be used by other researchers to build upon and revise in their own analytical designs and studies. Ideal types, variables in configuration and narratives, unsurprisingly, cannot be used to say anything about the frequency and distribution of particular communication patterns in communication user populations. And if the research producing the specific kind of analytical generalisation is designed to be dominantly social constructivist, the researcher would probably argue that the generalisations should *not* be seen as stable categories with which to sort out and distinguish between, for example, individual media users.

However, the problem is that outside the world of research, journalists, administrators, business people, campaign makers, and political organisations have a tendency to mould the original complex and not necessarily stable analytical generalisations into heavy-handed simplified results such as new segments or so-called truths about communication user populations in order to suit their own interests. Thus, it is indeed a challenge for us as researchers to guide our own communication of complex analytical generalisations, as well as other societal actors’ potential use of them, such that these generalisations are intelligible, but not over-simplified.

Notes

1. The project was entitled, "The Risks of Consumption: Environmental Norms and Consumer Practices". It was financed by the The Strategic Environmental Research Programme, and it was carried out under the auspices of Centre for Social Scientific Environmental Research in Denmark (CeSam). See Halkier, 2000, Halkier, 2001a – c for details.
2. The four types are information leaflets available in supermarkets, particular thematic television shows, television news, and the actual food stuff consumer goods themselves, including their packaging.

References

- Alvesson, M & Sköldberg, K (2000) *Reflexive Methodology. New Vistas for Qualitative Research*. London: Sage.
- Antaki C (1994) *Explaining and Arguing. The Social Organization of Accounts*. London: Sage.
- Blaikie N (1993) *Approaches to Social Enquiry*. Cambridge: Polity.
- Blumer H (1954) What is Wrong with Social Theory? *American Sociological Review*. Vol. 19 (1).
- Coffey A & Atkinson P (1996) *Making Sense of Qualitative Data. Complementary Research Strategies*. London: Sage.
- Dahl H (1995) Nogle Erfaringer med at Operationalisere Bourdiue. *Mediekultur*. No. 24.
- Danermark, B; Ekström, M; Jakobsen, L & Karlsson J C (2002) *Explaining Society. Critical Realism in the Social Sciences*. London: Routledge.
- Drotner, K (1994) Ethnographic Enigmas: 'The Everyday' in Recent Media Studies. *Cultural Studies*. Vol. 8 (2).
- Elis, N (1978a) *What is Sociology?* London: Hutchinson.
- Elias, N (1978b) *The Civilizing Process 1: The History of Manners*. Oxford: Blackwell.
- Foucault, M (1978) *The History of Sexuality. Vol. 1*. Harmondsworth: Penguin Books.
- Garfinkel, H (1967) *Studies in Ethnomethodology*. New Jersey: Prentice Hall Inc.
- Goffman, E (1974) *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press.
- Goffman, E (1959) *The Presentation of Self in Everyday Life*. New York: Anchor Books.
- Gronow, J & Warde, A (2001) *Ordinary Consumption*. London: Routledge.
- Guba, E B & Lincoln, Y S (1994) Competing Paradigms in Qualitative Research. In *Handbook of Qualitative Research* (ed. N K Denzin & Y S Lincoln). London.
- Halkier, B (2001a) Consuming Ambivalences. Consumer Handling of Environmentally Related Risks in Food. *Journal of Consumer Culture*. Vol. 1 (2).
- Halkier, B (2001b) Consuming Risk. Environmentality and Consumers' Handling of Risk in Food Consumption. *Zhurnal Sotsiologii i Sotsialnoi Antropologii* (English version of the Russian journal).
- Halkier, B (2001c) Risk and Food: Environmental Concerns and Consumer Practices. *International Journal of Food Technology and Science*. Vol. 36, pp. 801-12.
- Hall, S (1997) The Work of Representation. In: *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices* (Ed. S Hall). London: Sage.
- Hansen, A; Cottle, S; Negrine, R & Newbold, C (1998) *Mass Communication Research Methods*. London: Macmillan.
- Hellevik O (1984) *Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jensen I (1998) *Interkulturel Kommunikation i Komplekse Samfund*. Frederiksberg: Roskilde Universitets Forlag.
- Jensen K B (2002) *A Handbook of Media and Communication Research*. London: Routledge.
- Johnson J (1990) *Selecting Ethnographic Informants*. London: Sage.
- Jørgensen M W og Phillips L (1999) *Diskursanalyse som Teori og Metode*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Keat, R & Urry, J (1987) *Social Theory as Science*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Knudsen, A (1989) Når Verden er Anderledes. Korsikanske Utroligheder. In *Feltarbejde. Oplevelse og Metode i Ethnografien* (ed. K Hastup og K Ramslov). København: Akademisk Forlag.
- Kvale, S (1996) *Inter Views. An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. London: Sage.
- Laclau, E (1996) Deconstruction, Pragmatism, Hegemony. In: *Deconstruction and Pragmatism* (Ed. S Critchley et al) London: Routledge.
- Luckmann, T (1989) On Meaning in Everyday Life and in Sociology. *Current Sociology*. Vol. 37 (1).
- Morgan, D L (1997) *Focus Groups as Qualitative Research*. London: Sage.
- Morley, D & Silverstone, R (1991) Communication and Context: Ethnographic Perspectives on the Media Audience. In *A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research* (Ed. K B Jensen & N W Jankowski). London: Routledge.
- Mortensen, N (1992) Future Norms. In *From Voters to Participants* (Ed. P. Gundelach & K. Siune). Politica, Århus.
- Neergaard, H (2001) *Udvælgelse af Cases i Kvalitative Undersøgelser*. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Peräkylä, A (1997) Reliability and Validity in Research Based on Transcripts. In *Qualitative Research. Theory, Method and Practice* (Ed. D. Silverman). London: Sage.
- Potter, J (1996) *Representing Reality. Discourse, Rhetoric and Social Construction*. London: Sage.
- Potter, J & Whetterell M (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.

- Ragin, C. (1987) *The Comparative Method: Moving beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. University of California Press.
- Sayer, A (1992) *Method in Social Science. A Realist Approach*. London: Routledge.
- Schröder, K (2001) Beyond the Pioneer Days! – Where is Reception Research Going? Cross-fertilization of Paradigms: A Synthesizing Approach to Qualitative Audience Research. *Nordicom Review*. Vol. 22 (1).
- Schröder, K (2000) Making Sense of Audience Discourses. Towards a Multidimensional Model of Mass Media Reception. *European Journal of Cultural Studies*. Vol. 3 (2).
- Schröder, K & Hansen, S E (in press) Beyond Duality. Danes' Views on Denmark and the European Union 2001. In R. Roby (ed.): *The Changing Face of European Identity: An Eight-Nation Q Study of (Supra) National Attachments*. Lynne Rienner Publishers.
- Silverstone, R (1994) *Television and Everyday Life*. Routledge, London.
- Simmel, G (1991) The Problem of Style. *Theory, Culture and Society*. Vol. 8 (3).
- Spradley, J P (1979) *The Ethnographic Interview*. Holt, Rinehart and Winston, Fort Worth.
- Stald, G (1998) Living with Computers. Young Danes' Uses of and Thoughts on the Uses of Computers. *Sekvens*. Copenhagen University: Department of Film and Media Studies.
- Stern, B (1998) Narratological Analysis of Consumer Voices in Postmodern Research Accounts. In *Representing Consumers. Voices, Views and Visions* (Ed. B Stern). London: Routledge.
- Strauss, A & Corbin J (1990) *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures*. London: Sage.
- Thompson, J B (1995) *The Media and Modernity. A Social Theory of the Media*. Cambridge: Polity.
- Tseñlon, E (1992) Is the Presented Self Sincere? Goffman, Impression Management and the Postmodern Self. *Theory, Culture and Society*. Vol. 9.
- Weber, M (1949). *The Methodology of the Social Sciences*. Glencoe: The Free Press.
- Østbye, H; Helland, K; Knapskog, K; & Hillesund, T (1997) *Metodebok for Mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Åkerstrøm Andersen, N (1999) *Diskursive Analysestrategier*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne, København: Handelshøjskolen.

Mediene og fremskrittet

ASLE ROLLAND

Ideer om fremskritt

Mediene har en åpenbar betydning for sosial *endring*. F.eks. har betydningen for globalisering vært et hovedtema siden Marshall McLuhan lanserte sin globale landsby i 1967, med Manuel Castells' globale nettverksamfunn som det foreløpige høydepunkt, omtalt som informasjonsalderens svar på Marx' "Das Kapital" (Castells 1996). Samtlige dramatiske omveltninger i "ekstremitetens korte århundre" fra 1914 til 1991 (Hobsbawm 1994) er knyttet til utnyttelse av mediesystemets muligheter. Lenin og Mussolini brukte partiavisen, Hitler brukte radioen, Gorbatsjov brukte glasnost. Mediene spilte imidlertid ikke noen selvstendig rolle. Det vil de heller ikke gjøre i det 21. århundres informasjonssamfunn, skal vi tro Castells. Han vegrer seg riktignok mot futurologi, men avslutter likevel sitt trebindsverk med følgende hypotese: "Cultural battles are the power battles of the Information Age. They are primarily fought in and by the media, but the media are not the power holders. Power, as the capacity to impose behavior, lies in the networks of information exchange and symbol manipulation, which relate social actors, institutions, and cultural movements, through icons, spokespersons, and intellectual amplifiers" (Castells 1998: 379). Antitesen til Castells er følgelig at mediene vil spille en selvstendig rolle som maktfaktor i informasjonsalderen.

Mindre åpenbar enn betydningen for endring, er mediernes betydning for *fremskritt*. Dette er jo et normativt begrep, en vurdering av endringens kvalitet, og selv de mest positive reformer kan ha utilsiktede negative sidevirkninger. Jeg vil derfor definere 'fremskritt' som 'en endring hvis positive kon-

sekvenser overskygger de negative'. Hva som er positivt og negativt, kan imidlertid avhenge av øynene som ser. En demokratisk forståelse er at dette avgjør folket. Den innebærer at verdien for de mange betyr mer enn verdien for de få. Georg Henrik von Wright sier det slik i boken "Myten om fremskrittet": Fremskrittets egentlige og eneste målestokk er "menneskers velbefinnende i de omstendigheter de lever under" (Wright 1994).

"Myten om fremskrittet" styrer min refleksjon over mediernes bidrag til utviklingen. Som von Wright vil jeg forholde meg til de to typer ideer om fremskritt:

1. Fremskritt som *teknologi*: økt kunnskap og tekniske landevinninger
2. Fremskritt som *sivilisasjon*: fullkommengjøring av mennesket og samfunnet

For von Wright er våre ideer om fremskritt blitt myter. De er avhumaniserte, det har funnet sted en tingliggjøring av dem. Fremskritt som teknologi er tingliggjort som *økonomisk vekst*. Fremskritt som sivilisasjon er tingliggjort som *formelt demokrati*, der de "ytre formene for rasjonell administrasjon, byråkrati og lovmakeri i folkets navn" har fortrenget demokratiet som det system der "hvert eneste samfunnsmedlem også deltar i dets skapelse og opprettholdelse".

Von Wright spør også om de tingliggjorte målene for fremskrittet lar seg forene. Hvis de ikke er forenlige, blir det spørsmål om hvilket system som har overtaket. For tiden synes dette å være teknosystemet. Politiske beslutninger er ofte ikke annet enn konstatering av hva teknologien har frembrakt av fullbyrdede fakta. Det er dette vi gjerne definerer som teknokrati (jf. Veblen 1921), og betrakter som en trussel mot eller forbedring av demokratiet, avhengig av vår tilfredshet med det.

Senter for Medieøkonomi, Handelshøyskolen BI, Postboks 580 N-1302 Sandvika, asle.rolland@ssb.no

Fremskritt som teknologi: Mediene og økonomisk vekst

At teknosystemet bidrar til mediesystemets utvikling, er ganske åpenbart. Svennik Høyer har sagt det treffende i en boktittel: *Pressen befinner seg mellom teknologi og samfunn* (Høyer 1995). Mediene er produkter av og til dels oppkalt etter de tilgjengelige teknologier for produksjon, distribusjon og konsum av informasjon. Siden oppfinnelsen av radioen har nye medier fulgt fremskrittet innen elektronisk teknologi som en skygge (NOU 1980:36), med digitalisering og konvergens som de foreløpig siste stikkord.

Nicholas Garnham (2000) har vist hvordan det har dannet seg skoler rundt oppfatningene om teknologiens betydning. En neo-evolusjonistisk stadie-teori (jf. Østerud 1978, kap 2) basert på teknologisk determinisme, med Alvin Toffler (1980), Daniel Bell (1973) og Manuel Castells (1996) som de fremste eksponenter (Eriksen 1998 har en annen oppfatning av Castells), ser informasjonssamfunnet som det uunngåelige neste stadium. En neo-schumpeteriansk syklusteori, med fotfeste i ekspertisen rundt EU-kommisjonen, ser kommunikasjonsteknologi som en ny langbølge i utviklingen av kapitalismens teknisk-økonomiske kjerne, der samfunnet har rikelig med tid til å tilpasse seg utviklingen og utnytte den fordelaktig. En teori om stivhengighet på teknologisk mikronivå ser f.eks. Microsofts dominans som resultatet av små og tilfældige initierende skritt, som imidlertid raskt låser teknologibrukeren fast for deretter å gi selgeren økende utbytte (i strid med neoklassisk markedsteori om den fallende profitttraten) som kan brukes til å låse kjøperen enda fastere gjennom produktutvikling i en for selgeren oppadgående spiral. Banebrytende for teorien om stivhengighet var ifølge Garnham en analyse av en detalj datamaskinen har arvet fra skrivemaskinen – *qwerty*.

Vår problemstilling er imidlertid mediesystemets bidrag til teknosystemets utvikling. Teknosystemet er tilbudsdrivet, med konkurransen mellom entreprenører som viktigste drivkraft, skal vi tro Schumpeter (1912/34). Følgelig kan mediene sjelden bidra før de er inviterte. Invitasjon får mediesystemet når teknosystemet trenger mediene for sine egne formål. Teknosystemet trenger mediene på samme måte som annonsørene trenger fjernsynsprogram. Annon-sørene trenger innhold for å få forbrukerne til å se på reklamen. Teknosystemet trenger innhold for å få forbrukerne til å betale for sender- og mottakerutstyr, tilkopling til kommunikasjonsnettverk, bruk av utstyr og nettverk slik at det blir trafikkinntekter.

Dette har styrt vår medieutvikling. Det var Telegrafstyret som tok knekken på de første private

radioselskapene i Norge, med den begrunnelse at et riksdekkende sendenett krevde monopol. For teknokratiet var sendenettet målet og kringkasting kun lokkemiddel for å få folk til å finansiere det. Lokke-middelet kunne pressen og Norsk Telegrambyrå ta seg av (Jf. NOU 1972:25, Dahl 1975).

Teknosystemet åpnet satellittalderen i norsk fjernsyn ved å tilby TV-selskap ledig plass på tele-satellitter. Slik oppsto Sky Channel og andre under-gravere av statens monopol. Slik oppsto også ideen om NRK Betal-TV, som kringkastingssjef Bjartmar Gjerde trakk opp av hatten etter i 1983 at kulturminister Lars Roar Langslet hadde gjort det ugjørliche og avskaffet NRK-monopolet. Kanalen var puttet i hatten av Televerket, som hadde ledig kapasitet på sin ECS2-satellitt. Derfor henvendte Televerket seg til NRK – kunne statskringkastingen tenke seg å leie kapasitet, for eksempel til betalingsfjernsyn? NRK bet på, og utredet et forslag som tok regjeringen på sengen. Regjeringen lot seg imidlertid ikke utspille. To måneder etter NRKs initiativ, som skyldtes Televerkets initiativ, oppnevnte regjeringen TV2-ut-valget. Neste skritt ble ikke det teknologene hadde tenkt seg. Ikke det NRK tenkte seg heller (Helland 1988, Langslet 1994, Rolland 2001 A).

Nå gjentar historien seg med digitalisering og konvergens. Når Telenor kjøper seg inn i A-pressen og Canal Digital, er det ikke for å kontrollere meningsdannelsen eller hindre nordmenn å se fotball-VM, selv om det siste ble den hittil mest omtalte effekten. Telenor tenker som Telegrafstyret i 1930: Innhold er middelet, teknologien målet, vertikal integrasjon nødvendig for å kontrollere midler til et mål (Jf. f.eks. *Aftenposten* 30.3.00, Telecom.no 21.9.01). Skjønt, etter at Telenor ble AS, må vi anta at heller ikke den teknologiske utviklingen er målet. Det er å gi investorene avkastning. Her har det funnet sted en målmiddelreversering. Også forvaltningsbedriften Televerket var interessert i penger, men som midler til tekniske mål.

Denne målmiddelreversering opptok også Georg Henrik von Wright, som anså ideen om fremskritt som teknologi for tingliggjort av økonomisk vekst. Bidrar mediene til økonomisk vekst? Mediene bidrar til vekst i teknosystemet ved å levere det innhold som systemet er avhengig av. De bidrar til det selvutslettende. I 2001 gikk det omsider opp for mediene hvem som soper inn gevinsten av deres satsing på nettaviser. Da etablerte de aksjonen Innholdsnett for å overtale teleselskapene til å dele inntektene fra nettrafikken med seg. Innholdsnett påpekte at det er vi som skaper trafikken. Men teleselskapene vendte det døde øret til (Jf. Rolland 2002 A).

“IKT – en viktig norsk næring. Radio og fjernsyn – ikke fullt så viktig”. Dette var Egil Bakkes litt sarkastiske kommentar basert på Statistisk sentralbyrås bransjestatistikk for 1999 (Bakke 2001). Påstanden understøttes av internasjonal statistikk. Tross alle dystre spådommer om konsekvensene av de verdensomspennende multimediekonglomerater (som McChesney 1997, Bagdikian 2000) forblir medieselskapene forholdsvis små. Selv den spektakulære fusjonen mellom AOL og Time Warner var ikke tilstrekkelig til å bringe selskapet inn på den globale topp 30-listen, som i 2002 toppes av General Electric foran Microsoft (Picard 2002). Så hadde også AOL Time Warner et tap 1. kvartal 2002 på ufattelige 450 milliarder kroner.

Likevel kan det hevdes at fremtiden tilhører mediene. Fremveksten av det postindustrielle samfunn (Bell 1973) gjør mediene til en vekstnæring, der teknologi kan være drivkraften men “Content is King” (Gates 1996). Konvergens mellom markeder (jf. NOU 1999:26) driver mediene til å velge konvergens som strategi (Jf. Rolland 2001 B) ut fra forventningene om hvor veksten vil komme. Det kan imidlertid spørres om hvilke medier som eier fremtiden, de tradisjonelle innholdsleverandører eller nye og integrerte i den konvergente IKT-sektoren. “Mange mener at Stig Eide Sivertsen er landets ukjente kringkastingssjef. Han er administrerende direktør i Telenor Plus, som eier Canal Digital, Metropol TV, en større aksjepost i A-pressen og i TV2”, skrev *Aftenposten* i et portrettintervju (*Aftenposten* 18.11.01). Telenor-direktøren var ikke enig i karakteristikken. “- Det er bare sprøyt å kalle meg det. Vi akter ikke å engasjere oss på redaktørnivå. Å titulere meg som redaktør er like dumt som å si at *Aftenpostens* sjefredaktør Einar Hanseid også er redaktør for *Finansavisen* fordi avisen kommer med *Aftenpostens* bud. Nei, distribusjon er vår greie”. Det er fristende å føye til: I hvert fall foreløpig, for de innholdsleverandører Telenor har samarbeidet med, har hatt store problemer med å få lønnsomhet ut av konvergens. Det vil kanskje ikke Telenor og lignende selskaper ha. Som påpekt av Stephan Granhaug i en analyse av Telenors strategi: “En tjeneste som i seg selv går med underskudd kan lønne seg for et teleselskap gjennom den doble økonomien mellom tjeneste og nettbruk, mens andre aktører er avhengige av lønnsomhet i selve tjenestedriften”, dvs. innholdsproduksjonen (Granhaug 1999:35).

Daniel Bell så for seg et informasjonssamfunn der kodifikasjon av teoretisk kunnskap hadde overtatt etter økonomisk vekst som “director of social change” og det aksiale prinsipp (Bell 1979). Skal vi tro Georg Henrik von Wright, har vi ennå et stykke

igjen før vi befinner oss i dette informasjonssamfunnet. Manuel Castells (1996) beskriver også nettverksamfunnet som etterfølgeren til arbeid og kapital i betydning for økonomisk vekst – ikke som etterfølgeren etter økonomisk vekst i betydning. Det er nettverksøkonomien som er den nye globale økonomien, en økonomi basert på oppheving av avstand i tid og rom – “death of distance” (Cairncross 1997) – med kapasitet til å produsere ufattelig rikdom for de få og tilsvarende fattigdom for de mange. “The information/global economy is capitalist, in fact, more so than any other economy in the history” (Castells 1998:373). I en analyse av globaliseringen og norske selskapers etableringer i utlandet – der Telenor er en hovedaktør – spør forfatterne om ikke børsen snarere er i ferd med å overta også som kanal for politisk innflytelse over selskapenes strategiske beslutninger (Hveem et al 2000:30).

I overgangsfasen bidrar mediene selvsagt til økonomisk vekst i mer allmenn forstand. De bidrar som formidlere av reklame, og reklamen er pådriveren i et forbrukersamfunn der “varene tar makten” (Meyer & Dokk Holm 2001). De bidrar journalistisk, for journalister formidler rykter, og børsen er ryktébørsen. “Journalistikken driver markedene”, skrev Robert J. Samuelson, kommentator i *Washington Post* og *Newsweek*, i *Aftenposten* sommeren 2002 (Samuelson 2002).

Ikke bare påvirker mediene den økonomiske veksten. De påvirkes også av den. Siden 11. september 2001 har de vært mest påvirket av økonomiens fall. Når annonseinntektene stuper må de redaksjonelle budsjetter kuttes. Svikt i annonseinngangen forskyver maktforholdet i kildenes favør. Dårlige tider får direkte konsekvenser for evnen til å drive kritisk journalistikk, det seg være med næringslivet eller staten som overvåkningsobjekter. Dårlige tider for mediene er derfor lik gode tider for dem som vantrives i offentlighetens søkelys (Jf. Rolland 2002 B).

Fremskritt som sivilisasjon: Mediene og demokratiet

La oss så ta fatt på fremskritt som *sivilisasjon* – med Georg Henrik von Wrights ord: Som fullkommengjøring av mennesket og samfunnet. Jeg vil begrense meg til det samfunnsmessige, og forutsette at *det gode samfunn er det fullkomne demokrati*.

Demokratiets egenskaper

Vi må først se på hvilke egenskaper ved demokratiet det er aktuelt for mediene å bidra til. Og la oss gjøre som Hans Fredrik Dahl, som i sin diskusjon av me-

diene og demokratiet – i boken “Mediene og det moderne” (Dahl 1995) – tar utgangspunkt i skillet mellom to typer demokratiteorier, *beslutningsdemokratiet* og *deltakerdemokratiet*, med *diskursdemokratiet* som en mulig syntese. Dahl henter sine begreper fra et prosjekt under Norges forskningsråd, spesielt artikkelsamlingen “Deltakerdemokratiet” (Bergh 1983). En alternativ terminologi kan være konkurranse, deltakelse og deliberasjon (Rasch 1998). Et alternativ til denne igjen kan være skillet mellom en liberal og en republikansk tradisjon, med henholdsvis et aggregerende og et delibererende syn på demokratiet (Weigård & Eriksen 1998). Jeg vil holde meg til Dahls terminologi, men supplerer med alternativene fordi de antyder hvilke egenskaper disse demokratimodeller har til felles ut over det definitoriske, hvilket også demonstrerer terminologiens fruktbarhet (Jf. Kaplan 1964, kap 2).

De to demokratiteoriene synes å medføre forskjellige oppfatninger av forholdet mellom representant og velger (Jf. Christophersen 1969, Svensson 1997). I beslutningsdemokratiet er de folkevalgte tillitsmenn med fritt mandat. I deltakerdemokratiet er de folkevalgte delegerte med bundet mandat.

Beslutningsdemokratiet er forenlig med demokratisk elitisme (Bachrach 1967). Folket innser sin inkompetanse til å styre, og legger sin skjebne i de best kvalifisertes hender. Deltakerdemokratiet forutsetter derimot at folket er kompetent, og at det øker sin kompetanse gjennom erfaring (Pateman 1970). Ideelt er deltakerdemokratiet direkte. Pateman (op.cit.) ser det f.eks. som et alternativ til “representative government”, eller kanskje et supplement, siden hennes arena for deltakerdemokrati er arbeidsplassen og nærmiljøet. I et indirekte deltakerdemokrati, derimot, må det nødvendigvis være slik at de folkevalgte møter med instruks fra sine velgere. Det vil si dette synes å være den logiske konsekvens, selv om problemstillingen ikke er påtrengende godt ivarettatt i litteraturen om deltakerdemokratiet. Den opptok f.eks. ikke Carol Pateman.

Dahl knytter diskursdemokratiet til Habermas (1982), men som Weigård & Eriksen påpeker (op.cit.), tilhører det en republikansk tradisjon som kan føres tilbake til den greske bystaten. Habermas har snarere revitalisert tradisjonen og vist dens relevans som fortolkning av det eksisterende parlamentariske demokrati. I dette perspektivet ser en at diskursdemokratiet er forenlig med et system der de folkevalgte er tillitsmenn med fritt mandat. En kan tilmed spørre om ikke fritt mandat er en forutsetning for

diskurs eller deliberasjon i et indirekte demokrati, jf. Edmund Burkes berømte tale til velgerne i Bristol i 1774 (Burke 1999), eller f.eks. Weigård (1995), Østerud (1996).

Av dette synes å følge at diskursdemokratiet kun er forenlig med deltakerdemokratiet i den utstrekning *direkte* demokrati er mulig. Imidlertid må det kunne hevdes at indirekte deltakerdemokrati forutsetter deliberasjon i det elektorat som pålegger sine representanter bundet mandat, da det ellers verken vil være deltakelse eller et demokrati der representantene kjenner sine velgers synspunkter, som ut fra deliberativ oppfatning må kunne sammenfattes i et felles beste. Det er slik Habermas (1962) ser den borgerlige offentlighet, dvs. som et ytre korrektiv til en stat som, i tråd med det liberale og konkurransedemokratiske syn, ellers utøver autonom makt over det sivile samfunn på dets vegne og bekostning. I denne forstand synes også det indirekte deltakerdemokrati, med bundet mandat, å være forenlig med og forutsette diskursdemokratiet.

Demokratiet i politikken kan oppfattes som motstykket til markedet i økonomien (Schumpeter 1942, Downs 1957). For å provosere Marx og den historiske materialisme kan vi beskrive det fullkomne samfunn som et samfunn med demokrati som overbygning og markedet som basis. Motstykket til folkestyret i politikken er et kjøpers marked i økonomien, og motstykket til elitestyre i politikken et selgers marked i økonomien.

Det er ingen tvil om hvor Georg Henrik von Wright plasserer seg i forhold til disse demokratiteorier. Han ser det formale demokrati – beslutningsdemokratiet med sitt “lovmakeri i folkets navn” – som tingliggjøringen av det sanne demokrati, der “hvert eneste samfunnsmedlem også deltar i dets skapelse og opprettholdelse”.

Jeg vil se på disse egenskapene ved demokratiet i lys av det *demokrati*prinsipp som ifølge Ytringsfrihetskommisjonen (NOU 1999:27) er den ene av tre begrunnelser for ytringsfriheten (for en diskusjon av sannhets-, autonomi- og demokratiprinsippet, se Rolland 2002 C). Kommisjonen forankret demokratiprinsippet i Karl Poppers “Det åpne samfunn og dets fiender” (Popper 1945), og identifiserte tre aspekter ved det: 1. Informasjonsfriheten, 2. den offentlige meningsutveksling og 3. offentlighet som kontroll. Til hvert av disse tre aspektene ved demokratiprinsippet vil jeg stille to spørsmål: 1. Bidrar mediene til realisering av dette aspektet? 2. Bidrar mediene dermed til forbedring av demokratiet?

Mediesystemets egenskaper

For å kunne svare på disse spørsmålene må vi ha en formening om mediesystemets egenskaper. Hva disse angår, har Helge Østbye gitt en anvisning i sin bok om mediepolitikk, der han skiller mellom sender-, budskaps- og mottakermessige forutsetninger for at mediene kan bidra til å styrke demokratiet (Østbye 1995:54-59). Den sendermessige forutsetningen er ytringsfrihet, forstått som alle gruppers rett til å få frem sitt budskap. Den budskapsmessige forutsetningen er pluralisme, enten ved at mange kanaler sender hvert sitt smale budskap, eller ved at det finnes kanaler med varierte budskap. Den mottakermessige forutsetningen er rett til informasjon, hva Østbye forstår som allmenn tilgjengelighet, eller informasjon som fører til deltakerdemokratisk aktivisering. Til hver av de tre forutsetningene knytter Østbye et systemkrav om representativitet.

Ytrings- og informasjonsfriheten er i dette perspektivet nødvendige betingelser for medienes demokratiske bidrag. De kan imidlertid ikke være tilstrekkelige betingelser, for avgjørende er hvordan mediene selv utøver sensur som portvakter (White 1950, jf. diskusjonen i McQuail 1987:162-67). Det er likevel forutsetningen om representativitet i alle ledd som er det mest problematiske i Østbyes modell for mediedemokrati. Den medfører et krav til demokratiske mediesystem om å gjenspeile den sanne folkemeningen. Et slikt krav påhviler ikke et demokratisk politisk system, der deltakelsen er frivillig både på sender- og mottakersiden. Representativt demokrati forutsetter ikke representativitet. Politiske partier har ingen plikt til å ivareta alle meninger. Det står velgerne fritt om de vil støtte ett av de tilbud av meninger som foreligger, eller avstå fra å stemme fordi ingen partier representerer ens spekter av meninger.

Som normativt ideal legitimerer kravet offentlige inngrep i medienes frihet, i tråd med "the social responsibility theory of the press" (Peterson 1956, jf. McQuail 1987:116-118) som Østbye knytter an til. For såvidt legitimeres også inngrep i mottakernes frihet, idet det kan stilles krav om at "alle grupper av befolkningen må være koplet til nettverket", eksempelvis til den statlige allmennkringkastingen (Østbye, op. cit:58). Det normative ideal omdefinierer rettigheter til plikter. Enhver gruppes rett til å ytre seg blir en plikt til å ytre seg, for ellers uteblir pluralismen i budskapsleddet og informasjonstilgangen i mottakerleddet.

Som deskriptivt ideal (eller idealtype i Webers forstand) stiller det opp en standard som, hvis den etterleves, vil gjøre mediesystemet mer representa-

tivt for folkemeningen, enn det politiske system. Dermed blir det deskriptive idealet normativt i sine konsekvenser: Det sanne representative demokrati ivaretas av massemediene; det politiske systemet blir kun et representativt demokrati for dem som velger å delta i det – deltar ved selvseleksjon, for å nytte et begrep fra vitenskapelig utvalgsteori. Ved en konflikt mellom de to systemer blir det demokratisk riktige at det politiske system innordner seg under mediesystemet, dvs at et folkevalgt system innordner seg under et selvoppnevnt system som kan skilte med bedre representativitet. I og for seg er det tenkbart at dette kan skje, men i demokratisk sammenheng synes det mer nærliggende å stille idealet om representativitet for den sanne folkemeningen opp som krav til det politiske system, før kravet stilles til mediesystemet.

Jeg utelater derfor representativitet som normativt krav eller deskriptivt ideal for mediesystemet, og lar dets varierende overensstemmelse med folkemeningen være en funksjon av hvem som bruker mediesystemet til å sende og motta hvilken informasjon. I stedet vil jeg identifisere måter å bruke mediene politisk, og for dette vil jeg igjen gå til Ytringsfrihetskommisjonen, som skiller mellom mediene som *arenaer* og *aktører*. Jeg vil hevde at til hver av disse funksjonene hører det forestillinger om mediebidskap til demokratiet. Til mediene som arenaer hører forestillingen om *meningenes frie marked*. Til mediene som aktører hører forestillingen om *den fjerde statsmakt*.

De to forestillingene synes å korrespondere med skillet mellom *engasjement* og *nøytralitet* som egenskaper ved medienes samfunnsrolle (McQuail 1987:145-50). Det er imidlertid neppe fullstendig sammenfall, da også organiseringen av et meningenes frie marked kan innebære et engasjement, og utøvelsen av den fjerde statsmakt innebære en form for nøytralitet. Mediene kan organisere et meningenes frie marked "by holding the middle ground" som nøytrale meglere på "the great stage on which all the actors, great and small, parade and say their piece" (Kuhmar 1975). De kan imidlertid også organisere "citizen deliberation over public issues" som journalistiske virkemiddel for politiske borgerinitiativ, "reconnecting the people", jf. den form for aktivisme som vekselvis kalles "public", "civic" og "democratic journalism" (Knapskog 2001). Den fjerde statsmakt kan oppfattes som det politiserte motstykket til rollen som nøytral tilrettelegger og megler (Cohen 1963:191, McQuail 1987:146). Den kan imidlertid også oppfattes som den partiuvhengige pressens felles selvforståelse (Boyce 1978), eller som det ble sagt den gang "the estates" i det

britiske parlament var geistligheten, adelen og allmuen: "Burke said there were Three Estates in Parliament; but, in the Reporters' Gallery yonder, there sat a Fourth Estate more important than they all" (Carlyle 1905: 349).

Selv om forestillingen om *meningenenes frie marked* har sin opprinnelse i liberalismen (Siebert 1956), synes enhver demokratiteori å forutsette eksistensen av et slikt marked. Som påpekt av Peters (1993), og deretter av Dahlgren (1995), er det f.eks. ikke noen grunnleggende forskjell mellom den borgerlige offentlighet hos Habermas og meningenenes frie marked i den liberale tradisjonen. Markedets betydning fremstår imidlertid som forskjellig. Tilsynelatende viktigst er det i *diskursdemokratiet*, som i Habermas' revitalisering har et kommunikasjons-teoretisk fundament (Habermas 1981, jfr Eriksen & Weigård 1999). Imidlertid er det grunn til å reise spørsmål om hvor forenlig den deliberative demokratiforståelsen er med meningspluralisme som forutsetning og konsekvens. Ideell deliberasjon sikter mot å nå frem til et rasjonelt motivert konsensus (Cohen 1991, Weigård & Eriksen 1995:42), dvs én felles mening til erstatning for mangfoldet. Dette har naturligvis størst sjanse for å lykkes der det er enighet om verdipremissene allerede i utgangspunktet. Hvilket har fått en John Rawls til å trekke den konklusjon at i et verdipluralistisk samfunn bør politikens grunnlag gjøres tilsvarende smalere (Rawls 1993). Hvis diskursdemokratiet er en syntese, slik Hans Fredrik Dahl antyder, eller en omfortolkning og en mellomposisjon, som Weigård og Eriksen (op. cit.) hevder, vil deliberasjon i deltakerdemokratiet engasjere hele det sivile samfunn (jf. kommunitarismen, f.eks. Etzioni 1998), mens det i konkurransedemokratiet vil innebære at valgte eliter som står nær hverandre, tar beslutninger uavhengig av velgerne ved å snakke seg frem til enighet.

Minst synlig er meningenenes frie marked i teoriene om *deltakerdemokratiet*. Denne retningen synes riktignok mer prosess- enn resultatorientert, med deltakelse som et mål i seg selv eller middel til mål på deltakernivå, som personlig utvikling, slik at meningsutveksling kan tenkes å ha en egenverdi. Vekten på det prosessuelle innebærer imidlertid at deltakerdemokratiet er handlingsorientert, og forbindelsen mellom kommunikasjon og andre politiske deltakerhandlinger er diffus (Waldahl 1982). Det er her også et spørsmål om hva vi skal forstå med begreper som handling og politisk deltakelse. Er deltakelse i politisk kommunikasjon tilstrekkelig som handling, blir en påstand om sammenheng mellom kommunikasjon og deltakelse selvpoppfyllende sann. Imidlertid må det også kunne hevdes at deltaker-

demokrati og meningenenes frie marked er gjensidig konstituerende begreper, at politiske handlinger som ikke bygger på fri meningsdannelse nok kan være politiske, men de vil ikke være demokratiske. I så fall er det begrepet 'politisk kommunikasjon' som må kvalifiseres. Teorien om et deltakerdemokrati synes da å implisere en forutsetning om bidrag på tilbudssiden av medienes frie marked, ikke kun mot-tak på etterspørselssiden av markedet.

Helt sentral er forestillingen om meningenenes frie marked i det som her er kalt *beslutningsdemokratiet*, men der andre egenskaper ved denne modellen, spesielt konkurranseaspektet, er vel så egnet til å tydeliggjøre forbindelsen. Som nevnt, har forestillingen om et konkurransedemokrati klare likhetstrekk med markedstenkning i økonomien, og en forutsetning for rasjonell markeds- og velgeratferd er full oversikt over egenskapene ved tilbudet, de konkurrerende partiers meninger og standpunkter. Mens både diskurs- og deltakerdemokratiet har som forutsetning og/eller konsekvens en harmoniforståelse av samfunnet, der konsensus kan oppnås gjennom "det bedre arguments tvang" (Habermas 1975:114), tar den liberalistiske oppfatningen interessenkonflikt for gitt, og ser demokratiet som en metode (jfr Schumpeter, op.cit.) for å hindre tyranni og sivilisere kampen mellom motstridende interesser (fra "kamp" til "konkurranse"). Fundamentalt for konkurranse-demokratiet er retten til å organisere en opposisjon med formål å kaste de sittende makthavere (Dahl 1966), og forutsetningen for dette igjen er at borgerne har rett til å ytre seg om et hvilket som helst politisk emne, herunder "også kritikk af de valgte repræsentanter, regeringen, det socio-økonomiske system og den herskende ideologi" (Dahl 2000), for nordmenns vedkommende i samsvar med grunnlovens § 100. Konkurransemodellen innebærer imidlertid også at de folkevalgte er tillitsmenn med fritt mandat. I prinsippet avgrenser dette åpningstiden for meningenenes frie marked til valgkampen, da de folkevalgte må orientere om og forsvare beslutninger som folket på sin side må ta stilling til og eventuelt mobilisere imot.

Mens en forestilling om meningenenes frie marked synes å være til stede i samtlige demokratiteorier, må det kunne hevdes at forestillingen om *den fjerde statsmakt* utelukkende er knyttet til den liberalistiske oppfatningen og konkurranse- eller beslutningsdemokratiet. Ut fra denne teorien er det "bad to be oppressed by a minority, but even worse to be oppressed by a majority" (Lord Acton, i Fears 1985), og den mest potente aggregering av demokratisk makt er flertallets kontroll med staten. Fordi "power corrupts, and absolute power corrupts

absolutely”, for igjen å sitere Lord Acton (op. cit.), er det et hovedformål med den demokratiske metode å beskytte innbyggerne mot staten, og demokratiets strategi er maktfordeling og ”checks and balances”. Forestillingen om en fjerde statsmakt uavhengig av de tre for Montesquieu gjensidig uavhengige men dog til staten hørende makter, den utøvende, utøvende og dømmende, kan legitimt avledes fra en slik demokratimodell. Det kan den knapt fra diskurs- og deltakerdemokratiet.

En teori om medienes rolle

I ”Mediene og det moderne” lanserer Hans Fredrik Dahl utkastet til en overgripende teori om medienes rolle i demokratiet: 1. Partipressen spilte en beslutningsdemokratisk rolle, 2. Fjernsynet spiller en deltakerdemokratisk rolle. Fjernsynet setter standarden for politisk journalistikk, og har omformet hele mediesystemets rolle til fordel for deltakerdemokratiet, sier Dahl.

Lik Dahl vil jeg sette partipressen opp ikke bare mot fjernsynet, men mot modernitetens begrep ’*massemediene*’. Avviklingen av partipressen illustrerer gyldigheten av strukturfunksjonalistisk utviklingsteori, der differensiering og reintegrasjon er de sentrale begreper (Parsons 1966, Smith 1973, Østerud 1978). Pressen utdifferensieres fra partiene for deretter å reintegreres i massemediene (Rolland 1979, 1999). Jeg vil hevde at markedets lover danner basis for massemediene, og for å låne ytterligere fra marxistisk terminologi: De har også en felles overbygning. Den består av et felles sett normer og verdier som vi kan sammenfatte med begrepet ’*profesjonen*’ (for diskusjon om profesjonen og det felles verdigrunnlag, se f.eks. Ottosen 1997, Høyer & Ihlen 1998, Raaum 2001, Hovden 2001). Sentralt i profesjonens ideologi står forestillingen om *den fjerde statsmakt*, som ikke lenger forbeholdes pressen. Alle medier vil ha del i denne makten (For diskusjon om begrepet ’den fjerde statsmakt’, se f.eks. Boyce 1978, Allern 1996 A, Schulz 2001).

Medienes bidrag til demokratiet

Informasjonsfriheten

Informasjonsfriheten går ut på at man uhindret skal kunne holde seg underrettet fra tilgjengelige kilder”, sier Ytringsfrihetskommisjonen. Den fortsetter: ”Forutsetningen for at dette skal kunne fungere etter den demokratiske hensikt er naturligvis at relevant informasjon faktisk er tilgjengelig... det må

være offentlighet omkring de viktige samfunnsprosesser, makten må ha et ansikt.

I partipressens tidsalder var avisene orienterte mot det politiske system og den numerisk-demokratiske kanal. Løsrivelse fra partiene og reintegrasjon som ”massemediene” har skapt en ny plattform for mediene som *aktører*. Her drives de frem av markedsøkonomiens fremste fortrinn, stimulansen til innsats og nyskaping. ”Den mest kyniske tolkinga av public journalism-fenomenet (er) at engasjementet skulle ha noko å gjera med synkende opplagstal”, skriver Knapskog (op. cit.:129), men hvorfor dette skulle være kynisme er uklart, for skal vi tro Galbraith (1996), er det intet som stimulerer mer til samfunnsnyttig innsats, enn utsiktene til materiell gevinst. Massemediene nøyer seg ikke med å referere fra vårt numeriske demokrati. Mediene refererer ikke, men overvåker, og de overvåker alt – det politiske system, vår korporative pluralisme, privat og offentlig sektor. Selv næringslivets ledere avkreves tillit, som var de folkevalgte politikere (Jf. Rolland 2002 D). Journalismen som ideologi er en avsløringsideologi, dens oppdrag et avsløringsoppdrag (NOU 1999:27 s. 60). Mediene gir oss informasjon kildene ønsker å holde skjult, hvilket er mer enn vi har krav på etter prinsippet om informasjonsfrihet, for ifølge den europeiske menneskerettighetskonvensjon gjelder denne friheten kun retten til informasjon kildene frivillig gir fra seg. Mediene arbeider ut fra en forestilling om at det virkelig interessante er det kildene holder tilbake, ikke det de selv ønsker å få ut, jf. at ”en hovedstrategi for å begrense andres rasjonalitet er å forhindre at bestemte saksforhold eller alternative muligheter kommer til bevissthet” (Hernes 1975:139, jf. diskusjonen i Rolland 2002 C:43-45). Ved å motvirke en slik kildestrategi bidrar mediene til å utvide vår informasjonsfrihet og øke vår informasjonstilgang, på kildenes bekostning.

Vi må spørre om hvordan prinsippet om informasjonsfrihet forholder seg til de demokratiteorier som skal begrunne det. Ut fra sin skepsis til makt-konsentrasjon generelt og statsmakt spesielt skulle en tro at dette prinsippet sto særlig sterkt i den liberale tradisjonen, med sitt konkurranse- og beslutningsdemokrati. Imidlertid forutsetter denne tradisjonen også at de optimale politiske løsninger finnes ved å overlate til en elite av tillitsmenn med fritt mandat å aggregere våre motstridende interesser. Dette tilsier at beslutningsdemokratiet både er forenlig med og til en viss grad forutsetter innskrenking av informasjonsfriheten, at det eksisterer lukkede dører bak hvilke maktens representanter kan overlegge fritt seg imellom, i stedet for å måtte deklamere sine medbrakte

standpunkter overfor galleriet. Det samme må gjelde diskursdemokratiet forstått som deliberasjon mellom politiske eliter, med formål å komme frem til en felles forståelse av hva de mener er det beste for samfunnet (om åpning av lukkede politiske fora, se f.eks. Heidar & Rolland 1989).

Mens informasjonsfriheten derfor kan være en trussel mot beslutningsdemokratiet, der den kan fordrive makten fra formelle organer "underlagt forvaltningsrettslige bestemmelser om forsvarlig saksbehandling, til uformelle fora hvor slike krav ikke finnes" (Høyre 1999), synes den å være en nødvendig men utilstrekkelig betingelse for deltakerdemokratiet, der adekvat informasjon er en forutsetning for rasjonell handling. Det samme må gjelde diskursdemokratiet forstått som deliberasjon i elektoratet med formål å oppnå konsensus – hvilket i et indirekte demokrati må formidles til delegater med bundet mandat. Nå er det ikke bare mangel på adekvat informasjon som hindrer demokratiets deltakere fra å handle rasjonelt. Rasjonalitet forutsetter også målrettede aktører med evne til å prioritere mellom uforenlige preferanser (jf. Hernes 1975). Denne forutsetningen behøver ikke være oppfylt, med den konsekvens at det første demokratiets deltakere må gjøre når de mottar informasjon, er delibere med seg selv. Den informasjon aktørene mottar, kan også føre til falsk bevissthet. "Det er .. når en aktør ikke kjenner konsekvensene for seg selv eller sin stilling av andres eller egne handlinger, at vi med rimelighet kan snakke om falsk bevissthet eller om at han ikke kjenner sitt eget beste" (Hernes 1975:137). Dette reiser problemstillingen om demokratiets deltakere kan stole på den informasjonen de får fra mediene. Problemstillingen opptar mediene selv. Den opptar også deres publikum, som bør kunne ha tillit til sannhetsgehalten i det mediene formidler av påståtte fakta, men likevel være skeptiske til deres vurderinger, herunder også portvaktens vurderinger av hvilken informasjon publikum skal få (jf. Lund & Rolland 1986, 1987 A og B).

Ytringsfrihetskommisjonen var opptatt av informasjonsfrihetens forutsetninger. Den var ikke opptatt av frihetens *konsekvenser*. Disse var tilgjengelig et stort tema den gang folkeopplysning ennå var en viktig medieoppgave. Det som opptok, var overskuddet på informasjon og underskuddet på oppmerksomhet, modellrike og modellfattige mediebrukere, informasjonskløfter og kunnskapskløfter, og om mediene bygde bro eller økte kløften mellom modellrike og modellfattige. Jf. eksempelvis diskusjonen om avmakt i Hernes 1975, MIKS-prosjektet ("Människan i informations- och kommunikations-samhället") og Samverkansspiralen (Thunberg et al.

1979), VON-prosjektet ("Vanskelige ord i nyhetene") Vinje & Østbye (red) 1981, Østbye 1987, Findahl 1990. Så mye opptok informasjonskløftene at Helge Østbye i sin plenumsforedrag på den nordiske medieforskerkonferansen i 1985 gikk inn for dette som det samlede perspektivet for all medieforskning (Østbye 1985).

I sitt bidrag til en konferanse i 1985 om informasjonskløftene og demokratiet forsøkte Steen Sauerberg å vurdere hvilken betydning informasjonskløfter har i forskjellige demokratiteorier. Han fremhevet spesielt at teorien om Samverkansspiralen (Thunberg op.cit.) i realiteten er en teori om kløftenes betydning for deltakerdemokratiet, spiralens formål er å redusere kløften. I beslutningsdemokratiet derimot, eller funksjonelt demokrati som Sauerberg kaller det, er informasjonskløftene funksjonelle: "Det er meget fornuft i, at det er et stabiliserende død-element i vælgerskaren. Med informationskløfter som et faktum, vil det være uheldigt, at hæve de svages aktivitet" (Sauerberg 1988:43).

Demokratiet bygger på en ide om sjanselikhhet. Alle skal ha lik makt. Ressursulikhhet påvirker dette. Informasjon er en politisk ressurs. Virkelighetsmodeller for bearbeiding av informasjon er en politisk ressurs. Som forrige maktutredning påpekte, er det sammenheng mellom modellrikdom og makt, modellfattigdom og avmakt (Hernes 1975).

Mediesystemet sprer den samme informasjon til alle. "Karakteristisk for massekommunikasjonen er viften: sending fra ett senderpunkt til mange, samtidige mottakerpunkter" (Dahl 1973:18-19). Har mottakerne ulike forutsetninger, utvides likevel kløften mellom modellrike og modellfattige. "Det lar seg ikke gjøre å opprette kanaler for overføring av samfunnsinformasjon som opphever det automatiske informasjonsforspranget til de forskjellige elitene i samfunnet" (Martinussen 1988:80). Dermed kan mediene ha en utilsiktet negativ virkning på demokratiet. I stedet for å øke sjanselikhheten, kan mediene gi de modellrike en fordel, fortrenge demokratiet og bidra til mer elitestyre.

Min konklusjon blir derfor: Som utøvere av informasjonsfriheten bidrar mediene positivt til demokratiske *sjanselikhhet* ved å stille samme informasjon til disposisjon for alle. Samtidig bidrar de negativt til demokratiet ved å forsterke betydningen av *ressursulikhhet*. Det negative kaster skygge over medienes bidrag til demokratiet.

Den offentlige meningsutveksling

Den offentlige meningsutveksling skal ifølge Ytringsfrihetskommisjonen tjene den bedre innsikt og

den bedre politiske beslutning. Bidrar mediene til realisering av dette aspektet, og bidrar mediene dermed til forbedring av demokratiet?

Det synes åpenbart at medienes bidrag til den offentlige meningsutveksling er knyttet til funksjonen som arena og forestillingen om meningenes frie marked. Partipressen var aktør, agent for de politiske partiene. Dette medførte at politisk uønskede ytringer ble møtt med sensur. Ikke med statens, men avisenes sensur. Terskelen for å komme inn på meningenes marked var derfor høy. Hvis første avis i et marked utøvde sensur, måtte de politisk uenige starte egne aviser. Det idealtypiske resultatet var det danske firebladsystem (Thomsen 1972), der hver politisk retning var representert og hver avis har monopol i sitt lesermarked av partisympatisører. For å realisere et slikt ideal måtte markedet av partisympatisører være bærekraftig for avisene. Sverre Høyér har påvist hvilke konsekvenser dette fikk for deres evne til å representere partiene, eller omvendt hvor skiftende muligheter partiene hadde for å bli representerte i pressen (Høyér 1975/77, 1982).

Likevel utgjorde summen av avisene en form for offentlig meningsutveksling. I mediedemokratisk tenkning har dette gitt opphav til begrepet *'pluralisme utenfra'* (Jf. Cavallin 1995). Det eksisterte ikke noe felles torg for meninger. Oversikt fikk bare de som hadde råd til å kjøpe og tid til å lese alle aviser. Hvilket betyr at når den ytre pluralismen fungerte, begunstiget den de modellrike, en sosial elite.

Det er opplagt hva som hindret den frie meningsdannelsen i partipressens tidsalder. Pressen var politisert. Nå hevdes den å være truet fordi pressen er *kommersialisert*. Eiernes krav om avkastning er en trussel mot medienes mangfold, frihet og uavhengighet, sa Ytringsfrihetskommisjonen. Dette er Bengt Braun, konsernsjef i Bonnier, åpenbart ikke enig i. "Den som ikke er økonomisk uavhengig, er ikke uavhengig", sa Braun på Hamrin-symposiet i mai 2002 (Braun 2002).

Det virker som Ytringsfrihetskommisjonen så eiernes krav om avkastning som en kommersiell sensur med politiske konsekvenser. Hvis politikken ikke selger, blir det ingen forskjell mellom å redigere og å sensurere. Men alternativet til å utsette politikken for et krav om salgbarhet, er *politisk* regulering av ytringsfriheten.

Parallelt med partipressen hadde vi en politisk regulert arena for ytringsfriheten. Vi fikk den da NRKs opprinnelig strengt upolitisk rolle ble erstattet med et krav om politisk balanse. I mediedemokratisk tenkning har dette gitt opphav til begrepet *'pluralisme innenfra'*.

NRK er underlagt den utøvende statsmakt. Et kjennetegn ved statsforvaltning er iverksetting gjennom regelverk. NRKs regler for politisk balanse har til enhver tid vært avgjort i samarbeid med partiene, i kanalen for korporativ pluralisme der interessefellesskap og ressurser avgjør hvem som får delta og hva som blir forhandlingsresultatet. For eksempel har NRK og stortingspartiene hatt felles interesse av å holde småpartier unna valgsendingene. Stortingspartiernes syke mor har vært hensynet til beslutningsdemokratiet. At utestengning samtidig hindrer småpartier fra å vokse seg store, er imidlertid neppe en utilsiktet tilfældighet, for partiene vet hvordan det kan gå. Arbeiderpartiet startet med beskjedne 0,3% ved stortingsvalget i 1894 og kulminerte med 48,3% ved valget i 1957 (Jf. Heidar 1983, SSB). Deretter kom fjernsynet.

Derfor er det neppe heller tilfeldig at eierskapsbegrensninger hindrer enhver med politiske ambisjoner fra å gjenta Arbeiderpartiets suksess med arbeiderpressen. De etablerte partiene frykter at medienes eiere skal bruke sin rikdom til å bygge ut imperier som deretter re-politiseres, slik Silvio Berlusconi brukte sitt til å erobre samfunnsmakten i Italia (av Castells typisk behandlet i kapitlet om skandalepolitikken, jf. 1997 kap 6). Det som fryktes, er de *politiske* konsekvensene av mediekonsentrasjon, ikke de økonomiske (jf. Rolland 2002 E).

Politisk regulering av ytringsfriheten gjør det mulig for partene i den segmenterte staten (Egeberg et al 1975) å trekke opp stigen etter seg. I markedet derimot, er det tilbud og etterspørsel som avgjør fordelingen av meninger. Der gjelder dessuten at argumenter selger, og det gjør motargumentene også. Medienes dramaturgi, med regisering av dueller (Hernes 1984, Hernes & Eide 1987), maksimerer avkastningen av store investeringer med høy risiko. God medieøkonomi er å utnytte interessen rundt produktene til å skape merverdi. Medienes kommersielle logikk er derfor som skapt for å maksimere ytringsfriheten.

Markedet blir ofte kritisert for ikke å holde hva det lover. Det lover konkurranse og valgfrihet, men tilbyr monopol og høye barrierer mot markedsadgang, blir det hevdet (Jf. f.eks. Keane 1991:64-91, Garnham 2000:48 ff).

Denne kritikken synes å treffe det økonomiske markedet bedre enn meningenes frie marked. For å få adgang til det økonomiske markedet må det startes bedrifter. For å få adgang til meningenes frie marked er det tilstrekkelig å overbevise en redaktør. Den synes også vanskeligere å overbevise redaktøren hvis han eller hun utøver politisk sensur i stedet for kommersiell redigering. Politisk sensur tvinger den

som vil ytre seg, over i det økonomiske markedet der det må startes bedrifter. Ved kommersiell redigering holder det å overbevise om at meningene har salgsappell. Politisk er det *frykten* for meningenes appell som fører til sensur og stengsler mot markedsadgang.

Jeg vil derfor besvare det første av våre to spørsmål positivt. Som en funksjon av kommersialiseringen har massemediene etablert seg som arenaen for offentlig meningsutveksling. De fleste økonomiske mediemarkeder er monopoliserte, men hvert medium fungerer som et meningenes frie marked, i samsvar med prinsippet om pluralisme innenfra. For ytringsfriheten er eiernes krav om avkastning en garanti for mediernes mangfold, frihet og uavhengighet. Garantien er imidlertid ikke tilstrekkelig. I tillegg er det et krav at redaktører og journalister er lojale mot sine eiere, og ikke bruke Redaktørplakaten til å politisere mediene bak eiernes rygg. I så fall er *lovfesting av redaktørenes uavhengighet* en trussel mot ytringsfriheten (Jf. Rolland 2002 F).

Vårt andre spørsmål er om mediene dermed bidrar til å forbedre demokratiet. Innledningsvis kan det være grunn til å kvalifisere Hans Fredrik Dahls teori om at partipressen bidro til et *beslutningsdemokrati*. Det synes nødvendig å skille mellom avisen som bedrift og produkt, og mellom faser i det partibyggende arbeidet. I hvert fall på den politiske venstreside har partiavisen som bedrift vært en katalysator for deltakelse i partiarbeidet, i god leninistisk ånd. Partiavisen som produkt har imidlertid hatt til formål å markedsføre politikk, formidle beslutninger. Avisen som produkt har den egenskapen at avisen som bedrift må være operativ hver eneste dag. Avisen tas i bruk som et redskap, og overtar som herskap. Slik blir katalysatoren for politisk deltakelse en viktig pådriver for institusjonalisering av partiet, hvis første tillitsvalgte på heltid gjerne var avisens redaktør. Slik må partipressen ha bidratt til å snu partisystemet fra parti-demokrati til rasjonell-effektivitet, for å plassere utviklingen innenfor William E Wrights partimodeller (Wright 1971).

Med denne nyansering er Hans Fredrik Dahls teori at massemediene etter partipressen, med fjernsynet i spissen, igjen har skapt et *deltakerdemokrati*. Er dette riktig, har mediene bidratt til fullkomngjøring av demokratiet i von Wrights betydning.

Jeg spør imidlertid om det virkelig er deltakerdemokratiet mediene har skapt. Det måtte i så fall være et deltakerdemokrati for mediene selv, for journalister som ikke vil være mikrofonstativ for politikerne men talerør for velgerne. Den politiske dagsorden i "new public journalism" styres av selvutnevnte journalistiske borgerrettsforkjempere som

organiserer diskusjonspanel og konfronterer politiske eliter med krav om "klare svar" (Knapskog, op. cit). Det er slike eksempler Dahl bruker til å underbygge teorien om deltakerdemokratiet. Han gir andre eksempler også, som innringing og publikum i studio. Dette er imidlertid ikke hva jeg forstår med deltakerdemokrati. Folk deltar i fjernsynsprogram, men samfunnet skapes ikke i fjernsynsstudioet. Castells (1996) hevder at ved å fortrenge Gutenberg galaksen, der alfabetet "provided the mental infrastructure for cumulative, knowledge-based communication" (op. cit, 356), har fjernsynets bilde skapt en ny virkelighet, en "construction of real virtuality" der "reality itself (that is, people's material/symbolic existence) is entirely captured, fully immersed in a virtual image setting, in the world of make believe, in which appearances are not just on the screen through which experience is communicated, but they become the experience" (op. cit, 404). Talk shows "provide an *illusion* of participation" (Dahlgren 1995:66, om Livingstone & Lunt 1994).

Jeg spør om ikke det heller er *tilskuerdemokratiet* vi er vitne til. Et demokrati der vi bivåner representanter for folket utfolde et politisk spill, et spill for galleriet, som er flyttet fra Stortingssalen til sofakroken. Et spill der vi ikke en gang har valgt de som representerer oss. De er plukket ut av fjernsynet, eller de deltar ved selvseleksjon ved å ringe inn. Et spill "der Petter Pølsemaker møter Berget barne-minister" (Olsvik 1996), der tilskuerne blir tilbudt diskurs, men der ingen egentlig deliberasjon finner sted (Livingstone & Lunt 1994).

Jeg spør om ikke det var *partipressen* som mobiliserte til politisk deltakelse, vel å merke partipressen som produkt, som formidler av beslutninger. Den mobiliserte ikke til deltakelse i samfunnets "skapelse og opprettholdelse", men til deltakelse i valg av våre tillitsmenn. Partipressen mobiliserte fordi den var ensrettet. Den ga velgerne det enkle svar at deres parti alltid hadde rett. Alt som minnet om motforestillinger ble sensurert bort. Partipressen produserte fiendebilder, ga løfter og kom med trusler. Er det noe medium som har tilspisset, polarisert, servert enkle løsninger, så er det partipressen. Derfor var den slagkraftig.

I kontrast til partipressen har massemediene, med fjernsynet i spissen, organisert et meningenes marked der det diskuteres for og i mot, vurderes på den ene og på den andre siden. Hvert medium er blitt arena for den offentlige meningsutveksling. Det er heller ikke slik lenger at velgerne kun møter politikere fra sitt eget parti. Politikere fra samtlige partier opptrer på de samme arenaer, reiser sammen i taxi fra det ene fjernsynsstudio til det neste.

Er det noe medium som *ikke* serverer enkle løsninger, er det fjernsynet. I direktesendte fjernsynsdebatter får velgerne servert alle syn samtidig, og ethvert tilløp til sammenhengende argumentasjon og begrunnelse blir avbrutt av programlederne.

- Fjernsynet forenkler ikke, det *kompliserer*. Givetvis er det forskjeller, og en Graham Murdock tillegger de europeiske talk shows en høyere grad av rasjonalitet enn deres amerikanske forbilder (Murdock 2000:17). Nyanseforskjellen blir imidlertid liten når vi sammenligner med partipressen.
- Partipressen forenklet slik at flere ble modellrike, fjernsynet kompliserer slik at flere blir modellfattige.

I statsvitenskapen kalles denne kompliseringen for *krysspress* (Lazarsfeld et al 1948). Krysspress har to åpenbare effekter på politikken: 1. Oppløsning av politisk lojalitet, og 2. redusert politisk deltakelse.

En som tidlig påpekte effektene av krysspress, var Stein Rokkan. Sammen med Per Torsvik publiserte Rokkan i 1960 en analyse der han påviste og drøftet betydningen av at Arbeiderpartiets velgere leste borgerskapets aviser (Rokkan & Torsvik 1960). Alt mens partipressen ennå eksisterte ble Arbeiderpartiets velgere satt under krysspress.

Oppløsning av lojalitet skaper et kjøpers marked for politikk. En innvending er at oppløsningen svekker den *politiske stabilitet*, et tema som har opptatt mange sentrale bidragsytere til beslutningsorientert demokratiteori (typisk 'A Theory of Stable Democracy' i Eckstein 1966), og som opptar Makt- og demokratiutredningen (Jf. Østerud 2000 A og B, 2002 A). Stabiliteten svekkes imidlertid fordi velgerne vil ha det slik, fordi de anser den politiske konkurransen for å være viktigere. Stabilitet er det i et selgers marked for politikk, der partiene har maktmonopol og velgerne er stemmekveg.

Oppløsning av lojalitet øker folkestyret. Jeg oppfatter dette som et positivt bidrag til demokratiet. Det samme kan ikke sies om den reduserte politisk deltakelsen. Den splitter samfunnet i et synkende antall modellrike som deltar i styringen, og et stigende antall modellfattige som sitter hjemme. I politisk debatt har begrepet 'tilskuerdemokrati' særlig vært brukt om de siste. De som ser på mens samfunnet styres, og knapt nok det. Castells (1997 kap. 6) ser dette som demokratiets krise, en fremmedgjøring som undergraver politikkens og statens legitimitet.

Etter at partipressen ble erstattet av meningenenes frie marked, har den politiske lojalitet gått fullstendig i oppløsning og valgdeltakelsen sunket. Det kan synes som dette er den viktigste virkningen av fjernsynet, ikke personfokuseringen. Var den viktigst ville velgerne strømmet til hver gang det kom en karismatisk leder. Velgerne gjør ikke det. Arbeiderpartiet fikk ikke noe løft ved å la "Den Store Kommunikatoren" Jens Stoltenberg overta fjernsynsruten etter Thorbjørn Jagland (Aftenposten 28.8.02). I stedet startet fallet mot avgrunnen. Det virker som den viktigste, personlige egenskapen er evnen til å vise vei ut av det kaos som fjernsynet skaper. Politikere som gir inntrykk av å ha denne evnen, får velgernes *tillit*.

- Partipressen var aktør, ga enkle løsninger og mobiliserte til politisk deltakelse
- TV er arena, gir kompliserte løsninger og demobiliserer fra politisk deltakelse

Min konklusjon blir derfor følgende: Som meningenenes frie marked bidrar mediene positivt til demokratiet ved å oppløse den politiske lojalitet, og negativt til demokratiet ved å redusere den politiske deltakelsen. Den offentlige meningsutveksling fører ikke bare til avklaring og rasjonelt valg av politisk parti, men også til forvirring og politisk apati. Lik informasjonsfriheten har den offentlige meningsutveksling en utilsiktet negativ bivirkning som kaster skygge over mediernes bidrag til demokratiet.

Offentlighet som kontroll

Det tredje aspektet ved demokratiprinsippet er offentlighet som kontroll. "Kontrollfunksjonen hviler på en allmenn frykt for *offentlighet*, eller det vi kan kalle *gapestokkeeffekten*. Å bli utsatt for kritikk i offentligheten synes for mange å være mer skremmende enn formell straff. Denne kontrollfunksjonen ivaretas først og fremst av mediene", sier Ytringsfrihetskommisjonen.

Vi må undersøke om mediene bidrar til offentlighet som kontroll, og om mediernes bidrag forbedrer demokratiet. Jeg tar for meg kontrollen med styringen av staten og begrepet *den fjerde statsmakt*.

I partipressens tidsalder var avisene ikke den fjerde statsmakt, men den annen partimakt (Wale 1972). Hvorvidt de angrep eller forsvarte staten, avgjorde partiet. Partipressens maktutøvelse var ovenfra og ned, fra stat og parti til publikum, ikke nedenfra og opp, fra publikum til stat og parti. Partipressen var mediet i et selgers marked for poli-

tikk, der vidtrekkende politiske beslutninger ble tatt ved at "noen av oss" snakket sammen.

Etter partipressen er massemediene blitt arenaer for offentlig meningsutveksling. Krysspress virker handlingslammende også for mediene som aktører. Dette har konsekvenser for ytringsfrihetens vilkår. I meningenes frie marked er ytringsfriheten total. I den fjerde statsmakt finnes det ikke ytringsfrihet. Riktignok er ytringsfriheten en forutsetning for den fjerde statsmakts eksistens, jf. grunnlovens § 100 om at trykkefrihet skal finne sted, og at frimodige ytringer om statsstyrelsen er enhver tillatte. For å kunne utøve makt, må imidlertid mediene ha orden i rekkene. De kan ikke seire over staten hvis de er i strid med seg selv, en arena for fri utveksling av meninger. Når den skal ramme staten, eller andre makt-havere, jager den fjerde statsmakt i flokk. Samhold gir styrke.

Dette vet selvsagt staten også, og den vet hvordan den skal forsvare seg, jf. James Buchanan, Gordon Tullock og Public Choice-teori om staten som aktør. Det går en klar linje gjennom statens mediepolitikk. Der staten selv er medieeier eller i posisjon for å stille redaksjonelle krav, har den alltid favorisert monopol og maktkonsentrasjon. Der staten ikke er medieeier eller i posisjon til å stille redaksjonelle krav, har den alltid favorisert konkurranse og maktspredning (Jf. Rolland 2001 C). *Divide et impera* – splitt og hersk.

Som arenaer for den offentlige samtale har massemediene skapt krysspress, spilt velgerne ut over sidelinjen og innsatt seg selv som deres representanter. Velgerne er passiviserte, mediene aktiviserte. Ethvert tilløp til deltakerdemokrati er fjernet til fordel for tilskuerdemokratiet. Mediene er aktiviserte som kanalen for *opposisjon*. Som Arnhild Skre sa i Aftenposten forleden (Skre 2002): Et felles verdigrunnlag for profesjonen et at "seriøse medier skal kritisere maktpersoner og støtte svake grupper". Stein Rokkan kalte mediene den tredje kanal for politisk innflytelse, alternativet til numerisk demokrati og korporativ pluralisme (Rokkan 1966). I det hele synes hans bidrag å stå i kontrast til Hans Fredrik Dahls påstand i "Mediene og det moderne" om at vi leter forgyves etter selv den mest beskjedne referanse til medier eller kommunikasjon i Stein Rokkans bredt anlagte teorier om politisk utvikling og demokrati.

Alle innvendinger til tross, tilskuerdemokratiet er et *demokrati*. Det har ett av deltakerdemokratiets viktigste egenskaper: De folkevalgte er delegater med bundet mandat. Folket har kontroll med den politisk eliten. Folket har kontroll fordi det har fått *tillitsmenn* til å passe på sine *delegater*. Folket har fått massemediene til å passe på politikerne.

Folkets kapasitet til å delta i politikken er begrenset. Som Public Choice-teoretikere fra Anthony Downs (1957) til Mancur Olson (2000) har påpekt, er deres politiske ignoranse rasjonell når kostnadene ved deltakelsen overstiger utbyttet ved å delta. Straks det stilles krav om deltakelse oftere enn hvert annet eller fjerde år, utkrystalliseres det derfor eliter. Massemediene derimot, har ingen politiske kapasitetsproblemer. De deltar i politikken hver eneste dag.

- Partipressen var *partienes utøvende organ* i et selgers marked for politikk
- Massemediene er *velgernes utøvende organ* i et kjøpers marked for politikk

Folkestyre gjennom et profesjonelt utøvende organ, massemediene, gir imidlertid tilskuerdemokratiet også teknokratiske trekk. Tilskuerdemokratiet er en dialektisk syntese av teknokrati og demokrati, av beslutningsdemokrati og deltakerdemokrati.

Beslutningsdemokratiet:

- De folkevalgte er tillitsmenn med fritt mandat

Deltakerdemokratiet:

- De folkevalgte er delegerte med bundet mandat

Tilskuerdemokratiet:

- Massemediene er tillitsmenn med fritt mandat
- De folkevalgte er delegerte med bundet mandat

Det er det kollektive presset fra den fjerde statsmakt som gir politikerne bundet mandat. Den forrige maktutredningen så konturene av dette, og skrev bekymret om "*det mediavridde samfunn*" (Hernes 1977) der politikerne er fratatt sitt frie mandat til å styre. Makt- og demokratiutredningen bekymrer seg også for politikernes tapte makt (Østerud 2002 B, C). Det er imidlertid ikke noe tap for demokratiet om folket overtar den makt politikerne mister.

Medienes maktutøvelse skjer i full offentlighet. Det er offentlighet som *er* medienes maktutøvelse. Mediene ivaretar det tredje og siste aspektet ved demokratiprinsippet, *offentlighet som kontroll*.

- I offentligheten voktes maktthaverne
- I offentligheten voktes også vokterne

Som Ytringsfrihetskommisjonen påpeker, er imidlertid en vesentlig egenskap ved offentlighet som kontroll en *gapestokkeffekt*. En del hendelser i den norske offentlighet de senere årene gir grunn til å spørre om gjeninnføring av gapestokken er et fremskritt for demokratiet.

Lik andre sanksjonsmekanismer har gapestokken både en avskrekkende og en avstraffende effekt. Den avskrekker fordi straffen er nådeløs.

Hvilken *avskrekkende* effekt gapestokken har, er vanskelig å finne ut. Det forutsetter kjennskap til hva folk i maktposisjon har hatt lyst og mulighet til å begå av maktovergrep, men valgt å avstå fra av frykt for å bli avslørte. Det forutsetter kjennskap til ikke-saker, maktmisbruk som ikke fant sted fordi gapestokken finnes. Dette har gapestokken til felles med mange forebyggende tiltak der etablering av bedre kunnskap har høye omkostninger. Vi eksperimenterer ikke for å se hva som gir flest dødsulykker i trafikken, for eksempel, men forebygger med det vi har størst tro på. Slik er det også med gapestokken og demokratiet.

Gapestokkens *avstraffende* virkning vet vi mer om. Straffen er så grusom at det hender dens ofre søker døden for å slippe unna. På bakgrunn av et tragisk dødsfall like i forveien advarte statsminister Kjell Magne Bondevik mediene mot dette i sin nyttårstale i NRK og TV2 1. januar. Han fikk umiddelbart reaksjoner fra hovedstadens fremste redaktører: Var det noen som ikke satte folk i gapestokken, var det dem. Redaktørene reagerte lik torturister som ser arrestanten benytte et øyeblikks opphold i plagingen til å hoppe ut av cellevinduet i tiende etasje. Det var slett ikke deres mening å ta livet av vedkommende, og ikke visste de at offeret tålte så lite. I en apologi for mediernes opptreden, i *Aftenposten* 4. januar, skrev TV2s sjef Kåre Valebrokk tilsynelatende medfølelse om den personlighetsmessige likheten mellom to som ikke maktet presset, børsdirektør Erik Jarve i desember 1994 og tidligere helseminister Tore Tønne i desember 2002 (Valebrokk 2003). Det var deres personlige egenskaper som forårsaket deres triste valg, som mediene selvsagt var helt uten skyld i.

Straffens grusomhet er nødvendig for at den skal ha sin avskrekkende virkning. Det er imidlertid grunn til spørre om hvor godt gapestokken treffer, og hva den rammer hardest. Mediene hevder at den rammer maktmisbruk. FNs Midtøsten-utsending Terje Rød Larsen ble imidlertid straffet i 1996 for ting han gjorde før han ble planleggingsminister (jf. Østbye & Jensen 1997, Rolland 1997), næringslivslederen Tore Tønne i 2002 for gjerninger etter at han gikk av som helseminister. Begge ble straffet for økonomiske pletter på deres personlige vandelsattest, ikke for sin utøvelse av statsrådsmakten. Enkelte sammenlignet Tønnes etterlønn som statsråd med trygdemisbruk. Trygdemisbruk og maktmisbruk er imidlertid nærmest for motpoler å regne, idet trygdemisbruk er misbruk av avmakt, ikke av

makt. Gapestokken ble opprinnelig anvendt mot vanlige folks små forseelser, som banning eller bråk under gudstjenesten. Det kan synes som de moderne mediernes gapestokk treffer synden omtrent på samme nivå. I hvert fall synes den å treffe hardest på lavere nivå enn anslag mot demokratiet.

Gapestokkens funksjon er påføre offeret vanære. Straffen virker derfor sterkest på dem som har en ære å forsvare. Det ble sagt om Erik Jarve og Tore Tønne at de var uvanlig ærekjære og opptatte av sin personlige integritet og troverdighet. Dette gjorde dem i så fall spesielt godt egnet til å utøve lederskap i et demokrati, der politiske ledere må ha velgernes tillit, og en børsdirektør kundenes og aksjonærenes tillit. Der en leder må være mer elsket enn fryktet. Derfor synes det riktig, når Ytrings-frihetskommisjonen beskriver gapestokken som en kontrollmekanisme for demokratiet.

Dette betyr imidlertid også at jo mer demokratisk system, desto større sjanse for at gapestokken har en drepende effekt. I et demokrati, eller et kjøpers marked, fratar gapestokken de straffede den troverdighet som er deres eksistensgrunnlag. Og omvendt jo mindre demokratisk system, mindre kjøpers marked, desto mer preller straffen av. Gapestokken er ineffektiv overfor ledere som kan gi blaffen i folkemeningen, som ikke har noen ære å forsvare, som bygger sin makt på frykt, som befinner seg i et selgers marked. Slike ledere kan tilmed oppleve å bli beundret av mediene, for maktmisbruk er å bruke alle midler for å seire, og er det noen mediene beundrer, er det vinnerne.

Det er sagt om gapestokken at den bidrar til en type elitestyre der kun de med plettfriandel får en sjanse til å utøve makt. Den kan imidlertid også føre til en motsatt type elitestyre, der kun de som *ikke* frykter offentligheten, og som evner å unndra seg velgernes, kundenes og aksjonærenes dom, overlever som makthavere. I så fall blir gapestokken ikke individets viktigste vern mot maktovergrep, men et middel til å fortrenge ledere som er lydhøre for folket, til fordel for mer kyniske og usensitive makt-politikere, med mer elitestyre og mindre folkestyre som resultat. Dermed vil redaktørene få rett i sin påstand om at offentlighet ikke er det samme som å sette makthavere i gapestokken. De får rett fordi lederne som var avhengige av troverdighet og et godt navn og rykte for sin makt, er blitt borte.

Min konklusjon er følgende: Også offentlighet som kontroll kaster skygge over mediernes bidrag til demokratiet. Mediene kontrollerer makthaverne ved å sette dem i gapestokken. Velgerne kontrollerer mediene ved å lese, lytte og se hva deres tillitsvalgte offentliggjør. Men gapestokken nyttes ikke bare mot maktutøvelse, og straffen rammer hardest dem som

er mest avhengige av folkets tillit. Gapestokken kan avskrekke maktmisbruk, men også medføre at vi får et lederskap som er immunt mot dens virkninger.

Fremskritt – eller myten om fremskrittet?

Er tilskuerdemokratiet en endring hvis positive konsekvenser overskygger de negative? Er det fremskritt, eller en myte om fremskrittet? For å kunne svare på dette må vi skille mellom struktur og prosess, mellom oppsettet av den politiske dagsorden og utfallet i sakene som står på dagsordenen.

Ser vi på *strukturen*, oppsettet av den politiske dagsorden, kan det fremføres argumenter for at tilskuerdemokratiet er fremskritt. Et beslutningsdemokrati er et elitestyre, et selgers marked for politikk, fordi folket ikke har *kompetanse* til å delta. Et deltakerdemokrati kan bli til et elitestyre, fordi folket ikke har *kapasitet* til å delta. Tilskuerdemokratiet derimot, øker både kompetanse og kapasitet på folkets vegne. Det er et velgernes eller kjøpers marked for politikk, der den politiske elitens handlefrihet er beskåret. Hensikten med maktfordeling er å sette sperrer mot elites maktmisbruk, og den fjerde statsmakt bidrar til å utvide maktfordelingen. Men tilskuerdemokratiet er basert på tillit, den fjerde statsmakt har fritt mandat. Velgernes kontroll med mediene er begrenset, og mediene setter dem under krysspress. Avgjørende for tilskuerdemokratiet er derfor om mediene viser seg velgernes tillit verdig.

Ser vi på *prosessen*, makten over sakene som står på den politiske dagsorden, er det ikke mulig å gi noe eviggyldig svar. Offentligheten er en arena der demokrati og teknokrati, folk og elite er i kontinuerlig kamp om hegemoniet. Både demokratiets og teknokratiets eliter allierer seg med folket i sine forsøk på å spille hverandre ut. Om utfallet av sakene i tilskuerdemokratiet er fremskritt, vil derfor være gjenstand for kontinuerlig revurdering.

Georg Henrik von Wright er kjent som den store pessimist blant fremskrittets tenkere. Han mener teknokratiet har henvist demokratiet til kun å konstatere hva teknologien har frembrakt. Teknokratiet spiller ut demokratiet ved alliere seg med folket som forbrukere mot folkets representanter politikerne. Men det hender politikerne har valgfrihet, og den som er vant med avmakt, vil benytte slike anledninger til å vise makt. Televerkets initiativ til NRK Betal-TV endte med at politikerne vedtok et uavhengig TV2. For å hindre slike utfall kan det være nødvendig for teknokratiet å alliere seg med folket som den offentlige opinion. Blant norske medieforskere har det siste særlig opptatt Sigurd Allern, som har skrevet om kildenes makt (Allern 1996 B, 1997).

Manuel Castells' prediksjoner om informasjonsalderen gir grunn til å dele von Wrights pessimisme. I hvert fall hvis vi leser dem i lys av teorien om et spesifikt skandinavisk og sosialdemokratisk velferdsregime (Esping-Andersen 1992), der økt likhet er fremskrittets målestokk og mål. I "End of Millennium" forutser Castells at informasjonsalderen vil medføre økt ulikhet og polarisering: "The truly fundamental social cleavages of the Information Age are first, the internal fragmentation of labor between informational producers and replaceable generic labor. Secondly, the social exclusion of a significant segment of society made up of discarded individuals whose value as workers/consumers is used up, and whose relevance as people is ignored. And, thirdly, the separation between the market logic of global networks of capital flows and the human experience of workers' lives" (Castells 1998:377).

Det er imidlertid grunn til å spørre om økt likhet nødvendigvis må være utviklingens mål. Jeg slutter meg til Georg Henrik von Wright: Fremskrittets egentlige og eneste målestokk er "menneskers velbefinnende i de omstendigheter de lever under".

Referanser

- Aftenposten 30.3.00: 'Telenor svarer på Schibsted-utfordring'.
- Aftenposten 18.11.01: 'Zapper med boksehansker'.
- Aftenposten 28.8.02: 'Nytt angrep på Stoltenberg'.
- Allern, Sigurd (1996 A) *Myten om den fjerde statsmakt*. IJ-rapport 3/96. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Allern, Sigurd (1996 B) *Kildenes makt. Ytringsfrihetens politiske økonomi*. Oslo: Pax.
- Allern, Sigurd (1997) *Når kildene byr opp til dans*. Oslo: Pax.

Artikkelen bygger på mitt plenumsforedrag ved Norsk medieforskerlags 25 års jubileumskonferanse "Medier, forskning og verdier", Høgskolen i Oslo 21. september 2002.

- Bachrach, Peter (1967) *The Theory of Democratic Elitism. A Critique*. Boston, MA: Little, Brown and Company.
- Bagdikian, Ben H. (2000) *The media monopoly*. 6th edition with a new preface on the Internet and communication cartels. Boston, Mass.: Beacon Press.
- Bakke, Egil (2001) 'IKT – en viktig norsk næring. Radio og fjernsyn – ikke fullt så viktig'. *Medieverden* nr. 32.
- Bell, Daniel (1973) *The Coming of Post-Industrial Society: a Venture in Social Forecasting*. New York: Basic Books.
- Bell, Daniel (1979) 'The Social Framework of the Information Society'. I Michael L. Dertouzos & Joel Moses (red) *The Computer Age: A Twenty-Year View*. Cambridge, Mass.: The MIT Press, og s. 500-549 i Tom Forester (red): *The Microelectronics Revolution. The Complete Guide to the New Technology and its Impact on Society*. Oxford: Basil Blackwell 1980.
- Bergh, Trond (red) (1983) *Deltakerdemokratiet. Teori og praksis*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Boyce, George (1978) 'The Fourth Estate: the Reappraisal of a Concept'. I George Boyce, James Curran & Paula Wingate (red) *Newspaper History: from the 17th Century to the Present Day*. London: Constable.
- Braun, Bengt (2002) 'Hot, fallgruvor och äventyrliga möjligheter'. Foredrag, *Hamrin-symposiet Medienæringsens fremtid – The Winner Takes It All?* Senter for Medieøkonomi ved Handelshøgskolen BI.
- Burke, Edmund (1729-97)(1999) *Selected Works*. Indianapolis, Indianapolis: Liberty Fund.
- Cairncross, Frances (1997, new ed. 2001) *The Death of Distance: How the Communications Revolution will Change our Lives*. Boston, Mass.: Harvard Business School Press.
- Carlyle, Thomas (1905) *On Heroes: Hero Worship and the Heroic in History*. London: H. R. Allenson.
- Castells, Manuel (1996) *The Rise of the Network Society*. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I. Oxford: Blackwell.
- Castells, Manuel (1997) *The Power of Identity*. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. II. Oxford: Blackwell.
- Castells, Manuel (1998) *End of Millenium*. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. III. Oxford: Blackwell.
- Cavallin, Jens (1995) *Vad är mediekoncentration?* Arbetsdokument från Rådet för mångfald inom massmedierna. 1995:1.
- Christophersen, Jens A. (1969) *Representant og velger*. Oslo: Universitetsforlaget. (Tidsskrift for samfunnsforskning 1963 nr 4, 1964 nr. 2).
- Cohen, Bernhard C. (1963) *The Press and Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Cohen, Joshua (1991) 'Deliberation and Democratic Legitimacy'. I A. Hamlin & P. Pettit (red): *The Good Polity. Normative Analysis of the State*. Oxford: Basil Powell.
- Dahl, Hans Fredrik (1973) 'Når grensene krysses. En introduksjon til massekommunikasjonen'. Side 11-37 i Hans Fredrik Dahl (red): *Massekommunikasjon. En bok om massemedienes vekst og virkninger*. Oslo: Gyldendal.
- Dahl, Hans Fredrik (1975) *Hallo – hallo! Kringkastingen i Norge 1920-1940*. Oslo: Cappelen. Opptrykt 1999: NRKs historie bd. 1.
- Dahl, Hans Fredrik (1995) *Mediene og det moderne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahl, Robert A. (1966) 'Preface'. I Robert A. Dahl (red): *Political Oppositions in Western Democracies*. New Haven: Yale University Press.
- Dahl, Robert A. (2000, eng. 1998) *Om demokrati*. København: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busch.
- Dahlgren, Peter (1995) *Television and the Public Sphere. Citizenship, Democracy and the Media*. London: SAGE Publications Ltd.
- Downs, Anthony (1957) *An Economic Theory of Democracy*. New Haven: Yale University Press.
- Eckstein, Harry (1966) *Division and Cohesion in Democracy: a Study of Norway*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Egeberg, Morten, Johan P. Olsen & Harald Sætnen (1975) 'Organisasjonssamfunnet og den segmenterte stat'. *Kirke og Kultur* nr 5-6, I Johan P. Olsen (red): *Politisk organisering*. Bergen: Universitetsforlaget 1978, og i Johan P. Olsen: *Statsstyre og institusjonsutforming*. Oslo: Universitetsforlaget 1988.
- Eriksen, Erik Oddvar & Jarle Weigård (1999) *Kommunikativ handling og deliberativt demokrati: Jürgen Habermas' teori om politikk og samfunn*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Eriksen, Thomas Hylland (1998) 'En ny, men ikke særlig vidunderlig verden'. *Moderna Tider og Samtiden*. <http://folk.uio.no/geirthe/Castells.html>
- Esping-Andersen, Gösta (1992) 'The Three Political Economies of the Welfare State', i Jon Eivind Kolberg (red): *The Study of Welfare State Regimes*. London: M. E. Sharpe, Inc.
- Etzioni, Amitai (red) (1998) *The Essential Communitarian Reader*. New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- Fears, J. Rufus (red) (1985) *Essays in the History of Liberty. Selected Writings of Lord Acton*. Indianapolis: Liberty Classic.
- Findahl, Olle (1990) 'Etermedierna och informationsklyftorna'. I Höijer, Birgitta & Lilian Nowak (red): *I publikens inntresse. Om radio och tv i människors liv*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- Galbraith, John Kenneth (1996) *The Good Society: the Humane Agenda*. Boston: Houghton Mifflin.
- Garnham, Nicholas (2000) *Emancipation, the Media, and Modernity. Arguments About the Media and Social Theory*. Oxford: Oxford University Press.

- Gates, Bill (1996) 'Content is King'. *Bill Gates' Web Site*, <http://www.Microsoft.com/billgates/columns/1996essay960103.asp>.
- Granhaug, Stephan (1999) *Bedriftsintegrasjon i medie- og telekommunikasjonssektoren*. Senter for Medie-økonomi, Forskningscenteret. Sandvika: Handels-høyskolen BI.
- Habermas, Jürgen (1962, n. 1971) *Borgerlig offentlig-het*. Oslo: Gyldendal.
- Habermas, Jürgen (1975) *Legitimationsproblemer i sen-kapitalismen*. København: Fremad.
- Habermas, Jürgen (1981) *Theorie des Kommunikativen Handelns*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
- Habermas, Jürgen (1982) 'Diskursethik – Notizen zu einem Begründungsprogramm'. I Dietrich Böhler & Wolfgang Kuhlmann (red) *Kommunikation und Reflektion: Zur Diskussion der Transzendental-pragmatik: Antworten auf Karl-Otto Apel*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.
- Heidar, Knut (1983) *Norske politiske fakta 1884-1982*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heidar, Knut & Asle Rolland (1989) 'Direkte fjernsyn fra partilandsmøtene. Mediepolitikk på en ny arena'. *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 3.
- Helland, Knut (1988) *Kringkasting, TV2 og offentlig-het*. Hovedoppgave. Universitetet i Bergen.
- Hernes, Gudmund (1975) *Makt og avmakt*. Oslo: Univer-sitetsforlaget.
- Hernes, Gudmund (1977) 'Det mediavridde samfunn'. *Samtiden* nr. 1. I Gudmund Hernes (red): *Forhand-lingsøkonomi og blandingsadministrasjon*. Oslo: Universitetsforlaget 1978.
- Hernes, Gudmund (1984) 'Media: struktur, vridning, drama'. S. 38-58 i *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 1.
- Hernes, Gudmund & Martin Eide (1987) *Død og pine! Om massemedia og helsepolitikk*. Oslo: FAFO.
- Hobsbawm, Eric (1994) *Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-91*. London: Michael Jose-ph.
- Hovden, Jan Fredrik (2001) 'Etter alle journalistikkens regler'. Side 86-111 i Martin Eide (red): *Til dags-orden! Journalistikk, makt og demokrati*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Oslo: Gyl-dendal akademisk.
- Hveem, Helge, Per Heum & Audun Ruud (2000) *Global-iseringen og norske selskapers etableringer i ut-landet. Virkninger på maktfordelingen i Norge*. Makt- og demokratiutredningens rapportserie, rap-port 23. <http://www.sv.uio.no/mutr/rapp1999/Rapport23.html>
- Høyer, Svennik (1975, 1977) *Norsk presse mellom 1865 og 1965: Strukturutvikling og politiske mønstre*. Del A Strukturutvikling, del B politiske mønstre. Rapport nr. 32. Oslo: Institutt for presseforskning.
- Høyer, Svennik (1982) 'Pressen – økonomisk utvik-ling og politisk kontroll'. Side 133-239 i *Maktut-redningen: Rapporten om massemedier*. NOU 1982:30.
- Høyer, Svennik (1995) *Pressen mellom teknologi og samfunn*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Høyer, Svennik & Øivind Ihlen (1998) 'Journalisters utdanning og yrkeserfaring'. S. 94-115 i *Norsk medietidsskrift* nr. 2.
- Høyre (1999) *Mer demokrati med lukkede dører*. <http://www.oslo.hoyre.no/nyheter/1999/265240.html>.
- Kaplan, Abraham (1964) *The Conduct of Inquiry. Methodology for Behavioral Science*. New York: Chandler Publishing Company.
- Keane, John (1991) *The Media and Democracy*. Cam-bridge: Polity Press.
- Knapskog, Karl (2001) 'Journalistikk og deliberativt demokrati'. Side 112-35 i Martin Eide (red): *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kumar, Krishan (1975) 'Holding the Middle Ground'. *Sociology* 9(3): 67-88. Side 231-48 i James Curran, Michael Gurevitch & Janet Woollacott (red): *Mass Communication and Society*. London: Edward Arnold.
- Langslet, Lars Roar (1994) *Fra innsiden. Glimt fra et halvt liv i politikken*. Oslo: Cappelen.
- Lazarsfeld, Paul, Bernard Berelson & Hazel Gaudet (1948) *The People's Choice: how the Voter Makes up his Mind in a Presidential Campaign*. New York: Columbia University Press.
- Livingstone, Sonia & Peter Lunt (1994) *Talk on Tele-vision. Audience Participation and Public Debate*. London: Routledge.
- Lund, Sissel & Asle Rolland (1986) *Tillit eller skepsis til nyhetene? En undersøkelse av publikums hold-ning til nyhetsdekningen i radio, fjernsyn og avi-ser sommeren 1986*. NRK Forskningen, rapport nr. 14.
- Lund, Sissel & Asle Rolland (1987 A) 'Tillit til masse-mediene – et gode?' *Nordicom-Information* nr. 2. Jf. 'Faith in the Media – an Unmixed Good?' *Nordi-com Review* nr. 1.
- Lund, Sissel & Asle Rolland (1987 B) 'Makt og ansvar i mediasamfunnet'. *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 4.
- Martinussen, Willy (1988) 'Lagdeling, informasjons-kløfter og politisk deltakelse'. Side 70-80 i Helge Omdal (red): *Informasjonskløftene og demokra-tiet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- McChesney, Robert W. (1997) 'The Global Media Giants: the nine firms that dominate the world'. *Extra!* November/December.
- McQuail, Denis (1987) *Mass Communication Theory. An Introduction*. Second Edition. London: SAGE Publications Ltd.
- Meyer, Siri & Erling Dokk Holm (red) *Varene tar mak-ten*. Makt- og demokratiutredninga. Oslo: Gylden-dal.
- Murdock, Graham (2000) 'Talk Shows: Democratic Debates and Tabloid Tales'. Side 198-220 i Jan Wieten, Graham Murdock & Peter Dahlgren (red): *Television Across Europe*. London: SAGE Publications Ltd.
- NOU 1972:25 *Norsk rikskringkasting – organisasjon og ansettelsesvilkår*.

- NOU 1980:36 *Elektroniske massemedier i fremtidens samfunn*.
- NOU 1999:26 *Konvergens. Sammensmelting av tele-, data- og mediesektorene*.
- NOU 1999:27: "Ytringsfrihed bør finde Sted".
- Olson, Mancur (2000) *Power and Prosperity*. New York: Basic Books.
- Olsvik, Ingeborg (1996) 'Debattprogram: Der Petter Pølse-maker møter Berget barneminister'. Side 54-61 i *Norsk medietidsskrift* nr. 1.
- Ottosen, Rune (1997) 'Akademisk, kommersiell eller distriktspolitisk? Journalistutdanningens jakt på identitet'. Side 83-108 i *Norsk medietidsskrift* nr. 1.
- Parsons, Talcott (1966) *Societies. Evolutionary and comparative Perspectives*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Pateman, Carol (1970) *Participation and Democratic Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peters, John D. (1993) 'Distrust of representation: Habermas on the public sphere'. *Media, Culture and Society* 15 (4).
- Peterson, Theodore (1956) 'The Social Responsibility Theory of the Press'. I Fred S. Siebert, Theodore Peterson & Wilbur Schramm (red): *Four Theories of the Press*. Urbana: University of Illinois Press.
- Picard, Robert (2002) 'The international media industry – significant global trends'. Foredrag, *Hamrin-symposiet Medienæringens fremtid – The Winner Takes It All?* Senter for Medieøkonomi ved Handelshøgskolen BI.
- Popper, Karl R. (1945) *The Open Society and its Enemies*. London: George Routledge.
- Rasch, Bjørn Erik (1998) 'Innledning'. S. 7-14 i Knut Midgaard & Bjørn Erik Rasch (red): *Demokrati – vilkår og virkninger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Rokkan, Stein & Per Torsvik (1960) 'Der Wähler, der Leser und die Parteipresse. Eine Analyse über politische Einstellung und Lesen von Zeitungen in Norwegen'. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, Heft 2. På norsk i Rokkan & Torsvik (1972): *Politisk kommunikasjon og massemedia*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, S. (1966) 'Norway: Numerical Democracy and Corporate Pluralism'. In Dahl, Robert A. (ed): *Political Oppositions in Western Democracies*. New Haven: Yale University Press. På norsk i Rokkan (1987): *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rolland, Asle (1979) *Arbeiderpressen 1884-1940. Diferensiering og sentralisering*. Stensil nr. 53. Oslo: Institutt for presseforskning.
- Rolland, Asle (1997) 'Den fjerde statsmakt mot Terje Rød-Larsen'. *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 3.
- Rolland, Asle (1999) 'Sensor og partidisciplin i den norske arbeiderpresse'. S. 107-121 i Hans Fredrik Dahl (red): *Sensur og selvnsur i nordisk presse*. Fredrikstad: Institutt for journalistikk.
- Rolland, Asle (2001 A) 'Telenor som medieaktør'. *Medieverden* nr. 3.
- Rolland, Asle (2001 B) 'Konvergens som strategi'. *Nordicom-Information* Vol 23:2, s. 45-61. Særtrykk/Reprint nr. 41/01. Sandvika: Handelshøgskolen BI.
- Rolland, Asle (2001 C) *Marked, profesjon, konsentrasjon. En drøfting av synspunkter på mediemangfold og -politikk*. Discussion Paper nr 2. Sandvika: Handelshøgskolen BI.
- Rolland, Asle (2002 A) *Convergence as Strategy for Value Creation*. Paper, Senter for Medieøkonomi. Sandvika: Handelshøgskolen BI.
- Rolland, Asle (2002 B) 'Budsjetter og journalistutdanning'. Kronikk i *Dagsavisen* 9.9.
- Rolland, Asle (2002 C) *Ytringsfrihet i mediesamfunnet*. Forskningsrapport nr. 3. Sandvika: Handelshøgskolen BI.
- Rolland, Asle (2002 D) 'Foreløpig diagnose: Økt folke-makt'. Kronikk i *Aftenposten* 15.4
- Rolland, Asle (2002 E) 'Frykten for å miste kontrollen'. Kronikk i *Dagens Næringsliv* 2.5.
- Rolland, Asle (2002 F) *Statsmakt og mediemakt*. Forskningsrapport nr. 5. Sandvika: Handelshøgskolen BI.
- Rawls, John (1993) *Political Liberalism*. New York: Columbia University Press.
- Raaum, Odd (2001) 'Se opp for etterligninger'. Side 59-85 i Martin Eide (red): *Til dagsorden! Journalistikk, makt og demokrati*. Makt- og demokratiutredningen 1998-2003. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Samuelson, Robert J (2002) 'Journalistikken driver markedene'. *Aftenposten* 29.7.
- Sauerberg, Steen (1988) 'Demokrati og informationskløfter'. Side 16-52 i Helge Omdal (red): *Informasjonskløftene og demokratiet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Schultz, Julianne (2001) *Reviving the Fourth Estate*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schumpeter, Joseph (1912, eng. 1934) *The Theory of Economic Development*. Cambridge: Harvard University Press.
- Schumpeter, Joseph (1942) *Capitalism, Socialism, and Democracy*. New York: Harper & Row.
- Siebert, Fred S. (1956) 'The Libertarian Theory of the Press'. I Fred S. Siebert, Theodore Peterson & Wilbur Schramm (red): *Four Theories of the Press*. Urbana: University of Illinois Press.
- Skre, Arnhild (2002) 'Det lønner seg å være offer'. *Aftenposten* 6.9.
- Smith, Anthony (1973) *The Concept of Social Change*. London: Routledge.
- (SSB) Statistisk sentralbyrå *Valgstatistikk*, www.ssb.no.
- Svensson, Palle (1997) 'Politisk representasjon'. S. 208-9 i Øivind Østerud, Kjell Goldmann, Mogens N. Pedersen (red): *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Telecom.no* 21.9.01: 'Tormod Hermansen: – Innhold blir avgjørende'. <http://www.telecom.no/arkiv.art/3750.html>.

- Thomsen, Niels (1972) *Dagblad-konkurrencen 1870-1970*. København: Gads forlag.
- Thunberg, Anne-Marie, Kjell Nowak, Karl Erik Rosengren & Bengt Sigurd (1979) *Samverkansspiralen. Människan i informations- och kommunikations-samhället*. Stockholm: Liber.
- Toffler, Alvin (1980) *The Third Wave*. London: Collins.
- Valebrokk, Kåre (2003) 'Det triste valg'. *Aftenposten* 4.1.
- Veblen, Thorstein (1921): *The Engineers and the Price System*. New York: Viking.
- Vinje, Finn Erik & Helge Østbye (1981) *Vanskelige ord i nyhetene (VON). En ordkunnskapsundersøkelse*. Kontaktutvalget mellom NRK og samfunnsforskningen, Oslo: NRK.
- Waldahl, Ragnar (1982) *Kommunikasjon og politisk deltakelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wale, Thorbjørn (1972) *Fjerde statsmakt eller annen partimakt? En studie av norsk dagspresse med hovedvekt på dens forhold til partivesen og politiske myndigheter*. Stensil nr. 21, Oslo: Institutt for presseforskning.
- Weigård, Jarle (1995) 'Representasjon og rasjonalitet'. I Erik Oddvar Eriksen (red): *Deliberativ politikk*. Oslo: Tano.
- Weigård, Jarle & Erik Oddvar Eriksen (1998) 'Deliberasjon og demokrati'. S. 37-61 i Knut Midgaard & Bjørn Erik Rasch (red) *Demokrati – vilkår og virkninger*. Bergen: Fagbokforlaget.
- White, David M. (1950) 'The gatekeeper: a Case Study in the Selection of News'. *Journalism Quarterly*, 27. s. 383-90.
- Wright, Georg Henrik von (1994) *Myten om fremskrittet*. Oslo: Cappelen.
- Wright, William E. (1971) 'Comparative Party Models: Rational-Efficient and Party Democracy'. I Wright (ed): *A Comparative Study of Party Organization*. Columbus, Ohio: Charles E. Merrill Publishing Company.
- Østbye, Helge (1985) 'Informasjonskløfter – et samlenende perspektiv for medieforskning?' Plenumsforedrag ved VII Nordiska Konferensen för Masskommunikationsforskning, Fuglsø. *NOR-DICOM-Information* 4, pp. 16-18.
- Østbye, Helge (1987) 'Informasjonskløfter'. I Kjell-Arild Madssen (red): *Norsk medieforskning i 1980-åra*. Volda: Volda lærarhøgskule.
- Østbye, Helge (1995) *Mediepolitikk. Skal medieutviklingen styres?* 2. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østbye, Helge & Roy Tore Jensen (1997) *Rød-Larsen saken i mediene*. Rapport skrevet på oppdrag fra Norsk Redaktørforening og Norsk Presseforbund. Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap. Fredrikstad: IJ-forlaget.
- Østerud, Øyvind (1978) *Utviklingsteori og historisk endring*. Oslo: Gyldendal.
- Østerud, Øyvind (1996) *Statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østerud, Øyvind (2000 A) 'Demokratiets rystelser'. *Aftenposten* 20.9. <http://www.sv.uio.no/mutr/kronikker.htm>.
- Østerud, Øyvind (2000 B) 'Et politisk jordskjelv?' *Økonomisk rapport* nr. 16. <http://www.sv.uio.no/mutr/kronikker.htm>.
- Østerud, Øyvind (2002 A) 'Maktutredningen og det intellektuelle hegemoniet'. *Nytt Norsk Tidsskrift* nr. 2. <http://www.sv.uio.no/mutr/kronikker.htm>.
- Østerud, Øyvind (2002 B) 'Den fragmenterte makten'. *Dagbladet* 2.1. <http://www.sv.uio.no/mutr/kronikker.htm>.
- Østerud, Øyvind (2002 C) 'Foreløpig maktdiagnose: Politikken på retrett'. *Aftenposten* 7.3. <http://www.sv.uio.no/mutr/kronikker.htm>.

Media Audiences in a Russian Province

JUKKA PIETILÄINEN

During the last 15 years of the 20th century, Russian society and media experienced a major change from a centrally planned, authoritarian and unified Soviet society to a market-based, (at least partly) democratic and fragmented society. With the collapse of the Soviet system, the former press structure with dominant national newspapers collapsed and regional newspapers became the most important part of the press. At the same time, newspaper publishing shifted from a daily (usually six times a week) to a weekly rhythm, so that in 2000 the circulation of weeklies was almost two thirds of the circulation of all newspapers (excluding newspapers published irregularly or less than once a week) (for these statistics see Pietiläinen 2002a, 124-125 and Pietiläinen 2002b, 213-217). According to many studies (Wyman 1997, 108; Resnyanskaya & Fomicheva 1999, 87-88), newspapers have also been losing their readers in the post-Soviet period, but a major part of the population continues to read not only one but usually several newspapers.

Although press printing statistics do not reveal the complete picture of press plurality in individual regions, local studies reveal that the plurality of newspapers directed to a wider audience has increased significantly. For example, in Karelia the number of newspapers geared toward a wider audience increased significantly from two or three to over ten. However, few studies have paid attention to the regional newspapers in Karelia (Efremova 1999; Zhurnal'ist i zhurnal'stika... 1994; Kirichek 1998; Lange 1997, 195; see also data from Russian GallupMedia revealing the same fact in many regions and a newspaper article by Kniivilä 2002) and usually the distribution of the audience among them has not been covered in these studies.

The aim of this article is to illuminate the press competition in Karelia and to find out which factors have an impact on newspaper choice. The data is based on two surveys collected in the Republic of Karelia, the first one in February 2000 in Petrozavodsk and the second one in January-February 2002 in Petrozavodsk, Kondopoga and Pryazha (Prääsä).¹

The Media in Petrozavodsk and Karelia

Petrozavodsk is the capital of the Republic of Karelia, one of the ethnic republics of the Russian Federation. It has 280,000 inhabitants, of which 81% are ethnic Russian, 5% Karelian and 3% Finnish. Petrozavodsk is a small regional centre in Northern Russia. The other part of Karelia is represented in this study by an industrial town, Kondopoga, and a rural district centre, Pryazha (Prääsä). Kondopoga is an industrial town with 36,000 inhabitants, of which 81% are Russians and 6% Karelians. The main industry is pulp and paper, including a mill that employs over a third of the working population of the city. Pryazha is a countryside municipal centre with 4,400 inhabitants, of which 49% are Russians and 35% Karelians. Politically the citizens of Karelia support Eltsin and Putin. Of the political parties, Yabloko has had a strong position, but also communists and the LDPR have some activity. Currently, the "party of power", Unity or United Russia has a strong position.

The newspapers of Petrozavodsk consist of two dailies: *Severnyi Kurier* (former CPSU organ *Leninskaya pravda*) and *Reporter* (founded in April 1999, closed in May 2000). In addition, two newspapers came out twice a week: *Karjalan sanomat* (a newspaper in Finnish; changed to weekly at the beginning of 2003) and *Kareliya* (the organ of the re-

Department of Journalism and Mass Communication, University of Tampere, Kalevantie 4, FIN-33014, jukka.pietilainen@uta.fi

publican government; three times a week from January 2001). Finally, there were eight weekly newspapers; three popular papers (*Guberniya, Petrozavodsk, TVR-Panorama*); a non-partisan quality paper (*Nablyudatel*), a newspaper in the Karelian language (*Oma mua*); two partisan, political newspapers (Communist *Leninskaya pravda* and the populist, scandalous *Nabat Severo-Zapada*); and a youth paper (*Molodezhnaya gazeta Karelii*). In 2001 two new papers, *Stolitsa* and *Vesti Karelii*, were founded. Also some national newspapers have started regional editions in Karelia, e.g. *Komsomolskaya pravda* did so in March 2000 and *Moskovskii Komsomolets* in September 2002. In fall 2002 both *Nablyudatel* and *Stolitsa* were closed, which indicates perhaps a decline in the political financing of the press. Also *Nabat Severo-Zapada* has not been published regularly.

Kondopoga has two local newspapers: *Avangard* is published once a week by the local pulp and paper mill, while *Novaya Kondopoga* (New Kondopoga) is published by the city and district administration. The circulation of *Avangard* is 6,900 and that of *Novaya Kondopoga* 5,000 copies. In Pryazha the local paper *Nasha zhizn* (Our life) is published twice a week with four tabloid pages. The circulation of the paper is 2,500 copies.

A wide spectrum of radio and television channels is available both in cable and direct transmission in all these cities. Most of the channels are national or they cover several regions, while only a few are purely local. Moreover, some of the frequencies combine local and national programming.

Media Audience in General

The major part of the citizens of Petrozavodsk read newspapers regularly and the practice of reading several newspapers and following several media continues. In February 2002 almost half (42%) of the audience followed newspapers, radio and television regularly and 76% followed all of them, at least irregularly. Those who did not follow all the media usually left aside either radio or newspapers.

Television, however, has become the most important type of media both due to the reach of its audience and as a source of information. Over 80% of the population watched television daily and only 4% did not watch it at all (Survey 2002). In Petrozavodsk watching TV was more regular than in Kondopoga and Pryazha. Many of those who did not watch television were over 50 and had only primary education, but among them were also many students and unemployed people. Only every

fourth of them was working regularly and almost half of them did not read any newspapers at all.

The most popular television channels were ORT (Channel 1) (71% regularly, 25% irregularly), NTV (76%, 16%) and RTR (second channel) (66%, 29%). The majority also watched Karelian television, the TV-6 channel which broadcast also local programmes of the Petronet cable network and TV-21 (Survey 2000). ORT and RTR were more popular among those with low and middle education, whereas those with higher education preferred NTV the most; also the young watched NTV more, while the old watched local Karelian television (on Channel 2) more often. Greater differences could be found in watching the cable television channels that the young watched more actively, while education caused no difference.

Interestingly, listening to radio was much less frequent: only 70% listened to radio daily and 17% did not listen to radio at all. Remarkably, many non-listeners were in Kondopoga (20%) and Pryazha (23%). Non-listeners were often middle-aged (half of them were between 30 and 50) and rather highly educated and they followed other media almost as regularly as the population in general (Survey 2002). Age influenced the choice of the radio channel the most; the old listened to Radio Rossiya and Karelian radio, the young listened to new channels like *Evropa Plyus*. Foreign radio stations (without specification) were listened to by only 7% of the audience (2% regularly, 5% irregularly). Foreign radio stations had more listeners among those under 30 (Survey 2000).

Trends in Newspaper Readership

Over 70% of the audience read regularly at least one newspaper. Moreover, 25% read at least one newspaper irregularly, but many of them were actually reading several newspapers. Only 5% of the population did not read newspapers at all. Among the newspaper reading, the local newspapers were clearly the leaders. Only 17% read national newspapers regularly and 49% irregularly while over one third did not read national newspapers at all in 2000. In 2002 the reading of national newspapers was even lower; only a bit half of the population were reading them.²

The way in which people get their newspapers in Karelia (as well as in other parts of Russia) differs dramatically from the Soviet era. In the Soviet Union, the people subscribed to newspapers and buying was only a complementary method of acquiring them. In post-Soviet Karelia, the newspaper

audience mainly bought newspapers; 83% did so in 2002. Only 18% subscribed to newspapers; 31% read them at the homes of relatives and friends; 25% at work; a mere 12% read newspapers on bulletin boards, "stands" in Russian, which still exist; and only 8% read them in the library (Survey 2002).

The information about the number of subscribed copies of different newspapers indicates that *Severnyi Kurier* sells most of its print run in the form of subscriptions (about 65%), while *Kareliya* gets only half and *TVR-Panorama* approximately 30% of its circulation in the form of subscriptions. For other new papers the figures are much lower: *Guberniya* 8%, *Nablyudatel* 4%, *Petrozavodsk* 3%.³

Compared with other countries, the reading of newspapers at work in Russia was much lower than, e.g., in Sweden (in 1998 almost half, 48%, of Swedes read newspapers at work or school) (Weibull 1999, 159). Those who read newspapers at work in Russia had higher education, worked often in administration and the service sector and were managers and professionals more often than workers.

The most popular newspapers were those that had the highest circulation. In Petrozavodsk the leaders were *Guberniya* and *Petrozavodsk*, both being read by over 60% of the respondents in both surveys. The third one was *TVR-Panorama*, which

was read by the majority (57%) of the respondents. The traditional daily, *Severnyi Kurier*, was read mainly irregularly by almost half of the respondents. The most popular national paper, *Argumenty i fakty*, was read mainly irregularly and it seems that it lost popularity between 2000 and 2002. The new newspapers tend to gain popularity quite rapidly; hence *Stolitsa* was read at least irregularly by the majority of the population two years after the paper was founded and a few years earlier *Guberniya* became the most popular newspaper in two years. However, *Stolitsa* was closed in fall 2002, because it was no longer useful for the politically-minded financier. The paper had only a few subscribers and its wide readership may have existed due to its free distribution during the election campaign period.

The quality or elite papers: *Kareliya*, the organ of the local government, and the independent *Nablyudatel*, were read mainly by those who were especially interested in the press and who read many newspapers. They usually had higher education and were often managers and professionals. *Kareliya* was read most actively among the workers of state and local management and *Nablyudatel* among the workers of education.

The second most popular national paper, *Komsomolskaya pravda*, which started its local edition in April 2000, increased its popularity between 2000 and 2002. In February 2000 it was read in

Table 1. Reading of Main Newspapers in Petrozavodsk in 2000 and 2002

	Founded (closed)	Characterisation of the paper	Circulation in 2002	Regular reading/ irregular reading 2000, %		Regular reading/ irregular reading 2002, %	
Guberniya	1992	opposition, scandalous weekly	35 000	36	34	23	46
Petrozavodsk	1990	city newspaper, colourful, popular orientation	12 000	31	46	20	43
TVR-Panorama	1990	apolitical weekly for the whole family	57 000	25	32	19	38
Severnyi Kurier	1918	traditional daily	14 000	13	31	10	33
Argumenty i fakty	1967	national weekly	...	12	46	7	29
Nablyudatel	1996- 2002	quality, non-partisan weekly	10 000	6	25	7	29
Kareliya	1992	organ of Karelian administration	4-7 000	7	18	5	28
Reporter	1999- 2000	opposition daily	...	6	24	...	...
Molodezhnaya gazeta	1920	traditional youth paper	10 000	2	12	3	16
Komsomolskaya pravda	1920	national daily, local edition 2000	10 000	5	20	12	27
Stolitsa	2001- 2002	opposition weekly, short news, colourful	25-30 000	...	...	14	42
Vesti Karelii	2001	St.Petersburg-managed weekly, short news, colourful	13 000	...	...	10	25

Petrozavodsk by a mere 25%, while in 2002 the readership had grown to almost 40%. Other national newspapers did not gain much popularity: *Moskovskii komsomolets* was read by 10% (in 2000); other newspapers like *Sovetskaya Rossiya*, *Nezavisimaya gazeta* and *Izvestiya* got 5-7%; and the others less than 5%. The reading of minor national newspapers was mainly irregular.

The political newspapers *Leninskaya pravda* and *Nabat Severo-Zapada* were read only by around 10% of the population. The readers of these newspapers were older and more highly educated than people on average. The smaller newspapers included also papers for national minorities; for example, the Finnish *Karjalan Sanomat* and Karelian *Oma maa* were read by one percent of the respondents (and by 10% of the Karelians of the survey) (Survey 2000). These papers were not included in the 2002 survey.

In Kondopoga 80% of the population read both the local newspapers (50% regularly), and an additional 10% one of them (mainly *Novaya Kondopoga*), while 11% did not read local papers at all. Most of those who did not read local papers did not read any other papers. In Kondopoga the reading of Karelian or national papers was not very popular. Less than half of the population (44%) read Karelian newspapers regularly and 35% irregularly. The most popular Karelian papers in Kondopoga were *TVR-Panorama* (48%), *Guberniya* (46%) and *Severnyi Kurier* (37%). Of the two most popular national papers, *Argumenty i fakty* was read by 43% and *Komsomolskaya pravda* by 35%.

In Pryazha, the Petrozavodsk newspapers were more frequently read (63% of the population read them regularly and 26% irregularly) than in Kondopoga. The main newspaper is the local *Nasha zhizn*, which comes out three times a week with four pages in tabloid format. It was read regularly by 67% and irregularly by 22% of the population. The second in popularity was *TVR-Panorama* (40% regularly, 30% irregularly) and third *Guberniya* (23% / 40%). Of the other papers, only *Severnyi Kurier* was read by more than 50% of the population. In Pryazha, a smaller community, the tradition of subscribing to newspapers has remained stronger: 30% subscribed to newspapers. Also the subscription figures of the post confirm this: in Pryazha the number of subscribed newspapers per 1000 citizens is 166, while in the centre of Petrozavodsk it is only 56.

In Pryazha the national newspapers were read as frequently as in Kondopoga and more frequently than in Petrozavodsk. *Argumenty i fakty* was read by 46% and *Komsomolskaya pravda* by 28%.

Those who did not read *Nasha zhizn* did not read much at all, while those reading *Nasha zhizn* regularly read on average also five other newspapers. Non-readers of *Nasha zhizn* were mainly old, but not earning less than those reading irregularly. Despite its popularity, the small number of pages and mainly local content of *Nasha zhizn* did not appeal to readers much; only every sixth reader chose it as the first choice and *TVR-Panorama* was as popular. Many preferred also *Guberniya*, *Severnyi Kurier* and *Argumenty i fakty*, while one fourth did not prefer any of these or did not reply.

Factors Influencing the Selection of Newspaper

Age, education, social class and partly gender were the most important characteristics that divided the readership of different papers. Usually the newspaper reading increased with the age of the respondent but started to decrease earlier in the case of newer papers and later in the case of traditional papers (Table 2). The lowest newspaper reading was among old women. Among the major newspapers the readers of *Severnyi Kurier* were oldest (on average 44 years old) and the readers of *Guberniya* the youngest (40 years). Among all newspapers, the readers of *Molodezhnaya gazeta* were naturally the youngest (37 years). *TVR-Panorama* was read by women more often in all age groups except the oldest, but even among the oldest women *TVR-Panorama* was the most popular newspaper.

Also gender had some effect on newspaper choices. *TVR-Panorama* was read more actively by women, while *Severnyi Kurier* had slightly more readers among men. The differences caused by gender were rather minor and other newspapers were read equally by men and women.

The social group of the respondents caused also some differences in the reading of newspapers. Newspaper reading in general increased with social position, but some newspapers were read almost with the same frequency in all the social groups. It is important to notice that two groups, pensioners and students, are highly age-bound.

Table 3. Readers of Various Newspapers According to Social Group (both regular and irregular reading) in 2002. Social classes have been formed according to the criteria of Wright. Some small groups (self-employed, on maternity leave) excluded.

While there were no newspapers overwhelmingly read by workers, there were newspapers that the workers did not read often. These included *Kareliya*, *Nablyudatel* and *Vesti Karelii* and also

Table 2. *The Impact of Age and Gender on Reading Various Newspapers (2002 survey)*

Petrozavodsk newspaper	Men						Women					
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-
Guberniya	52	62	71	54	53	45	59	62	69	68	55	40
Petrozavodsk	37	43	41	44	42	41	47	41	49	48	41	32
TVR-Panorama	39	51	58	50	53	59	53	62	63	65	63	44
Severnyi Kurier	32	44	47	50	60	48	30	36	51	48	48	25
Stolitsa	39	45	42	35	33	31	45	40	49	44	33	21
Nablyudatel	21	27	26	25	28	35	21	29	32	37	29	19
Kareliya	21	26	30	29	28	35	20	34	32	35	36	23
Vesti Karelii	27	19	28	27	25	31	21	28	27	33	23	21
Molodezh. gazeta	19	21	22	10	12	3	31	29	25	20	11	9
Argumenty i fakty	36	49	44	31	32	14	38	52	45	51	29	19
Komsomolskaya pravda	26	43	35	27	33	17	42	46	42	49	26	12
not reading any of these papers	12	11	7	12	9	13	4	8	10	4	10	33

Newspaper	Men						Women					
	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-	18-25	26-35	36-45	46-55	56-65	66-
Avangard (only Kondopoga)	61	74	85	73	75	70	72	76	80	94	89	40
Novaya Kondopoga (only Kondopoga)	71	79	94	81	88	80	86	91	97	91	85	53
Nasha zhizn (only Pryazha)	89	82	86	100	80	80	93	91	95	100	86	75

Stolitsa and *Severnyi Kurier* were read more often by managers than by workers. The unemployed were, in general, reading only the most popular newspapers and also among students reading was usually less frequent. It seems that the more local the papers were, the smaller the class differences in reading them were.

Also education had an impact. All the papers were read more actively by those with higher education, while some of the papers (*TVR-Panorama*, local papers) were read even by those with a lower level of education. The clearest impact of education was with *Nablyudatel*, which was read by less than 10% of those with low education and over 40% of

Table 3. *Readers of Various Newspapers According to Social Group (both regular and irregular reading) in 2002. Social classes have been formed according to the criteria of Wright. Some small groups (self-employed, on maternity leave) excluded*

Newspaper	Managers (67)	Middle groups (104)	Professional and skilled workers		Unskilled workers (174)	Pens. (223)	Unemp. (51)	Students (74)
Guberniya	81	80	67	57	47	39	51	
Petrozavodsk	64	53	48	40	35	18	44	
TVR-Panorama	72	64	60	62	51	33	42	
Severnyi Kurier	64	57	53	32	40	28	31	
Stolitsa	58	55	43	31	27	31	45	
Nablyudatel	42	42	37	17	24	14	14	
Kareliya	43	43	36	21	27	10	18	
Vesti Karelii	34	41	28	16	22	18	24	
Argumenty i fakty	58	61	53	34	20	14	35	
Komsomolskaya pravda	45	55	50	34	20	14	24	
Avangard (only Kondopoga)	84	85	84	77	75	48	61	
Novaya Kondopoga (only K.)	100	88	93	91	75	70	78	
Nasha zhizn (only Prvazha)	92	100	91	96	95	64	86	

those with higher education. Income had an impact similar to education. Those who earned more were usually more active readers of most newspapers. However, income had less impact on newspaper selection than education.

The comparison between the surveys of 2000 and 2002 indicates that the impact of age and gender seems to be declining while the role of education and social status seems to be increasing as factors influencing newspaper selection.

The comparison of the overlapping reading of newspapers indicates that the reading of unpopular newspapers is concentrated on those who read many newspapers and are interested in comparing them. On the other hand, the readers of the most popular newspapers are close to the average population also on the basis of their newspaper choices.

Factor analysis of the reading of various newspapers produced a result that newspaper reading in Karelia is structured mainly on the basis of two factors, elite (small audience) newspapers and popular (wide audience) newspapers. The first one of these factors explained 28.4% of the variance in 2000 (30.6% in 2002) and the second one 14.4% (12.1 in 2002) (in Petrozavodsk only). Newspapers can be placed in a two-dimensional figure according to these factors. In Figure 1, the rotated factor points of these newspapers can be found on an almost direct diagonal, running from the top-left to the bottom-right corner, in other words, from the most popular or trivial to the most elite or serious news-

paper. This structure of newspapers remained very similar both in 2000 and in 2002.

Political Preferences and Newspaper Reading

Also political preferences had some impact on newspaper choice. Supporters of Zyuganov read *Leninskaya pravda* significantly more often than supporters of other candidates. *Severnyi Kurier* was also read slightly more often by supporters of Zyuganov, but in this case the explaining factor was age: both those voting for Zyuganov and the readers of *Severnyi Kurier* were older than the population on average. The supporters of Yavlinskii read *Severnyi Kurier* and *Kareliya* less and chose more often *Nablyudatel*, *Guberniya* and *Reporter*.

The fact that Putin was an overwhelmingly popular candidate and that support for other candidates was a more conscious act was visible also in newspaper selection. The less popular newspapers were more popular among the supporters of the minor candidates (depending also on the political alignment of the newspaper): supporters of Yavlinskii were looking for alternative information in *Nablyudatel* and *Reporter*, while supporters of Zyuganov did so with *Leninskaya pravda*.

In 2002 the survey was done before the local elections and then almost half of the respondents were unsure about their candidate preferences, while 60% of those who mentioned their candidate sup-

Figure 1. Presentation of Rotated Factor Points (varimax-rotation)

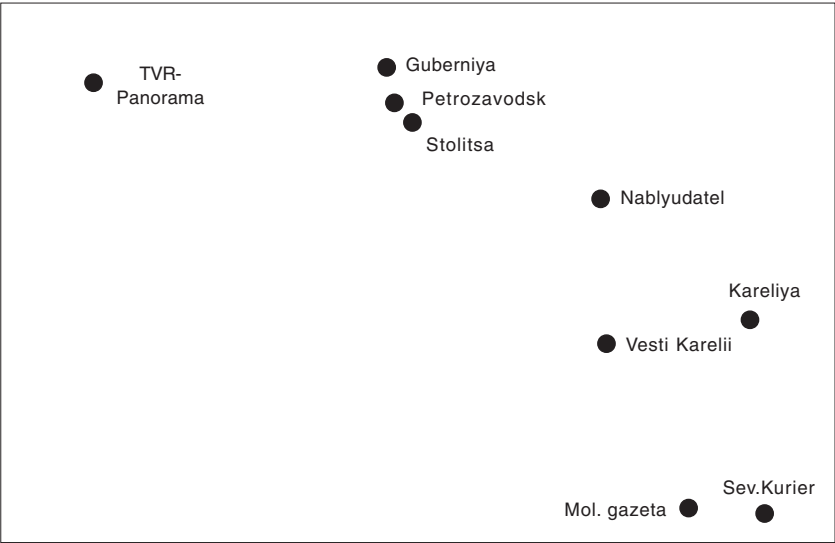

Table 4. *Readers of Some Newspapers (both regular and irregular) Among Supporters of Various Presidential Candidates (February 2000 survey)*

Newspaper	Putin (197)	Yavlinskii (58)	Zyuganov (48)	Other candidate (38)	Against all, will not vote (164)
Guberniya	68	78	63	71	74
Petrozavodsk	69	78	71	60	75
TVR-Panorama	55	62	67	45	59
Severnyi Kurier	45	36	52	47	46
Kareliya	21	26	35	29	25
Nablyudatel	26	48	31	18	36
Reporter	28	41	29	26	27
Leninskaya pravda	5	3	42	13	7
Nabat Severo-Zapada	18	12	25	26	16

ported the incumbent Sergei Katanandov. In the elections the incumbent Sergei Katanandov won in the first round. However, newspaper reading among the supporters of these candidates was more similar than in the presidential elections of 2000. For example, *Guberniya* was read only slightly more often (68%–62%) among non-supporters of Katanandov.

Use of the Media and Views on Them

On the different areas of newspaper content, the audience was the most interested in television programmes, city news, national political news and Karelian political news (only 12–24% did not follow news on these topics). Almost half of the population (49%) followed also news on crimes and scandals and on local politics. The other topics were less popular: 42% did not follow economic news, 35% ignored news on foreign affairs, 57% did not follow news on sports, 49% did not read letters to the editor, and 39% did not read advertisements (Survey 2000).

The differences between population groups were rather small. Economic news interested people with higher education, in managerial positions, those who worked in administration, and their popularity increased with the increase of income. Criminal news and scandals interested older people and those employed in education, science and culture less frequently. Workers followed sports news more often.

A major change has occurred in the popularity of foreign news items that were among the most popular items in the Soviet Union (Mickiewicz 1981). In 2000 foreign news was read regularly by 30% of respondents and not at all by 35% of them. Foreign news was less popular among those below 30 and

among service and trade sector workers. The decline of interest in foreign news could be explained by the decreased provision of foreign news, especially in newspapers, in which foreign news is currently reported mainly as various human-interest stories.

A question in the 2000 survey asked about sources of information by focusing on ten various topics. Television was overwhelmingly the most important source of information on these topics, on average to 51% of respondents, and it was especially important in receiving information about the situation in the Caucasus (85%) and concerning national politics. Second-most important were newspapers (23% on average), which were especially important in local affairs, local politics, economics, prices and available goods. The question was duplicated in 2002 and the results remained the same: television was clearly the most important source on international and national affairs, while newspapers were the most important source on Karelian and local issues.

In the survey of 2000 only 4% trusted in the media completely; 50% trusted partly and 18% did not trust in it at all, while 23% chose the alternative answer: I compare information from various sources. In 2002 the trust in Karelian and Russian media was asked about separately in connection with trust in other social institutions and individuals. In 2002 Karelian media got a bit more positive rating than the Russian media: 23% trusted partly or fully in the Russian media, while 30% trusted in the Karelian media. The media was trusted less than the Russian president and government, the Karelian leadership, the church, non-governmental organisations and the army, but more than the courts, the Russian parliament, the militia, entrepreneurs and banks.

Those who fully trusted the media were mainly with a low level of education, were old and had a

small income. Those who did not trust were more often unemployed, workers in administration, or with high incomes, but also those who felt that their economic situation was very bad. This kind of a curve of distrust or dissatisfaction was found also in Soviet studies (see Mickiewicz 1981, 134-135).

In 2000 over one third (36%) of respondents saw the role of the media as mainly negative, while 26% saw the media as more positive than negative and 24% saw it as overwhelmingly positive. In 2002 the number of those who had a negative opinion on the role of the media had declined to one fourth (26%), while positive attitudes had slightly increased. The most positive opinions were among those who trusted the media completely and the most negative among those who did not trust it at all. Also media consumption had an influence: the more people read the newspapers, the more positive was the attitude they had towards the media. Actually the causality may work so that a negative attitude towards the media decreases the will to consume it.

The surveys verified the known fact that Russians support the control of the media. On the other hand, the support for direct censorship was not large: only every sixth or fifth (17% in 2000, 19% in 2002) was a supporter of censorship, 43% supported the idea of social control in the form of a council (37% in 2002), while every fourth (25% in both surveys) felt that no control was needed. Censorship was favoured mostly among those over 50, managers and at both ends of the income pyramid. Those who opposed censorship were more often below 30, with higher education, managers, workers in administration, with a higher income and those who felt that their economic position was good. The idea of supervising councils was supported almost equally in all the population groups. Almost half of those who trusted the media completely saw no need for control, while those who did not trust were the most willing to support censorship. In Petrozavodsk both censorship and no need for control were favoured more frequently than in Kondopoga and Pryazha, where the support for supervising councils and no answers (especially in Pryazha) were more frequent. In comparison, the answers to the same question in Moscow in 2002 were divided practically equally into three groups, 28-30% belonging to each of them.

Discussion

The Russian media has preserved its audience in the post-Soviet period and it seems that it is getting its

lost trust back. On the other hand, the number of those who prefer some form of control remains relatively high, although censorship is usually rejected.

The most important changes in comparison with the late Soviet period are, first, that newspaper reading has changed from the combined use of national and local newspapers to the overwhelming use of just the local. Second, television has become the most important medium and source of information, although newspapers have preserved importance on the local level. Third, the interests of the public have changed from foreign news to local news and national politics. Also non-political material is popular, as the popularity of non-political newspapers indicates.

A new kind of division of audiences is in formation. The importance of education and social class are increasing while the role of age, which was one of the main factors in 2000, is declining. The Russian audiences are relatively active, choosing the media they like and using the possibility to compare information between various media. Part of the audience is interested mainly in local affairs and chooses popular (tabloid) newspapers, another part reads both popular and quality newspapers and only a small part reads mostly quality newspapers. The new newspapers are often the most popular first among the youngest readers but they also seem to reach the older readers rapidly. On the other hand, the political financing and likely common free distribution of some newspapers may have a negative effect on the newspaper market as a whole.

The Russian model of newspaper readership is not (yet) a system close to the British press model, in which tabloids and quality newspapers are read by clearly different parts of the population (e.g. Sparks 1987; 1995; Chalaby 1998) but actually the current state of the press market is closer to the Finnish (Nordic) press model, in which the audiences of many newspapers do not vary a lot, but there are some newspapers for elite or specialised audiences. There are also differences in comparison with the Nordic model: there are more newspapers in Russia and the most popular newspapers are tabloids oriented towards scandals and entertaining (in contrast to the most popular newspapers in the Nordic countries). These papers are read by everybody without major class, age or education-based differences.

In post-Soviet Russia each locality is increasingly its own local market for newspapers. Although there are a few national newspapers that have got significant popularity and several regional newspapers in each region, the popularity of local

newspapers can only rarely be surpassed. The local newspapers are especially popular in small towns. In Petrozavodsk a similar newspaper is lacking

(which is likely a rule in other larger cities as well), perhaps because of high competition and many available newspapers.

Notes

1. The data was collected as a quota sample that was adjusted on the basis of age and gender, corresponding with the population. The interviews of the first sample (508 respondents) were conducted in February 2000 and questions were only media-related. The second sample was collected in Petrozavodsk (500 respondents), Kondopoga (354) and Pryazha (150) in February and March 2002 and the questions were related also to social structure and ethnic attitudes.
2. This figure is actually based on the reading of only the two most popular national newspapers, but on the basis of the 2000 data, it could be expected that over 90% of those reading national newspapers read one of these two papers.
3. Actually the number of printed copies (print run) does not equal circulation because part of the print run remains unsold.

References

- Chalaby, Jean K. (1998) *The Invention of Journalism*. Houndmills: Macmillan.
- Efremova, Svetlana Sergeevna (1999) *Noveishaya istoriya regionalnoi pressy chernozemya (1985-1998 gg.) [Recent history of regional press in Black-Earth Region (1985-1998)]*. *Avtoreferat dissertatsii*. Voronezh: Voronezhskii gosudarstvennii universitet.
- GallupMedia (2001) www.gallupmedia.ru (newspaper reading surveys in various cities).
- Kirishek, P. I. (1998) *Sotsiologiya publitsistiki* [Sociology of publishing]. Saransk: Izdatelstvo Mordovskogo Universiteta.
- Kniivilä, Kalle (2002) Den ryska journalistikens heroiska tid är förbi. *Ny Tid*, 8.1.2002.
- Lange, Yasha (1997) *Media in the CIS. A study of the political, legislative and socio-economic framework*. Düsseldorf: The European Institute for the Media.
- Mickiewicz, Ellen (1981) *Media and the Russian Public*. New York: Praeger.
- Pietiläinen, Jukka (2002a) *The Regional Newspaper in Post-Soviet Russia. Society, Press and Journalism in the Republic of Karelia 1985-2001*. Tampere University Press. Available at: <http://acta.uta.fi/pdf/951-44-5463-4.pdf>
- Pietiläinen, Jukka (2002b) Statistical Analysis of the Russian Newspapers. In Nordenstreng, Kaarle, Vartanova, Elena & Zassoursky, Yassen (eds.) *Russian Media Challenge (second printing)*. Helsinki: Kikimora, 206-217.
- Resnyanskaya, L.L. & Fomicheva, I. D. (1999) *Gazeta dlya vsei Rossii* [Newspaper for the whole Russia]. Moskva: MGU, Fakultet zhurnalistiki.
- Sparks, Colin (1987) The readership of the British quality press. *Media, Culture and Society* 9:4, 427-455.
- Sparks, Colin (1995) Concentration and Market Entry in the UK National Daily Press. *European Journal of Communication* 10:2, 179-206.
- Weibull, Lennart (1999) Dagspress. In Carlsson, Ulla, Bucht, Catharina & Facht, Ulrika (eds.) *Medie-Sverige 1999/2000. Statistik och analys*. Göteborg: Nordicom-Sverige, 121-144.
- Wyman, Matthew (1997) *Public Opinion in Postcommunist Russia*. Houndmills & London: Macmillan.
- Zhurnal i zhurnalistika Rossiiskoi provintsii* (1994) Moskva: Fond zashchity glasnosti. Shortened version published in English: *Journalists and Journalism of Russian Province. Survey*. Moscow: Glasnost Defence Foundation, 1994.

Global Mobility and the Media

Presenting Asylum Seekers as a Threat

KARINA HORSTI

Just after the summer holiday season had started in late June 1999, the Finnish media began reporting the numbers of Slovakian Roma asylum seekers. The public heard about Roma who were ‘flooding’, ‘flowing’, and ‘mass immigrating’ Finland. The Finnish government stopped the process two weeks after the media began to report by imposing a temporary visa requirement for Slovakian citizens. All together Finland received a thousand asylum seekers from Slovakia during a three week period in summer 1999. By Finnish standards this was an exceptionally high number. The media framed the Roma as ‘economic refugees’. Instead of expressing this accusation explicitly the media constructed an image of a shady group of people with illegitimate reasons from more subtle details. This article identifies five key themes that were chosen to frame the story: the flood theme, the illegitimacy theme, the fortress theme, the reputation theme, and the lax policy theme. Choosing these themes the media constructed an image of asylum seekers which enter the country without true reasons, therefore they present a threat to the society as well as to its asylum and human rights policies.

‘Economic refugees’ is a catch phrase that has been repeated in the everyday language of the Finns since the early 1990’s. The Finns who have left the country for a better future to neighbouring Sweden or to more distant places have been regarded as adventurous, active, and having courage. The label ‘economic refugees’, however, has a negative connotation and it is being used to characterize some immigrants and refugees coming to Finland. It refers to laziness and illegitimate reasons. It is used especially in everyday language, not so much in ad-

ministrative discourse. This article investigates how the media deal with the issue. It suggests that the media play a central role in the making of ‘economic refugees’.

Textual and visual details are analyzed with discourse and frame analysis. Moreover, journalistic genres and professional practices are studied. The case is also investigated from the perspective of globalization theory. The practical research question is: How do the media represent asylum seeking and the Roma? Is there any variation between media and genre? But the broader question is: How does the representation relate to globalization? Mobility is one characteristic of globalization. However, only some people are welcome to move around, while others are being pushed away. The media are significantly involved with the process of constructing and defining distances, borders, and otherness.

Mobility: Diasporas of Fantasy and Diasporas of Despair

The popular diagnosis of our time (since the 1980’s) emphasizes globalization. It suggests that the world we live in is no longer divided much by state borders. Money, goods, images, and people move across nation-state borders which used to characterize the modern world. And they move at an increasing speed. The divisions are still there, however. Not everyone or everyone’s goods, images or money are able to move in an equal way. As Zygmunt Bauman (1998, 2) formulates it, the uses of time and space are sharply differentiated as well as differentiating. Globalization divides as much as it unites.

Globalization theory also refers to compression of time and space. Though distances have shrunk and lost meaning for some people, they can move easily and freely in global and local settings, time is

Department of Journalism and Mass Communication, University of Tampere, FIN-33014 Tampere, karina.horsti@uta.fi

something they do not have enough of. Timetables, calendars, mobile phones, and quick lunches are signifiers of a successful life. On the other hand, people who are stuck in their localities, who do not have the opportunity to move in space, have plenty of time. (Bauman 1998, 2, 8-10.)

The degree of mobility, a person's freedom to choose where to be, is one segregative factor in global and local settings. Everything and everyone is on the move. Even though someone might not want to be moving or imagining moving, the surrounding locality certainly is changing rapidly. Job opportunities and situations are changing due to whatever is best for the international finance market, cost of living and housing are changing, even the climate, and states have less control over these matters. Those who can afford it, abandon the filth of the regions that those who cannot afford to move are stuck in.

Arjun Appadurai (1996, 33-37) distinguishes continuous global cultural flow, the movement and change, into five dimensions: ethnoscape, mediascape, technoscape, finanscape, and ideoscape. According to Appadurai these landscapes are the building blocks of 'imagined worlds'. By saying that he extends the idea of 'imagined communities' (Anderson, 1983), the idea of nations and nationalities being constructions of shared images of common past and character. Where Anderson emphasizes the role of printed media in the making of these imagined communities, Appadurai points towards the electronic media with the idea of mediascape. He argues that the electronic media, television and internet especially, are producing and distributing images of attractive lives. These images help to constitute fantasies of possible lives elsewhere. Therefore, Appadurai argues, the media are partly increasing migration and deterritorialization, that is changes on the level of ethnoscape.

In this article it is more important to ask *how mobility divides* than what kind of mobility takes place. Both Appadurai and Bauman stress that there is a difference between various groups moving and between various groups staying in their localities. Bauman (1998, 92) talks about tourists and vagabonds. Tourists are on the move because they want to, vagabonds because they have to. Tourists move either because they consider it the most reasonable life-strategy or because they have been seduced by the imaginary pleasures of life elsewhere. Vagabonds, on the other hand, are on the move because staying in their localities would be a humiliation. Their diaspora is anything but the manifestation of freedom.

Appadurai (1996, 6) has a similar idea, but following Albert Hirschman's (1970) terms loyalty and exit, he talks about diasporas of hope, diasporas of terror, and diasporas of despair. There are people who imagine routinely the possibility that they or their children could live and work in places other than where they were born. And, there are people who are forced into new settings, such as refugee camps.

Compression of time and space for an increased number of people, especially for many Westerners, has resulted in increasing contacts among the upper part of global hierarchy than between the bottom and top inside one region or nation-state (Bauman 1998, 88). From the media studies point of view it is important to ask what kind of communication goes on in the media. Whose views are presented, whose views are not? Are the media communicating only among those who enjoy compression of space?

The Gates of a Nation State: Finland's Immigration Control

The diminished power of nation states is one of the central issues in globalization theories. European states, for instance, have given some of their powers to EU institutions. However, the symbols of a nation-state are still at the border control: passports, immigration officials, and security checks. The nation-state guards who is being let in and who is being left out. Though for some people border controls are almost invisible, for others they are tight. Visas and passport controls are important symbols of global hierarchy. There is going to be a shift in these symbols after the Schengen agreement is adopted. The emphasis of control will shift from nation-state border to EU border. Finland as a member of the agreement will have an important role as the gate-keeper at the eastern border next to Russia. There is a tendency to construct a fortress with immigration control around Europe rather than around separate member states. All EU countries have tightened their immigration control during the last few years.

Finland has a comparatively small amount of asylum seekers and refugees. For instance, Finland received only approximately one hundred asylum applications per month during the first half of 1999. By comparison Sweden received more than 800 and Norway 500-800 applications per month. These numbers are small compared to southern or central EU countries.

The border of stricter restriction, a visa, runs near the Eastern end of the European Union. There

are some countries in between, like the Baltic countries, Poland, Slovakia, and the Czech Republic whose nationals do not need a visa, but have more difficulties in settling in the country than EU nationals. The Finnish government imposed a temporary visa requirement for Slovaks twice after the Roma came to Finland seeking asylum.

The Roma case, and especially its presentation in the media, is important in the making of Finnish immigration policy. Media's role in politics in general has increased as political life tends to be constituted through media. However, this is only one side of the new shifts in the Finnish politics. EU decision making is highly criticised of its democracy deficit and its tendency to keep decision making out of the public sphere. Finnish national politics have been more open to public sphere than the EU politics. In the late 1990's top decision makers in Finland, however, tend to regard public sphere as dangerous and directed mainly to assure markets rather than as a sphere for public discussion (Kantola 2001). Therefore, there is a contradiction in changes. The media is increasingly important in politics, but decisions and negotiations are rather done in privacy. It is necessary to study which political arguments and actors are willing to step in to the public arena in the context of asylum seeking and which arguments and actors keep themselves in silence.

The Marginalized Roma

Emigration and mobility have been features of the Roma's history. They have moved across Europe mainly because of hostility from majority groups. The first Roma arrived to Finland in mid 1500's while Finland was part of Sweden. Today there are 6000-7000 Roma in Finland as well as approximately 3000 Finnish Roma living in Sweden. The Roma have been the main 'Other' in the Finnish society before the 1990's when the number of immigrants began to rise. During the last 450 years the majority has had hostile or patronizing attitudes towards the Roma. Assimilation has been the authorities' goal at least from the 1800's when the construction of the national spirit began. The strength of the nation was seen in homogeneity, therefore, ethnic difference was regarded as a threat to the national unity. The Roma began to organize pressure groups from the 1960's onwards and the policy has changed to more equal direction in the 1990's. The majority of the Roma are living with the help of welfare and many of the problems connected with them are the same with any social group or family living in a marginal position: poor housing, educa-

tion, crime, and poverty. Subject positions which seem to be accepted outside this category of 'social problem' are those of a musician or a race horse owner. (Grönfors 1997, 149-160.)

The Roma in Eastern Europe face much harder conditions than the Finnish Roma. Marginalization in Finland can be characterized as implicit and structural, where as the Roma in Eastern Europe face additionally more open racism and physical violence. European Roma Rights Center for instance reports continuous skinhead violence and police's disparagement of this violence in Slovakia since the country took independence in 1993. The Roma began to flee attacks and poor social conditions from many Eastern European countries after the fall of communism. Many of them have been moving to and between Western European countries during the 1990's. (Cahn and Trehan 1997.) The first Eastern European Roma reached Finland in 1999, from Slovakia. This article analyses the first two weeks of the coverage of the Roma from Slovakia. The strongest manifestation of hostility towards the Roma in Europe has been the holocaust. For instance the whole Roma population of Estonia, the Netherlands, Lithuania, and Luxemburg was destroyed by the Nazis in concentration camps (Grönfors 1997, 152-153). Europeans have mainly forgotten this part of history. The history of the holocaust and the treatment of the history today present the two discriminating practices used against the Roma throughout the history: hostility and negligence.

Another minority group that appears important in this article is the Swedish speaking Finns. The Swedish speaking minority are usually characterized as a cultural or linguistic minority rather than an ethnic minority.

Comparisons between the Swedish language and Finnish language media are rare in the context of reporting of ethnic minorities. However, this analysis highlights an interesting division between the two media. The Swedish language media tends to adopt a slightly more critical stand towards the Finnish government and officials. However, it should be noted that minority rights have been an important political issue among the Swedish speaking minority.

Approximately 300 000 Finns speak Swedish as their mother tongue, less than 6 per cent of the population. Swedish language was the language of the upper-class from the middle ages until the late 1800's when a construction of national spirit raised the status of Finnish. Historical background of the Swedish speaking group is diverse: merchants, officials, and noblemen who moved from Sweden to Finland, Finnish speaking peasants who raised to

the upper class and adopted Swedish language, and Swedish speaking peasants. Swedish speaking peasants and upper class were not socially connected before the late 1800's when the nation building project began. Later on the Swedish speaking minority has acted politically more unanimously for their minority rights. In the present Finland they have a relatively good position in economical, social, and political terms. Swedish speakers' socio-economic status is a bit higher than the Finnish speakers'. Swedish is an official language in Finland along with Finnish. (Finnäs 1997, 63, 69-71; Liebkind 1997, 68-69.)

Analyzing Frames, Journalistic Practice, and Socio-Cultural Context

The media coverage of the Slovakian Roma is approached with discourse analytical perspective, that is, language is regarded as a socially constitutive element. Language use constructs, changes and reproduces social reality. Therefore, it has consequences. Critical discourse analysis, in particular, studies the relations between language and power. Though possibly important to the workings of power, connections between language use and the exercise of power are often not clear to people. (Fairclough 1995, 54-55.)

The material is studied in the spirit of Fairclough's critical discourse analysis both on the textual and contextual level. Firstly, representations are analyzed on the textual level. Secondly, the role of journalistic routines and genres is discussed. Finally, the results are discussed in a social and cultural framework. How is the case related to the Finnish immigration politics and to globalization? (Fairclough 1995, 59).

The idea of framing is used alongside the discourse analytical approach. The scholarly view of framing is based on the work of sociologist Erving Goffman (1974). His work, however, is based on an individual's cognitive framing process, whereas the recent studies (Entman 1991, Gamson & Modigliani 1989, Wall 1997) in the field of communication highlight the socio-cultural context of the framing process along with the individual level. According to Goffman (1974, 10-11) framing is a strategy to make sense of events and things. This is the core of framing. In recent times, the analysis of how news stories are framed and what effects the frames have has been a growing area in the study of journalism (see for instance Entman 1993).

Journalism, especially the news genre, tends to present themes in simplifying frames, so that topics will be easier to deal with. The main duty of a jour-

nalist is to simplify complicated issues and try to frame them attractively. Another typical feature of journalistic practice is continuity. Spin-off reports of a case should fit the frame defined in the earlier stories. Moreover, one news event may turn into a key event, when similar events get more attention (Brosius and Eps 1995). The media are likely to frame subsequent events from the viewpoint of the key event. However, frames may change during the process of reporting, and there might be more than one frame in a single story. (Entman 1993, 52.)

In the case of the Roma, the main frame in the media as well as among its main authoritative sources, is the frame of threat. The underlying ideology is that the Roma are not in real need of asylum, but that they are trying to threaten Finland's order, trying to cause chaos by misusing asylum policy. This frame is not expressed explicitly, on the contrary it is constructed of various implicit frames, which I call here themes. The flood theme illustrates a scene where there is an uncontrolled and continuous 'flood' of immigrants pouring into Finland. The fortress theme presents a solution to the flood problem: visa regulations and a need to tighten the Aliens Act are suggested. These demands are sometimes disturbed by themes related to Finland's reputation. Though this is not a major problem, the media at times wonder if tightening immigration control would give the country a bad name. Themes referring to illegitimacy or having no justification for an asylum back up fortress and reputation themes.

Two Week Negotiation in the Media

The case of the Roma can be defined as a key event (Brosius and Eps 1995). It was the first time that Eastern European people seeking asylum hit the news agenda in the country. Moreover, during the two week coverage (28.6.-11.7.1999) Finnish immigration policy was questioned in public. The media continue referring to the case when it covers issues of the new Aliens Act. On the other hand, there have been previous events which clearly have set the frame for this event. Coverage of previous asylum seekers, like the Somalis in the early 90's was framed according to the flood frame (Blomqvist 1996). Previous studies have repeatedly characterized the Finnish media's portrayal of ethnic minorities as exclusive in subtle ways. The media have been criticized of leaving ethnic minorities silent as sources and of concentrating on negative representations such as problems and crime. This tendency has not changed considerably during the last ten years. (Pietikäinen 2000, Raittila 2002.)

The frame of threat in the context of Roma asylum seekers is not unexpected, but the aim of this study is to present in more detail *how* the frame is constructed. Moreover, variation between media and genres is studied. It is also necessary to analyze the event as a whole: how did the media and various genres react to the event in various phases? Additionally, the frame of threat is examined in the current social, cultural, and political context. The aim is to discuss how the media is involved with policy making and (re)constructing global hierarchies.

The research material includes news and feature stories published during two weeks in the largest and the only nation wide Finnish language daily newspaper *Helsingin Sanomat* (32 stories), Swedish and Finnish language television programmes from two channels owned by the *National Broadcasting Company YLE* (32 stories), a regional paper *Kymen Sanomat* (23 stories), and the main Swedish language newspaper *Hufvudstadsbladet* (17 stories). The total amount of stories is 104¹.

The two week period can be divided into four phases. The first one begins on the 28th of June apparently with an anonymous phone call to major newsrooms. The caller states that some 300 asylum seekers have arrived from Slovakia. The national media report numbers, details on relocation, and the amazement of the Finnish authorities. Flood theme dominates.

The Prime Minister, Paavo Lipponen, states in an EU meeting that Slovakia should improve the Roma's conditions. This statement, however, does not gain extensive publicity. It is disregarded by some media, for instance the main newspaper, *Helsingin Sanomat*. However, the Swedish language media refers to the statement frequently afterwards.

The Minister of the Interior, Kari Häkämies, takes an active role right at the beginning by stepping forward with his press release on the 30th of June. He suggests that Slovaks' applications should be dealt with in an urgent procedure, because according to him it is obvious that these applications are without justification. Moreover, he suggests, that the Finnish Aliens Act should be changed so that asylum seekers without justification could be turned back speedily. This press release sets the agenda: tightening the Finnish Aliens Act becomes an issue which is negotiated in the media. In the second phase, 2.7.- 4.7., the national Finnish language media, namely the *HS* and *YLE*, discuss fortress themes eagerly. The Minister stays in the media: he willingly makes statements to the media.

Furthermore, feature stories and commentaries are published alongside with news stories from the

second phase onwards.² After the first days of amazement the media concentrate on the issue of the Roma in greater detail. The print media publish background stories and letters to the editor as well as editorials. Television brings up the issue of asylum seekers into their current affairs programmes and discussion programmes. Though features and commentaries do bring more sources and viewpoints into the public sphere, it should be noted that the primary-news dominated treatment has already set the agenda for discussion. Themes and viewpoints are presented in the first-order news presentation. The media treatment of the Roma begins with questions: Who are these people? Are they true asylum seekers or are they making a fraud? Therefore, the subsequent feature stories and commentaries present 'answers'. News stories tend to provide the foundation for most editorials and letters to the editor. (See Hall et al. 1978, 88-89.)

For instance an insert to an interview with a Finnish professor of cultural anthropology frames the interview as an answer to questions set by previous news coverage:

When the Albans fleeing Kosovo arrived to Finland people collected tons of food and clothes for them. When the Roma fleeing Slovakia came here the headlines ask: 'Etno-tourism or real despair?'. (Morning discussion programme, YLE 1. 2.7.1999.)

The excitement as to what will happen with the Roma issue continues until a temporary visa requirement of four months is announced on the 6th of July. An interesting turn takes place when the Finnish and Slovakian Secretaries of State meet and give a press conference. The coverage shows how the media prefer authoritative sources. Critical views towards the Slovakian Secretary of State are rare. On the contrary, doubts about the Roma being economic refugees and not really facing serious discrimination are reinforced.

After the visa requirement only a few Roma arrive. The story dies down. The asylum seekers are accommodated in reception centres where they wait until their applications are processed. The issue of changing the Finnish Aliens' Act returns to the public sphere in 2000.

These four phases actually represent the situation in the national media (*HS*, *YLE*, and *HBL*). The regional daily newspaper, *Kymen Sanomat*, reacted only after the theme had become a main national news topic. It made the case regionally appealing by interviewing a Roma family from Slovakia who had been located in town. Moreover, *Kymen Sanomat*

Table 1. Four Phases of the Coverage

1. phase: amazement, numbers, mostly flood theme, news genre dominates				2. ph: feature stories and commentaries, fortress theme suggested			3.phase: feature stories and commentaries, fortress theme, frame 'economic refugees' completed				4. phase: story dies down			
Mon 28.6.	Tue 29.6	Wed 30.6.	Thu 1.7.	Fri 2.7	Sat 3.7	Sun 4.7	Mon 5.7.	Tue 6.7.	Wed 7.7.	Thu 8.7	Fri 9.7	Sat 10.7	Sun 11.7	
An anonymous phone call		Minister of Interior's press release	Prime Minister's statement in an EU meeting			Announced: two new reception centres will be opened	Secretaries of State meet	Announced: temporary visa requirement	Visa is required of Slovakian citizens					
HS stories 0	1	3	1	2	2	3	2	2	6	7	2	1	0	
KS stories 0	0	0	2	3	0	0	2	4	3	2	2	5	0	
Nytt stories 0	1	1	0	1	1	2	3	1	1	0	0	0	0	
HBL stories 0	1	0	2	2	2	1	1	1	3	1	1	1	1	
YLE news stories	1	1	1	0	1	1	1	2	2	1	1	0	0	
YLE feature/disc. Finnish	1	0	0	1	0	0	0	3	2	0	0	0	0	
YLE feature Swedish	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	
Total	1	5	5	5	10	6	7	10	14	16	11	6	1	

HS= *Helsingin Sanomat*, the largest quality daily newspaper in Finland.

KS= *Kymen Sanomat*, a regional daily paper.

Nytt= *National Broadcasting Company YLE*, Swedish language television news at 18.15.

HBL= *Hufvudstadsbladet*, Swedish language daily paper.

YLE news= *National Broadcasting Company YLE*, Finnish language television news daily at 20.30.

YLE feature/discussion= Feature programmes and morning discussions.

continued with the issue longer than the national media. On the 5th of July it reported that a new refugee centre was to be opened in the region. This generated a continuous flow of news, reportage, letters to the editor, and columns.

Themes which Construct a 'Threat'

The media presented the Roma case with a main frame of 'threat'. Though the asylum seekers were families, most of them children, the media presented them as a threat to the Finnish society and its law and order. This main frame is constructed with five key themes, discourses which overlap institutions. These are the flood theme, the fortress theme, the illegitimacy theme, the reputation theme, and the lax policy theme. These themes support each other and construct the basis for the definition of a threat. There are alternative themes, like the Roma's experience of violence, but the following dominate.

The flood theme is the strongest one throughout the coverage. Typical catchphrases are 'flood of immigrants, stream, flow, mass immigration, and invasion'. Using such metaphors assumes that asylum

seeking is uncontrollable and continuous. Administrative problems, such as lack of interpreters and rooms are a big issue. The flood theme gets stronger when future chaos is being speculated.

Visual images support textual dimensions. Television especially produces images, visual metaphors, of 'flood'. It needs visual images for its news stories (which are often follow up stories telling new numbers) more than the printed media. The audience sees frequently how the Roma 'flow' in a continuous stream towards the camera from customs at the airport or how large coach busses are fully seated by the Roma. Moreover, in newspapers instead of showing individuals most visual images present groups of more than three.

The reporting begins with questions: What is causing the 'flood'? Why are they coming to Finland? In the following news coverage as well as in other genres of commentary and feature there is a tendency to frame the causes firstly as the Roma's fault and secondly as the fault of the 'attractive' asylum policy of Finland. The Roma are presented as being economic refugees, leaving their 'home' for the attractive social benefits of a welfare state. The

Table 2. *The Main Frame of 'Threat'*

	Flood theme	Fortress theme	Illegitimacy theme	Reputation theme	Lax policy theme
Characteristics	Asylum seeking seems uncontrolled and continuous. Speculation on future chaos. Emphasis on administrative problems.	Discussing if visas should be obligatory. Speculating future chaos, if 'holes in the wall' are not fixed. Changing the Finnish Aliens Act.	Asylum seekers from a 'safe country' should be sent back. Speculating on organised or illegal immigration.	How to prevent asylum seeking in a civilised manner?	Finland's asylum policy is loose.
Problem/cause/solution	Problem 1: 'flood of immigrants' Problem 2: administrative problems	Solution to 'flood' of immigrants and to administrative problems. Solution to the problem of loose policy.	Argument backing up fortress theme and reputation theme.	Problem 3: Finland's reputation.	Problem 4: asylum policy is too loose. Causes flood. Theme used as solution to reputation problems.
Catchphrases and metaphors	'Flood', 'mass immigration', 'flow', 'crowded refugee centres', 'invasion'.	'Quick turn away', 'faster procedure'.	'Without justification.' 'Organized immigration.'	No catchphrases. Talk appears more indirectly.	'Easy access.' 'Attractive asylum policy.'
Visual images	The Roma flowing towards camera from customs. Groups photographed rather than individuals.	A TV news story ends with a shoot showing the back of a departing bus. Sign 'OUT' besides a bus full of Roma.	Not obvious in visual images. Visual material could be read supporting the illegitimacy theme when analyzed in the context of text.	Not obvious in visual images.	Images supporting the flood: there is nothing to stop them at the airport.

Finnish Roma have been presented through this frame of laziness for decades. This must be one reason why the frame was adopted so spontaneously. The second cause for the 'flood' is seen in the Finnish asylum policy. It is represented as lax by the media text itself as well as by authoritative sources from the Finnish government and ministries as well as by Slovakian authorities.

The fortress theme enters the scene after the first days as a solution to flood problems. The Minister of the Interior sets the agenda with his press release and brings the idea of changing visa regulations and the Finnish Aliens' Act into the public sphere. Though visual metaphors concentrate on 'the flood', some visual and narrative elements also produce the fortress theme. For instance, one television news story which talks about visa requirements and the 'quick turn away' possibility ends with a shot of the back of a departing bus.

Finland's reputation is discussed in only a few stories. It is not a big issue, but the worry of having to be embarrassed is implicit in some stories. For example, the Minister of the Interior mentions in his interview that 'the Roma will be dealt with in a way which will stand international comparison'. Reputation problems seem to be finally solved after the Slovakian Secretary of State has clearly stated to the Finnish press that the Roma are only after 'attractive asylum policy and social welfare'.

Reference to illegitimacy, that is to organized immigration and to having no justification for an asylum application, backs up arguments for building up a fortress and for doing so without image problems. Imposing visa requirements and changing the law so that it cannot be misused seems only natural after the Roma have been given a bad name. Moreover, the flood theme justifies the fortress theme. As an example, both of these themes can be found in the statement the Minister of the Interior gave to the press after the visa requirement for Slovakian citizens had been announced. He justifies the construction of a heavier fortress (visa requirement) with the fear of a future chaos of flood:

It was found that there are no other effective means to be used and one wanted that the situation would not become uncontrollable. (YLE evening news July 6th 1999.)

Unexpectedness of the 'Flood'

The first news items emphasize that the Roma's asylum seeking is unexpected and new. Though some authoritative sources from the police, border con-

trol, and the Ministry of Labour bring up the novelty in their quotations, it is clear that the media desires this definition. Unexpectedness implicitly refers to an idea that there is no serious human rights violations taking place in Slovakia. Otherwise the authorities and the media would have heard about it before. Therefore emphasis on novelty disparages the Roma's reasons for leaving. Secondly, unexpectedness relieves the pressure of the authorities who might be criticized because they are not capable of dealing with some hundreds of asylum seekers. The fact that some authorities admit that they were taken over could be used as an argument of criticism (since they are not aware of what is happening in Eastern Europe), but this is not done. The media is keen on representing the case as novel and unexpected since these are one of the key criteria for an event to become news. The novelty is emphasized in the beginning of the reporting.

The flood of asylum seekers during the peak summer holiday season means trouble. 'One has not been prepared for this kind of situation.' (*Helsingin Sanomat* June 29th 1999.)

Situation took over both special analyst Veikko Pykkönen from the Ministry of Labour and the Alavo reception center where more than half of the gypsies have been placed. (*Hufvudstadsbladet* June 29th 1999.)

Suddenness also implicitly constructs a non-history for the Roma. It seems that the Roma do not have a history before entering Finland. Or, at least they do not have a history that can be relied on. For instance, a morning discussion in television begins like this:

Good morning and welcome. We now talk about asylum seekers, especially the 300 Slovakian Roma, who dropped into Finland during Midsummer. (YLE1, Morning TV, 29.6.)

The Roma just unexpectedly drop in, without any specific reason or difficulty. When the Roma's reasons for leaving are expressed, it is done in a way that leaves it uncertain whether the story is true or not. Discrimination by the police and other Slovakian authorities, discrimination in schooling and skinhead violence are mostly expressed along with a doubt. As an example, the printed media always present the reasons for leaving in direct or indirect quotations which emphasize that *according to the Roma*, they face discrimination in Slovakia. In comparison, arguments of the Finnish authorities or Slovakian authorities are not framed this way.

According to their own words they did not leave for a better standard of living. (YLE1 evening news July 4th 1999.)

Desk Journalism Producing the Frame of Authorities

The main perspective the media chose is that of the Finnish authorities: problems they face. Another important perspective, the story of the Slovakian Roma, is mostly overlooked. More in some media, less in others. If the Roma’s story is dealt with, it is often done through a third person: a Finnish authority or specialist. However, the Roma and the authorities are never presented together: discussing or in the same picture. The Roma’s experiences are stressed to be their side of the story, whereas the authorities’ angle is presented more neutrally as a fact. For instance, Slovakian Secretary of State Jan Figel ‘assured to the Finnish Secretary of State Jukka Valtasaari that Slovakia will take care of the Roma problem before the country’s possible EU membership.’ (*Helsingin Sanomat* July 6th 1999.) The journalist accepts without a doubt the definition ‘the Roma problem’. In the first evening news item about the Roma at *YLE 1* the Roma are interviewed. One Roma tells in direct quotations about skinhead violence. However, soon after that episode the journalist frames a Finnish authority’s quotation with a line:

There seems to be no answer to why the Roma rush/dash into Finland right now.’ And the

official continues: ‘Usually asylum seekers have some reason, an element of persecution or something which drives them to travel. These, I do not know what is behind this group. (YLE 1, June 29th 1999.)

By framing the official’s quotation neutrally (‘there seems to be no answer’) the journalist undermines the Roma’s argument on discrimination and skin-head violence presented earlier in the news item. Moreover, the official uses a derogatory definition ‘these (people)’.

It is never openly stated that the Roma are economic refugees. On the contrary, this accusation appears indirectly. For instance, the Swedish language daily paper has headlines like ‘Slovakian Secretary of State Jan Figel: Gypsies economic refugees’ and ‘Slovakian Gypsies: We are not economic refugees’.

There are significant differences in the ways separate media approach the national level of this news topic. The first division in my research material runs between the national, Helsinki centred media, (*HS*, both *YLE* news and *HBL*) and the regional medium (*KS*). The former position themselves close to the national viewpoint, whereas the latter positions itself furthest away from the problems the Ministries of Labour and the Interior as well as from the discussion around the Finnish Aliens’ Act. Instead, it approaches the topic from a regional point of view. This is not to say that the regional paper does not embrace an elite approach, it does. It does so by using local elite sources, such as city authori-

Table 3. Sources

Authoritative sources					Alternative sources				
Main frame of threat					Counter-definitions				
	Slovakian/ Czech authorities	Ministries of Labour and Internal Affairs	Immigration officers or UVI	Foreign ministry	Politician	Finnish refugee expert	Professor or law expert	Roma experts and other human rights experts	Roma of E.Europe, in Finland or in E.Europe
Number of items where quoted	19	35	15	16	5	20	5	21	19
Number of items where quoted less obviously		3	14	6				1	1
Total	19	38	29	22	5	20	5	22	20

Sources used during the research period. Total amount of items is 126 because small teasers on front pages are included.

ties and local refugee workers. The local view, however, tends to be closer to the viewpoint of the asylum seekers. They are interviewed and photographed more often than in the national media.

The second division appears between the largest daily paper, *Helsingin Sanomat*, and the rest of the national media. *HS* clearly operates closest to the national elite. It never interviews the Roma who have arrived in Finland, it never offers eye contact with asylum seekers in its visual images. Instead, it favours the Finnish authorities and sympathizes with the problems they face with immigration.

The largest and only nation wide newspaper, *Helsingin Sanomat*, tends to practise ‘desk journalism’ in the reporting on the Slovakian Roma. Its journalists rarely moved from their desks. The journalists produced almost all the material by using telephone and Internet. It is striking that the *Helsingin Sanomat* did not once interview a Roma who had come to Finland. This is fairly exceptional, though. Other media favour authoritative (mainly Finnish) sources as well, but they do not totally ignore the asylum seekers.

There is only one exception to this argument. The paper sent its journalist and photographer to Slovakia soon after the public awareness was awakened to the Roma issue. The *Helsingin Sanomat* published an extensive report on its special Sunday pages. There one is able to hear the Roma’s voice and look into their eyes. However, it is interesting that this is done in the context of foreign reporting: the journalist was able to face the Roma THERE, in their territory, but not HERE. Moving the topic from the category of internal affairs to foreign affairs gives it a more distant position. Distance gives a different perspective. It is not necessary to link the story to local Finnish political or social circumstances. Bad schooling, housing, and discrimination can be discussed in a less problematic way if it is done far away. Furthermore, the genre of Sunday pages diverts attention from social and political issues. The genre favours more story-telling and a fantasy oriented approach compared to the news genre.

The news at *YLE*, both Swedish and Finnish, as well as the Swedish language daily paper, *Hufvudstadsbladet*, do not fall into as tight a marriage with elite authorities as the *Helsingin Sanomat*. Their sources are also mainly the Ministries of Labour and the Interior, the Directorate of Immigration, the Border Guard, and the refugee organizations, but all of them included the Roma as sources. One motivation for the television news genre to go and meet the Roma is the need for visual material.

Easy Morning Genre

The media took a supportive attitude towards the Finnish authorities in all genres and in all media. I look more closely into one genre, breakfast television discussion which uses both one-to-one interview and talk show techniques. However, the relationship between the journalist and the guest is always very friendly. The breakfast news programmes in general are relatively light and positive compared to the evening programmes. Television discussion is an excellent corpus of data to analyze how journalists communicate with their sources.

The morning discussions on *YLE Channel 1* dealt with the Roma four times during the two week period (June 29th, July 2nd, July 6th, July 7th). Two interviewees were officials, one a Finnish professor researching the Roma, and one a Finnish Roma specialist (a Roma himself). All interviewees are established sources, they represent some institution. The third discussion was the only one where a critical voice (the Finnish Roma specialist) was presented together with an authority.

The first interview was shown right at the beginning of the news flood. Though the anchor promises in the introduction that ‘we will ask why there are refugees coming from Slovakia’ the programme fails to present their reasons for leaving. Instead, the interview concentrates on problems the Finnish authorities face with asylum seeking.

The journalist feels empathy towards officials in their difficulties with the ‘flood of immigrants’. Equally, the official in his discourse approaches the journalist. He speaks in a less formal manner. They both continue each others’ thoughts and sentences.

Journalist: Have there been asylum seekers from Slovakia before?

Official: In May it began to be clear that Slovaks started to move. In April, 30 people came from the area of Slovakia.

Journalist: and then evidently the word went around in the homeland.

Official: It looks as if the word has gone around. It has been foreseen that more groups are coming.

Journalist: It seems as if there is a new kind of hustle bustle for us Finns.

(YLE 1 breakfast show, June 29th 1999.)

The discursive dance together goes so smoothly that the audience is invited to participate as well. The journalist invites ‘us Finns’ to feel empathy for the hustle bustle that the authorities are going through.

Finally, the authorities, the journalist, and the audience become one, 'us Finns'. From this kind of position, it is totally impossible for the journalist to take a critical view towards the authorities. Moreover, the possibility for a critical position is removed from the audience as well by the discursive invitation 'us Finns'.

Oneway Communication: Alternative Discourses React to Elite Discourses

There is a significant lack of counter definition to the main frame of threat and the themes of flood, fortress, lax policy, and illegality. The few alternative views presented are just reactions to the main frame set by the authorities. Therefore, they do not bring any new themes into the public sphere, instead they continue along the same themes. Another important feature is consensus among the Finnish authorities. This case did not raise any political discussion. On the contrary, most politicians were silent. During the two week period only one politician, the Minister of Interior, actively presented his views in the media. He spoke for visa requirement and tightening the Aliens Act. Opposite political views were not presented in the Finnish language media.

However, there is some variation among the media I analyzed. The main division among the national media runs along the language line: the Swedish language media tend to be more critical towards authorities than the Finnish language media. They present authorities' fortress talk in a more problematic way. For instance, when most Finnish media praise the government's visa requirement in their editorials, the *Hufvudstadsbladet* questions the decision in its editorial:

Visa decision awakens questions (HBL July 7th 1999).

Both the Swedish language television news and the newspaper use more alternative voices than the Finnish ones. Critical views are most frequently presented by a Finnish Roma specialist (a Finnish Roma himself), but also two politicians, a head of a refugee organization, and an Amnesty International worker appear questioning the government's decisions. Though elite sources do not respond to their views, critical arguments are often presented in the same story with the authorities. The Finnish language media use much fewer alternative voices and present them separately from the elite discourse.

This is an important difference since mixed message appears to some extent in all media. On the one hand there is a strong support for the fortress theme

of the authorities, on the other hand counter arguments or doubts appear, such as criticism towards accepting Slovakia as 'safe'. How these counter arguments are framed and presented in the media, however, is crucial. Firstly, critical views or questions are often effectively nullified by the authority of official sources. Secondly, counter arguments are presented separately from the main news item which is based on elite sources. For instance, *Helsingin Sanomat* gives a summary of an interview with an expert from Slovakian Legal Defence Bureau of Ethnic Minorities about the discrimination in Slovakia. This item is published in the same page with a story based on the meeting with Slovakian and Finnish Secretaries of State. This main news story clearly emphasises illegality theme and fortress theme. The headline hopes for visa regulations:

Compulsory visa was not yet posed on Slovaksians.

And the journalist has adopted the phrase 'Roma problem' without a doubt into her text. The two contradictory definitions of the situation in Slovakia, the 'Roma problem' set by the Secretary of State and the 'human rights violations' set by the Slovakian minority organization, are presented separately without discussion. It is clear that the frame set by the Slovakian Secretary of State stands out more convincing. It gets more column space, a photo, and Slovakian authority's arguments against the Roma are backed up by a Finnish Secretary of State.

There are differences in the use of language as well. One interesting notion is that when the Finnish television news announces that 'Finland stops the Roma refugee flow with a visa requirement', the Swedish news reports in a more exact manner that 'the government stops the arrival of the Roma with a visa requirement'. The use of language makes a difference since 'Finland' invites the audience to believe that they are behind the decision as well. On the contrary, there is no need to feel as strong solidarity towards 'the government'. Furthermore, the Swedish language anchor continues to remind the audience that 'the decision comes in for serious critique', whereas the Finnish language news story does not offer any counter definitions.

Another difference is that the Swedish language media do not repeat fortress theme as intensively. Instead, *Nytt* and *Hufvudstadsbladet* give more column space to the Roma perspective. Television news has more visual material from Slovakia and more discussion about the reasons for leaving Slovakia.

There is a difference in the footage between the Swedish language television news and the Finnish one. The Swedish language news uses footage from a poor Roma ghetto in Slovakia in three news casts out of eight (material from the archive) whereas the Finnish news uses this type of material only once out of ten news casts (correspondent's story from Slovakia). The context where the Finnish news uses images of a poor neighbourhood, dirty children, rubbish on the streets, open gutters, and run down block houses, is such that these images support the illegality theme. Images testify that the Roma left for the money. The Swedish language news on the contrary cuts these images between interviews and journalist's talk where discrimination is discussed. Therefore, the images support and testify an alternative framework: the Roma are discriminated.

European Trend: Asylum Seekers as Security Threat

The case of the Roma illustrates how both global hierarchies and national immigration policy are negotiated in the public sphere. The media play a central role in the process of defining who are good immigrants and who are not. Moreover, the media supported the idea of changing the Aliens' Act.

The media chose to frame the event mainly with the themes of flood, illegitimacy, lax policy, and fortress building. Furthermore, they chose to present the official perspective as the most reliable and important. Choosing desk journalism supported the authorities. These were all decisions which left something else untold. The talk and images of invasion, illegitimacy, and uncontrolled flood frequently associated with asylum seeking paints a picture that asylum seekers are a dirty chaos which should be kept out. They are presented as a security threat to Finnish law and order. These Roma families with small children, however, could be seen in another light as well. Finland will be experiencing a lack of labour force in most sectors of the economy in the near future. Asylum seekers could be seen as active and having the courage to pursue a better life. The aspect of labour was totally omitted from the themes relating to the Roma.

The Roma's mobility was presented as illegitimate and it was implicitly suggested that they should accept their destiny and stay in their locality. The media presented fortress as the main solution to 'the flood'. Though the Swedish language media and its alternative (though established elite) sources were slightly questioning the government's decisions they did not offer the possibility of an asylum

or residence permit as an option. Their solution was that Finland should actively work for a better human rights situation in Slovakia. Finland was presented as responsible for (global) problems, such as the marginalization of the Eastern European Roma, but the Roma's right for mobility was not supported.

The media as well as its major sources, the authorities, are unable to see asylum seekers as rational people. Leaving the Roma story mainly unheard, the media took away the possibility of understanding the 'Other'. Journalism is making choices and these choices construct certain frames. Journalism tends to stick to frames rather than to invent alternatives. Presenting asylum seekers as a threat rather than a resource, as dirt and chaos rather than people making rational decisions, the media reproduces global hierarchy where certain groups, like the Roma, are stuck in the lower strata.

The reputation theme was not a big issue in the media, which is no surprise. Immigration laws have been tightened in all European countries as well as in European Union policy. The key idea in the Schengen agreement is to construct a wall around EU and drop control between the countries. Finland by killing hopes of the Roma was only following the trend, being a good EU country. If it had done something exceptional, like giving asylum to some of the Roma, it would have had image problems. In Appadurai's (1996, 6) terms, the Roma were not considered to manifest a sufficient diaspora of terror or despair. Nor were they considered suitable people for the diaspora of hope.

Bauman (1998, 88) argues that there is less and less communication between the top and the bottom of global hierarchy. This seems to be the tendency if we look at the case of the Slovakian Roma. Elite sources, officials from the Ministries of Labour and the Interior, officials from the Directorate of Immigration and the heads of refugee centres, are the ones who negotiate what should be done with the Roma and set the agenda. The media mainly keep alternative voices separate from elite discourses. Therefore, there is no negotiation between critical views and elite views.

Furthermore, the Finnish authorities as well as the Finnish media favour the Slovakian authorities, the Secretary of State and the Foreign Minister to the Roma themselves. Jan Figel, the Secretary of State, appears as one of 'us'. He speaks the same language (English, formal discourse) and dresses in a white collared shirt and a suit. Both the authorities and the media prefer communication with him to the Roma. This example demonstrates how in some respects the people of the world are not as much di-

vided by national borders as they are divided by economic and social status, class.

One explanation for the negative attitude towards the Roma from Slovakia is definitely the problem Finnish society has in facing their ethnicity. Finland has had a small Roma minority for more than 500 years. They still experience discrimination and marginalization in Finnish society. The majority knows very little about them, and the general attitude is negative (Jaakkola 1999, 147)³. If the newcomers from Slovakia would have been, shall we say, from the Hungarian minority of Slovakia, attitudes may have been more positive. The fact that they were Roma, and that their ethnicity was emphasized in the media, was certainly a building brick for negative representation. According to racist argumentation, ethnicity is understood to determine peoples' behaviour and to be non-transferable. Racist logic classifies people into unified groups according to some characteristics, like skin colour or dress. Emphasis on difference and partly imagined characteristics defines the group as unified. The group turns into the prisoner of imagined characteristics. Future and changes do not apply to its members. Racist argument in this case would claim that the Roma are the same everywhere. (Guillaumin 1993; Castoriadis 1987, 25.)

In addition to the negotiation of global hierarchy this case demonstrates how the media played a central role in national immigration policy. Changing the Finnish Aliens' Act fast was not on the govern-

ment agenda before the Roma came. Firstly, repetition of the illegitimacy and flood themes did the groundwork for the fortress theme to emerge. Characterising the 'flow of the Roma' as new and unexpected supported ideas of flood and economic refuge. When the Roma had been given a bad name and it was repeatedly reported that there was an endless flow of them coming, the public climate was ready to tighten the Aliens' Act. The lack of political discussion and lack of strong counter force against the fortress project is nothing very new in the Finnish culture. Studies on ethnic minorities and the media repeatedly bring up the issue of silence: politicians prefer not to touch the issue of asylum seeking (Horsti 2002). Silent consensus for the fortress theme in the case of Eastern European Roma seems to run through the whole society.

Secondly, the media repeated over and over again that the only way to stop the flow would be imposing a visa requirement and tightening the Aliens' Act. These options became neutral facts without any alternatives. The Minister of the Interior, Kari Häkämies, was the one who brought the fortress theme into the media agenda. He repeatedly demanded that the Aliens' Act be changed so that 'a quick turn away' would be possible. His proposal was accepted by the government and the parliament with some changes. An interesting detail is that a year after the Roma were denied access a tabloid paper announced him to be the most popular conservative politician in the country.

Notes

1. Teasers on front pages have not been counted separately.
2. 1st phase – news 12 items, features and commentaries 4 items. 2nd phase – 14 items: 9 items. 3rd phase 32 items: 25 items. 4th phase – 8 items: 6 items.
3. 25 per cent of the majority of Finns would have a positive attitude towards marrying or experiencing a close friend or relative marrying a traditional Roma. In comparison, 74 per cent would have similar positive attitude towards the traditional Sami minority.

References

- Anderson, Benedict (1983) *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Appadurai, Arjun (1996) *Modernity at Large. Cultural dimensions of Globalization*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Bauman, Zygmunt (1998) *Globalization. The Human Consequences*. Cambridge: Polity Press.
- Blomqvist, Outi (1996) 'Mustien on määrä viipyä Valkealassa enintään kuukauden. Pakolaiset suomalaisissa sanomalehdissä.' In Jyrki Kalliokoski (ed.): *Teksti ja ideologia. Kieli ja valta julkisessa kielenkäytössä*. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos, 131-150.
- Brosius, Hans-Bernd & Eps, Peter (1995) 'Prototyping through Key Events. News Selection in the Case of Violence against Aliens and Asylum Seekers in Germany', *European Journal of Communication* 10(3): 391-412.
- Cahn, Claude and Trehan, Nidhi (1997) *Time of the Skin-heads*. European Roma Rights Center Reports.
- Castoriadis, Cornelius (1997) *Magma. Tutkielmia yhteiskunnan imaginaarisista instituutioista*. Juva: Hanki ja jää.
- Entman, Robert M. (1991) 'Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents', *Journal of Communication* 41(4): 6-27.

- Entman, Robert M. (1993) 'Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm', *Journal of Communication* 43(4): 51-8.
- Fairclough, Norman (1995) *Media Discourse*. London: Edward Arnold.
- Finnäs, Fjalar (1997) 'Suomen ruotsinkielinen vähemmistö' pp. 48-83. In Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (eds) *Suomen kulttuurivähemmistöt*. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72.
- Gamson, William A. & Modigliani, Andre (1989) 'Media Discourse and Public Opinion on Nuclear Power: A Constructionist Approach', *American Journal of Sociology* 95 (1): 1-37.
- Goffman, Erving (1974) *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. York, Pennsylvania: The Maple Press.
- Grönfors, Martti (1997) 'Suomen romanivähemmistö: unohdettu kulttuuriryhmä', pp. 149-160. In Juha Pentikäinen and Marja Hiltunen (eds) *Suomen kulttuurivähemmistöt*. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72.
- Guillaumin, Colette (1993) 'La "différence culturelle"', pp. 149-151, In Michel Wieviorka (ed) *Racisme et modernité*. Paris: Éditions la découverte.
- Hall, Stuart et al (1978) *Policing the Crisis. Mugging, the State, and Law and Order*. London: Macmillan Education.
- Hirschman, Albert O. (1970) *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Cambridge: Harvard University Press.
- Horsti, Karina (2002) 'Marginalizing ethnic minorities in the Finnish media'. In Jessika ter Wal (ed.) *Racism and Cultural Diversity in the media*. Vienna: EUMC.
- Jaakkola, Magdalena (1999) *Maahanmuutto ja etniset asenteet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin 1987-1999*. Helsinki: Edita. Työpoliittinen tutkimus 213.
- Kantola, Anu (2001) 'Leaving Public Life. The Anti-politics of the Finnish Public Sphere in Transnational Times'. Paper presented at the Transnational Public Sphere Conference at the University of Tampere, Finland. 12-14 January 2001.
- Liebkind, Karmela (1997) 'Suomen ruotsinkielinen vähemmistö' pp. 48-83. In Juha Pentikäinen & Marja Hiltunen (eds.) *Suomen kulttuurivähemmistöt*. Helsinki: Suomen Unesco-toimikunnan julkaisuja No 72.
- Pietikäinen, Sari (2000) *Discourses of Differentiations. Ethnic Representations in Newspaper Texts*. Jyväskylä studies in communication 12. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Raittila, Pentti (2002) *Etniset aiheet, vähemmistöt ja niiden suhteet suomalaisessa journalismissa vuonna 2000*. In Raittila (ed) *Etnisyys ja rasismi journalismissa*. Tampere: Tampere University Press.
- Wall, Melissa A. (1997) 'The Rwanda Crisis. An Analysis of News Magazine Coverage'. *Gazette* 59 (2): 199-134.

Vis mig hvem dine kilder er.....

Om selvjults og moral i dansk dagbladsjournalistik

CHARLOTTE WIEN

To historier – begge fra *Washington Post* som er kendt for sin liberale omgang med anonyme kilder – har trukket dybe spor gennem amerikansk journalistik. Den ene og den mest kendte i Danmark er historien om Woodward og Bernstein, der ved hjælp af en anonym kilde – ”Deep Throat” – afslørede Watergate skandalen.

Den anden blev skrevet af Janet Cooke, der vandt Pulitzer prisen for en historie om en 8-årig dreng, som var afhængig af heroin. Ifølge Cooke var kilden til historien drengens mor, der ønskede at være anonym. Desværre fo Cooke viste det sig senere, at hverken drengen eller hans mor eksisterede: Janet Cooke blev fyret i unåde og fik frataget Pulitzer prisen.

Sammen illustrerer historierne fra hver sit yderpunkt af skalaen, hvad problemet ved anvendelse af anonyme kilder er: Man kan ikke vælte magtfulde mænd, som præsidenter i USA eller borgmestre i Farum, hvis man ikke accepterer anvendelsen af anonyme kilder som en del af den journalistiske hverdag. Omvendt kan fristelsen til at pynte på en historie med et par gode og aldeles frit opfundne kilder eller til at opfinde en hel historie være for stor.

Anonyme kilder rejser således et balanceproblem: På den ene side vil mange væsentlige sager ikke kunne behandles journalistisk, hvis der ikke anvendes anonyme kilder. På den anden side er en fuldstændig fri og ubegrænset anvendelse af anonyme kilder meget lig at slippe ræven ind i hønsehuset. Ræven kan både være journalisten og kilden. For også for kilden kan det være fristende at smøre lidt tykkere på end nødvendigt, hvis han ikke behøver at blive stillet til regnskab for det sagte. Hønsene derimod – vil en del hævde – er journalistikkens troværdighed.

*Institut for Journalistik, Syddansk Universitet, Campus-
vej 55, DK-5230 Odense M, chw@journalism.sdu.dk*

Kilder kan have mange grunde til at ønske anonymitet: Nogle kilder vil bede om anonymitet, fordi de frygter for deres liv, job, familie eller sociale liv, hvis offentligheden får kendskab til deres identitet. Men det er næppe for alle, at så alvorlige ting er på spil.

Berkowitz and TerKeurst (1999) ser forholdet mellem kilde og journalist som en slags magt- eller bytteforhold: Hvis kilden er i stand til at opnå anonymitet, er det et tegn på, at kilden har en historie, der er så god, at journalisten vil viderebringe den, selvom kilden ikke selv vil lægge navn til den.

Ønsket om anonymitet kan også bruges strategisk af kilderne til at få en historie til at se mere ”farlig” og dermed spændende ud. For professionelle kilder kan man forestille sig, at der så at sige går ”sport i det”: At plante en historie, hvor man optræder som anonym kilde, er ”sjovere”, fordi det er sværere. Kilden kan også bruge anonymiteten strategisk: Hvis kilden hævder, at anonymiteten er nødvendig, for at han vil udtale sig, kan historien virke mere fristende for journalisten.

I det sidste tilfælde kan man forestille sig, at anonymiteten tjener to formål på en gang: Enkelte forfattere har hævdet, at den undersøgende journalistiks status som ”Journalistikkens Rolls-Royce” frister journalister til at være rundhåndede med at tilbyde anonymitet, fordi tilstedeværelsen af en anonym kilde eller to får journalistens artikel til at se mere ”undersøgende ud” (Wulfemeyer and McFadden, 1985:3).

Andre vil hævde, at journalister er hæderlige folk, der kun beskytter deres kilder, når det er nødvendigt. Og nødvendigt kan det være for at berige den offentlige debat i sager, som ellers ikke ville være kommet frem. Alternativt kan anonyme kilder optræde, fordi journalisten ikke kender kildens navn. Det kan skyldes, at journalisten bygger sin historie på et nyhedstelegram, hvor kildens navn ikke optræder: ”En talsmand fra det Hvide Hus” eller den

”Vagthavende på politistationen”. Der kan naturligvis også være tilfælde, hvor det under ingen omstændigheder er muligt for journalisten at bringe en væsentlig historie, medmindre han tillader kilden at være anonym. Det vil være i tilfælde, hvor der ikke er andre kilder, eller – og her er man lidt tættere på den moralske kant – hvis der simpelthen ikke er tid til at skaffe andre kilder til historien. Endelig kan journalisten skønne, at kildens navn er totalt ligegyldigt for publikum: En tilfældig ”mand på gaden i Bosnien” eller en ”mor til tre i Vandland”.

I Danmark er der blevet foretaget tre undersøgelser af dagbladenes brug af anonyme kilder. Den første blev foretaget i 1993 af Lektor Mogens Meilby ved Danmarks Journalisthøjskole.

Meilbys (1993) undersøgelse var baseret på otte danske aviser (fire provins- og fire landsaviser) udvalgt på fem tilfældige dage og omfattede såvel udenlandsstoffet som redaktionernes egenproduktion. Det viste sig, at der optrådte anonyme kilder i 36% af udenlandsstoffet. I avisernes egenproduktion var tallet 9,7% for landsaviserne og 5,7% for provinsaviserne. Meilby mener, at årsagen til, at der i udlandsstoffet optræder flest anonyme kilder, er, at redaktionerne anser det for overflødigt at oplyse navnet på kilden: Publikum kender ham alligevel ikke og har heller ikke behov for det.

Der var således tale om en langt mere beskedent anvendelse af anonyme kilder i den danske dagspresse i 1993 end i den amerikanske (jf. afsnit 1.3.2). Yderligere viste Meilbys undersøgelse, at der i Danmark anvendes flere anonyme kilder i de landsdækkende aviser end i de lokale. På denne baggrund konkluderede Meilby, at anvendelsen af anonyme kilder i dagspressen i Danmark i 1993 ikke udgjorde noget problem.

At anvendelsen af anonyme kilder i danske aviser ikke blev anset for et problem i begyndelsen af 1990’erne, viser også Kruuses (1991) undersøgelse. Kruuse kontaktede 13 nyhedsredaktioner for at få oplyst, hvilke retningslinjer der var for brugen af anonyme kilder. Det viste sig, at kun en enkelt redaktion havde skriftlige regler om dette. Samtlige adspurgte redaktioner hævdede dog at være tilbageholdne og så vidt muligt at søge at undgå anonyme kilder.

For ganske nylig foretog Ugebrevet Mandagmorgen (Albret, 2002) en undersøgelse af brugen af anonyme kilder i dansk dagspresse. Der var tale om en begrænset undersøgelse, der fokuserede på brugen af anonyme kilder i politisk journalistik. Undersøgelsen viste en stigning på 50% over en 5-årig periode, men afdækkede tillige en række andre interessante sammenhænge. Ugebrevets undersøgelse tydede på, at Blankenburg (1992) havde ret, da han

hævdede, at det især er i forbindelse med kriser og i forbindelse med personsager, at der anvendes anonyme kilder i dagbladsjournalistikken. Ugebrevet kunne således vise en markant stigning i antallet af anonyme kilder i forbindelse med Socialdemokratiets kongres den 14.-15. september 2002, hvor der netop var tale om en krise i partiet og hvor en række personsager var på dagsordenen. Dermed tyder Ugebrevets survey på at der er sket en stigning i antallet af anonyme kilder i den danske dagspresse.

Der er endvidere en række andre forhold der tyder på en generel stigning. For det første: Da Meilby foretog sin undersøgelse i 1993, lå regeringens politiske observans længere til venstre på den politiske observansskala, end den gør i dag. Amerikanske undersøgelser har vist, at der optræder flere anonyme kilder i de amerikanske medier, når en republikansk præsident er ved magten, end når præsidenten er demokratisk (Denham, 1997:575).

For det andet: De anstrengte økonomiske vilkår på de danske mediarbejdspladser kan muligvis også have indflydelse på mængden af anonyme kilder. Journalisterne tvinges til at levere flere linjer pr. dag. Wulfemeyer and McFadden (1985) hævder, at journalistik med overdreven brug af anonyme kilder er ”quick fix” journalistik: At tilbyde anonymitet er den hurtigste og letteste måde at indsamle informationer på. Derfor vil tidsmæssigt pressede journalister være tilbøjelige til at tilbyde anonymitet til kilderne for at få nogle hurtige linjer i kassen.

For det tredje: Mange af journalisternes kilder blevet mere professionelle og bevidste om deres egen magt over for journalisterne (Wien and Lund, 2001). Også dette forhold kan have indflydelse på antallet af anonyme kilder. Da Meilbys undersøgelse er den ældste af de tre danske undersøgelser på området og da den er den bredest dækkende er en gentagelse af Meilbys 10 år gamle undersøgelse en oplagte måde at belyse udviklingen i antallet af anonyme kilder i den danske dagspresse.

Formålet med denne artikel er derfor at undersøge, hvorvidt der er sket en stigning i danske dagbladsjournalisters anvendelse af anonyme kilder, siden Meilby foretog sin undersøgelse i 1993.

Afgrænsning

I samtlige undersøgelser, jeg har beskæftiget mig med, vælger forfatterne at afgrænse en anonym kilde til en person, der udtaler sig i en artikel eller en nyhedsudsendelse. Der skal således være tale om et citat fra en person, der ikke kan identificeres entydigt som et individ. Personen kan udtale sig på vegne af en gruppe, en organisation eller på egne

vegne. Denne definition vil derfor blive anvendt i det følgende.

Denne undersøgelse vil, ligesom de øvrige undersøgelser på området, afholde sig fra at analysere den journalistiske researchproces og udelukkende beskæftige sig med de anonyme kilder i det færdige journalistiske produkt: artiklerne.

Da den litteratur der beskæftiger sig med fenomenet antallet af anonyme kilder i de danske dagblade er begrænset til de tre ovennævnte artikler har jeg valgt i det følgende afsnit at inddrage de amerikanske undersøgelser af brugen af anonyme kilder. Formålet er dels at redegøre for de mønstre, der tegner sig i udlandet omkring brugen af anonyme kilder, dels at hente metodisk inspiration til denne undersøgelse.

Amerikanske undersøgelser

I USA steg mediernes anvendelse af anonyme kilder voldsomt efter Watergateskandalen og frem til afsløringen af Janet Cooke og et par andre mindre sager om svindel med anonyme kilder (Hale, 1983:49). Det gav amerikansk journalistik grund til selvansøgelse og gav anledning til forskning i emnet inden for to spor, som jeg har valgt at kalde hhv. troværdigheds- og optællingsundersøgelserne.

Troværdighedsundersøgelserne

Dette spor var betinget af, at mediernes anvendelse af anonyme kilder i visse kredse blev set som årsagen til publikums svigtende tillid til dem. Det gav grobund for en serie af artikler om, hvorvidt publikum betragtede en historie med anonyme kilder som mindre troværdig end en uden. Riffe (1980) foretog en sådan undersøgelse. Formålet med hans undersøgelse var todelt: Dels ville han undersøge om Watergateskandalen havde haft betydning for publikums vurdering af embedsmænds troværdighed, dels ville han undersøge, om troværdigheden af en historie blev mindre, når der blev anvendt anonyme kilder. Hans konklusion var:

As predicted, unnamed sources were regarded differently in 1979 than in 1960. Governmental sources in particular were viewed as less credible, reflecting the general loss of confidence in government reported by the polls. Despite this change, though, unnamed sources were, on the whole, still regarded as more believable than unbelievable. (Riffe, 1980: 623)

Et par år senere fulgte Hale (1983) med en lignende undersøgelse. Udover at undersøge publikums reak-

tion på anonyme kilder ønskede Hale også at undersøge, om typen af historie havde indflydelse på læsernes vurdering af troværdigheden. Han udvalgte to historier: En, der primært indeholdt vurderinger (opinionated), og en, der primært indeholdt fakta (factual). Også Hales konklusion var klokkeklar:

Type of attribution made no difference for the perceptions of the factual story, or for the believability or awareness of the opinionated story.

[...]

These findings were quite consistent with previous studies concerning the influence of attribution on the perception of news. Attribution – whether the news story had no attribution, general attribution or specific attribution – did not make a substantial difference in reader perception (Hale, 1983:54)

I stedet mente Hale, at årsagen til mediernes dalende troværdighed skulle findes i den generelt dalende troværdighed, som de amerikanske samfunds-institutioner oplevede i denne periode.

På trods af at undersøgelser faktisk havde vist, at publikum er ligeglad, fortsatte debatartikler om emnet og lærebøger i journalistik at udskrive skingre advarsler mod brugen af anonyme kilder. Rich skriver (Rich, 2000:95):

The more you rely on unnamed sources, the less credibility your story has.

Eller Hoyt (1999):

Yet to use any anonymous source is to walk gingerly along a slippery slope. [...] I can imagine a rationale for each of these steps down the slope. But at the same time, each step exponentially gambles our store of credibility.

[...]

Readers and viewers resent this Trust Me journalism, and they are right.

Samme advarsel finder genklang den danske litteratur om emnet. Således citeres Journalist Peter Kramer i Meilby (1996:168) for følgende:

Hvis man er for hurtig til at acceptere brugen af anonyme kilder, er man også for hurtig til at acceptere, at ens journalistik bliver utroværdig.

Kruuse skriver (1991:86), at:

Ligeså sikkert er, at den slags kilder [anonyme] øger risikoen for fejl i nyhedsstoffet, at de

udsætter journalisterne for fristelser, og at anonymitet nedsætter mediets troværdighed.

Det er interessant, at publikum er ligeglad med brugen af anonyme kilder, mens fanen holdes højt i den interne debat blandt journalister og undervisere i journalistik. Her hævdes det, at de anonyme kilder trækker veksler på journalistikkens troværdighedskonto. Det er dog tydeligvis slet ikke det, det handler om: det handler om journalisternes moral og deres selvjustits. Her er altså tale om et internt fag-etisk spørgsmål. Læserne dømmer ikke journalisterne, det er journalisterne der i deres egne interne debat at dommen om utroværdighed falder, hvis den bliver født.

Optællingsundersøgelserne

Det andet spor inden for forskningen i brugen af anonyme kilder fokuserede på at tælle, hvor mange anonyme kilder der blev anvendt af de forskellige medier. De første undersøgelser blev foretaget i umiddelbar forlængelse af Watergate skandalen.

Culbertson foretog to undersøgelser. Den første i 1975, hvor han undersøgte, hvor ofte dagblads-journalister på 12 amerikanske dagblade anvendte anonyme kilder. Ifølge Meilby og Hale (Meilby, 1993:18, Hale, 1983) viste hans undersøgelser, at i 57% af *New York Times* og *Washington Post's* nyhedshistorier optrådte der anonyme kilder. Tallet var noget lavere, når man undersøgte avisers brug af anonyme kilder i lokalnyhedsstoffet. Her var blot tale om 19%.

I 1978 gentog Culbertson sin undersøgelse, men i stedet for at anvende dagblade valgte han denne gang i stedet at foretage analysen på *Time* og *Newsweek* (Newsmagazines) (Culbertson, 1978). Denne undersøgelse viste, at i 70% af *Newsweeks* og i 75% af *Times* historier optrådte anonyme kilder. Undersøgelsen fokuserede især på, hvordan journalisterne attribuerede citater fra anonyme kilder. Her fandt han, at der blev gjort meget lidt ud af at attribuere på en sådan måde, at publikum ud fra attributionen var i stand til at vurdere troværdigheden. Dette gjaldt især for internationalt stof. Den overordnede konklusion på Culbertsons undersøgelse var, at:

Newsmagazines tend to use veiled attribution phrases which emphasise partisan ties, suggests expertise and personalize. (Culbertson, 1978:456)

Den metode, Culbertson anvendte, var at sammensætte en stikprøve af 24 udgaver af de to aviser og kode samtlige de steder, hvor anonyme kilder blev

citeret. Der blev kodet, hvilken type information den anonyme kilde blev citeret for, og hvilke adjektiver der blev brugt for at beskrive kildens identitet (ekspert, talsmand etc.).

Knap 10 år senere – og efter Janet Cooke sagen i 1981 – gentog Wulfemeyer (1985) undersøgelsen af brugen af anonyme kilder i *Time* og *Newsweek*. Wulfemeyers undersøgelsesmetode var i videst muligt omfang en gentagelse af Culbertsons. Wulfemeyers konklusion var, at:

Overall, about 80% of the newsmagazine stories contained anonymous attribution. Unnamed sources were quoted more often in international stories than in national stories and more Newsweek than Time stories contained anonymous attribution-
[...]

Apparently, the abuse of the practice by Janet Cooke and others have not prompted the reporters, writers and editors at Time and Newsweek to restrict their use of anonymous attribution. (Wulfemeyer, 1985:85)

I umiddelbar forlængelse af denne undersøgelse foretog Wulfemeyer en anden undersøgelse af tre tv-stationers (CBS, NBC og ABC) brug af anonyme kilder (Wulfemeyer and McFadden, 1985). Undersøgelsen viste, at brugen af anonyme kilder var mindre i tv-stationernes nyhedsudsendelser end i både nyhedsmagasinerne og dagbladene. Kun i 55% af indslagene blev der anvendt anonyme kilder. Og her var det primært i sportsnyhederne. På baggrund af denne undersøgelse og den foregående konkluderer Wulfemeyer, at:

It could be argued that when more than half of the network news stories contain anonymous attribution, the practice is being used too often. In addition, in the newscasts analysed, there was no apparent effort by writers, reporters or anchormen to inform viewers that any information, especially that obtained from confidential sources, has been confirmed. (Wulfemeyer and McFadden, 1985:11)

En del undersøgelser har haft brugen af anonyme kilder som et del-emne af en større analyse af fænomenet "sourcing habits".

Baker-Plummer (1989) foretog en undersøgelse af *New York Times* og *Los Angeles Times* brug af kilder over en periode på 100 år fra 1885-1985. Hendes undersøgelse, der var baseret på en stikprøve af forsidehistorier viste, at antallet af attribution i de to aviser er steget voldsomt over denne 100 års pe-

riode. Baker-Plummer (1989:15) ser dette som et udtryk for det stadigt voksende krav til journalisterne om objektivitet.

Attribution has long been recognized as a mainstay of objective journalism. One way to avoid injecting reporters' opinions into the news is to have all opinion and inference attributed to a source. (Baker-Plummer, 1989:6)

Hendes undersøgelse af brugen af anonyme kilder viser også en klar stigning, som er ligeligt fordelt over de 100 år. Dette er således i overensstemmelse med Culbertsons (1978) og Wulfmeyers (1985) resultater.

Over 50 percent of all anonymous sources that could be contextualized in this sample were concentrated in foreign or defence related news. Many were unnamed military spokesmen, for example, some were Cabinet officials talking about foreign policy and some were unnamed foreign officials. (Baker-Plummer, 1989:25)

Også i Baker-Plummers (1989) undersøgelse synes udlandsstoffet at være det stof, hvor der hyppigst anvendes anonyme kilder.

Brugen af anonyme kilder var hovedtemaet i Blankenburgs undersøgelse (Blankenburg, 1992). Blankenburg undersøger bl.a. brugen af anonyme kilder under Golfkrigen og har en række interessante pointer i den forbindelse. Han kan ud fra sit datamateriale konstatere, at antallet af anonyme kilder steg markant under Golfkrigen, og dette læser han som et tegn på, at journalisterne i mangel af "hard information" greb til de anonyme kilder. Han drager sin konklusion lidt videre, idet han skriver, at:

So we may propose that anonymous attribution increases with stress on relationships that are affected by disclosures – especially public relationships. [...] When disclosure bears a threat, the parties involved may attempt to control the flow of information. [...] The usual responses to a threat of unfavorable disclosure are suppression and manipulation. In the Gulf War, this meant censorship and spin control. To counter these limitations, the news media resorted to a tool of necessity, anonymous attribution. The more significant events, the more likely its use (Blankenburg, 1992:14-15)

Blankenburgs undersøgelse er den første, der peger på det metodiske problem, knyttet til at foretage undersøgelser af kildebrug gennem optællinger, der

er baseret på den enkelte artikel som optællingsenhed. Problemet er, at såfremt en avis indeholder lange artikler, vil den komme til at fremstå som en avis, der benytter mange anonyme kilder: Jo længere en artikel er, jo flere kilder må man antage, at artiklen indeholder, og jo mere sandsynligt er det, at mindst en af de kilder, der anvendes, er anonym. Hvis altså artiklen er optællingsenheden i undersøgelsen, vil aviser, men lange artikler, tilsyneladende have et meget højt forbrug af anonyme kilder. Blankenburg søger at sikre sig mod dette ved kun at medtage artikler med en længde fra 250 til 500 ord i sit datamateriale.

Brugen af anonyme kilder i forbindelse med historier vedrørende militær og national sikkerhed blev undersøgt af Hallin et al. (1993). Deres undersøgelse viste, at 43,2% af kildecitaterne inden for National Security Reporting var fra anonyme kilder.

Looking at the use of anonymous sources in terms of the position of the source rather than the practice of the journalist, the fact that government officials are so often cited anonymously reflects both their power – they are in a better position to insist on anonymity and still get covered – and the constraint under which they operate – they are less free than many other actors to say what they think publicly. (Hallin et al., 1993:760)

Her berøres et tema, som igen og igen dukker op i litteraturen igennem 1990'erne inden for journalistforskningen: Kildens magt over journalisten.

Den sidste amerikanske undersøgelse af fænomenet anonyme kilder, som jeg er bekendt med, er Denhams undersøgelse fra 1997. Formålet med Denhams (1997) undersøgelse af brugen af anonyme kilder under militærkonflikter i amerikanske aviser var:

[to] make not only a theoretical contribution to the mass communication literature, but also a methodological one. The study advances on previous analyses by using logistic regression to test the effects of four categorical predictor variables on an ordinal-level response variable. (Denham, 1997: 566)

Denham påpeger, at tidligere undersøgelser har været metodisk problematiske. De tidligere undersøgelser af brugen af anonyme kilder har været baseret på optællinger enten af hele artikler eller de enkelte afsnit, hvor anonyme kilder optrådte. Dette er metodisk problematisk, fordi:

Coding entire articles for the presence of an anonymous source provides little indication

of how often sources are actually veiled, while coding news paragraphs, may violate the statistical assumption of independence. (Denham, 1997: 566)

Derfor vælger Denham at introducere en ordinal responsvariabel til anvendelse i en logistisk regressionsanalyse. Dette betyder, at resultatet af Denhams undersøgelse kun i et vist omfang lader sig sammenligne med de tidligere undersøgelser. Hans undersøgelse viste dog, at de forskellige nyhedsorganisationer havde forskellige måder at anvende anonyme kilder på. Således viser han, at Washington Post, der i USA har "status as a leading source of news leaks" fortsat brugte betydeligt flere anonyme kilder end de øvrige aviser. (Denham, 1997:574)

Sammenfattende har de tidligere undersøgelser vist, at

- Brugen af anonyme kilder er mere begrænset i Danmark end i USA.
- Der er en del der tyder på, at der anvendes flere anonyme kilder i den danske dagspresse i dag end for ti år siden.
- Læsernes vurdering af en histories troværdighed ikke bliver påvirket af om der anvendes anonyme kilder eller ej.
- Antallet af anonyme kilder er stigende i de amerikanske medier.
- Hyppigheden af anonyme kilder varierer fra medie til medie.
- Det synes især at være i udenrigsstof, at der anvendes mange anonyme kilder.
- Undersøgelser baseret på optællinger af anonyme kilder, hvor artiklen er optællingsenheden, er ligeså metodisk problematisk, som optællinger, hvor de enkelte afsnit er det.

Metode

Da formålet med denne artikel er at undersøge, hvorvidt der er sket en stigning i danske dagbladsjournalisters anvendelse af anonyme kilder siden 1993, vil den mest nærliggende måde at gøre dette på være at foretage en en-til-en gentagelse af Meilbys undersøgelse fra 1993. Dette er dog kun delvist muligt og også kun delvist hensigtsmæssigt. For at sikre undersøgelsens reliabilitet og validitet vil jeg derfor i det følgende afsnit redegøre for på hvilke områder denne undersøgelses metode afviger fra Meilbys.

I Meilbys undersøgelse blev de fire landsaviser *Berlingske Tidende*, *Det Fri Aktuelt*, *Information* og *Ekstra Bladet* og de fire lokale *Fyens Stiftstidende*, *Næstved Tidende*, *Vendsyssel Tidende* og *Bornholms Tidende* kodet for antal af artikler, antal af anonyme kilder i artiklerne fordelt på "anonyme pga. kildebeskyttelse" og "anonyme af andre grunde". Meilby valgte at udelade forsidehenvisninger, navnestof, kommentarer, anmeldelser, ugentlige specialtillæg og temasider. Yderligere blev udenlandsstoffet kodet separat. Han valgte at indsamle de otte aviser på fem tilfældige dage i 1993 (13., 21. og 31. januar samt 9. og 19. februar). Dette er i videst muligt omfang blevet gentaget i denne undersøgelse. Dog med et par undtagelser: *Det Fri Aktuelt* udkom for sidste gang d. 6 april 2001 og *Vendsyssel Tidende* fusionerede med *Nordjyske Stiftstidende* i 1999. I stedet for *Det Fri Aktuelt* har jeg valgt *Jyllandsposten*, da det er den danske landsdækkende avis, der har det største oplag. Og som erstatning for *Vendsyssel Tidende* var det mest nærliggende at vælge *Nordjyske Stiftstidende*. For at sikre en tidsmæssig spredning, der svarede til Meilbys, har jeg valgt datoerne 13., 21. og 31. august, samt 9. og 19. september. Når det er vigtigt at sikre nogenlunde samme tidsmæssige spredning, er det i forsøget på at undgå skævhed i materialet: Det er vigtigt at sikre, at den skævhed, der måtte optræde, i givet fald svarer nogenlunde til, hvad der måtte være af skævheder i Meilbys data-materiale. Derfor benyttes de samme datoer som Meilbys dog med otte måneders forskydning over året.

Meilby skelnede mellem udlands- og indlandsstof. Denne skelnen vil også blive anvendt her – dels for at sikre sammenligneligheden mellem de to undersøgelser, dels fordi de amerikanske undersøgelser har vist, at der er forskel på, hvor hyppigt de anonyme kilder optræder i de to stofområder. Meilby udelod forsidehenvisninger, navnestof, kommentarer, anmeldelser, ugentlige specialtillæg og temasider. Af hensyn til sammenligneligheden vil dette materiale også blive udeladt i denne undersøgelse. Ligesom i Meilbys undersøgelse vil artiklerne blive brugt som optællingsenhed i første del af analysen.

Men pga. de problemer med denne optællingsmåde, som Denham (1997) og Blankenburg (1992) påpegede, vil der yderligere blive foretaget en optælling, hvor afsnittene bliver anvendt som optællingsenhed. Hermed vil det være muligt at afgøre, hvor stor en procentdel af det samlede antal kilder, der er anonyme, og hvor stor en procentdel, der ikke er det. Meilbys metode rummede ikke denne mulighed. Yderligere vil det blive muligt at sammenligne resultaterne opgjort med artiklerne

som optællingsenhed med resultater baseret på det samme empiriske materiale. Denne sammenligning vil åbne for en metodisk diskussion af, hvilke(n) optællingsenhed(er) der bør lægges til grund for fremtidige undersøgelser af kildebrug.

Definitionen af en anonym kilde er i denne undersøgelse operationaliseret således, at der skal være tale om et citat – eller et meget citatlignende udsagn. Dvs. der vil i langt de fleste tilfælde optræde et udsagnsord, som siger, forklarer, konstaterer, understreger, advarer, mener, ifølge, erklærer, foreslår, indrømmer o.l. umiddelbart før eller efter attributionen.

Analysen

Første del af denne analyse er en fremlæggelse af de tal, der er direkte sammenlignelige med Meilbys undersøgelse. Dernæst vil der blive foretaget yderligere to analyser: Først fremlægges antallet af anonyme kilder i forhold til det samlede antal kilder og dernæst foretages en analyse af brugen af anonyme kilder, hvor optællingen er baseret på antallet af afsnit i de enkelte aviser.

Både Meilby (1993), Culbertson (1978) og Baker-Plummer (1989) vælger at skelne mellem indlandsstof (lokalstof) og udlandsstof. Af hensyn til sammenligneligheden har det derfor været nødvendigt at opretholde denne skelnen gennem alle analyserne. Yderligere er der intet udlandsstof i tre af de fire valgte provinsaviser. Derfor vil data for indlandsstoffet blive gennemgået først og dernæst efterfulgt af de tilsvarende tal for udlandsstoffet, (kun for landsaviserne) i den følgende analyse.

I alt er der blevet kodet 1.681 artikler eller 19.788 afsnit fra 40 aviser i denne undersøgelse.

Første analyse:

Artiklen som optællingsenhed

Tabel 1 viser, at antallet af artikler i alle aviserne, med undtagelse af *Ekstrabladet* er kraftigt reduceret. Dermed er antallet af artikler, som denne undersøgelse baserer sig på, ca. det halve af det antal, som Meilbys undersøgelse er baseret på. Men da knap 1.700 artikler skønnedes at være et tilstrækkeligt grundlag for denne undersøgelse, har jeg ikke valgt at kode yderligere materiale end de otte aviser over fem dage.

Da antallet af artikler er reduceret til ca. det halve antal er det interessant, at det totale antal anonyme kilder blot er 15 færre i 2002 end i 1993. Sammenligner man antallet af artikler med anonyme kilder, er der således tale om, at 11% af artiklerne indeholder anonyme kilder i 2002 mod 7% i 1993.

Hermed bekræfter denne undersøgelse Ugebrevet Mandag morgens (Albret, 2002) resultat: Der er sket en stigning i brugen af anonyme kilder i dansk dagbladsjournalistik: Denne undersøgelses resultat peger således på en stigning på omkring 60% i indlandsjournalistik over en 10-årig periode. Ugebrevets undersøgelse påviste en stigning på 50% over en femårig periode. Det er dog vigtigt at gøre opmærksom på, at det er forskellige opgørelsesmetoder, der ligger til grund for disse tal.

Det er især provinsaviserne, der i stigende omfang anvender anonyme kilder: De fire landsaviser fastholder over årene, at der optræder anonyme kilder i ca. 10% af artiklerne, hvorimod der i provinsaviserne sker mere end en fordobling i antallet fra 5% til 12% og dermed en stigning i antallet af anonyme kilder i provinsavisernes indlandsstof på over 120% over en 10-årig periode. Tallet skal dog tages

Tabel 1. Antallet af anonyme kilder i 1993 og 2002, indlandsstof

Avis/år	Antal artikler		Heraf artikler med anonyme kilder		Heraf artikler med anonyme kilder i Procent	
	1993	2002	1993	2002	1993	2002
Berlingske Tidende	508	188	32	15	6,3	8,0
Ekstrabladet	198	199	32	29	16,2	14,6
Information	116	36	17	7	14,7	19,4
Fyens Stiftstidende	531	370	36	44	6,8	11,9
Næstved Tidende	398	173	22	18	5,5	10,4
Bornholms tidende	353	136	14	16	4,0	11,8
Det Fri Aktuelt/ Jyllandsposten	199	200	18	12	9,0	6
Vendsyssel Tidende/ Nordjyske Stiftstidende	427	267	19	34	4,4	12,7
I alt 4 landsaviser	1 021	623	99	63	9,7	10,1
I alt 4 provinsaviser	1 709	946	91	112	5,3	11,8
I alt 8 aviser	2 730	1 569	190	175	7,0	11,2

Tabel 2. Antallet af anonyme kilder pga. kildebeskyttelse i 1993 og 2002, indlandsstof

Avis/år	Antal artikler med anonyme kilder		Heraf artikler med anonyme kilder pga. beskyttelse		Heraf artikler med anonyme kilder pga. beskyttelse i procent	
	1993	2002	1993	2002	1993	2002
Berlingske Tidende	508	188	19	0	3,7	/
Ekstrabladet	198	199	16	1	8,1	0,5
Information	116	36	11	0	9,5	/
Fyens Stiftstidende	531	370	10	4	1,9	1,1
Næstved Tidende	398	173	5	1	1,3	0,6
Bornholms tidende	353	136	3	3	0,8	2,2
Det Fri Aktuelt/ Jyllandsposten	199	200	10	0	5,0	/
Vendsyssel Tidende/ Nordjyske Stiftstidende	427	267	3	3	0,7	1,1
I alt 4 landsaviser	1 021	623	56	1	5,5	0,2
I alt 4 provinsaviser	1 709	946	21	11	1,2	1,2
I alt 8 aviser	2 730	1 569	77	12	2,8	0,8

med et vist forbehold, eftersom der er tale om et relativt lille datamateriale.

Meilby foretager en skelnen mellem de kilder, der anonymt som følge af kildebeskyttelse og de kilder, der optræder anonymt af andre grunde. En tilsvarende skelnen blev indført i kodearbejdet til denne undersøgelse, således at også dette kunne sammenlignes over en 10-årig periode.

Det er tankevækkende, at mens antallet af anonyme kilder er steget kraftigt over perioden, så er antallet af kilder, der optræder anonymt pga. kildebeskyttelse, faldet næsten ligeså markant. Her er således tale om et fald på omkring 70%. Det er landsaviserne, der i denne sammenhæng er ”de store syndere”: Faldet er her på over 95%. Disse tal er bekymrende, fordi den eneste reelle faglige grund, en journalist har til at lade en kilde optræde anonymt, er for at beskytte kildens identitet. Det er dermed ikke sandsynligt, at antallet af anonyme kilder er stigende, fordi det er blevet farligere at være kilde.

Meilby opgiver ikke data for udlandsstoffet i tabelform, men følgende citat giver hans konklusioner:

Resultaterne viser, at det faktisk kun er i udlandsstoffet, at der råder ”amerikanske tilstande” i danske aviser. Der optrådte anonyme kildeangivelser i 36% af i alt 544 udlands-artikler, [...] I Berlingske Tidende og Information, som bragte mest udlandsstof var andelen af artikler med anonyme kilder henholdsvis 26 og 48%. Forskellen kan i hovedsagen forklares ved, at Berlingske Tidende har en langt større andel af korte artikler/notitser, som indeholder færre kildeangivelser i det hele taget. (Meilby, 1993:18)

Tabel 3. gengiver denne undersøgelses resultater vedrørende udlandsstoffet.

Provinsaviserne er ikke medtaget, da det kun var *Fyens Stiftstidende*, der i undersøgelsesperioden indeholdt udlandsartikler. Denne undersøgelse viser tilsyneladende, at der er sket et fald i antallet af anonyme kilder i landsavisernes udlandsstof. Dette ville dog formentlig være at drive konklusionen meget vidt. Denne tabel er baseret på kodning af kun 112 artikler. Og der er som det fremgår meget store udsving.

Tabel 3. Antallet af anonyme kilder i landsaviserne, udlandsstof

Avis	Antal artikler i udlandssektionen		Heraf artikler med anonyme kilder		Heraf artikler med anonyme kilder i procent	
	2002		2002		2002	
Berlingske Tidende	39		15		38,5	
Ekstrabladet	7		2		28,6	
Information	23		5		21,7	
Jyllandsposten	43		3		7,0	
I alt 4 landsaviser	112		25		22,3	

Opsummerende har første del af denne undersøgelse peget på, at der siden Meilbys undersøgelse i 1993 er sket en stigning i antallet af anonyme kilder i de danske dagblade. Stigningen er på 60%, og det er provinsaviserne, der må tilskrives langt den største stigning. Samtidig er antallet af kilder, som får anonymitet for at beskytte dem, dalet med 70%. Der skal dog tages visse forbehold for disse resultater, eftersom datamaterialet for denne undersøgelse er mindre end Meilbys materiale. Der er simpelthen kun ca. det halve antal artikler i de 40 aviser, som denne undersøgelse baserer sig på i forhold til Meilbys undersøgelse.

Der er dog en række yderligere interessante pointer, der kan udledes af de indsamlede data:

En tendens synes klar i begge undersøgelser: At det er *Ekstrabladet* og *Information*, der anvender flest anonyme kilder i indlandsstoffet, og at det er *Berlingske Tidende*, der anvender flest anonyme kilder i udlandsstoffet. Meilby forklarer dette sidste med, at artiklerne i *Berlingske Tidendes* udlandssektion er korte. Den tredje analyse i dette afsnit vil vise, at netop det modsatte (lange artikler) er årsagen til stor hyppighed af anonyme kilder, når det er artiklen og ikke artiklens afsnit, der anvendes som optællingsenhed.

Anden analyse: Antallet af anonyme kilder i forhold til antallet af kilder

Anden del af denne analyse vil som nævnt være en sammenligning af antallet af kilder i forhold til antallet af anonyme kilder i datamaterialet. Formålet med denne del af undersøgelsen er at se nærmere på, hvor stor en procentdel de anonyme kilder udgør af det samlede antal kilder.

I den fremlagte litteratur er der kun foretaget en enkelt undersøgelse af, hvor mange procent af avisernes kilder, der optræder som anonyme. Hallin et al.s (1993:759) undersøgelse af 7 amerikanske avisers brug af kilder viste, at 43,2% af de kilder, der blev citeret ikke var navngivne.

Tabel 4 viser den procentvise andel af de anonyme kilder i indlandsstoffet i forhold til det samlede antal kilder.

Der er, som det fremgår, langt til de 43,2%, som ses i de amerikanske aviser. Tendensen i de danske aviser synes ret dog klar: Der er ingen af de danske aviser, der har en overforbrug af anonyme kilder på bekostning af de navngivne. I det fremlagte datamateriale anvendes der i gennemsnit 1,4 kilde pr. artikel, og i runde tal er hver 10. ende af disse kilder anonyme. Dette tal er lidt højere end det gennemsnitlige antal kilder, som Lund (2002) nåede frem til. Hans undersøgelse viser, at det gennemsnitlige antal kilder pr. artikel er 1,1. Forskellen kan forklares med, at Lund medtager nyhedstelegrammer og notestof i sin undersøgelse. Disse enheder – der typisk er korte og ofte uden kilder overhovedet – vil trække det gennemsnitlige antal kilder pr. artikel ned.

Information og *Bornholms Tidende* viser et forholdsvist stort udsving, men dette kan formentlig forklares udfra, at et forholdsvist begrænset antal artikler ligger til grund for analysen af deres kildebrug. Dette gør sig dog ikke gældende for *Nordjyske Stiftstidende*. Forklaringen kan være, at *Nordjyske Stiftstidende* bruger flere kilder i gennemsnit end de øvrige aviser og dermed også flere anonyme kilder (jf. tabel 6 og 7).

Ser man på de fire landsdækkende avisers brug af kilder i udlandsstoffet fordeler dette sig således som i tabel 5.

Tabel 4. Antallet af kilder i alt sammenlignet med antallet af anonyme kilder i indlandsstoffet

Avis	Total	Antal individuelle kilder	
		Heraf anonyme	Anonyme i %
Berlingske Tidende	300	24	8
Ekstrabladet	287	38	13,2
Information	73	12	16,4
Fyens Stiftstidende	518	63	12,2
Næstved Tidende	186	22	11,8
Bornholms tidende	162	5	3,1
Jyllandsposten	341	28	8,2
Nordjyske Stiftstidende	389	66	17,0
I alt 4 landsaviser	1 001	102	10,2
I alt 4 provinsaviser	1 255	156	12,4
I alt 8 aviser	2 256	258	11,4

Tabel 5. *Antallet af kilder i alt sammenlignet med antallet af anonyme kilder, udlandsstof*

Avis	Total	Antal individuelle kilder	
		Heraf anonyme	Anonyme i %
Berlingske Tidende	82	24	29,3
Ekstrabladet	10	3	30,0
Information	68	11	16,2
Jyllandsposten	56	5	8,9
I alt 4 landsaviser	216	43	19,9

Som det fremgår, anvendes der flere anonyme kilder i udlandsstoffet. Dette er således i overensstemmelse med, hvad tidligere undersøgelser har vist.

Opsummerende har denne del af analysen vist, at ca. 10% af de kilder, der optræder i indlandsstoffet i de danske aviser er anonyme. Undersøgelsen tyder på, at det tilsvarende tal for udlandsstoffet er 20%. Det sidste tal er dog behæftet med en vis usikkerhed, eftersom det er baseret på en relativt beskedne mængde data. Denne bekræfter således tidligere undersøgelser påpegning af, at det især er i udlandsstoffet, at der anvendes anonyme kilder.

Tredje analyse: Artiklernes afsnit som optællingsenhed

Den tredje og sidste undersøgelse i denne analyse tager udgangspunkt i det metodisk problematiske i at benytte artiklerne som optællingsenhed, fordi der herved ikke tages højde for den rimelige antagelse, at jo længere artiklerne er, jo flere kilder optræder der i dem. Jo flere kilder der optræder i artiklerne jo større er sandsynligheden dermed også for at en eller flere af kilderne er anonyme.

Ser man eksempelvis på den gennemsnitlige længde af artiklerne i *Informations* indlandsstof er denne 19 afsnit. *Information* var ifølge tabel 1. den store synder med 19% artikler med anonyme kilder. *Næstved Tidende* derimod har en gennemsnitlig artikellængde på 9 afsnit og har formentlig derfor på et langt lavere gennemsnit af artikler med anonyme kilder på blot 10%.

Tabel 6. viser derfor det gennemsnitlige antal afsnit pr. artikel i de 8 aviser, sammenholdt med det gennemsnitlige antal artikler. Ved hjælp af de totale gennemsnit for alle 8 aviser kan dermed beregnes en korrektionsfaktor, således at det forventede antal kilder i forhold til artiklernes længde kan beregnes. Differencen mellem det forventede antal kilder i gennemsnit og det faktiske antal kilder i gennemsnit pr. avis bliver dermed et mål for, hvorvidt aviserne i forhold til artikellængden anvender færre kilder end forventet (negativ difference), eller flere kilder end forventet (positiv difference). De følgende beregninger er udelukkende baseret på avisernes indlandsstof, da datagrundlaget for udlandsstoffet skønnes at være for spinkelt.

Som det fremgår af tabellen, er det udelukkende *Information* og *Bornholms Tidende*, der væsentligt

Tabel 6. *Længden af artiklerne i forhold til forventede antal kilder, indlandsstof*

Avis	Antal afsnit pr. artikel, Gns.	Antal kilder pr. artikel Gns.	Forventet antal	Difference
			kilder pr. korrigeret for afsnit, artiklernes længde Korrektionsfaktor: 0,125	
Berlingske Tidende	13,01	1,60	1,63	-0,03
Ekstrabladet	10,47	1,44	1,31	0,13
Information	19,19	2,03	2,40	-0,37
Fyens Stiftstidende	11,46	1,40	1,43	-0,03
Næstved Tidende	8,76	1,08	1,10	-0,02
Bornholms tidende	12,44	1,19	1,56	-0,37
Jyllandsposten	12,74	1,71	1,59	0,11
Nordjyske Stiftstidende	10,54	1,46	1,32	0,14
I alt 4 landsaviser	12,47	1,61	1,56	0,05
I alt 4 provinsaviser	10,85	1,33	1,36	-0,03
I alt 8 aviser	11,49	1,44	1,44	0,00

Tabel 7. Længden af artiklerne i forhold til forventede antal anonyme kilder, indlandsstof

Avis	Antal afsnit pr. artikel, Gns.	Antal kilder pr. artikel Gns.	Forventet antal kilder pr. afsnit, artiklernes længde Korrektionsfaktor: 0,014	Difference
Berlingske Tidende	13,01	0,13	0,19	-0,06
Ekstrabladet	10,47	0,19	0,15	0,04
Information	19,19	0,33	0,27	0,06
Fyens Stiftstidende	11,46	0,17	0,16	0,01
Næstved Tidende	8,76	0,13	0,13	0,00
Bornholms tidende	12,44	0,04	0,18	-0,14
Jyllandsposten	12,74	0,14	0,18	-0,04
Nordjyske Stiftstidende	10,54	0,25	0,15	0,10
I alt 4 landsaviser	12,47	0,16	0,18	-0,01
I alt 4 provinsaviser	10,85	0,16	0,16	0,01
I alt 8 aviser	11,49	0,16	0,16	0,00

afviger fra dette mønster. Alle øvrige aviser ligger tæt på et gennemsnit på 1,4 kilde pr. artikel.

Forklaringen på, hvorfor *Information* anvender færre kilder end forventet, kan være, at *Information* generelt skriver længere og mere komplicerede artikler, der mere indgående end de øvrige aviser forklarer baggrunden for en begivenhed. Forklaringer af baggrunden for en begivenhed indeholder ofte ikke kildeangivelser. Det tilsvarende kan ikke siges for *Bornholms Tidende*, men tabel 7. giver muligvis forklaringen.

Tabel 7 viser de tilsvarende beregninger for avisernes brug af anonyme kilder.

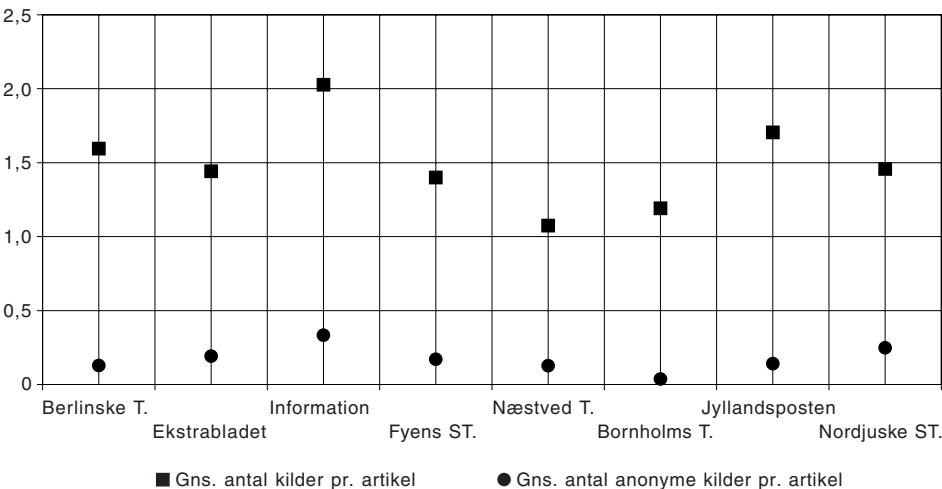
Som det fremgår af tabel 7, er avisernes afvigelse fra det forventede antal anonyme kilder i forhold til

artiklernes længde meget små. Den eneste markante afvigelse findes hos *Bornholms Tidende*, der ifølge denne opgørelsesmetode faktisk anvender færre anonyme kilder end de øvrige. Dette kan være en funktion af, at *Bornholms Tidende* ifølge tabel 6 generelt anvender færre kilder end de øvrige aviser.

Denhams (1997) indvending mod at benytte artiklerne som optællingsenhed i modsætning til afsnittene synes derfor relevant. Men af hensyn til sammenligneligheden med andre undersøgelser har det i denne analyse været nødvendigt at foretage begge undersøgelser.

Denne del af undersøgelsen påpeger dermed, at hvor den første analyse synes at vise, at enkelte aviser (*Information*) havde et relativt stort forbrug af

Figur 1. Det gennemsnitlige antal kilder og anonyme kilder pr. artikel, indlandsstof

anonyme kilder, mens andre havde et meget beskedent forbrug (*Jyllandsposten*) (se tabel 1.), så viser denne undersøgelsesmetode, at når tallene korrigeres for artiklernes længde ligger disse to aviser relativt tæt på gennemsnitlige forbrug af anonyme kilder.

Figur 1. sammenstiller det gennemsnitlige antal kilder pr. artikel med det gennemsnitlige antal anonyme kilder pr. artikel. Heraf fremgår den beskedne variation, som er beskrevet ovenfor

Opsummerende har denne del af analysen vist, at en undersøgelse baseret på artiklerne som optællingsenhed ikke bør stå alene. Undersøgelser af kildevalg og -brug i aviser bør, som Denham påpegede i det mindste suppleres med en korrektion for artiklernes længde, eftersom denne varierer fra avis til avis.

Konklusion

Denne undersøgelse har vist, at der er sket en stigning i antallet af anonyme kilder i de danske dagblade på 60% siden 1993. Stigningen synes således umiddelbart at forløbe i sammen takt som i de amerikanske medier. I runde tal optræder der anonyme kilder i 11% af artiklerne vedrørende indlandsstof, mens tallet er 22% for udlandsstoffet. Det er især provinsaviserne, der kan tilskrives denne stigning. Yderligere er der sket et markant fald (70%) i den andel af de anonyme kilder, der får anonymitet som et resultat af kildebeskyttelse. Undersøgelsen har ikke givet et endegyldigt svar på, hvorfor det forholder sig sådan. Men en nærliggende forklaring er, at stigningen hænger nøje sammen med det øgede økonomiske pres på redaktionerne og det deraf følgende pres på journalisterne for at levere flere linjer. Dette bekræftes af, at det er provinsaviserne – der økonomisk er mest pressede – der viser den største stigning i brugen af anonyme kilder. En anden særdeles nærliggende forklaring er, at vi i Danmark – ligesom i resten af den vestlige verden – har oplevet et skift i nyhedsformidlingen omkring politiske forhold: For det første er politiske sager blevet så komplicerede, at det for såvel læserne af aviserne som for journalisterne er meget nemmere at fokusere på person- og enkeltsager, end det er at beskæftige sig med den politiske substans. Det er netop i forbindelse med person- og enkeltsager, at de fleste anonyme kilder optræder. For det andet er det nærliggende at tilskrive stigningen i antallet af anonyme kilder professionaliseringen af politikernes mediebrug, der finder sted i disse år: Politikere arbejder med at plante historier i medierne som et resultat af strategiske overvejelser. At få plantet en historie vil ofte nødvendiggøre, at politikeren eller en af hans embedsmænd optræder i rollen som anonym kilde.

At stå offentligt frem vil i en del sager betyde, at den politiske proces kortsluttes, hvorimod det at ”lække en historie” under dække af anonymitet bruges manipulatorisk i den politiske proces.

Undersøgelsen har også vist, at ca. 10% af de kilder, der anvendes i de danske dagblade er anonyme. Afgivelserne fra dette mønster er forholdsvis små. Wulfemeyer and McFadden (1985) mente i 1985, at når mere end halvdelen af historierne indeholdt anonyme kilder, var dette et udtryk for en overdreven brug. Det kan diskuteres, om der er tale om overdreven brug i de danske dagblade. Men umiddelbart synes tallene ikke alarmerende – endnu. Overdreven brug af anonyme kilder i dagbladsjournalistik er amoralisk og især i forbindelse med personsager, hvor den, det går ud over, er forsvarsløs. Undersøgelsen viser dog meget klart, at ingen af de undersøgte aviser kan udnævnes som ”den store synder” i dette spil. Alle synes at være lige gode om det. Så skal man se stigningen i antallet af anonyme kilder i de danske dagblade som et udtryk for dalende moral – måske begrundet i tidspres – blandt journalisterne, så må det siges at være lige galt over hele linjen. Det kan ikke udelukkes, at dansk journalistik er på vej ud på en selvforstærkende moralsk glidebane, hvor journalister skæver til kollegernes brug af anonyme kilder med et ”når de andre kan bruge flere end jeg gør, så kan jeg godt tillade mig at....”. Afsløringen i *Politiken* d. 3. oktober 2002, af at 11% af de studerende journaliststuderende på 3. semester ved Danmarks Journalisthøjskole har afleveret opgaver, der indeholdt ”fuldstændig opdigtede kilder” tyder desværre i den retning. Såfremt stigningen i antallet af anonyme kilder er et udtryk for dalende moral blandt danske dagbladsjournalister, er der to tiltag, der bør i værksættes: Redaktørerne må fastsætte regler for anvendelse af anonyme kilder – eksempelvis hvor mange procent af kilderne, det kan accepteres, optræder som anonyme, og/eller journalisterne selv og de uddannelsesinstitutioner, der uddanner journalister, må arbejde på at højne selvjustitsen i faget.

Den sidste pointe i denne undersøgelse er af metodisk karakter. Undersøgelsen har klart vist, at resultatet af en opgørelse af kildebrug varierer stærkt afhængig af, om det er artiklerne eller de enkelte afsnit i artiklerne, der anvendes som optællingsenhed. Jo større forskel der er i længden af artiklerne i de aviser der undersøges, jo mere skævvredet bliver opgørelserne af kildebruget. Langt de fleste danske og i øvrigt udenlandske undersøgelser er dog foretaget med artiklen som optællingsenhed. Derfor bør fremtidige undersøgelser – i lighed med denne – foretages med såvel artikler som afsnit som optællingsenhed for at sikre sammenligneligheden,

men også for at sikre valide resultater. Netop denne sidste pointe er vigtig i forhold til denne undersøgelses samlede resultat: Eftersom Meilbys undersøgelse ikke angiver artiklernes længde, har det ikke været muligt at afgøre, om stigningen i antallet af anonyme kilder i dagbladsjournalistikken i virkelig-

heden skyldes, at de enkelte artikler er blevet længere. Meget tyder på, at stigningen er reel, fordi amerikanske undersøgelser har vist reelle stigninger, og da en lang række af de mønstre, der er i kildebrug, lader sig applicere på danske forhold. Men det må være op til fremtidig forskning at klarlægge.

Litteratur

- Albret, P. (2002) In *Ugebrevet Mandagmorgen* København, pp. 6-10.
- Baker-Plummer, B. (1989) In *72nd Annual Meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication* Washington DC.
- Berkowitz, D. and TerKeurst, J.V. (1999) "Community as Interpretive Community: Rethinking the Journalist-Source Relationship", *Journal of Communication*, 49, pp. 125-136.
- Blankenburg, W.B. (1992) "The Utility of Anonymous Attribution" *Newspaper Research Journal*, 13, pp. 10-23.
- Culbertson, H.M. (1978) "Veiled Attribution – An Element of Style?" *Journalism Quarterly*, 55, pp. 456-65.
- Denham, B.E. (1997) "Anonymous Attribution During Two Periods of Military Conflict: Using Logistic Regression to Study Veiled Sources in American Newspapers" *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 74, pp. 565-578.
- Hale, D. (1983) "Unnamed News Sources: Their Impact on the Perception of Stories" *Newspaper Research Journal*, winter, pp. 49-56.
- Hallin, D.C., Manoff, R.K. and Weddle, J.K. (1993) "Sourcing Patterns of National Security Reporters" *Journalism Quarterly*, 70, pp. 753-766.
- Hoyt, M. (1999) "Anonymous Sources, Slippery Slopes", *Columbia Journalism Review*, 38, pp. 70.
- Kruuse, H.N. (1991) *Etik i journalistik*. Århus: Ajour
- Lund, A.B. (2002) *Den redigerende magt – nyhedsinstitutionens politiske indflydelse*. Århus: Århus Universitetsforlag
- Meilby, M. (1993) "Anonymitet – af hensyn til kilde, læser eller journalist". *Nordisk Journalistik*, 7.
- Meilby, M. (1996) *Journalistikkens grundtrin*. Århus: Ajour
- Rich, C. (2000) *Writing and Reporting News – A Coaching Method*. Belmont: Wadsworth Publishing Company.
- Riffe, D. (1980) "Relative Credibility Revisited: How 18 Unnamed Sources Are Rated" *Journalism Quarterly*, 57, pp. 618-623.
- Wien, C. and Lund, A.B. (2001) "Flid, Fedt og Snyder – Kildens leg med journalisten", In (Nielsen, M.F. (ed.) *Profil og offentlighed – Public relations for viderekomme*. Roskilde: Samfundslitteratur, pp. 89-110.
- Wulfemeyer, T.K. (1985) "How and why Anonymous Attribution Is Used by "Time" and "Newsweek", *Journalism Quarterly*, 62, pp. 81-86.
- Wulfemeyer, T.K. and McFadden, L.L. (1985) In *68th Annual Meeting of the Association for Education in Journalism and Mass Communication* Memphis.

Ny bok från NORDICOM

Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund *Skandinaviske perspektiver*

Thomas Tufte

NORDICOM

Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund Skandinaviske perspektiver

Red: Thomas Tufte

255 sider, 2003, ISBN 91-89471-16-4

250 SEK exkl moms & porto

Contents

Preface	7
Introduction <i>Thomas Tufte</i>	9
I THE DISCOURSES OF ETHNICITY	
Etnicitet og mediernes skildring af de etniske minoriteter. Et antropologisk perspektiv <i>Peter Hervik</i>	23
Oplysninger til danskerne om samfundet <i>Flemming Røgilds</i>	39
II REPRESENTATION IN THE MEDIA OF AND BY ETHNIC MINORITIES	
Den mystiska kulturkrocken. "Invandrarkillen" och "invandrartjejen" i mediehändelsernas mitt <i>Ylva Brune</i>	49
The Long Distance Runner and Discourses on Europe's Others. Ethnic Minority Representation in Feature Stories <i>Elisabeth Eide</i>	77
Media Representation of Ethnicity & the Institutional Discourse <i>Mustafa Hussain</i>	115
Hvordan lyder en kultur? Musikalsk (selv)iscenesættelse i det offentlige rum og dets betydning for relationen mellem gruppe og individ <i>Eva Fock</i>	133
III USES OF MEDIA AMONGST ETHNIC MINORITIES	
Tv-nyheder fra hjemlandet – integration eller ghettoisering? Om transnationalisme og nyhedsforbrug <i>Connie Carøe Christiansen</i>	157
Minority Youth, Media Uses and Identity Struggle. The Role of the Media in the Production of Locality <i>Thomas Tufte</i>	181
Being a Computer User. What Does that Mean? A Discussion About Young People's Talk About Computers and Themselves <i>Ingunn Hagen</i>	197
IV INTERNET USES FOR THE CULTIVATION OF RELIGIOUS IDENTITY, FOCUSING ON ISLAM	
Svenska cybermuslimska miljöer i början av det 21 århundradet <i>Göran Larsson</i>	227
Danmarks Forenede Cybermuslimer og italesættelsen af islam <i>Jørgen Bræk Simonsen</i>	241

Beställ från: NORDICOM, Göteborgs universitet, Box 713, SE 405 30 Göteborg
fax: + 46 31 773 46 55, e-post: anja.ryne@nordicom.gu.se

Avisnyheders narrative fundament

EBBE GRUNWALD

Den omvendte pyramide eller *nyhedstrekanten* står ofte for skud, når dagens avisjournalistik debatteres.

Kritikere af journalistikkens skrevne nyheder hævder, at nyhedsartikler i dagens aviser er forudsigelige, tekniske, besværlige at have med at gøre og kedelige at læse. Nyhedstrekanten bærer en stor del af ansvaret for, at det forholder sig sådan, og bidrager dermed indirekte til, at avisernes oplag daler.

Nærværende artikel forsvarer en tese om, at formidlingsformerne i nyhedsjournalistikken ofte benytter en personlig fortæller, selv om de er standardiserede og bundne. De daglige nyheder har som den fortællende journalistik et narrativt fundament og kan derfor som udgangspunkt skrives originalt, vedkommende og personligt.

I artiklen analyseres nyhederne med udgangspunkt i begreberne *journalistiske formidlingshandlinger* og *nyhedstekstens orden*. Begreberne er det kvalitative udgangspunkt for en kvantitativ analyse af et tekstkopas, som omfatter 1781 nyheder fra *Berlingske Tidende*, *Politiken*, *Morgenavisen Jyllands-Posten*, *B.T.* og *Ekstra Bladet*, udgivet i perioden 6.-12.8.2001. Det er udelukkende resultaterne af den kvantitative analyse, som fremlægges her. De vil senere blive suppleret med kvalitative studier, der bygger på analyser af formidlingsteknikken i enkeltartikler.

Hensigten er at påvise en narrativ kerne i al journalistisk formidling. Nyhedernes narrative orden og de formidlingshandlinger, der opretholder den kan både hæmme og fremme en kreativ brug af sproget. En af konsekvenserne er bl.a., at såkaldt "hårde nyheder" kan "fortælle" og "bløde nyheder" kan "meddeles" i en anonym, upersonlig kode.

Valget af en narrativ kode synes m.a.o. ikke at være betinget af de kriterier, som er formaliseret i

nyhedstrekanten, og som danner grundlag for den journalistiske vurdering og prioritering af stoffet. Valget af kode er snarere udløst af redaktionelle traditioner og skrivevaner hos den enkelte journalist.

Velskrevet og vedkommende journalistik synes at være et spørgsmål om engagement, gode arbejdsvilkår og den enkeltes personlige overskud af kompetence og skrivelyst. Undersøgelsen peger hypotetisk på, at det er disse aspekter i arbejdsprocessen, som er væsentlige for de narrative og sproglige kvaliteter i det færdige produkt.

Begrebet om *journalistiske formidlingshandlinger* er dannet med afsæt i den filosofiske teori om sproghandlinger (*speech acts*), som er udviklet ud fra analyser af enkeltstående ytringers semantik, grammatik og funktionalitet. Begrebet om *nyhedstekstens orden* er formuleret med udgangspunkt i narratologien, som har vist sin styrke i analysen af tekstlige helheder, der går ud over ytringsniveau og især er litterært frembragte.

Nyhedsjournalistikken betragtes i de fleste journalistiske fagbøger som en formmæssig realisation af "den omvendte pyramide". Nyhedsartikler fremstilles formelt som trekanter, der står på spidsen. Indholdet i dem bliver beskrevet på lidt forskellige måder, men der enighed om, at rækkefølgen – den lineært tidslige *orden* – mellem informationerne i nyhedsartiklers standardforløb er fastlagt ud fra en journalistisk vurdering af, hvad der er væsentligt. Ofte giver det fire¹ faste hovedgrupper af informationer i standardnyheden: En "indledning", som også indeholder artiklens "nyhed", et afsnit med "baggrundoplysninger", et afsnit med "dokumentation", ofte dokumenterende udtalelser, og et afsnit med oplysninger, som ofte vil kunne undværes, og som negativt benævnes "fyld".

Nyhedsjournalistikens sprog bliver inden for rammerne af denne betragtningsmåde samtidig problematiseret, måske mest ihærdigt af journalistfagets egne²: Kildernes faglige koder, hedder det sig,

Institut for Journalistik, Syddansk Universitet, Campusvej 55, 5230 Odense M, ebg@journalism.sdu.dk

trænger uhindret ind i den journalistiske skriveproces og øver indflydelse på sproget i nyhederne. Den ”sproglig afsmitning fra kilderne”³ – er et resultat af bindinger, som arbejdet med den omvendte pyramide lægger på den skrivende journalist. Det billede af avisernes nyhedsartikler, som tegner sig i den faglige debat, viser, at sproget i dem ofte er kompliceret, teknisk, forudsigeligt, ensartet og i for høj grad hjemsogt af skriverutinernes klicheer.

Kritikken af sprog og fortælleteknik bygger på den professionelles daglige og ganske omfattende læsning af avisartikler, men sjældent på systematiske analyser af, hvordan artiklerne faktisk bliver skrevet. Det almindelige er en kritik, som opererer selektivt, og som derfor let indretter sig på en sådan måde, at de forhåndsantagelser, den bygger på, umiddelbart bekræftes.

Nærværende artikel er et led i en mere omfattende undersøgelse, hvis formål er på et systematisk grundlag at fremskaffe viden om, hvordan dagens journalistik – i første omgang nyhedsjournalistik – skrives.

Den narrative proces

Undersøgelsens betragtningssmåde er i sit udgangspunkt narratologisk, dvs. skrivningen af journalistiske artikler ses som dynamiske processer, hvis grundlæggende formål er via aviserne at formidle journalistiske historier til læsere.

Den narrative proces i journalistikken forløber principielt ad to meningsgivende spor: (1) historien skal være synlig – den skal sprogligt eksponeres, (2) den eksponerede historie skal formidles.

Begrebet *meningsfylde* kan i et sådant regi defineres som et resultat af en fortælleproces, hvor en journalistisk historie i sin helhed og sine detaljer bliver synlig i sproget og evident for læserne. Realisationen af begge spor ses som forudsætninger for, hvad man kunne kalde *vellykket journalistisk kommunikation*.

Under en systematisk synsvinkel bliver fire faser i narrationen fremtrædende:

Figur 1 definerer fire grader af meningsfylde i den narrative proces: (a) ingen meningsfylde som et resultat af, at historien hverken er eksponeret eller formidlet, (b) en delvis meningsfylde, hvor historien er eksponeret, men ikke formidlet, (c) en delvis meningsfylde, hvor historien bliver formidlet i ueksponeret form, (d) fuldstændig eller maksimal meningsfylde, hvor historien er både eksponeret og formidlet.

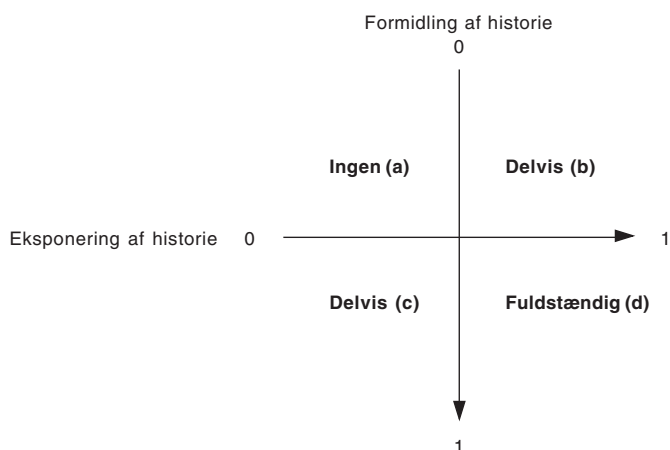
Nyheder er narrative

Strukturen i nyhedsartikler antages ikke blot at have en væsentlighedsbaseret, pyramidalsk form, men også en orden af narrativ karakter. Selv om rækkefølgen mellem positionerne i nyhedsstrukturens tidslige forløb er forudsigelig, gælder det ikke de elementer, som narrativt indsættes i hver af forløbets positioner.

De standardiserede formidlingsformer i nyhedsjournalistikken er derfor ikke nødvendigvis kedelige. En stram form baseret på nyhedstrekanten udelukker ikke, at der kan skrives originalt, vedkommende og personligt.

Nogle standardartikler har en sproglig gennemslagskraft, som kan være svær at få øje på i en ny-

Figur 1. Den narrative konstruktion af mening i journalistik

hedsstrøm, som overvejende og rutinemæssigt base- res på redigerede udtalelser fra kilder, skribenten be- nytter. Elementerne i de artikler stammer fra det gode erfaringsbaserede formidlingssprog, som er et personligt og engang imellem overraskende sprog. Desuden er det konkret, forståeligt og let at læse.

Grundlaget for at vælge erfarings sproget som formidlingssprog er ikke nyhedstrekanten, men en narrativ struktur, der på et mere fundamentalt ni- veau fungerer som ramme for skrivningen af nyhe- der. De formidlingshandlinger, der indgår i den narrative struktur, gør det muligt for skribenten at operere på egen hånd og udfolde sig personligt. Den daglige nyhed kan således fortælles, og ved at vælge rollen som aktiv fortæller svækker skribenten den sproglige indflydelse fra kilderne.

Når en faktuel, kildebaseret nyhedsformidling på denne måde knyttes sammen med en personlig narrativ bearbejdning, tilvejebringes betingelserne for, at en væsentlig nyhed samtidig bliver til godt – evt. engagerende – læsestof.

Hvis den empiriske analyse viser, at hypotesen holder, betyder det, at nyhedernes sprog og fortælle- teknik er mere varieret og rummer flere nuancer og udtryksmuligheder, end der sædvanligvis er plads til at gengive i de standardbilleder af forholdene, vi en- gang imellem møder blandt fagets kritikere i debatten om den ”traditionelle” kontra den ”fortællende” jour- nalistik. Mulighederne for at forene det stramme med det kreative eksisterer i sproget. Hvad der kan mangle, er tilskyldelser til at udnytte dem maksimalt.

Artiklen som formidling og narrativ aktivitet

En artikel er som udgangspunkt en typografisk en- hed i avisen, som i sin maksimalt udfoldede form in- deholder i det mindste rubrik, underrubrik, brød- tekst, mellemrubrikker, billeder, billedtekster, leksivisualiseringer og faktabokse. Artiklens brød- tekst, hvis omfang kan måles i fx spaltelinjer, kan på aristotelisk vis og rent formelt opdeles i en begyn- delse, en midte og en slutning⁴. Derudover kan ar- tiklen og elementerne i den betragtes under en struk- turel og en funktionel synsvinkel.

At *skrive* har i de trykte mediers journalistik et mål, som vi kan referere til med handlingsverberne at *informere*, at *oplyse*, at *engagere*, at *underholde*. Fælles for disse verber er, at de omfatter *virksomheden* eller *resultatet* af den kommunikative aktivitet, som den professionelle brug af sproget er led i, og som er en væsentlig pointe i udøvelsen af al journalistik.

At skrive eller tale inden for journalistikkens felt ses under denne synsvinkel som aktiviteter, der ud-

folder sig i *formidlingens* tjeneste. Det gode sprog løser de opgaver, som den journalistiske formidling rummer – eller omvendt: En vellykket journalistisk formidlingshandling forudsætter en række vellyk- kede handlinger på et sprogligt udøvelsesniveau (jf. sproghandlingsteoriens *lokutionære*⁵ niveau). Såle- des må journalisten som sprogbruger kunne skrive eller tale godt, dvs. bruge sproget, så det sikrer ef- fektiv og virkningsfuld formidling.

Skrivning i journalistik giver først mening i det øjeblik, skrivningen indeholder sproglige kvaliteter, som indebærer, at formidlingen faktisk fungerer. Sproget skal i sidste instans *virke* (jf. sprog- handlingsteoriens *perlokutionære* niveau). Det sæt- ter nogle rammer for, hvordan journalistik skrives og tales. Formidlingsmålet indebærer, at journalistiske skriveprincipper fremstilles som normative⁶ i den forstand, at de indeholder retningslinjer for, hvad der er et mere eller mindre hensigtsmæssigt eller for- målstjenligt sprog i journalistik.

Sproget kan naturligvis i princippet og i andre si- tuationer bruges uden at have den klart definerede formidling som forudsat mål. Det gælder fx, når skønlitterære forfattere om deres arbejde hævder, at de aldrig tænker på læsere, mens de skriver. Et så- dant vilkår kan imidlertid vanskeligt gælde i journa- listik. Spørger man journalister, vil de som regel mene, at de tænker på *modtagerne* eller *læserne*, både før og mens de skriver.

Relationerne mellem den sproglige udøvelses ni- veau og formidlingsniveauet kan uddybes yderligere på baggrund af Austin og Searles sprogfilosofiske teori⁷ om sprog handlinger eller tale handlinger (*speech acts*).

Uden at gå i detaljer kan man sige, at sprog- handlingsteorien i sine kerneræsonnementer udvik- ler et hierarki af begreber, som beskriver sammen- hænge inden for et kompleks af handlinger og funk- tioner, som er aktive, når sprog udtrykt i *ytringer* produceres og bruges.

Teorien er imidlertid begrænset i forhold til et journalistisk produkt som fx artiklen, fordi den foku- serer på isolerede ytringer i samspil med deres mulige kontekster. En journalistisk artikel er imidlertid en tekststruktur sammensat af ytringer, som – hver for sig og med den typografisk afgrænsede tekst som ramme – aktiverer forskellige sprog handlinger.

Hvis sammenhængen mellem artiklens ytringer og den tekstlige helhed skal beskrives, er det derfor nødvendigt med en teoretisk ramme, som supplerer sprog handlingsteorien, således at forholdet mellem ytringerne og artiklen som helhed bliver synligt.

Et sådant supplement repræsenterer bl. a.⁸ *nar- ratologien*. Her finder vi begreber⁹, som kan vise,

hvordan en artikel er bygget op, og hvilke mekanismer der former, vedligeholder og fremmer artiklens funktion som element i den journalistiske formidlingsproces. Narratologien kan m.a.o. bruges til at eksponere, hvordan en journalistisk historie bliver fortalt og kan forstås, og hvordan en tekst, som formidler en journalistisk historie, bygges op og fungerer.

Kombinationen af sproghandlingsteori og narratologi vil desuden kunne supplere og perspektivere det formbegreb, der bygger på journalistiske væsentlighedskriterier. Med begrebet journalistisk form beskriver man almindeligvis prioriteringen af oplysningerne i en artikel. Formen er i den forbindelse primært et middel til at fremhæve det væsentlige eller mest interessante og dramatiske i en historie. Den omvendte pyramide og fx berettermodellen beskriver to artikeltyper som sådanne formmæssige forløb.

Artiklen som et forløb af formidlingshandlinger

En journalistisk artikel kan på baggrund af en sproghandlingsteoretisk synsvinkel ses som et lineært forløb af handlinger med afvekslende funktioner. Disse handlinger vil vi kalde for *formidlingshandlinger*. De ligner sproghandlingsteoriens *performativer*¹⁰ ved ikke at referere til noget uden for sproget. De adskiller sig fra performativerne ved ikke at være selvreferentielle.

Fx er udtrykket *jeg citerer* ikke i sig selv et citat, udtrykket *jeg resumerer* ikke i sig selv et resume og udtrykket *jeg refererer* ikke i sig selv et referat. Analoge forhold gør sig gældende for udtryk som *jeg beskriver*, *jeg mener*, *jeg meddeler* etc.

De verber, som udtrykker journalistiske formidlingshandlinger, er snarere *metakommunikative* i den forstand, at de fungerer som karakteristikker af de formidlingselementer, en artikel er bygget op af. Desuden er de *indirekte* i den forstand, at de implicit knytter sig funktionsbestemmende til de elementer, som foreligger som ytringer i artiklens tekst. En væsentlig del af en empirisk artikelforskning må gå ud på at eksplicitere disse bestemmelser med henblik på at kunne analysere dem kvantitativt.

Verber, der udtrykker journalistiske formidlingshandlinger, er fx infinitiverne: *citere*, *referere*, *resumere*, *henvise*, *beskrive*, *meddele*, *karakterisere*, *vurdere*, *argumentere*, *mene*, *berette*, etc. Listen vil kunne udvides og justeres parallelt med konkrete analyser.

Forsyner vi disse verber med det subjekt, som er logisk i forhold til ytringens kontekst i den journalistiske artikel, får vi en række sætninger som fx *jeg citerer*, *jeg refererer*, *jeg resumerer*, *jeg henviser*, *jeg*

beskriver, *jeg meddeler* etc. Ordet *jeg* henviser i den forbindelse til subjektet for den journalistiske formidlingshandling, som naturligvis er journalisten, der under skrivningen optræder i en rolle som formidler og mere eller mindre eksplicit fortæller.

Det narrative i journalistikken beskrives ved at iagttage journalistens udøvelse af sin rolle som formidler og fortæller, således som udøvelsen viser sig i artiklens tekst. Hvad vi har defineret som formidlingshandlinger, udmønter sig i tekstens *stykker* (typografiske afsnit). Tilsammen udgør stykkerne artiklens *forløb*. Måden, journalisten er narrativ på, er i en artikel forskellig fra stykke til stykke. Formidlingshandlingerne i forløbet af en journalistisk tekst skifter.

Som illustration af en narrativ handling i journalistik vil vi se nærmere på en af journalistikkens mest benyttede formidlingshandlinger: *jeg citerer*:

Et citat er formuleret af journalisten selv. Det er journalisten, der vælger de ord, som dækker, hvad kilden udtaler. Journalisten er i realiteten og i grammatikken subjekt for den sproghandling, som udtrykkes gennem verbet *citere*. Men ordene i et citat er modelleret op over – eller spejler – de ord, som kilden benytter i sin udtalelse. I den forstand er journalistens citat en *kopi* af kildens ord.

Journalisten vælger som bekendt altid at bringe *en del* af en udtalelse til citat, men det selekterede materiale er i princippet en *tro* kopi af de benyttede ord i udtalelsen. I praksis kan kopien afvige mere eller mindre fra originalen, især hvis kilden udtrykker sig mundtligt, og citatet – som i undersøgelsens materiale – er skriftligt. Det ændrer imidlertid ikke ved det forhold, at journalisten med citatet og som fortæller opererer i formidlingens mest rendyrkede *mimetiske* modus.

Begreberne *mimesis* og *diegesis* skyldes Platon¹¹, som giver dem en kritisk funktion. Her benyttes de som funktionelle betegnelser for måder at fortælle på. Med Genette (1972), s. 162 f., kan vi sige, at fortælleren ved hjælp af fortælle-måden (mood, modus) regulerer sin *distance* til stoffet. I den mimetiske modus er fortælleren *tæt på* sin kilde, i den diegetiske modus øger fortælleren i forskellige grader *afstanden* til sin kilde.

Citatet er journalistikkens sproglige efterligning af den del af den undersøgte virkelighed, som foreligger som sprog afleveret af kilder. Citatet er en imitation af, hvad kilden siger, men en imitation, der finder sted på sprogets betingelser. Journalisten *viser* med citatet kildens udtalelse ved at kopiere ordene i den. Med sin kopi *dokumenterer* journalisten, at ordene i en bestemt situation er faldet på en bestemt måde, og det markeres med anførelsestegn, kolonner og inkvitter.

Det indbærer naturligvis også, at risikoen for at begå fejl under formidlingsprocessen er reel. Citater kan som bekendt være falske. Kopier kan i princippet være opfindsomme bedrag.

Ser vi på det samlede – og måske endnu ufuldstændige – batteri af journalistiske formidlingshandlinger, kan vi skelne mellem to typer:

Den første type omfatter formidlingshandlingerne *referere*, *citere*, *henvise* og *beskrive*. De ses som handlinger – overvejende mimetiske – hvis mål er at dokumentere, hvad benyttede kilder siger (*citere* og *referere*), hvem kilderne er (*henvise*), og hvad journalisten i øvrigt selv gennem iagttagelse og oplevelse har forvisset sig om (*beskrive*). Formidlingshandlingstypen kaldes den *dokumenterende*.

Den anden type omfatter formidlingshandlingerne *meddele*, *resumere*, *berette*, *forklare*, *argumentere*, *vurdere*, *karakterisere*. De ses som handlinger, hvor journalisten – på diegetisk vis – vælger at øge afstanden til sit stof og som fortæller selv gå ind i teksten for at sammenfatte og formulere pointerne i sin historie. Diegese som fortællemodus indebærer, at fortælleren *fører* læseren *igennem* en meddelelse, et resume, en fortælling, en forklaring, en karakteristisk eller et ræsonnement. Formidlingshandlingstypen kaldes den *sammenfattende*.

Spillet og variationen mellem disse fortælle måder – hvis journalistiske og velkendte parallelbegreber er *showing* vs. *telling*¹² – har nogle konsekvenser for forholdet mellem artiklens *fortælle tid* og dens *fortalte tid*, som vi ser nærmere på i næste afsnit.

Artiklens narrative orden

Brødteksten i en artikel kan ses som en enhed, hvis elementer er ordnet i et lineært tidsligt tekstforløb. Omfanget (fx målt i spaltelinjer) af tekstforløbet bestemmer direkte omfanget af *fortælle tiden* og *læse tiden*, dvs. den tid, det tager at fortælle eller læse en tekst af en given længde.

Den *fortalte tid* er historiens indholdsmæssige tid, som groft sagt kan skematiseres i fortid, nutid og fremtid. En *kronologisk orden* i en tekst er en følge af, at tekstens begyndelse, midte og slutning indeholder det fortalte elementer i den nævnte rækkefølge.

Den narrative orden i en journalistisk nyhedsartikel er imidlertid oftest karakteriseret af *anakronier* eller brud på den kronologi, der ellers styrer det logiske forhold mellem begivenhederne i en fortalt historie. Det strukturprincip, som erstatter eller omformer det fortalte kronologi, er i journalistik *væsentlighed*, hvorefter den skildrede begivenhed og de

elementer, den består af, bliver prioriteret ud fra ikke-kronologiske kriterier.

Journalistikkens fortalte tid står således i et frit, uafhængigt forhold til fortælle tiden, men er derimod afhængig af fortællingens varierende modus: På 10 linjer – og dermed få sekunder – kan en fortæller diegetisk og med afstand til sit stof bevæge sig hastigt igennem årtusinder, og på andre 10 linjer kan fortælleren udvælge og mimetisk kopiere detaljerne i en enkelt scene, hvorefter tidsbevægelsen i det fortalte næsten går i stå. Her er forholdet mellem fortællingen og det fortalte i balance, og tempoet tilsvarende lavt. Synker fortælleren reflektorisk ind i sig selv eller fortæller sig i omfattende ræsonnementer, opstår en anden form for diegese, hvor historiens fortalte tid er i ro, mens fortælle tiden svulmer.

Fortælle tid og læse tid må antages at variere omkring et gennemsnit, hvis objektive grundlag er et bestemt antal lineært ordnede ord eller spaltelinjer. At artiklens forløb er lineært vil sige, at de enkelte elementer i den er indbyrdes afhængige af at blive fortalt eller læst i en bestemt tidslig rækkefølge. Den afhængighed er til dels brudt i forholdet mellem artiklens paratekster (rubrikker, billeder, faktabokse og billedtekster) og i forholdet mellem flere artikler på en avis-side eller i et opslag. Men den enkelte brødtekst må for at give mening behandles i overensstemmelse med sin lineære orden og ikke læses fx bagfra eller ved, at man springer rundt i den. Det princip søger tekster på internettet i øjeblikket at gøre op med (jf. princippet om netteksternes non-linearitet), men det er en anden historie.

Den trykte og papirdistribuerede avistekst fungerer i en relativ fast ramme af tidslige afhængigheder. Netop det forhold udnyttes i brødtekstens opbygning, fordi den journalistiske avisskribent altid ved, hvor læseren med sandsynlighed vil begynde.

Artikeltestens formidlingshandlinger skifter som nævnt fra stykke til stykke igennem tekstens forløb. Skribenten kan derved som fortæller regulere afstanden til sit stof og overblikket over det. Skribenten kan desuden fokusere på udtalelser og sceniske detaljer (mimesis) eller panorere i forskellige distancer (diegese) og derigennem styre fortællingens *tempo*.

Vi kan sammenfatte analysen af den sandsynlige narrative struktur i nyhedsartikler i følgende figur, som bygger på en række antagelser, herunder en forudsætning om, at en nyhedsartikel med byline i almindelighed løber over 70-90 spaltelinier.

Figuren knytter begreberne i den omvendte pyramide sammen med begreberne om formidlingshandlinger og fortælle modus:

Figur 2. Form, narrative handlinger og narrativ orden i nyhedsartikler

Artiklens form			Narrativ struktur		
Afsnit	Spaltelinje	Prioritering	Formidlingshandling	Formidlings-handlingstype	Fortællemodus
I	1-10	Indledning	Meddele	Sammenfatte	Diegetisk (tell)
II	10-30	Baggrund	Resumere		
III	30-60	Dokumentation	Citere, referere, henvise	Dokumentere	Mimetisk (show)
IV	60-70	Fyld	Citere, referere, henvise		

Analysens kategorier.
Metodiske principper

Den nærmere definition af undersøgelsens kategorier fandt sted forud for indsamlingen af artikler og foregik i flere trin. De første leverer grundlaget for at indkredse de i alt 1781 enheder, som er undersøgelsens primære materiale (jf. ndf.).

To dimensioner er her iagttaget nærmere: (1) fortælleaktiviteten og (2) en opdeling af stoffet i nyheds- og baggrundsartikler. De to dimensioner er formaliseret i akser, hver med to modpoler.

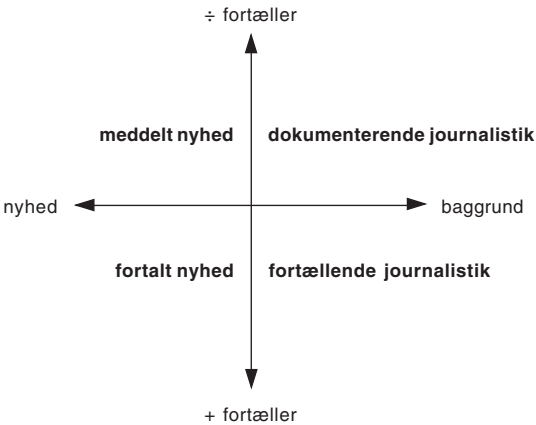
Fortælleaktiviteten kan være *eksplicit* markeret i sprog og fortælleteknik, både i artiklens paratekstuelle enheder (hoved-, underrubrik, mellemrubriker, m.v.) og i de brødtekstuelle. Markørerne forekommer i citater som indicier på skribentens for-kærlighed for det gode citat – som regel en engageret og præcis udtalelse. De kan forekomme i skribent-

ens egne beskrivelser og iagttagelser, hvor de for-trinsvis knytter sig til valget af særlige verber, sub-stantiver eller adjektiver – eller valget af metaforer og sammenligninger af varierende originalitet og kva-litet. Fortælleaktiviteten kan også, som vi har set, være *implicit* til stede som en narrativitet, der knyt-ter sig til artiklens benyttede formidlingshandlinger og ordensprincipper, men sprogligt set er denne narrativitet umarkeret.

Den anden dimension (2) tager udgangspunkt i det forhold, at der til de fleste nyheder hører en mere eller mindre omfattende baggrund med forkla-ringer og perspektiver på den nyhed, som præsentere-s. Baggrunden kan omfatte forskellige slags be-skrivelser af årsager og konsekvenser, som nogle gange, men ikke altid finder på plads i den relativt korte nyhedsartikel.

På baggrund af de to dimensioner defineres fire narrative grundformer, hvoraf de to (meddelte og

Figur 3. Narrative grundformer i journalistik

fortalte nyheder) udgør undersøgelsens egentlige materiale:

For det første ses i Figur 2, at begrebet narrativitet i journalistik omfatter artikelenheder med såvel explicit som implicit fortæller (markeret med + og ÷). Narrativiteten beror kun delvis på, at en fortællerrolle udfyldes explicit, og den manifesterer sig som tidligere vist på forskellige niveauer og med forskellige midler.

For det andet hævder figuren, at nyheder på forskellige måder er narrative.

Undersøgelsen skal vise, hvordan det narrative kommer til udtryk i meddelte og fortalte nyheder. I en senere fase af projektet vender vi tilbage til den dokumenterende og fortællende journalistik for at undersøge, hvordan det narrative manifesteres her.

Følgende spørgsmål undersøges kvantitativt: Hvordan er *fordelingen* mellem nyhedsartikler i noteform, dvs. korte artikler med eller uden *signatur*; og længere nyhedsartikler med en *byline*, som identificerer skribenten? Er den identificerede skribent en kvinde eller en mand, en enkeltperson eller en gruppe? Hvordan skrives hhv. nyhedsnoter og nyhedsartikler, dvs. hvilke *formidlingshandlinger* benyttes i dem og i hvilket omfang? I hvilken *orden* optræder formidlingshandlingerne i nyhedstekstens helhed, når den betragtes som et linært, tidsligt forløb af typografiske afsnit? Hvordan er fordelingen mellem *formidlingshandlingstyper*, idet der skelnes mellem i det mindste to hovedtyper: de *dokumenterende* formidlingshandlinger og de *sammenfattende*?

Kategorierne i undersøgelsen er således primært en række kvantitative variable, som fastlægger nyhedstekstens placering i mediet ud fra fx dato, avis- og sektionsnavn, sidetal, forfatternavn (byline), forfatterens køn og tekstens omfang målt i spaltelinjer.

Herefter følger – stadig som led i den kvantitative del – registreringer af stykkerne i teksten, herunder hvert stykkes – det typografiske afsnits – dominerende formidlingshandling og stykkets omfang målt i spaltelinjer. I forbindelse med registreringen tages der stilling til, om stykket overvejende *refererer*, *citerer*, *resumerer*, *henviser*, *beskriver*, *karakteriserer*, *vurderer*, *argumenterer*, *mener*, *forklarer*, *meddeler* eller *beretter*. Modifikationen, som ligger i ordet ”overvejende”, skyldes det forhold, at formidlingshandlingen i et stykke kan være sammensat af flere. Fx vil et citat eller et referat af en udtalelse i princippet samtidig rumme en henvisning til kilden.

For at sikre høj koder-reliabilitet blev følgende principper fastlagt for kategoriseringen af hhv. citat, referat, resume og meddelse:

Som citater kategoriseres stykker sat i anførselstegn eller indledt af talestreg. Til referater og citater knytter sig en kildehenvisning – enten direkte eller via konteksten. Det gør der ikke til resumeet eller meddelelsen.

Et resume eller en meddelelse beror alene på den journalistiske formidlers fortælleaktivitet. Resumeer omfatter flere punkter i sager eller forløb, hvor meddelelser indeholder enkeltstående oplysninger. Eksemplerne i det følgende stammer fra undersøgelsens materiale:

(Meddelelse)

Et SAS-fly måtte søndag eftermiddag foretage en såkaldt sikkerhedslanding i Geneve, efter at flyet fik problemer med næsehjulet.

(EB, 6.8.01, s. 8)

(Resume)

En ældre 73-årig mand fik sig en slem forskrækkelse, da han lørdag aften klokken 19.45 stod og lavede mad i sit køkken i Lindum ved Sindal. Manden hørte nogle mennesker rumstere udenfor, men lod som ingenting. Der gik dog ikke mere end fem minutter, inden fire hætteklædte røvere stod i hans køkken.

(J-P, 6.8.01, s.2)

(Referat)

Generalmajor Gunnar Lange, chef for forsyningstjenesten for NATO's styrker i Kosovo, er udsat til at lede den 3500-mand store NATO-styrke, der skal overse (sic!) afvæbningen af de etniske albanere i Makedonien, når og hvis de stridende parter i republikken indgår en fredsftale, oplyser Radioavisen mandag.

(J-P, 7.8.01, 2. sekt., s. 3)

(Citat)

”Hvorfor mig. Jeg er jo ikke nogen rig mand.”

Den 74-årige Gunnar Pedersen er skræmt fra vid og sans. Han var sent lørdag aften udsat for et groft overfald i sit hjem, hvor han blev overmandet af fire maskerede røvere, der stjal alle hans sparepenge.

(B.T. 6.8.01, s. 10)

Materiale

Grundlaget for de data, nærværende undersøgelse benytter, er artikler offentliggjort i *Berlingske Tidende*, *Politiken*, *Morgenavisen Jyllands-Posten*, *B.T.* og *Ekstra Bladet* i perioden mandag den 6.-søndag den 12. august 2001.

I alt er der i den pågældende uge i de fem aviser offentliggjort 3.991 artikler. 45 procent af dem (1.781) er nyhedsartikler, dvs. artikler, som ikke er reportager, portrætter, interview- eller feature-artikler. Ej heller omtaler, foromtaler, anmeldelser, analyser, kommentarer, baggrundsartikler, opdateringer af løbende sager (i undersøgelsesperioden: Thorsen og Trads-sagen, SAS-sagen) eller kronikker.

Det udvalgte materiale repræsenterer den daglige strøm af artikler, som bygger på udtalelser eller meddelelser fra en eller få kilder, og som indeholder nyt.

Ved valget af periode er der taget hensyn til, at problemstillingens indhold, som bl.a. omfatter nyhedsgenrens formidlingshandlinger, fortællemodus og narrative orden, ændrer sig så langsomt over tid, at det er muligt at generalisere resultaterne. Det er væsentligt, at forholdet mellem genrerne er repræsentativt. Men de tematiske forhold ses ikke at have væsentlig betydning. Kravene til ekstern validitet vurderes på den baggrund at være opfyldt.

Indsamling af data

Materialet blev indsamlet, analyseret og kodet i takt med, at det udkom. Tre kodere gennemførte indsamlingen og den kvantitative registrering ved at vælge og gennemlæse artiklerne og dernæst indtaste hver artikelenheds kodetal direkte i en SPSS-datafil. Tvivlsspørgsmål om kategoriseringerne blev drøftet løbende.

De indtastede data gør det muligt dels at foretage kvantitative sonderinger i materialet, dels at foretage en begrundet udvælgelse og lokalisering af enkelte cases som baggrund for kvalitative, mere detaljerede sproglige og fortælletekniske studier af, hvordan dagens artikler er bygget op og fungerer.

Resultater¹³

1. Noter og enlige mænd er der flest af

Materialet fra undersøgelsesperioden omfatter i alt 1781 artikelenheder. Hovedparten (67,2 pct.) ses at være noter, resten (32,8 pct.) er artikler med en byline, som identificerer skribenten med fornavn og efternavn, hvorved skribentens køn indirekte angives.

Fordelingen indicerer, hvordan aviserne vælger at præsentere deres nyheder: Den viser, hvor mange nyheder bladets egne journalister får lov til at tage sig af og hvordan, og i hvor stort et omfang man nøjes med at præsentere nyhedslæserne for mere eller mindre redigeret bureaustof.

Fordelingen mellem de to kategorier, noter og artikler, i hele materialet fremgår af Figur 4. Tabel 1 viser tallene for de enkelte aviser.

Figur 5 opsplitter variablen i Figur 4 yderligere og viser, hvordan artikler med byline er fordelt på individer og grupper.

Figur 6 viser fordelingen på forskellige former for gruppesamarbejde. Mænd foretrækker mænd (64 pct.), og kvinder kvinder (26 pct.). Blandede grupper forekommer i begrænset omfang (10 pct.).

Figur 7 viser fordelingen mellem mænd og kvinder, der arbejder alene eller i grupper, og den lille del, der arbejder i blandede grupper.

Tallene for fordelingen af noter og artikler med byline i de enkelte aviser varierer omkring gennemsnittet, som er angivet yderst til højre i Tabel 1:

Det ses, at *Morgenavisen Jyllands-Posten* ligger tæt på fordelingsgennemsnittet i materialet som helhed, *Berlingske Tidende* afviger lidt til fordel for noter, det samme gælder *B.T. Politiken* har lidt flere artikler med byline end gennemsnittet, hvor *Ekstra Bladets* afvigelse fra den gennemsnitlige fordeling er markant: 42,6 pct. af *Ekstra Bladets* artikelproduktion (i alt 195 enheder) er forsynet med personificerende byline. 57,4 pct. er noter. Afvigelsen kan sammenholdes med, at bureauavne yderst sjældent forekommer som signaturer i bladets noter, som det er sædvanligt i de øvrige aviser.

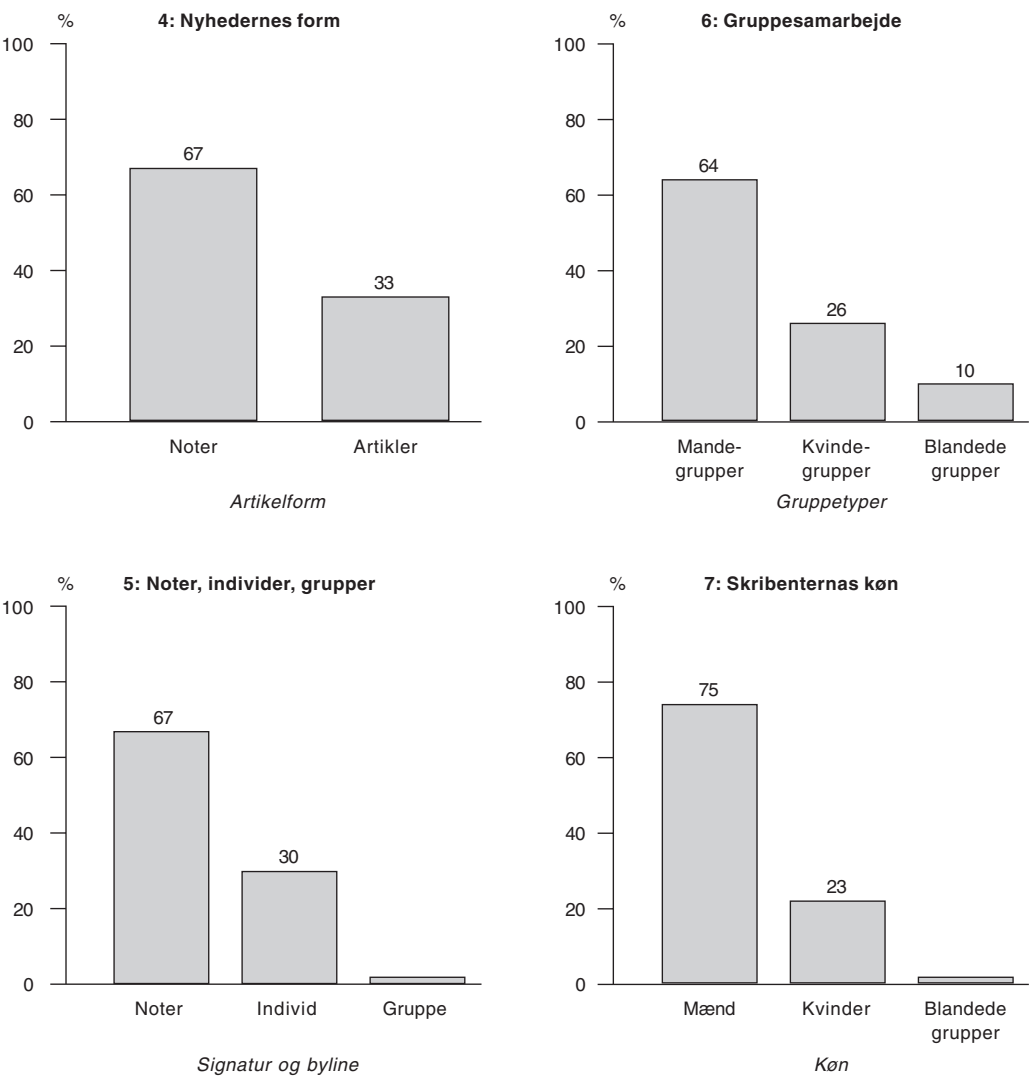
Ekstra Bladet synes at lægge særlig vægt på, at stoffet fremtræder som redigeret og skrevet af bladets egne journalister. Derved bekræfter bladet i sin form billedet af *Ekstra Bladet* som offentlighedens frække dreng, en blad som sprogligt og journalistisk går sine egne veje.

2. Formidlingshandlinger i materialet

Når journalisten benytter sprog i en nyhedsartikel, aktiveres samtidig på et overordnet niveau de formidlingshandlinger, som i Figur 2 er beskrevet med en række metakommunikative verber på baggrund af teorien om sproghandlinger. Materialet er undersøgt for følgende 12 formidlingshandlinger: 1 *referere*, 2 *citere*, 3 *resumere*, 4 *henvise*, 5 *beskrive*, 6 *karakterisere*, 7 *vurdere*, 8 *argumentere*, 9 *mene*, 10 *forklare*, 11 *meddele*, 12 *berette*.

Analysen af formidlingshandlingerne har to formål: dels viser den, hvor ofte en journalistisk formidlingshandling forekommer i materialet, dels giver den grundlaget for at finde de dominerende narrative strukturer i henholdsvis noter og artikler (med byline).

Figur 4-7. Nyhedernes form, skribentsamarbejde, køn

Tabel 1. Nyhedernes form i avisen

		Avisnavn					
		Berlingske Tidende	Politiken	Morgenavisen/Jyllands-Posten	B.T.	Ekstra Bladet	Total
Nyhedernes form							
Artikler med byline	Count	126	116	156	103	83	584
	% within Avisnavn	29,8	34,7	32,6	29,4	42,6	32,8
Noter	Count	297	218	323	247	112	1 197
	% within Avisnavn	70,2	65,3	67,4	70,6	57,4	67,2
Total							
	Count	423	334	479	350	195	1 781
	% within Avisnavn	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Det narrative begreb *tekstens orden* eller *forløbsstruktur* kan herved få et konkret indhold, analytisk baseret på formidlingshandlingernes rangorden.

3. Balance mellem tell og show

Analyseenheden for en journalistisk formidlingshandling er det typografiske afsnit eller *stykket*. Der er i alt 9.849 stykker i materialet. De fleste stykker (64,3 pct.) forekommer i artikler med byline, som der er færrest (nl. 32,8 pct.) af. De færreste stykker (35,7 pct.) findes i noter, som der er flest (nl. 67,2 pct.) af. – Forklaringen er naturligvis den enkle, at noterne er kortere end artiklerne. De fleste noteenheder er på 11 spaltelinjer, hvor artikelenhederne løber over 70-90 spaltelinjer. Linierne i noterne er fordelt på 1-2 stykker, hvor de i artiklerne er fordelt på 11-12 stykker.

De 9.849 stykker fordeler sig over alle 12 undersøgte formidlingshandlinger, hvor formidlingshandlingen 3 *resumere* dominerer med 25,7 pct., derefter kommer 2 *citere* med 21,1 pct., så 11 *meddele* med 20,8 pct. og endelige 1 *referere* med 19,9 pct.

46,5 pct. (*resumere* + *meddele*) er dermed *sammenfattende* og 41 pct. (*citere* + *referere*) er *dokumenterende formidlingshandlingstyper*. På baggrund af de øvrige kategorier i Figur 2 synes der således at være balance mellem journalistikkens almindelige formidlingshandlingstyper, dvs. mellem *show* og *tell* – mellem en *mimetisk* fortællemodus og en *diegetisk*. Sammenlæggelserne illustreres i Tabel 3.

I de resterende 12,5 pct. af stykkerne finder vi mindre forekomster af formidlingshandlingerne *hen-vise, beskrive, karakterisere, vurdere, argumentere, mene, forklare* og *berette*.

4. Den narrative orden i noterne

Frekvenserne viser, hvor formidlingshandlingerne optræder læsekronologisk i de 1197 noter (jf. Tabel 1).

Formidlingshandlingen *meddele* dominerer i notens stykke 1 med 38,8 pct. Formidlingshandlingen *resumere* dominerer i stykke 2-4. Begge formidlingshandlinger tilhører den *sammenfattende* type (jf. Figur 1), som realiserer en *diegetisk* fortællemodus: At skrive noter giver ikke plads til omfat-

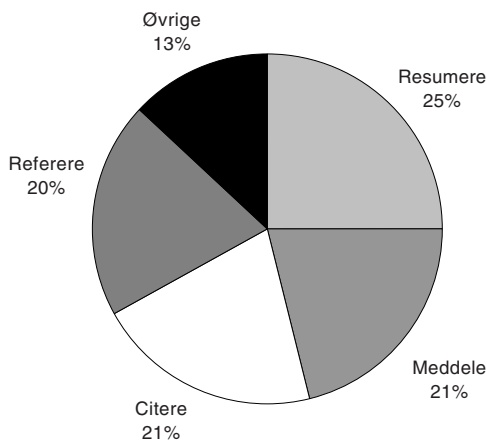
Tabel 2. Fordeling af stykkernes formidlingshandlinger i artikler og noter (frekvenser, rækkeprocenter og kolonneprocenter)

	1ref	2cit	3res	4hen	5bes	6kar	7vur	8arg	9men	10fork	11med	12ber	Total
Artikler	1 297	1 642	1 567	134	124	49	100	11	6	246	1 116	42	6 334
	20.48	25.92	24.74	2.12	1.96	0.77	1.58	0.17	0.09	3.88	17.62	0.66	100
	66.34	78.75	61.94	47.69	57.14	62.03	63.69	39.29	30	62.76	54.60	68.85	64.31
Noter	658	443	963	147	93	30	57	17	14	146	928	19	3 515
	18.72	12.60	27.40	4.18	2.65	0.85	1.62	0.48	0.40	4.15	26.40	0.54	100
	33.66	21.25	38.06	52.31	42.86	37.97	36.31	60.71	70	37.24	45.40	31.15	35.69
Stykker i alt	1 955	2 085	2 530	281	217	79	157	28	20	392	2 044	61	9 849
	19.86	21.17	25.70	2.85	2.20	0.80	1.59	0.28	0.20	3.98	20.75	0.62	100
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabel 3. Dominerende formidlingshandlinger i artikler og noter (frekvenser, rækkeprocenter, kolonneprocenter)

Formidlingshandlinger	Mimetiske	Diegetiske	Øvrige	Total
i artiklernes 6 334 stykker	2 939	2 683	712	6 334
	46.40	42.36	11.24	100
	72.75	58.66	57.65	64.31
i noternes 3 515 stykker	1 101	1 891	523	3 515
	31.32	53.80	14.88	100
	27.25	41.34	42.35	35.69
i stykkerne i alt	4 040	4 574	1 235	9 849
	41.02	46.44	12.54	100
Total	100	100	100	100

Figur 8. Nyhedernes dominerende formidlingshandlinger

tende dokumentationer, fx ved hjælp af udtalelser, selv om tallene viser, at de forekommer.

Noter er små enheder, som kan være resultater af selvstændige formuleringsindsatser – en selvstændighed, som gode noteskrivere forstår at udnytte. Den gode note kan hypotetisk ses som et velformuleret koncentrat af det væsentlige og kan på den baggrund være en krævende genre at skrive i.

5. Narrativ orden i artikler med byline

Tendensen til en fast rangorden mellem benyttede formidlingshandlinger – og dermed til en fast narra-

tiv orden – i artikler (med byline, 584 enheder, jf. Tabel 1), kan aflæses i den del af materialet, der har mellem 1 og 11 stykker, i alt 56,2 pct af artikelenhederne.

Usikkerheden for rangordenen mellem formidlingshandlingerne bliver fra stykke 12 og fremefter større, fordi antallet af artikelenheder herfra langsomt begynder at falde.

Strukturen er som ved noterne fast i de første fire stykker med dominans af *sammenfattende* formidlingshandlinger (*meddele* og *resumere*, jf. Figur 2), hvorefter de *dokumenterende* formidlingshandlinger dominerer resten af forløbet. Tallene viser også, at

Tabel 4. Narrativ orden i noter

Antal noter		
1 meddele (38,8) resumere (29,6) referere (16,1) øvrige (15,5)	Total: 1197 (100,0) Udeladte: 0 (0,0) Stigning: 0	med 1 stykke: 487
2 resumere (29,2) meddele (23,0) referere (14,2) citere (12,4) øvrige (21,2)	Total: 710 (59,3) Udeladte: 487 (40,7) Stigning: 487	med 2 stykker: 289
3 resumere (31,5) meddele (20,5) referere (17,8) citere (15,0) øvrige (15,2)	Total: 454 (37,9) Udeladte: 743 (62,1) Stigning: 289	med 3 stykker: 163
4 resumere (25,4) referere (23,0) citere (18,9) meddele (18,6) øvrige (14,1)	Total: 291 (17,0) Udeladte: 906 (83,0) Stigning: 163	med 4 stykker 87

rangordenen særligt inden for stykkerne 2-4 er mindre fast i artiklerne end i noterne. De narrative bevægelsesfrihed synes her at være større. I den dokumenterende del af artiklen (stykke 5-11) genvinder

den sin fasthed, men det ses at den mimetiske fortællemodus kan i et vist omfang afløses af en diegetisk ved at skribenten undervejs benytter *resume* eller *meddelelse*.

Tabel 5. *Narrativ orden i artikler med byline*

			Antal artikler
1	meddele (42,6) resumere (27,9) øvrige (54,5)	Total: 584 (100,0) Udeladt: 0 (0,0)	med kun 1 stykke: 26
2	resumere (32,6) meddele (19,5) referere (16,8) citere (11,8) øvrige (19,3)	Total: 558 (95,5) Udeladt: 26 (4,5) Stigning: 26	med 2 stykker: 10
3	resumere (31,6) citere (24,1) referere (17,5) meddele (13,9) øvrige (12,9)	Total: 548 (93,8) Udeladt: 36 (6,2) Stigning: 10	med 3 stykker: 6
4	resumere (29,5) referere (21,6) citere (21,0) meddele (16,9) øvrige (11,0)	Total: 542 (92,8) Udeladt: 42 (7,2) Stigning: 6	med 4 stykker: 8
5	citere (29,6) resumere (25,3) referere (21,7) meddele (17,7) øvrige (5,7)	Total: 534 (91,4) Udeladt: 50 (8,6) Stigning: 8	med 5 stykker: 12
6	citere (28,0) resumere (25,7) referere (24,5) meddele (11,9) øvrige (9,9)	Total: 522 (89,4) Udeladt: 62 (10,6) Stigning: 12	med 6 stykker: 22
7	citere (29,2) referere (24,8) resumere (23,2) meddele (14,2) øvrige (8,6)	Total: 500 (85,6) Udeladt: 84 (14,4) Stigning: 22	med 7 stykker: 46
8	citere (33,9) referere (23,6) resumere (19,8) meddele (12,6) øvrige (10,1)	Total: 454 (77,7) Udeladt: 130 (22,3) Stigning: 46	med 8 stykker: 46
9	citere (30,6) referere (23,8) resumere (20,8) meddele (15,4) øvrige (9,4)	Total: 408 (69,9) Udeladt: 176 (30,1) Stigning: 46	med 9 stykker: 46
10	citere (32,0) referere (25,4) resumere (19,1) meddele (14,4) øvrige (9,1)	Total: 362 (62,0) Udeladt: 222 (38,0) Stigning: 46	med 10 stykker: 51
11	citere (33,4) referere (22,5) resumere (20,3) meddele (16,4) øvrige (7,4)	Total: 311 (53,3) Udeladt: 273 (46,7) Stigning: 51	med 11 stykker: 57

Tabel 5. *Forts.*

Antal artikler		
12 citere (34,6) referere (20,1) resumere (19,3) meddele (16,5) øvrige (9,5)	Total: 254 (43,5) Udeladt: 330 (56,5) Stigning: 57	med 12 stykker: 56
13 citere (31,3) meddele (20,2) referere (19,7) resumere (18,2) øvrige (10,6)	Total: 198 (33,9) Udeladt: 386 (66,1) Stigning: 56	med 13 stykker: 57
14 citere (34,4) referere (22,5) resumere (18,5) meddele (14,6) øvrige (10,0)	Total: 151 (25,9) Udeladt: 433 (74,1) Stigning: 57	med 14 stykker: 38
15 citere (38,9) referere (18,6) resumere (16,8) meddele (16,8) øvrige (8,9)	Total: 113 (19,3) Udeladt: 471 (80,7) Stigning: 38	med 15 stykker: 30

Konklusion

Den kvantitative analyse af artikelmaterialer viser, at noten er den hyppigst anvendte form, når det drejer sig om formidlingen af de daglige nyheder, og at den i reglen afleveres i 1-2 stykker. Notens formidlingshandlinger er hovedsageligt sammenfattende og overbliksskabende, dens dominerende fortællemodus er diegetisk.

De længere nyhedsartikler (med byline) følger i de indledende stykker notens narrative principper, dog således at rangordenen i de første stykker er mindre fast end i noterne.

For op mod halvdelen af stykkernes vedkommende består artiklerne af dokumenterende, mimetiske formidlingshandlinger, som på et overordnet niveau er med til at sikre formidlingens nuancer og troværdighed.

Den kvantitative analyse synes således at give grundlag for at konkludere følgende om avisnyhedernes narrative fundament:

(1) Bag nyhedsjournalistikens traditionelt beskrevne, pyramidalske form findes der i materialets artikler en narrativ struktur, hvis elementer kan beskrives som journalistiske formidlingshandlinger. Disse handlingers implicite subjekt refererer til journalisten, der optræder i rollen som formidler og mere eller mindre eksplicit fortæller. Formidlingshandlingerne kan variere inden for rammerne af en relativ fast forløbsstruktur.

Fortællerinstansen synes at være konstant. Selv når kilderne citeres tæt, er det journalisten, der skriver teksten.

- (2) Inden for nyhedsjournalistikken findes fire dominerende formidlingshandlinger, som repræsenterer to typer, dvs. to forskellige måder at fortælle på: *meddele* og *resumere*, som er en sammenfattende og diegetisk formidlingshandlingstype, *referere* og *citere*, som er dokumenterende og mimetisk formidlingshandlingstype.
- (3) Noter og artikler *ligner* hinanden ved at have samme narrative orden inden for de fire første stykker. I stykke 1 dominerer meddelelsen, i stykke 2-4 resumeerne.
- (4) Noter og artikler *adskiller sig* fra hinanden ved deres måder at fortælle nyhederne på: Rangordenen mellem formidlingshandlingerne inden for de første stykker er i artiklerne løsere end i noterne, hvilken kan tolkes som større narrativ bevægelsesfrihed. I artiklerne synes der endvidere at være balance mellem diegetiske og mimetiske fortælle-måder (42.36 pct. vs. 46.40 pct.). I noterne forrykker denne balance sig til fordel for diegesen (53.80 pct. vs. 31.32 pct.).
- (5) Den forrykkede balance i noterne mellem fortælle-måderne kan tolkes som udtryk for, at noten i særlig grad kræver en stram, selvstændig formuleringssats. Artiklen kræver en tilsvarende formuleringssindsats, men den er suppleret med

en indsats, der går ud på at redigere og tilpasse et stof, som overvejende tjener dokumenterende og uddybende formål i artiklen.

Grundlaget for at skrive præcist, varieret og vedkommende – også i nyhedsjournalistikken – synes at være til stede i kraft af de formidlingshandlings-

typer, som indgår i journalistikkens narrative processer. Den omvendte pyramide ser ud til at være et redskab, som ikke behøver at indskrænke den kreative fortællers albuerum. Det drejer sig i højere grad om at tilskynde til at udnytte de muligheder, som i forvejen findes i sprog og fortælleteknik.

Noter

1. Jf. fx Meilby (1996), s. 255 og Rich (1997), s. 203 f.
2. En gennemgang af den nyere pyramidekritik findes i Smistrup (1999b) og Smistrup (1999a).
3. Jf. Grunwald et al. (1992), s. 10.
4. Jf. Aristoteles (1958), s. 23 f.
5. Begreberne om det *lokutionære*, *illokutionære* og *perlokutionære* niveau i sproget er dannet af det latinske *verbum loquor* = jeg taler.
6. Grunwald et al. (1992), pass.
7. Jf. Austin (1962), Searle (1970) og Searle (1971).
8. Andre synsvinkler på analysen af nyhedsteksters helheder findes hos Horner (1975) og især hos Dijk (1985) og Dijk (1988), som formulerer interessante hypotetiske modeller af nyhedernes tematiske dybdestrukturer.
9. Jf. især Genette (1972) og Genette (1988), hvor et narratologisk begrebsapparat bliver udviklet og revideret i forbindelse med en omfattende analyse af fortælleteknikkerne i Marcel Prousts romanværk "A la recherche du temps perdu" fra beg. af 1900-tallet.
10. Eksempler på *performativer* er iflg. Austin (1962), s.4-7 og 81 ff., fx følgende verber: *jeg advarer, jeg lover, jeg døber, jeg undskylder, jeg ansøger*. Verberne er selvreferentielle i den forstand, at de *udfører* eller *er* den handling, de udtrykker.
11. Staten, bog III, 392 c-395. Udgivet af Høeg og Ræder (1934), bd IV, s. 113 ff.
12. Jf. Grunwald et al. (1992), s. 53, Rich (1997), s. 77.
13. Statistik, grafer og tabeller er kontrolleret af Jørgen Lauridsen, Institut for Statistik og Demografi, Syddansk Universitet.

Referencer

- Aristoteles (1958) *Poetik. På dansk ved Poul Helms. Efterskrift ved Judy Gammelgaard*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Austin, J.L. (1962) *How to do Things with Words*. Oxford: The Clarendon Press.
- Dijk, Teun A. van (1988) *News As Discourse*. Hove, London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Dijk, Teun van (1985) "Structures of News in the Press." In: *Discourse and Communication. New Approaches to the Analyses of Mass Media Discourse and Communication*. T. v. Dijk (red.), Walter de Gruyter, Berlin, New York, s. 69-93.
- Genette, Gérard (1972) *Narrative Discourse. An Essay In Method*. J.E. Lewin (oversættelse). Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Genette, Gérard (1988) *Narrative Discourse Revisited*. J.E. Lewin (oversættelse). Ithaca, New York: Cornell University Press.
- Grunwald, Ebbe, Gert Smistrup og Hans Veirup (1992) *Journalistens sprog. Med et sprogligt serviceeftersyn*. Århus: Ajour.
- Horner, Winifred Bryan (1975) *Text Act Theory: A Study of Nonfiction Texts*. Michigan: The University of Michigan (Ph.D.-dissertation).
- Høeg, Carsten og Hans Ræder (red.) (1934) *Platons Skrifter i Oversættelse*. Bd. 4. C. A. København: Reitzels Forlag.
- Meilby, Mogens (1996) *Journalistikkens grundtrin. Fra ide til artikel*. Århus: Forlaget Ajour.
- Rich, Carold (1997) *Writing and Reporting News. A Coaching Method*. New York: Wadsworth Publishing Company.
- Searle, John R. (1970) *Speech Acts. An Essay in The Philosophy of Language*. Cambridge: The University Press.
- Searle, John R. (1971) "What Is a Speech Act?" In J. R. Searle (red.) *The Philosophy of Language*. London: Oxford University Press, s. 39-53.
- Smistrup, Trine (1999a) "Nyhedernes sprog." In L. Kabel og K. Sparre (red.) *Nye nyheder*. Århus: Ajour, s. 60-63.
- Smistrup, Trine (1999b) "Skal en nyhed altid stå på spidsen?" In: L. Kabel og K. Sparre (red.) *Nye nyheder*. Århus: Ajour, s. 50-53.

Citat på första sidan

Om värderingar och tillskrivning av skuld i nyheter

MATS NYLUND

S. 83-88

Dessvärre finns detta kapitel inte som pdf.
Vänligen kontakta Nordicom eller ditt bibliotek för att få tillgång till kapitlet.

Publicistiska bokslut

INGELA WADBRING

I dag skäms jag. När vi vid årsskiftet gick ut med våra tio nyårslöften visste vi att vi var för dåliga på att bereda plats för kvinnor i spalterna. Därför lovade vi också att bidra till en mer jämställd tidning.

Men vi anade inte att det skulle vara så illa. När vi i dag redovisar resultat från vårt publicistiska bokslut tvingas jag konstatera att bara 19 procent av dem som medverkar i Piteå-Tidningen är kvinnor. Det är uselt och det är skamligt. Ambitionen är tydlig. Vi vägrar acceptera ett samhälle som inte bygger på jämställdhet, därför ska vi inte heller göra en tidning som inte ger plats för kvinnorna. Vi måste bli bättre.¹

Krönikan är skriven av Olov Carlsson på *Piteå-Tidningen* och publicerades på tidningens förstasida då boksluten redovisades. Olov Carlsson var en av de tidningschefer som deltog i den första omgången av Publicistiska bokslut under vintern 2001/2002. Han skämdes när han fick reda på det som många redan anat – att svenska tidningar i väldigt stor utsträckning skriver om män: vita, medelålders män. Resultatet av innehållsmätningen av *Piteå-Tidningen* är vare sig överraskande eller unikt för svensk dagspress, men det är ändå något speciellt att få siffror på just den egna tidningens innehåll – och det är svårt att fransäga sig ansvar för hur det ser ut. Och kanske ska man inte fransäga sig ansvaret, utan istället ta ansvar och göra något åt situationen?

Piteå-Tidningen var alltså inte den enda tidningen som uppvisade resultatet att det är män som omskrivs i pressen. Det är ett resultat som gäller samtliga tidningar – i högre eller lägre grad – som undersöktes i den första omgången av projektet Publicistiska bokslut.² Det är också det resultat som

framför allt omskrivits i branschpressen.³ Men det finns mycket mer intressant i de publicistiska boksluten som också är möjligt att ta fram och diskutera. Och Olov Carlsson i Piteå hade också en del att vara stolt över när han publicerade resultatet av det första publicistiska bokslutet i tidningen, även om det inte framkommer i citatet ovan.

För att få en översikt över vad projektet Publicistiska bokslut är och kan bidra med till såväl branschen som forskningen, är syftet med denna artikel att för det första beskriva hur projektet vuxit fram, för det andra att beskriva projektet innehållsligt och för det tredje att försöka blicka något framåt. Att utvärdera verksamheter på ett annat sätt än genom ekonomiska bokslut är något som kanske är viktigare avseende medier än mängden annan verksamhet; de har ett samhällsuppdrag, ett publicistiskt uppdrag, som inte enbart är mätbart i monetära termer. När tidningens VD har det årliga ekonomiska bokslutet att visa för ägare och intressenter, ska chefredaktören ha någonting motsvarande att visa ägare och intressenter: ett publicistiskt bokslut. I en ideal värld ska de båda komplettera varandra.

Tre ben

Ett projekt som Publicistiska bokslut har naturligtvis fått inspiration från många olika håll. Inte minst är utvärderingar av annat än rent ekonomiska frågor något som verkar ligga i tiden, mer nu än för kanske bara 10 år sedan. Exempel på en sådan annan utvärdering är den av public service-TV.⁴ Också utomlands finns idéer om utvärdering av redaktionellt innehåll inom just dagspressområdet, även om huvudparten av denna verksamhet har tillkommit efter att de svenska publicistiska boksluten kom igång.⁵

Det är möjligt att påstå att tre ben varit viktigare än andra för utvecklingen av de svenska publicistiska boksluten. Det första benet är naturligtvis idén som sådan, det andra är det stora bransch-

JMG, Göteborgs universitet, Box 710, SE-405 30 Göteborg, ingela.wadbring@jmg.gu.se

tresse som fanns redan från starten och det tredje är forskningsanknytningen.

Lanseringen av en idé

Idén om publicistiska bokslut – i den form de kommit att få i Sverige – lanserades av Christina Jutterström sommaren 2000 i boken *Tryckt*.⁶ Tanken var att en tidning är alltför viktig i samhället för att enbart utvärderas i monetära termer; det monetära bokslutet bör inte stå ensamt när både chefredaktören och VD:n ska driva tidningen framgångsrikt. En tidning bör vara såväl en ekonomiskt som publicistiskt bra produkt. Inte bara ekonomin, utan också journalistiken, dvs. det redaktionella innehållet, och dess förhållande till publiken bör således utvärderas. Utifrån de årliga kvalitetsutvärderingar som redan då gjordes vid SVT⁷ för att se hur företaget uppfyller sitt public service-uppdrag skrev Christina Jutterström i *Tryckt* om dagspressen (s 211f):

...journalistiken riskerar på många håll att komma på mellanhand i den tuffa konkurrens- och utvecklingsperiod företagen befinner sig. Jag tror det är dags att införa något slags årligt journalistiskt bokslut, som berättar om hur kvalitén på journalistiken fungerat i förhållande till de målsättningar tidningen satt upp. Ett bokslut som tillsammans med det ekonomiska bokslutet publiceras varje år som en vägledning åt både redaktion, styrelse och läsare./.../ Jag lanserar härmed idén att några medieforskare tillsammans med representanter för journalister och redaktionella arbetargivare arbetar fram en modell för årlig bedömning och redovisning av tidningarnas journalistiska kvalitet. Tidningarna kan då själva internt se hur de egna målen uppfyllts det senaste året. De kan också jämföra den journalistiska kvalitén med tidigare år samt jämföra sin egen tidning med andras. De redaktionella boksluten skulle offentliggöras ungefär på samma sätt som upplagesiffrorna i dag. Den redaktionella kvalitén på tidningen blir minst lika intressant och viktig att ta del av.

En synnerligen viktig fråga i sammanhanget blir naturligtvis vad kvalitet är. Det är ett begrepp som till sin innebörd på sätt och vis är glasklart och med en positiv innebörd, men vars betydelse ändå kan vara svår att komma överens om. Synonymer till begreppet *kvalitet* kan vara exempelvis *inre värde* eller *goda egenskaper*. Men vem bestämmer vilket tidningsinnehåll som har ett inre värde och goda egen-

skaper? Svaret är inte självklart, och vi ska återkomma till diskussionen nedan.

Även om begreppet kvalitet inte var särskilt väl definierat vid denna tidpunkt var ändå idén som sådan, att den alls fanns, det första steget på väg mot dagens publicistiska bokslut. Det är därför det första viktiga benet som boksluten vilar på. Ett andra nödvändigt ben var ett branschintresse som visade sig vara större än förväntat: tidningar som var villiga att investera såväl tid som pengar och engagemang i boksluten.

Branschens intresse och en aktiv referensgrupp

Under hösten 2000 sökte och fick Christina Jutterström ett ekonomiskt bidrag från dagspressens branschorganisation Tidningsutgivarna för att dels fundera över hur en redaktionell utvärdering skulle kunna göras, dels för att göra en intervjustudie med ett antal chefredaktörer för att se om det fanns något intresse för idén. Hon gjorde intervjuer med sju chefredaktörer och det visade sig finnas ett stort intresse.

Första gången idén om publicistiska bokslut presenterades i en mer officiell form var på Utgivarforum i november 2000. Utgivarforum är Tidningsutgivarnas årliga konferens där chefredaktörer och andra med intresse för utgivarfrågor träffas för att diskutera olika frågor som utgivare konfronteras med. Det Christina Jutterström presenterade här var en idé som kortfattat kan sägas handla om att värdera den redaktionella kvaliteten genom att regelbundet visa:

- den redaktionella utvecklingen,
- läsarnas förtroende för tidningen samt
- tidningens roll i samhället.

Den årliga värderingen tänktes också ha till uppgift att ge ett underlag för förnyelsearbete och underlätta kommunikationen mellan olika grupperingar inom tidningens organisation. En tanke från idégivarens sida var att här försöka få napp från en eller två tidningar som ville ingå i ett pilotprojekt för att se hur studierna bäst skulle kunna läggas upp. Hon fick över tio intresseanmälningar.

En grupp utgivare från svensk press formerade utifrån detta en slags referens- eller diskussionsgrupp kring temat publicistiska bokslut – eller redaktionella bokslut, som de kallades inledningsvis. Gruppen tänktes fungera som idégivare kring vilka intressen som fanns på olika tidningar, vad på tidningarna som behövde utvärderas – och inte minst hur ett redaktionellt eller publicistiskt bokslut

skulle kunna användas som ett internt och externt redskap för utgivarna.⁸

Fler möten följde. Idéer stöttes och blöttes för att resultera i ett enande kring vad som skulle ingå i de publicistiska boksluten. Referensgruppen var, och har kommit att förbli, viktig för boksluten. Utan ett intresse från många i branschen och en acceptans i de enskilda organisationerna faller hela idén om att kunna utvärdera tidningarna. Det räcker heller inte att få acceptans bland utgivarna, utan också medarbetarna måste engageras. En representant för Svenska Journalistförbundet (SJF) engagerades därför i ett senare skede.

Om denna referensgrupp kan sägas vara det andra viktiga benet i projektet kom det tredje benet att bli den forskningsorganisation som utvecklade modellen för vad Publicistiska bokslut blev: Dagspresskollegiet vid Göteborgs universitet.

Dagspresskollegiet

Forskare vid Dagspresskollegiet, Institutionen för journalistik och masskommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet, kom att bli Christina Jutterströms vetenskapliga samtalspartner ifråga om de publicistiska boksluten. Intresse för boksluten fanns här, liksom stor kunskap kring undersökningsmetodik och dagstidningsbranschens villkor. Dagspresskollegiet, som huvudsakligen är finansierat av Tidningsutgivarna, startades redan 1979 och har ända sedan starten haft som syfte att belysa dagspressens ställning i samhället på tre sätt:

- Hur dagstidningsläsningen utvecklas över tid
- Vilka faktorer som bestämmer användningen av och uppfattningen om dagspress
- Samspelet mellan dagspress och andra medier

Dagspressens ställning hos sina läsare analyseras utifrån en enkel grundmodell över vilka faktorer som kan tänkas spela roll för hur människor tar del av medier. Dessa faktorer är för det första människors sociala situation, både ifråga om livssituation och social position. Ur skilda livssituationer växer olika behov av information och underhållning fram, som på olika sätt, kan motsvaras av det som medierna erbjuder. Mediesystemet – dvs. vilka medier som finns tillgängliga och vad de erbjuder – är den andra viktiga faktorn för att förklara människors medieanvändning. Mediesystemet som helhet har under många år expanderat kraftigt, men enskilda medier har också utvecklats ifråga om såväl form som innehåll. Den tredje viktiga förklaringsfaktorn till människors medieanvändning är det omgivande samhäl-

let och vad som händer där. Det kan handla om exempelvis stora händelser eller mer subtila saker som ekonomiska konjunkturen. Båda typerna av samhällsfaktorer spelar roll för människors mediekonsumtion.

Ett flertal publikationer har under årens lopp emanerat från Dagspresskollegiet om såväl tidningars läsare⁹ som innehåll.¹⁰ Medarbetarstudier – som kom att bli den tredje delen inom Publicistiska bokslut, tillsammans med läsar- och innehållsstudier – har dock inte gjorts inom ramen för just Dagspresskollegiets arbete, men vid institutionen (JMG) finns även ett flertal sådana arbeten gjorda.¹¹ Genom dessa studier och ett nära samarbete med branschen i många frågor fanns såväl en vetenskaplig bas som förståelse för branschens villkor. Representer från Dagspresskollegiet fanns därför med i projektet redan från starten, och det var inom ramen för detta projekt som arbetet som helhet lades upp och prövades i ett pilotprojekt under våren 2001. När de reguljära studierna startade under hösten 2001 var det inom Dagspresskollegiets regi.

Syftet med de publicistiska boksluten var dock något som framför allt formulerades av branschföreträdarna. Det var dessa som fick styra vad som konkret var intressant att undersöka, vilket sedan operationaliserades till konkreta studier, möjliga att använda också i vetenskapliga sammanhang.

Publicistiskt bokslut: varför och hur?

De publicistiska bokslutens syfte kan inte direkt formuleras på ett traditionellt vetenskapligt sätt med ett *innehållsligt* fokus, sett till hur de är tänkta att användas i första hand. Men de kan naturligtvis sättas in i ett vetenskapligt sammanhang *också*, vilket görs nedan. Till att börja med stannar vi vid det praktiska syftet med boksluten, och det kan övergripande sägas vara att boksluten ska fungera som ett instrument för utveckling, förbättring och uppföljning av redaktionernas arbete på olika plan.

Intentionen har varit att skapa ett undersökningsinstrument som ska fungera för jämförelser över tid och mellan tidningar. Det ska kunna användas som ett internt arbetsredskap för utvärdering av redaktionell policy och redaktionella mål och eventuella förändringsarbeten. Arbetet med att ta fram de publicistiska boksluten har således handlat om att skapa en mall som skulle fungera för undersökningar av det redaktionella materialet i tidningen, av personalsituationen på tidningen och av den enskilda tidningens läsare. Alla delar skulle vara anpassade till varandra.

Syftet med de publicistiska boksluten har däremot *inte* varit att på något sätt ställa upp vad som är ”god kvalitet” för att därigenom söka åstadkomma någon slags likriktning av svensk dagspress. Vi har istället behandlat begreppet kvalitet på så sätt att vi satt upp ett antal kriterier på vad som *kan vara* kvalitetsaspekter – men det är sedan upp till den enskilda tidningen att välja dels vilka kvalitetsaspekter man vill fokusera, dels vad man i de uppmätta kriterierna själv uppfattar vara god kvalitet. Det är exempelvis enkelt att enas om att det är god kvalitet när tidningsdistributionen fungerar varje dag utan förseningar, men det är svårare att enas om huruvida det är god kvalitet att ha mycket sport i tidningen. Det kanske är bättre kvalitet att låta kulturmaterialet öka på bekostnad av sporten? Svaret är inte självklart.

Eftersom de publicistiska boksluten helt och hållet baseras på jämförelser – med andra tidningar, inom den egna tidningen över tid, mot redaktionellt uppsatta mål etc. – är projektet i sin helhet kvantitativt.

Att mäta i en tvåstegsraket

Vissa fenomen är lättare att mäta än andra. Och vissa fenomen är överhuvudtaget inte möjliga att mäta, vilket är viktigt att vara medveten om. Att det finns begränsningar i metoden överskuggar dock inte det faktum att en kvantitativ metod ger det bästa underlaget för jämförelser, vilket är nödvändigt för ett projekt som Publicistiska bokslut.

Tre aspekter av den redaktionella verksamheten undersöks i ett Publicistiskt bokslut:

- Tidningens redaktionella innehåll
- Hur läsarna ser på sin tidning och hur de använder den
- Redaktionenens sammansättning och hur medarbetarna ser på sin tidning

De tre delarna har kommit att utformas som en tvåstegsraket. Första gången en tidning deltar, så deltar

den i hela steg 1, men kan också välja till delar från steg 2. Efter att ha lagt grunden med steg 1 år 1, är det sedan möjligt att helt fritt välja mellan bokslutets olika delar. Det blir därmed möjligt att delta i olika omfattning olika år. Det kan illustreras enligt figur 1, som ska läsas från botten och uppåt.

Senast i mars varje år ska redovisningen av analyserna göras, för att de ska komma ungefär samtidigt som de monetära boksluten. Redovisningen innebär dels siffrerapporter till de enskilda tidningarna med deras specifika resultat i förhållande till jämförbara tidningar, dels en eller flera sammanhållna rapporter med kommentarer. Även om de publicistiska boksluten formellt sett naturligtvis inte har samma status som ett ekonomiskt bokslut, är det ändå en slags sammanställningar över bland annat hur redaktionerna bevakat de lokala offentligheterna under året som gått. Detta kan på ett gott sätt komplettera de ekonomiska boksluten – särskilt med tanke på att de publicistiska boksluten dessutom är jämförbara mellan olika tidningar, och i så motto gjorda enligt fastställda regler.

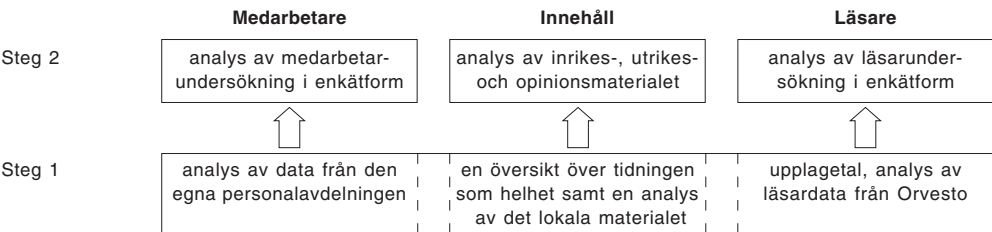
Tre delar i två steg

De tre delarna i projektet Publicistiska bokslut finns alltså i ett bassteg och ett fördjupningsteg om sammanlagt sex moduler. Det är naturligtvis möjligt att tänka sig att antalet moduler i framtiden kan bli fler, exempelvis avseende tidningen på nätet; idag är det huvudsakligen papperstidningen som står i fokus, inte andra eventuella verksamheter och publiceringsformer.

Medarbetarstudierna

Det första steget i medarbetarstudien innebär framför allt en kartläggning av personalsituationen på redaktionen. Det är den redaktionella personalens sammansättning avseende tjänster, könsfördelning, åldersfördelning etc. som undersöks, men också frågor om exempelvis lämningsstider till tryckeri,

Figur 1. Innehållet i Publicistiska bokslut

förseingsstatistik, frilansbudget och fortbildning för personalen. Det är en grundläggande kartläggning för att sätta ljuset på exempelvis åldersstrukturen på företaget. Ur jämförelsesynpunkt är en av de mest intressanta jämförelserna här att se hur det egna företaget ser ut i förhållande till företag av motsvarande storlek.

Medarbetarstudien i steg 2 liknar i mycket läsarstudien steg 2. I båda fallen handlar det om att utvärdera den redaktionella produkten. Bland tidningens medarbetare görs det genom en enkät som distribueras via webben. Frågorna behandlar tidningens praktiska värde, värderingen av tidningen i förhållande till andra medier, hur man ser på tidningens förändringsbenägenhet och nyhetsvärdering.

I och med att enkäten i steg 2 går ut till samtliga redaktionella medarbetare blir det också möjligt att kartlägga exempelvis vidareutbildning på ett mer individuellt plan än vad gäller medarbetarstudien steg 1. Utbildningsnivå och mer specifika arbetsuppgifter efterfrågas också här, samt traditionella bakgrundsfakta. Vad steg 2 avseende medarbetarna däremot *inte* kartlägger är synen på exempelvis tidningens organisation, jämställdhetsplaner eller miljöarbete. Det är den redaktionella produkten som ska utvärderas, inte organisationen.

Innehållsstudierna

Innehållsstudiens första steg innebär två saker: för det första att tidningen som helhet kartläggs och mäts, och för det andra en analys av det lokala och regionala nyhetsmaterialet.

En kartläggning av tidningen som helhet avser både huvudtidningen och eventuella bilagor. Innehållsfördelningens baser är fyra: redaktionellt material, opinionsmaterial, servicematerial samt annonsmaterial. Mängden annonsmaterial kartläggs alltså, men finns sedan inte med i den fortsatta analysen. Allt material som inte är annonsmaterial mäts däremot och delas in i underkategorier till de fyra baserna. Illustrationerna och "kontaktpunkterna" – dvs. de fall där läsarna uppmanas ta kontakt med tidningen på olika sätt – identifieras också. Analysenheten här är genomgående tidningen som helhet.

En analys av det lokala och regionala materialet görs också i steg 1. Analysenheten här är inte längre tidningen som helhet, utan enskilda artiklar. Tre centrala begrepp är bredd, djup och spridning. Med bredd avses vilka ämnen som avhandlas i det lokala och regionala materialet, med djup avses typ av artikel – om det exempelvis är en notis eller en bakgrundsartikel – och med spridning avses vilka som får komma till tals. Det är härifrån de vita medelål-

ders männen som nämndes inledningsvis i artikeln emanerar. Sådant som kodas är exempelvis kön, ålder och etnicitet bland de som framträder i tidningen. En fjärde analyspunkt i det lokala och regionala materialet är vad vi kallat "läsaringångar", vilket innebär att exempelvis ett foto, en faktaruta eller ett citat är framlyfta för att hjälpa läsaren in i texten.

Innehållsstudiens steg 2 består av tre delar: inrikes-, utrikes- och opinionsmaterialet. De två första delarna – inrikes och utrikes – behandlas på exakt samma sätt som det lokala materialet. Samma begrepp är således centrala här: bredd, djup och spridning. Opinionsmaterialet innefattar såväl traditionellt opinionsmaterial i form av exempelvis ledare och debatt, som recensioner och krönikor. Vad opinionsmaterialet handlar om och, i förekommande fall, vem som är undertecknare, är centrala frågor här. Hela steg 2 har enskilda artiklar som analysenhet.

Från en oktobermånads tidningar slumpas en vecka ut för innehållsstudierna, utom för kodningen av opinionsmaterialet då hela månadens material kodas. Det innebär att en sjudagarstidning kodas sju dagar, och en tredagarstidning tre dagar. En minimigräns är satt till tre dagar, vilket innebär att tre utgåvor för endagars- och tvådagarsstidningar kodas.

Läsarstudierna

Läsarstudien steg 1 är mycket litet; det är inlagt för att redan i steg 1 få med *något* om tidningarnas läsare. Från Sifo får Dagspresskollegiet tillgång till Orvestos räckviddsdata, som är branschens "standardmätning" vid sidan av upplaget och hushållstäckning. Vi redovisar läsarprofiler för de enskilda tidningarna i förhållande till läsarprofiler för Sverige generellt. Många tidningar abonnerar själva på Orvestos data, varför det inte blir något tillskott för dem att få redovisningen via de publicistiska boksluten. Andra tidningar är för små för att abonnera på Orvesto, och tillika för små för att kunna redovisas med någon slags statistisk säkerhet.

Det är framför allt läsarstudien steg 2 som ger ny kunskap om de enskilda tidningarnas läsare. De frågor som ställs i läsarstudien är i stor utsträckning desamma som ställs till medarbetarna. Frågorna behandlar tidningens praktiska värde, värderingen av tidningen i förhållande till andra medier, hur man ser på tidningens förändringsbenägenhet och nyhetsvärdering. Därtill kommer ett antal bakgrundsfrågor av allmän karaktär.

Samtidigt som tidningen som produkt är det som ska utvärderas, ska det också vara möjligt att jämföra medarbetarnas och läsarnas syn på exempelvis vad man tycker att tidningen ska satsa mer eller

mindre på. Den typen av analyser har tidigare visat sig vara mycket spännande,¹² och torde kunna ge influenser till många diskussioner på de enskilda redaktionerna.

Studien i steg 2 genomförs via telefonintervjuer. Tre olika storlekar erbjuds. För det första en budgetvariant om 300 genomförda intervjuer bland allmänheten i tidningens spridningsområde. Här finns det inte någon möjlighet att bryta upp svaren på undergrupper, utan bara möjlighet att få en redovisning av läsekretsen som helhet. Det andra alternativet är 500 genomförda intervjuer, som med rimlig säkerhet också kan delas upp i undergrupper. Det tredje alternativet är 800 genomförda intervjuer, som ger än större säkerhet än mittenalternativet.

Det vetenskapligt intressanta i Publicistiska bokslut

Varför gör då inte en konsultbyrå, branschorganisationen eller ett undersökningsföretag Publicistiska bokslut? Varför engagerar sig ett forskningsprogram vid ett universitet i arbetet? Det finns många skäl till det.

Sett ur branschens synvinkel är det en poäng att låta arbetet med Publicistiska bokslut ligga vid ett universitet och inte vid ett kommersiellt företag eller inom branschen själv. Det handlar om neutralitet och rimliga garantier för att resultaten är vad de utger sig att vara. Att kunskap om branschens villkor fanns tillgänglig redan från start är också positivt.

Sett ur Dagspresskollegiets perspektiv handlar det om ett stort intresse att samla in ett material som är möjligt att vidarebearbeta. Allt material som samlas in inom projektet är offentligt efter redovisning. Första årets studier är inte särskilt intressanta ur ett vetenskapligt perspektiv, och kanske inte andra årets studier heller. Men när många tidningar, olika tidningar, valt att gå med och göra publicistiska bokslut över sin verksamhet – en del över tid, andra vid enskilda tillfällen – så kommer det att finnas ett enormt material att bearbeta ur flera vetenskapliga aspekter för den som är intresserad. Komparativa studier av enskilda tidningar kommer att vara möjliga att göra på ett sätt som inte är fallet idag.

Det nämndes tidigare att det är svårt att formulera de publicistiska bokslutens syfte på ett traditionellt vetenskapligt sätt med ett innehållsligt fokus. Vad som avses, är att det i allt detta material inte är möjligt att formulera *ett* syfte. När data-materialet finns insamlat och jämförelser på alla led-der är möjliga att göra – mellan tidningar, över tid, mellan de olika studierna, mot redaktionella mål –

då, och först då, är det möjligt att formulera vad som skulle vara vetenskapligt intressanta att undersöka mot bakgrund av tidigare forskning och olika teoretiska ansatser. Och då finns materialet redan insamlat. Jag återkommer till detta avslutningsvis.

Utblickar

När den första rapporten av de publicistiska boksluten offentliggjordes, var, som redan nämnts intresset stort från branschen. Men inte bara tidningsbranschen, och inte bara i Sverige, fanns intresse för boksluten, utan också utanför såväl bransch- som landsgränser.

Direkt inspirerade från dagspressbranschens Publicistiska bokslut är de så kallade Konstnärliga boksluten.¹³ Statens kulturråd lade i juni 2002 fram ett utredningsdirektiv med syftet att utveckla en modell för att utvärdera kulturens institutioner och övriga verksamheter. Precis som ifråga om Publicistiska bokslut vill man att de Konstnärliga boksluten ska vara mätbara, årligt återkommande samt jämförbara mellan institutioner och verksamheter. Det är främst institutionerna själva som ska ha nytta av de Konstnärliga boksluten, för att kunna arbeta mot konstnärliga mål samt kunna förändra dessa och utvärdera förändringen. Teatrarna är det första kulturområdet att undersökas med Konstnärliga bokslut, och hösten 2003 är avsikten att Konstnärliga bokslut ska kunna börja utvecklas också för andra verksamheter.

Det har visat sig finnas ett intresse för publicistiska bokslut också utanför Sveriges gränser. I Norge tänkte man i termer av publicistiska utvärderingar åtminstone redan i slutet av 1999.¹⁴ I Norge har också några tidningar infört en slags publicistiska bokslut, om än inte i den strukturerade form som görs i Sverige. Istället gör olika tidningar egna bokslut, där då jämförbarheten inte finns mellan olika tidningar. De tre delar som de svenska boksluten omfattar, finns heller inte systematiserat i Norge.¹⁵

Nordisk Journalistcenter i Århus, Danmark, har engagerat sig i Publicistiska bokslut. De var drivande för att få till stånd ett möte mellan företrädare från såväl branschen som forskningen från Norge, Finland, Danmark och Sverige. Ett första möte ägde rum på JMG, Göteborgs universitet, sommaren 2002 då ett femtontal personer träffades och diskuterade hur de svenska boksluten skulle kunna användas i och exporteras till de övriga nordiska länderna. Under hösten och vintern 2002 fortsätter samtalen, och en manual för hur de publicistiska boksluten är gjorda i Sverige ska utarbetas för

att det ska vara möjligt att göra på ett likartat sätt i andra länder. Detta kommer att ge möjlighet till nordiskt komparativa studier.

Värt att nämna är också att Nordisk Journalist-center också har ett samarbete med Baltikum, och representanter för Publicistiska bokslut har varit i alla tre baltiska staterna och diskuterat bokslut med redaktörer och företrädare för universitet och högskolor.

Boksluten i framtiden, inom branschen och inom vetenskapen

För att de publicistiska boksluten ska kunna fortleva, är det nödvändigt att de tidningar som deltar i projektet känner att de får ut någonting konkret av sitt deltagande, något så konkret att de direkt kan använda det som det instrument det är tänkt att vara i det redaktionella arbetet.

I mars får varje deltagande tidning en sammanställning av sina resultat, i förhållande till den grupp tidningar som man närmast bör jämföra sig med. Vid ett deltagande i samtliga sex modulerna är det en ansevärd mängd resultat i statistikform tidningsredaktionerna får i sin hand. Mängden data är både positiv och negativ. Positivt är att varje enskild tidning själv kan välja vad de vill fokusera; det går att välja från många olika områden. Negativt är drunksningsrisken; vad ska man välja?

Att samla erfarenheter från hur boksluten använts – hur man arbetat med dem såväl internt som externt – och kommunicera hur detta gjorts är därför något som måste utvecklas framgent. Det är inte troligt att konkurrenstänkande mellan tidningar kommer att bli något större problem, utan samarbete tidningar emellan och en vilja att dela med sig är snarare det som verkar vara utmärkande. Fortgår arbetet på så sätt, är det också möjligt att skapa en ”uppslagsdatabas” dit man kan vända sig för att få idéer om hur boksluten kan användas i det redaktionella arbetet. Ett första sådant arbete är på gång, med e-post-listor mellan deltagarna.

Vad som gjorts på tidningarna efter att det första bokslutet rapporterats, skiljer sig åt en del. Medan vissa har använt det enbart i det interna utvecklingsarbetet, har andra också redovisat sina resultat externt, mot läsarna – som i exempelvis *Piteå-Tidningens* fall. När detta skrivs har dessutom bara

steg 1 i tvåstegsraketen genomförts, och troligen är det enklare att i steg 2 kommunicera resultaten mer utanför den egna arbetsplatsen.

Hur de publicistiska boksluten kan komma att användas i vetenskapligt arbete är svårt att sja om. Det som går att ha någon uppfattning om, är vilka *möjligheter* det insamlade materialet ger för olika slags analyser. Några exempel:

- *Journalistikens villkor* skulle till exempel kunna belysas på många olika sätt, genom att använda data från framför allt medarbetarstudierna och innehållsstudierna. Vid studier över tid – dvs. när boksluten gjorts i många år – vore de eventuellt förändrade villkoren inom journalistiken av intresse att studera.¹⁶
- *Tidningsinnehållets betydelse för konsumtion av detsamma* går att studera på ett sätt som oftast är omöjligt i vanliga fall, eftersom man som forskare saknar tillgång till endera innehålls- eller publikdata. Analyser på aggregerad nivå har gjorts,¹⁷ men väl så intressant är att samla detaljerade data från flera olika slags tidningar för att möjligen sedan aggregera på det sätt man finner betydelsefullt.
- Betydelsen av att vara *verksam i olika sociala rum med olika slags habitus* är ett annat område möjligt att studera; när journalisterna på enskilda tidningar bedömer samma produkt som läsarna av samma enskilda tidningar, kan det ge mängder med uppslag till jämförelser och diskussioner i exempelvis bourdieuska termer.¹⁸ Också olika slags tidningar borde kunna ge möjlighet till denna typ av analyser.
- Genderstudier, där det är möjligt att använda alla tre typerna av studier utifrån såväl ett kritiskt perspektiv som ett liberalt.¹⁹

Och därmed har säcken knutits ihop. När Olov Carlsson på *Piteå-Tidningen* gör sitt Publicistiska bokslut om ett antal år, då behöver han kanske inte skämmas över att det är så få kvinnor i hans tidning. Kanske har unga, kvinnliga, arbetslösa invandrare då också fått en plats i den offentlighet som den lokala dagstidningen utgör, och vars innehåll fortfarande är en bas i många människors mediekonsumtion.

Noter

1. *Piteå-Tidningen* (2002-04-17). Del av krönika.
2. Se Andersson Odén (2002a).
3. Se exempelvis *Journalisten* (2002, nr 11) och *Pres-sens Tidning* (2002, nr 7).
4. Se exempelvis de årliga rapporterna från Gransk-ningsnämnden som huvudsakligen avser att besk-riva innehållsförändring över tid.
5. Exempelvis i Norge, där norska *Journalisten* be-skriver liknande projekt som Publicistiska bokslut i juni 2002 (mer om detta nedan). World Associa-tion of Newspapers (WAN) har också gett ut en skrift där de uppmanar till redaktionella mätningar.
6. Jutterström (2000). Christina Jutterström var hösten 2000 doktorand vid JMG, Göteborgs uni-versitet, efter att ha varit gästprofessor vid samma institution under läsåret 1997/1998. Idag är Jutterström VD för SVT.
7. Se not 4.
8. De som deltog i det första mötet på *Nerikes Alle-handa* i Örebro i december 2000 var Anders Ahl-berg (huvudredaktör på *Vestmanlands Läns Tid-ning*), Gunilla Bejbro Högfeldt (chefredaktör på *Östgöta Correspondenten*), Torbjörn Bergmark (chefredaktör på *Västerbottens-Kuriren*), Olov Carlsson (chefredaktör och VD på *Piteå-Tidnin-gen*), Christina Jutterström (initiativtagare), Kris-ter Linnér (chefredaktör på *Nerikes Allehanda*), Göran Lundberg (chefredaktör och VD på *Ingress Media*), Hans Månsson (chefredaktör på *Syd-svenska Dagbladet*), Rolf Nilsson (konsult), Anita Sandell (chefredaktör på *Värmlands Folkblad*) samt Ingela Wadbring (forskare vid Dagspress-kollegiet). Merparten av personerna – eller i vissa fall någon annan på samma tidning – återfinns också idag i projektets referensgrupp.
9. En stor mängd rapporter kan sökas på hemsidan: www.jmg.gu.se/projekt/Dagspresskollegiet/publicerat. De viktigaste publikationerna kan sägas vara Weibull (1983); Weibull och Björkqvist (1989); Weibull och Kratz (1995) samt Wadbring och Weibull (2000).
10. Se exempelvis Høst och Severinsson (1997) samt Nilsson och Severinsson (2001).
11. Se exempelvis Löfgren Nilsson (1999); Melin-Higgins (1996) samt Weibull (1989).
12. Se exempelvis Strid (2000).
13. Statens kulturråd (2000).
14. *Stavanger Aftenblad* (1999-12-02).
15. Se exempelvis norska *Journalisten* (2002, juni)
16. Jfr exempelvis McManus (1994). Exempel på min-dre analyser där bokslutets olika delar represente-ras finns i Andersson Odén (2002b), där delar av journalisters produktionsmässiga villkor finns besk-rivna.
17. Som svenskt exempel kan nämnas Nilsson och Severinsson (2001) och ett internationellt exempel är Klaus Schönbachs (t.ex. 1997) stora projekt där

marknads- innehålls- och publikdata analyseras för att se framgångsfaktorer. Exempel från andra ana-lyser där flera typer av data återfinns – dock inte på aggregerad nivå – är exempelvis Alström och Nord (2002) eller Nord och Nygren (2002).

18. Bourdieu (1986); Broady och Palme (1992).

19. Se t ex van Zoonen (1991).

Referenser

- Alström, Börje och Nord, Lars (2002) *Expedition Mång-fald. Båda tidningarna kvar på ön*. Stockholm: Carlssons.
- Andersson Odén, Tomas (2002a) *2001 års Publicistiska bokslut. En rapport om 36 tidningars bokstäver – i siffror*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Andersson Odén, Tomas (2002b) Artiklar i *JMG Granskaren* nr 2-3/2002. Göteborg: JMG, Göte-borgs universitet.
- Broady, Donald och Palme, Mikael (1992) *Högskolan som fält och studenternas livsbanor*. Stockholm: Högskolan för lärarutbildning, Institutionen för pedagogik.
- Bourdieu, Pierre (1986) *Kultursociologiska texter*. Stockholm: Salamander.
- Granskningsnämnden (löpande) *Svenskt TV-utbud*. Stockholm: Granskningsnämnden
- Høst, Sigurd och Severinsson, Ronny (1997) *Avis-strukturen i Norge og Sverige – 1960 til 1995*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Journalisten* (löpande) Svensk fackföreningstidning.
- Journalisten* (2002, juni) Norsk fackföreningstidning.
- Jutterström, Christina (2000) Det ska fan vara redaktör i dessa tider eller Nu råder härliga tider, nu är fältet fritt. I Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (red) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Löfgren Nilsson, Monica (1999) *På Bladet, Kururen och Allehanda. Om journalistiska ideal och orga-niseringsprinciper i den redaktionella vardagen*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- McManus, John H. (1994) *Market-Driven Journalism. Let the Citizen Beware?* Thousand Oaks, London, New Delhi: Sage.
- Melin-Higgins, Margareta (1996) *Pedagoger och spår-hundar. En studie av svenska journalisters yrkes-ideal*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Nilsson, Åsa och Severinsson, Ronny (2001) *Trender och traditioner i svensk morgonpress 1987-1999*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- Nord, Lars och Nygren, Gunnar (2002) *Medieskugga*. Stockholm: Altas.
- Piteå-Tidningen* (2002-04-17).
- Pressens Tidning* (löpande).
- Schönbach, Klaus (Hrsg.) (1997) *Zeitungen in den Neun-zigern: Faktoren ihres Erfolgs. 350 Tageszeitungen aus dem Prüfstand*. Bonn: ZV Zeitungs – Verlag Srvice GmbH

- Statens kulturråd (2002) *Utveckling av modeller för uppföljning och utvärdering av kulturens organisationer – konstnärliga bokslut*. Dnr 666/02-118. Utredningsdirektiv. Stockholm.
- Stavanger Aftenblad* (1999-12-02).
- Strid, Jan (2000) Viktigt innehåll då och nu. I Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2000) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- WAN (2002) *Editorial Measurement*. Strategy Report no 5, 2002.
- Wadbring, Ingela och Weibull, Lennart (2000) *Tryckt. 20 kapitel om dagstidningar i början av 2000-talet*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet
- Weibull, Lennart (1983) *Tidningsläsning i Sverige. Tidningsinnehåll, tidningsval, läsvanor*. Stockholm: Liber Publica.
- Weibull, Lennart och Björkqvist, Karin (red) (1989) *Dagspressen och dess läsare. Empiriska studier av dagspressens utveckling under 1980-talet*. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Weibull, Lennart (red) (1989) Svenska journalister – ett grupporträtt. Stockholm: Tiden/SJF.
- Weibull, Lennart och Kratz, Charlotta (red) (1995) *Tidningsmiljöer. Dagstidningsläsning på 1990-talet*. Göteborg: JMG, Göteborgs universitet.
- van Zoonen, Liesbet (1991) Feminist Perspectives on the Media. In Curran, James and Gurevitch, Michael (Eds.) *Mass Media and Society*. London: Edward Arnold.

Ny bok från NORDICOM

Mångfald i medieforskningen

Redaktör Ulla Carlsson

1977-2002
fsmk
föreningen för svensk
medie- och kommunikationsforskning
25år

Symposium
Malmö högskola 24-25 april 2003

NORDICOM-Sverige
Göteborgs universitet
2003

Innehåll

<i>Ulla Carlsson</i> Några inledande ord	7
<i>Madeleine Kleberg</i> Välkomna till 25 år med SMASSK	11
<i>Sverker Sörlin</i> De osynliga medieforskarna. Några tankar om mediesamhället, makten och forskningens uppgift	25
<i>Peter Esaiasson</i> Omedvetna kommunikationsforskare?	35
<i>Erik Hedling</i> Filmvetenskapliga utvecklingstendenser. Exemplet "High Concept"	41
<i>Malin Åkerström</i> Om en sociologs användning av medier	49
<i>Lennart Weibull</i> Forskaridentitet i förändring. Några personliga reflexioner kring svensk medieforskning	57
<i>Birgitta Höijer</i> Mångfald i medievetenskapen	63
<i>Göran Bolin</i> Medieforskning mellan kultur och samhälle. För en integrativ medievetenskap	71
<i>Jesper Falkheimer</i> Jag tänker kommunikation, alltså är jag	89
<i>André Jansson</i> Tids nog märker man att man vill göra något eget. Om forskarens självförverkligande och fältets förvandling	99
<i>Anna Maria Jönsson</i> Mångfaldens välsignelse och förbannelse	109
<i>Amanda Lagerkvist</i> Medie- och kommunikationsvetenskapens privilegierade position	119
<i>Annika Sjölander</i> Kämp problemen och medie- och kommunikations- vetenskapen	129
<i>Dino Viscovi</i> Kommunikation och praxis. Eller min svenska MKV-historia	147
Författarna	163

Mångfald i medieforskningen

Red: Ulla Carlsson

164 sidor, 2003, ISBN 91-89471-17-2

200 SEK exkl moms & porto

Beställ från: NORDICOM, Göteborgs universitet, Box 713, SE 405 30 Göteborg
fax: + 46 31 773 46 55, e-post: anja.ryne@nordicom.gu.se

Narrative Machines, or, from ‘Bottom to Top’

Early Discourses on the Novel and Film

JOHN SUNDHOLM

There is a certain tendency in the contemporary historiography of early film studies to construe modernity as a model for the textual analysis of specific, isolated moments in film history. Furthermore, film history – and other media histories – is usually studied and written within the academic boundaries of different departments. We are given the history of media according to media and communications, film studies, art history, literature and so on. Very seldom are we offered a perspective founded on an interdisciplinary or comparative approach.

Therefore, I will both criticise some trends in early film historiography and argue in favour of the importance – and necessity – of employing a historico-dialectical and comparative analysis. I support my argument and discussion by comparing the paradigmatic interpretations of “modernity vs. early film” and the Finnish discourses on early film in the 1920s and the early novel in the 1850s.

Film Historiography

In film studies, it is often forgotten that film was not the first ‘narrative machine’. Conversely, literary academics often forget that the book was in itself quite the “technological invention”. Even the novel was once considered to be an instrument, a vehicle, a material embodiment or means of conveyance,¹ i.e., a technological form. This is also the “early” modern sense of technology, as “a description of the practical arts”, which Raymond Williams dates roughly to the 19th century.²

It is common in humanities today to consider film the technology and machine of modernity as well as the medium that gave life to the visual expe-

rience of modernity. The subject of film and cultural modernity is an established field of its own within the broader film studies context.³ However, such historiography could also be criticised as a sort of “historical blind spot”, founded on an excessively expressive interpretation of history.

The original arguments used in early 20th century discourse are reproduced in studies by later scholars as expressing a homogeneous tendency – broadly defineable as modernity – thus placing the discourse aside from most historical and comparative relations with, for example, previous 19th century discourse. Such deterministic views on technology – and on film vs. society – often fail to consider that the object under study and the agent that constitutes the object are both part of the same process, which includes several different media and often incongruous views. Hence, the method I criticise has been similar to textual analysis, in its tendency to read a particular situation primarily in accordance with a pre-existing set of concepts and interpretative strategies. It did not treat the situation as something born out of change, i.e. in potential opposition to pre-existing paradigms and/or constituting a part of conflicting and different forces.⁴

The conditions for a historical study are thus not necessarily only to put an object into its accurate context, but also to consider it as part of a formation over a period of time, an incoherent assembly of conflicting ideas and interests in constant tension and change. Consequently we should pay attention to, as Sven-Eric Liedman reminds us, “the controversial or, dialectical character” of a specific situation.⁵ According to this view, historical context is not something that simply exists, but is rather constituted within a complex constellation in constant process, and is effected by a dual process of inclusion and exclusion together. An analysis adherent of such an ideal has thus to avoid both mechanic cau-

Department of Culture and Communication, Universitetsgatan 1, Karlstad University, SE-651 88, john.sundholm@kau.se

sality (local relations of cause and effect) and expressive causality (treating a phenomenon as having an essence, an inner unity, that causes something specific) by historicizing its own concepts and pre-suppositions.⁶ Accordingly, the context for early discussion on film need not be found necessarily in the contemporary discourse of the time, but in earlier discourse as well. A relation and a comparative perspective generate a “context” and a critical view.

Certainly, historico-dialectical studies may not be critical as such, but are at least anti-dogmatic. They are critical, since they relativise the object of study by stressing that conditions have been different and open to change; this in turn implies that conditions might also become different in the future and that individual studies are part of such a historical process. There seems often to be a lack of awareness regarding historical process, the history of concepts and of words, and forms for understanding and appropriation, in the different historical interpretations offered in film studies, which concentrate on the visual.⁷ It seems, on the contrary, as if there already existed a specific tradition of thought with regard to film history in relation to technical and material issues. Different studies are then turned into case-studies that can only confirm an a-priori interpretation. That tradition is, for example, detectable in Siegfried Kracauer’s *Theory of Film* when the author quotes Erwin Panofsky in 1947: “It is the movies, and only the movies, that do justice to that materialistic interpretation /’from bottom to top’/ of the universe which, whether we like it or not, pervades contemporary civilisation”.⁸ When I first read Kracauer’s use of Panofsky’s quotation I wanted simply to check if the critics at the time also considered film to require a materialistic interpretation. I chose to browse some Finnish journals from the 1920’s because that period seems to me as good a starting point as any to trace the origins of today’s media culture. Kracauer himself uses the quote – in 1960 – to argue in favour of the material aesthetics of film. Panofsky instead- in 1947 – attempts a historical argument to explain why film expresses a cultural change.

The Materiality and Modernity of Film and Literature

Everyone who has been teaching film knows how easy it can be since films can always be easily presented/represented, just like a concrete machine or any other object. You may easily freeze a picture – from the string of frozen pictures that film is – and point out different technical devices. You cannot

freeze the sound, however, a significant reason why sound often appears as the ‘immaterial’ element in film analysis. Or, according to Fredric Jameson, who envies film studies because he sometimes feels that it is “easier to be a materialist when you had a “really” material object to work with”.⁹ This is especially evident when dealing with silent – or “early” film – but in a more general sense film embodies a permanent struggle with material elements – equipment, matter and objects – whereas reading and analysing a novel appears points more to a time-based, personal, interior and less material experience in which the process of material and concrete materialization falls mostly with the reader/audience.

Thus, the analysable physicality and material concreteness of film makes it suitable for arguments about its material qualities, or its technological character. But could this not be another sort of historical blind spot? And perhaps especially so if the material is seen as expressing something unique to film, and not as being part of a new historical situation which changes different media, and causes different and contradictory attempts to deal with these modifications. If the history of modernity is constructed around film and that which is contemporary to film, one medium is cut loose from the context and seen as constituting the history of modernity through the process of neglecting the media and its germane processes, which precede it. Obviously, audience of the early 20th century were not making their experiences as cultural individuals only at the cinema, and neither were they suddenly thrown out of time into an entirely new period. Hence, most modernity studies are projected from a position in which film is thought to have – so to speak – outmoded literature and as if it existed as a distinct practice. This is something which actually reflects the present boundaries among academic disciplines. Or, perhaps, film is observed from a ‘viewing’ position, in which the meaning of literature has changed – from signifying the practice of reading and writing to ‘pure’ literature (‘belles lettres’) – and where even film is shifting in its meaning – from film as cinema, or ‘film as film’, into film as “medium”; in short: from mechanic machine with a specific aesthetic into digital ‘media’ and its new aesthetic. In other words, the categories and the concepts we use to define film are also subject to the historical processes of change.

For that reason we should perhaps attempt to pose questions such as: What happens if we are even more historical and venture back even further, to a cultural stage when film didn’t exist? What was

then experienced as material? As technology? That is, as “a description of the practical arts”. In order to make that step possible, however, we should first look back at the 1920s and at the discourse on film. This will allow to grasp appropriate terminology and concepts, and to see how they can be used.

The Discourse on Early Film

What is significant in the discourse on early film in Finland is that it is produced in two different spheres: the trade-press and cultural forums like traditional journals. It is mainly in the latter that it is possible to find critical interpretations of film as a phenomenon.

The typical reaction is that film is seen as a machine. One influential writer, who was quite sympathetic to film, wrote in 1925 that “Machine is machine”, i.e. that film had a nature as machine, ‘the aeroplane of the arts’.¹⁰ Another writer, Hagar Olsson, wrote that film ‘destroyed the inner coherence of all phenomena and threw it into a forced muddle of meaninglessness and illusiveness’.¹¹ It is worth paying attention to that it was so-called modernists who made these different arguments, intellectuals who were considered both controversial and progressive. However, it is a mistake to interpret the situation as if it were a question that was only and exactly about film and nothing else. (Even such a progressive intellectual as Venny Soldan-Brofeldt claimed in a critical reply to Olsson’s negative remarks that film already in 1921 had consumed all old and new literature).¹² Because, if we do explain such confrontations with film as yet another story about the very narrative machine of modernity, what about such a narrative machine as the novel?

The Novel in 1850s Finland

The novel as a genre was imported into Finland in the 1840s and 50s and was mainly used as a vehicle for the education of the middle class. The elite stated quite frankly in the press that the novel should be viewed as a vehicle, “a means of conveyance”, for educating the public and creating a middle class. Accordingly, the leading cultural elite did not consider the novel as pure literature, ‘belles lettres’, but as a form for educating the people – and therefore as an instrument for building a nation by creating a reading public, i.e. a middle class. The reason for such a strategy was that ‘Bildung’ and nationality were seen as the fundament and condition for producing literature and a reading public. The con-

stellation is similar to how film was considered in the 20s. The difference is that the middle class now felt threatened by the new media, the film. The technology of the novel was a question about creating a middle-class; consequently the discourses about the novel and the film were not dependent on the “material” or “modern” as such. The material and the modern were part of the vocabularies used for making meaning of a new situation and of trying to intervene in it.

When the novel was introduced in Finland it was literally considered a vehicle. In 1854 one critic wrote that in today’s society ‘poetry has been silenced by the noise of the machines’ and that the adequate form for writing in this new material and unspiritual world is the novel.¹³ Another critic, H. K. Kellgren writing in 1848, claimed that the novel is ‘a product of its time’ and that ‘it expresses the needs of the moment’.¹⁴

What is worth paying attention to is that the same kind of characterisations which were used of the novel, later on have been used as ways and forms for understanding contemporary technologies such as film and digital media. In other words, every technology has its own crucial time, a moment that is very much characterised by how the new technology is understood and used. (For example, the classical discussion of modernity in Germany on ‘Gleichzeitigkeit’ – the presentness, contemporaneity and simultaneity of the city is equivalent with the situation in Finland regarding the novel during the 19th century).¹⁵ Such discourses are then merely a proof for that the act of giving meaning to something is never only a question of meeting or confronting an object. Instead it is also a question of constituting, reading and interpreting the object in question in order to enable an own intervention in a concrete (historical and social) situation.

The novel in the different historical discourses I have studied, is not only seen as connected to the concrete and present time, i.e. as truly being not transhistorical, but material and specific. It is also considered a machine in itself and being a product of the machine. As, for example, Kellgren who claims in 1848 that the ‘novel is conjured by the machine, copied into hundreds of thousands copies which can be read by millions of people’.¹⁶ In this way the novel – in the 1840s, in Finland – were seen as materialising its origin in the printing press, or printing machine. And furthermore, constituting technologically an unlimited public sphere, as the media culture its viewed today. Another reason for why the novel was seen as a machine, was that its stylistic

form was considered an international language in itself.¹⁷ The genre of the novel was seen as transparent, not being bound by external norms. It was simply considered as a window to the outside world. The critics argued, for example, that the language used made it easier for the novel to have a quality of being transnational and even international, because it was written in pure prose which was easy to translate.¹⁸

Thus, the case of the novel in 1850s Finland was as a cultural situation very similar to the one Walter Benjamin was writing in. The difference is that he was writing in the 1930s and in a situation where film was the new machine and the new technology, hence that object which could serve the argument Benjamin was constructing in his famous essay on the “The Work of Art in The Age of Mechanical Reproduction”.¹⁹ Benjamin’s article, in turn, has become one of the biggest fetishes in film studies (a rediscovery that became institutionalised during the 1970s) and it has in many ways determined scholarly thinking about technology and culture. I would suggest that Benjamin’s “Artwork”-essay has influenced media history and film studies far too much.

Henrik Björck is one who has drawn attention to overinterpretations of the meaning of new technology in his book on the history of the idea of technology (*Teknisk idéhistoria*). He stresses the fact that the impact of a new technology is usually exaggerated.²⁰ Such a reaction and intervention is therefore turned into a historical symptom in itself. Why is a new technology exaggerated? Why is it interpreted as a break? And even as such a radical break that later scholars forget what has been preceding the cultural form they are studying.

The Reconstruction of The History of Modernity

The art-historian Lena Johannesson is one of those who have criticised Benjamin for a hasty and exaggerated interpretation in her book *Den massproducerade bilden* (“the mass-produced picture”). She claims as well that Benjamin’s thesis creates a historical blind spot.²¹ Johannesson’s book, which is about the mass-produced picture and about visual culture during the first half of the 19th century, criticises Benjamin’s historiography. According to Johannesson Benjamin identified the technique of reproduction with the late chemical photogravure and therefore neglected its 70 yearlong prehistory of industrial reproduction, i.e. lithography, xylography and the various methods of printing. In fact – as John Frow has pointed out – such benjaminian con-

cepts as the cliché, stereotype and “Schablone” all refer to the printing press and not to the invention of photography (which is the base and fundament in Benjamin’s history of the radically new with the film media and photography).²²

Another scholar who is practising a far too textual analysis of film modernity is Miriam Hansen. She writes in an article that the intellectuals at the time (early 20th century), “considered the cinema and mass culture to function as an intersubjective horizon in which a wide variety of groups – a heterogeneous mass public – could negotiate and reflect upon the contradictions they were experiencing”. What is worth remembering is that the interpretation of the situation was not radically different from how the novel was considered in the 1840s in Finland.²³ The real difference, I would say, is that literature already had a different meaning in the 1920s and belonged to another kind of public sphere, (the same that I think is happening with film today when we are moving into the digital era). Consequently, the question is not what a certain practice or institution “contains” or “is”, but how it is placed in a social and cultural relation and how it therefore functions as part of an institutional practice. That the function of literature in the mid and late 19th century was much the same as that of film in the early 20th century is made clear by Anton Kaes:

As literature freed itself in the mid-18th century from its subservience to church and court, it became dependent on the free market, thereby setting the stage for its transformation into a mass-culture product. The economic incentive to expand the base of literature’s reception led to the expansion of the literary public sphere; as a result, art gradually lost its representative function. Disseminated by the mass media, literature became generally accessible; it no longer constituted the privileged domain of a special class of educated and well-to-do citizens. In order to increase its marketability, literature had learned to capitalise on the means of mass-media dissemination: already toward the end of the 19th century, it made use of the almanacs, calendars and paperback editions...²⁴

In this way, literature – through the market and different technologies of production, distribution and consumption – played in own time a very similar part to the one film had in the early 20th century. And literature’s representative function in the 1920s as well as its institutional immaterial aesthetic was in fact something that had been consti-

tuted during the latter half of the 19th century because of the threat of the materiality of the novel;²⁵ a form that was considered as being imposed on literature and as an artefact born out of the different printing machines. Such an opinion grew even stronger when the literary field was confronted by the first versions of popular novels. When for example the Finnish writer A.G. Ingelius published the first Finnish gothic novel, *Det gråa slottet* (“The Grey Castle”, 1851), the critics were upset because it did not follow the ideals of realism.²⁶ The fantastic tale implied that literature could be constituted by artefacts that aimed at sensations and created a new reading public that was not concerned about inherent, literary values.²⁷

Media Historiography as Cultural History

Consequently, this change in what literature and film signifies at certain moments is not only a question of what literature and film ‘is’; it is also a question about history – what they are made to be and will become. As Raymond Williams has pointed out the “mechanical” is derived from “machine” during modernity, although – in English – mechanical was used to describe the main range of non-agricultural productive work.²⁸ Therefore “mechanical” acquired a derogatory class sense. But it was not until the 19th century that the mechanical was clearly opposed to the spiritual and idealistic. After that it could function as a concept for structuring and framing cultural and literary activities.

In short, what we are confronting in the different discourses on early film and the early novel, are various ways of discovering the history of literature and the history of film and enact in these “histories”. Therefore those histories are also turned into symptoms of something else. And that ‘else’ is never about the object in itself, the novel or the silent film during the 20s, or “film” and “literature” and so on. Instead it is a cultural question about social relations: cultural struggle, competing social positions and interests when a new cultural form is confronted and given meaning. Such a struggle is a complex and contradictory constellation and perhaps precisely because of that the new technology and the new material are so exaggerated since so much is at stake.

When scholars have treated the city as a physical image for the cinema to make the argument that “modern culture was “cinematic” before the fact” they have constituted a sociologically faithful production field around such components as the city,

the cinema/film and modernity.²⁹ What they often have forgotten is Pierre Bourdieu’s imperative that the making of such a production field is also a question of reconstruction, a reconstruction that never can be motivated by the objects alone.³⁰ It is also a question of how these objects were constituted in language, how they were seen and used. Then perhaps the use of such words as “the machine”, “technology”, but also “film” and “literature” had been put in a historical perspective.³¹ Now, the city is treated exactly as Benjamin did. Not for historical reasoning but as an “image” that embodies film and modernity.³² Machine in such historical discourses is not a thing, a cultural artefact. Machine is a form. It is a linguistic form for imaging the new – the material that suddenly appears – and for acting in the new situation. The historian who traces and reads the discourses has consequently both to track the socially linguistic categories and to place them in a relation that has its own past and present. If modernity is treated only as a form, it is translated into an object that is open for free interpretation and textual play in the present. This is something that I think is evident in many of today’s film studies on modernity and the visual.³³ In those studies modernity has become a way of imaging film history according to a logic where the city, the visual and modernity becomes an emblem for early film.

This historical blind spot therefore becomes historical in itself; i.e. history is not so much a causal relationship as necessity and change in the sense that it creates a limiting situation. The effect of the new narrative machine – the film – was so overwhelming that its prehistory in, for example, the materiality of the novel was forgotten (or, as Johanneson points out, that Benjamin “forgets” the whole technological history of the image). All these explanations should rather not be seen as motivated because of some technological, mechanical causality, but because cultural forms like literature, as a concept, as a condition of production and condition of use had been appropriated by other cultures and social interests and therefore changed meaning.

Consequently, what the new narrative machines – at their own time – do is to materialise, relativise and also question notions of knowledge and therefore questions of the cultural and the aesthetic. If we look at the technology of today it is easy to notice how well “the computers” have pointed out how historical and sociological our notions of knowledge and culture are. How literature, film, television and digital media are different “information processing technologies” given different meanings in different socio-historical situations and

therefore constituting different poetical and political strategies.³⁴ A critical analysis is therefore a historical and comparative one, because the act of comparing over time always implies a critical view as the object under study is put in a relation, in a perspective beside itself. Hence, the context of early film in the 20th century and its concept of technology and the “machine” can very well be found by studying the novel in the middle of the 19th century. Together the different medias constitute a productive and dialectical force field, which illuminates both the different centuries and the different media, and moreover: different ways of appropriating new machines and the making of meaning of technology.

Notes

1. In this sense it could also be argued that even narrative is a “technology”. Geoffrey Winthrop-Young makes that argument in his “Magic Media Mountain – Technology and the Umbildungsroman”, Joseph Tabbi and Michael Wutz, eds., *Reading Matters – Narrative in the Media Ecology*, eds., (Ithaca: Cornell University Press, 1997) 29-52.

See also Bruno Latour who sees the machine as “means of producing ideas and facts”, Latour, *Science in Action – How to Follow Scientists and Engineers Through Society*, (Cambridge, Mass.: MIT Press 1987).

2. Raymond Williams, *Keywords*, (London: Fontana Press 1976), see under “Technology”.
3. As the title indicates in the anthology edited by Leo Charney and Vanessa R. Schwartz, *Cinema and the Invention of Modern Life*. (Berkeley: University of California Press 1995).
4. David Bordwell has criticised the “culturalist” research on modernity and film in his *On the History of Film Style* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1997). His point of view is empirical (the object is “fine-grained causal processes”) and cognitive/rational (the motivation behind decisions and choices is rational problem-solving) as mine is historico-dialectical (human culture is seen as historical and changing and can therefore not be studied from an external and neutral point of view – what is studied is always a part of how something is studied).

R.L. Heilbroner has emphasised in his classical article “Do Machines Make History?” (originally in *Technology and History* 8 (1967)) that “Techno-

Consequently, through a cultural history – if “cultural” is considered in a socio-historical sense; signifying a material, active and social practice of making meaning in and out of history – then we are able to take into consideration differences and history as a question of cultural change and clash. Therefore an interdisciplinary analysis and comparison over time is significant, because such a methodology and way of proceeding makes it possible to take into account that every cultural act is positioned both in a relation to something previous and present, and that such relations always causes different reactions in the same historical situation.

logical determinism is thus peculiarly a problem of a certain historical epoch – specifically that of high capitalism and low socialism – in which the forces of technical change have been unleashed, but when the agencies for the control or guidance of technology are still rudimentary”, 65, *Does Technology Drive History? – The Dilemma of Technological Determinism*, eds. Merritt Roe Smith and Leo Marx (Cambridge, Mass.: MIT Press 1994)

5. Sven-Eric Liedman: “Institution and Ideas: Mandarins and Non-Mandarins in the German Academic Intelligentsia”, *Comparative Studies in Society and History*, 28:1 (1986), 119-144.
6. On “mechanical” and “expressive” causality see for example the chapter “On Interpretation” in Fredric Jameson, *The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act* (Ithaca: Cornell University Press 1981), 17-102. Leo Marx and Merritt Roe Smith writes regarding technological determinism and causal models that: “the thingness or tangibility of mechanical devices – their accessibility via sense perception – helps to create a sense of causal efficacy made visible. Taken together, these before-and-after narratives give credence to the idea of “technology” as an independent entity, a virtually autonomous agent of change”, Smith and Marx, “Introduction”, Merritt Roe Smith and Leo Marx, eds., xi.
7. For example Tom Gunning and his argument about a “cinema of attractions” (which he dates to 1895-1906) appear to be founded more on an attempt to intervene in film history and reject earlier models which are based on ideals of linearity and the development of a narrative cinema (there is also in Gunning’s idea a certain longing for a

I would like to thank two brilliant readers who have helped me with this essay: Daniel Alegi and Fredrik Hertzberg.

- modernist or avant-garde aesthetic, i.e. that film emerged from such a tradition, or at least not from a narrative tradition). Gunning, "Cinema of Attractions", *Early Cinema: Space, Frame, Narrative*, ed. Thomas Elsaesser (London: British Film Institute 1990). Very soon the "cinema of attractions" was turned into a concept for textual analysis of individual films and specific cultural forms. For a historical critique of Gunning see Charles Musser, "Rethinking Early Cinema: Cinema of Attractions and Narrativity", *The Yale Journal of Criticism*, 7:2 (1994), 203-232.
8. Siegfried Kracauer, *Theory of Film*, (London: Oxford University Press 1960), 309.
 9. Fredric Jameson, "Allegorizing Hitchcock", *Signatures of the Visible*, (London: Routledge 1992), 99.
 10. Elmer Diktonius, "Spekulationer i det kinematografiska", *Filmrevyn* no. 3 (1925), 47.
 11. Hagar Olsson, "I filmens tecken", *Nya Argus* no. 22 (1920), 175-176.
 12. Venny Soldán-Brofeldt: "I filmens tecken – från en annan synpunkt", *Nya Argus* no. 1 (1921), 10-11.
 13. A. E.: "Romanen i våra dagar", *Litteraturblad* no. 10-12 (1854), 334.
 14. H. K. Kellgren: "Bilag för romanlitteratur på svenska I", *Abo Underrättelser*, 8 Dec. 1848.
 15. Miriam Hansen: "America, Paris, the Alps: Kracauer (and Benjamin) on Cinema and Modernity", in Charney and Schwarz, eds., 362-402.
 16. H. K. Kellgren., 8 Dec. 1848.
 17. In fact, the Finnish scholar Ragnar Öller considered the novel an international language in itself as late as 1919, "En finländsk romanskrivare från 1850-talet", *Förhandlingar och uppsatser* 33 (Helsingfors: SLS 1920), 81-187.
 18. The argument is used several times in the whole article that H. K. Kellgren published in three parts, "Bilag för romanlitteratur på svenska I-III", *Abo Underrättelser*, 8, 12, 15 Dec. 1848.
 19. "The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction", *Illuminations*, (New York: Schocken Books 1969). The essay was actually written originally with film in mind but emerged from his work with the *Das Passagen-Werk* where Benjamin studied Paris, "the capital of the 19th century", in order to investigate the culture of early industrialism. Theodor W Adorno, who used to criticise Benjamin's "Artwork"-essay, was very supportive regarding the "Passagen"-study. Adorno saw the latter as a more proper analysis as it concentrated on the new commodity-form that emerged during the 19th century and not on how a technology by itself changed a cultural situation. *On Das Passagen-Werk* and the correspondence, see Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften: Band V* and *Band VII* (Frankfurt: Suhrkamp Verlag 1982 and 1988).
 20. Henrik Björck, *Teknisk idéhistoria*, (Göteborg: Arachne 1995)
 21. Lena Johanneson, *Den massproducerade bilden*, (Stockholm: AWE/Gebers 1978). Johanneson published her book in Swedish, in 1978, and therefore became a victim of the historicity of film studies itself. And especially the discourse on modernity in film studies – that can be roughly dated to the 1980's and 1990's.
 22. John Frow: *Marxism and Literary History*, (Oxford: Basil Blackwell 1986), 108.
 23. Hansen in Chaney and Schwarz, eds., 389.
 24. Anton Kaes: "Literary Intellectuals and the Cinema", *New German Critique* 40 (1987), 15.
 25. In this sense the early history of literature is a history of its materiality. See for example Joseph Tabbi's and Michael Wutz's "Introduction", in Tabbi and Wutz, eds., 1-25.
 26. For example S. Elmgren in *Litteraturblad* no. 10, (1851), 298-301.
 27. For a discussion of the reception of the novel and the politics of creating a reading public see my "From A G Ingelius to Börje Brast: Legislating Finland-Swedish Identity", *Polygraph* 10 (1998), 105-113.
 28. See Williams on "Mechanical".
 29. Charney and Schwarz, eds., 1.
 30. Pierre Bourdieu: *Homo Academicus*, see his afterword in the Swedish edition, (Stehag: Brutus Östlings Bokförlag 1996), 255-266. Sara Danius forgets also this in her dissertation *The Senses of Modernism – Technology, Perception, and Modernist Aesthetics* (Diss., Department of Literature, Uppsala University 1998), she is trying to make a production field around the new technologies and how they were perceived/sensed by authors like Mann, Joyce and Proust. This phenomenology of technology she understands as materialistic. But what she in fact is doing is to support a technological determinism, which is quite logical because her work is part of the literary tradition of textual analysis. As Madeleine Akrich has pointed out "the method of content analysis, as applied to texts, adopts an individual and psychological approach [which] ignores the wide ranges of uses to which objects may be put [and] becomes close to technological determinism", Madeleine Akrich, "The De-Description of Technical Objects", *Shaping Technology/Building Society*, Wiebe E. Bijker and John Law, eds., (Cambridge, Mass., MIT Press 1992), 208.
 31. Charles Musser has criticised Tom Gunning for not considering film as a practice and event – its institutional meaning. Musser points out that during 1897-1901 "the exhibitor acted as the principle *cinematic* narrator and his presence was strongly felt in the narratives that he constructed, not only through the selection and arrangement of films and slides but with a lecture and the introduction of music and effects", Musser, 223.
 32. For a critique of Benjamin's historical analysis see Fredric Jameson, *Marxism and Form*, (Princeton: Princeton University Press 1971), 74-77.

I think what has happened in film studies is that the image of the city and modernity has become “second nature” in the discipline itself. Hence, history is turned into an image of something and not seen as a matter of change, of competing discourses and interests that produces contradictory and conflicting images and notions.

33. For example, Miriam Hansen, *Babel and Babylon: Spectatorship in American Silent Film* (Cambridge, Mass., Harvard University Press 1991)
34. Tabbi and Wutz, eds., 15.

Recensioner

Ulrika Sjögren:

Screen Rites: A Study of Swedish Young People's Use and Meaning-Making of Screen-Based Media in Everyday Life

Lunds universitet, Sociologiska institutionen, 2002, 318 s.,

(Lund studies in media and communication No 5), ISSN 1104-4330, ISBN: 91-7267-128-9 (doktorsavhandling)

Forskningen om barn och medier är ett viktigt fält som tyvärr ofta får en undanskymd plats i undervisningen och i den allmänna diskussionen om medievetenskapen som ämne. Detta trots att det är ett fält som röner stort intresse från viktiga sociala institutioner som skola och omsorg och likaså från vanliga medborgare. En förklaring är marginaliseringen av barn och barnfenomen i samhället och i medieforskningen. Forskningen är idag mycket mer upptagen av att studera makt och samhällets makteliter än av att studera de maktlösa. I samhällets makthierarki befinner sig barnen längst ner. Att det ofta är kvinnor som har intresserat sig för frågor om barn och medier bidrar sannolikt också till forskningsfältets undanskymda roll.

Ulrika Sjögrens avhandling *Screen Rites. A Study of Swedish Young People's Use and Meaning-Making of Screen-Based Media in Everyday Life* är ett ambitiöst och väl genomfört empiriskt och teoretiskt arbete som borde ha intresse för medieforskningen i allmänhet.

Avhandlingen presenterar en rad studier om användningen och betydelsen av TV, datorspel och Internet i unga människors liv. Det är de ungas fritid med särskilt fokus på hemmamiljön som står i centrum. Studien ingår i ett internationellt europeiskt projekt-samarbete: "Children, Young People and the Electronic Media" som är inspirerat av Hilde Himmelveits klassiska brittiska studie från 1950-talet.

Avhandlingens tre forskningsfrågor är: (a) Hur och till vad används TV, datorspel och Internet bland barn och unga? (b) Hur upplevs och värderas TV, datorspel och Internet? (c) Vilka meningsskapande praktiker kan urskiljas i de ungas möten med dessa

medier? Avhandlingen bygger på ett stort och rikt material som har samlats in vid flera tidpunkter i en multimetodologisk design. Det är tre åldersgrupper som har studerats: 8/9-åringar, 12/13-åringar samt 15/16-åringar. Sjögren kombinerar också teoretiska perspektiv: "uses and gratificationsteori", social-ekologi och socialkonstruktivism. Huvudargumentet för den breda teoretiska ramen är att medieanvändningen är ett så sammansatt fenomen att det krävs flera perspektiv för att få en såväl helhetlig som en differentierad förståelse.

Ulrika Sjögren är mycket noggrann och systematisk både i sitt empiriska och sitt teoretiska arbete och skrivande. Som text är avhandlingen argumenterande och reflekterande. Begrepp lyfts fram, granskas och preciseras. I de inledande kapitlen (1-4) diskuteras, förutom de tre teoretiska grundperspektiven, centrala begrepp för avhandlingen som hur man skall förhålla sig till mediebegreppet när det gäller nya medier, konvergens och interaktivitet. En rad andra begrepp problematiseras också. Vi får bland annat en utförlig diskussion av begreppet "everyday life" och Sjögren positionerar sig i en förnuftig mellanställning där just samspelet mellan strukturella aspekter och individens egen aktivitet betonas. Överhuvudtaget är Ulrika Sjögren nyanse-rad och mångsidig. Hon står med båda fötterna på jorden och argumenterar starkt för empiriska studier som kan besvara frågor om vad det är för faktiska förändringar som äger hos publiken genom de nya digitala medierna. På det här fältet är den vetenskapliga litteraturen onekligen full av teoretiska spekulationer och Sjögrens avhandling är ett högst behövligt korrektiv till alltför vidlyftiga antaganden.

Sjögren beskriver också sin egen forskningsprocess på ett självreflekterande sätt som visar fram avhandlingsarbetet som ett utvecklingsprojekt. Det gäller såväl de empiriska som de teoretiska perspektiven. När det gäller teori så började Sjögren sina studier om ungas medieanvändning med ”uses and gratificationsteori” som fokuserar frågor om vilka individuella psykologiska och sociala motiv som ligger bakom medieanvändningen. I denna funktionalistiska teori hävdas att individen aktivt använder medierna för att tillfredsställa psykologiska och sociala behov. Det blev snart ett otillräckligt perspektiv för att förstå medieanvändningen och Sjögren ville gå vidare till frågor om situationens och kontextens betydelse. Ett socioekologiskt perspektiv, särskilt Bronfenbrenners modell där betydelsen av barnets inbäddning i mikro-, meso-, exo- och makrosystem betonas, blev en kompletterande teoretisk ram. Det tredje perspektivet, det socialkonstruktivistiska med betoning på det aktiva meningsskapandet, behövdes för att få en klarare helhetsbild av vilka betydelser som skapas i medieanvändningen. I Ulrika Sjögrens egen teoretiska resa kan vi givetvis igenkänna publikforskningens allmänna utveckling där konstruktivistiska teorier, inte minst i kulturstudietappning, fått ett allt större inflytande. Men Sjögren förkastar inte gamla teorier, såsom kulturstudietraditionen gjort, när hon väljer nya utan argumenterar för att perspektiven kompletterar varandra. Det är helhetsperspektiv som är Sjögrens mål inte att i första hand positioner sig och välja sida i den akademiska kampen om att vara trendigt korrekt. Det är inte den lättaste vägen men det är en sannfärdig väg som forskningen behöver mer av.

Kapitel 5 är ett metodkapitel som presenterar avhandlingens multimetodansats. Sjögren kombinerar kvantitativa metoder – enkätdata – med en uppsättning av kvalitativa metoder: gruppintervjuer och individuella intervjuer, dagböcker och teckningar. Syftet är att få både representativa data och fördjupa resultaten och få svar på frågor om användningskontexter och meningsskapande. Det är frågor som vuxit fram under arbetets gång. Materialet har samlats in vid tre tillfällen, 1997, 1999 samt 2000 men det är inte frågan om en longitudinell studie utan om kompletteringar för att fördjupa och bredda underlaget. Sjögren har haft som mål att studera verkligheten i dess komplexitet, icke reduktionistiskt, holistiskt, och det har då blivit mer eller mindre en tvingande nödvändighet att kombinera metoder. Kapitlet diskuterar de olika metoderna såväl utifrån relevant forskningslitteratur som utifrån egna argument. Sjögren är öppen och reflekterande i förhållande till olika metoder och avvisar

förenklade argumenteringar om kvantitativa kontra kvalitativa metoder.

I tre mycket omfattande och innehållsrika kapitel presenteras så forskningsresultaten. Dessa organiseras tematiskt kring specifika medier. Kapitel 6 behandlar traditionell TV, kapitel 7 dataspel och kapitel 8 Internet. I enlighet med ambitionen att fånga det sammansatta vävs, inom ramen för varje kapitel, resultat från olika studier samman till en helhetsbild av de ungas mediebruk i vardagen. Kapitlen redovisar många resultat och aspekter och här kan bara ges ett axplock. Det slås bland annat fast att televisionen fortfarande är ett viktigt medium för de unga. En majoritet har TV på sitt eget rum, video finns också i de ungas hem. Redan här visas på könsskillnader som sedan återkommer i förhållande till olika medier. Det är särskilt pojkarnas rum som är tekniskt utrustade, 72% av pojkarna har TV i sina rum jämfört med 53% av flickorna. Pojkar från familjer med lägre socioekonomisk status har i högre utsträckning än andra video och TV-spel på sina rum och det är också de unga med sådan familjebakgrund som ser mest på TV. Många av de statistiska resultaten är förvisso inte nya utan kan utläsas från diverse mätningar av TV-tittande. Men Sjögren ger en fördjupad bild genom att behandla betydligt fler aspekter än vad man vanligtvis gör och genom att knyta samman statistiska data med de kvalitativa beskrivningarna baserade på de ungas egna berättelser om sitt vardagliga TV-bruk. En sådan aspekt är vad som i den internationella litteraturen kallas ”bedroom culture”. På svenska skulle vi väl hellre, när det gäller barn och unga, tala om betydelsen av det egna rummet. De unga berättar om vikten av att kunna dra sig undan till det egna rummet, för att koppla av, göra läxor, vara där med sina kamrater och för att använda medier: lyssna på musik, titta på TV och video. I dagens Sverige tillbringar unga en ganska stor del av sin vakna fritid på sina rum, allra mest pojkar som har egen video. Individualiseringen i medieanvändningen är påtaglig men, som Sjögren också visar, utesluter det inte kollektivt familje- och kamrat-tittande. Den vardagliga praktiken varierar helt enkelt beroende på situation och vad det är för slags program man ser.

Att pojkar ägnar avsevärt mer tid åt dataspel än flickor visas med stor tydlighet. Nästan tre gånger så många pojkar som flickor har datorer på sina rum och här tycks familjernas socioekonomiska status spela mindre roll. Sjögren visar att för de flesta är dataspels- och videoanvändningen mer sporadisk och genomsyrar inte det dagliga vardagslivet på samma sätt som TV-tittandet. I en ”uses- and grati-

fications”-analys visas på olika motiv till dataspelande som lockelsen i interaktiviteten och grafiken. Sjögren hävdar, med stöd i de ungas egna beskrivningar, att dataspel används när inget annat finns att göra. De finns till hands med sina möjligheter att välja mellan olika spel och som ett rutiniserat sätt att tillfredsställa behov av underhållning och sysselsättning. I ett slags brist på annat att göra blir dataspelen meningsfulla. I hemmen är dataspelen en källa till konflikter, inte minst mellan syskon, och föräldrar skapar – till skillnad från när det gäller TV-tittande – regler för användningen, särskilt för pojkarnas del. Det är framförallt tiden som föräldrarna försöker reglera.

Att könsroller lever vidare genom dataspel visar Sjögren på olika sätt. Det framgår av de statistiska resultaten, de ungas egna beskrivningar och diskussioner om användningen och av de teckningar som hon samlade in. I ett kort men intressant avsnitt visar Sjögren också hur de unga har övertagit samhällsdebattens allmänna föreställningar om dataspelens effekter. En del unga resonerar om risken för att barn som är yngre än de själva inte förstår att det är fantasi och därför påverkas av att imitera våldet. Andra hävdar den i samhällsdebatten motsatta uppfattningen och framhåller att de är trötta på att våldshandlingar skylls på TV- och dataspel. Det är bara sjuka människor som blir mördare av att ta del av mediavåld.

Kapitel 8 tar upp Internetanvändningen och likaså för TV och dataspel presenteras och diskuteras både kvantitativa och kvalitativa resultat. De förra grundar sig på en datainsamling från 1997, vilket kan kännas en aning föråldrat med tanke på att Internettillgången ökat kraftigt sedan dess. Idag har 75% av 9-17-åringarna tillgång till Internet i hemmen visar Internetbarometern 2001. I Sjögrens material var det 37%. Men de sociala mönstren tycks ändå kvarstå och i motsats till video- och dataspel så har unga i familjer med högre socioekonomisk status oftare tillgång till Internet än andra. Men mer intressant är de fördjupningsanalyser som Sjögren presenteras och som inte framgår av andra studier. Med hjälp av klusteranalys studerar hon mönster i användandet och finner att den största gruppen består av ”surfarna” som just surfar på nätet men inte gör så mycket annat. ”Mångfaldarna” gör allt möjligt och utnyttjar de många möjligheter som Internet erbjuder. Utpräglade ”informationssökare” är en annan grupp och så finns det ”ladda-nerarna” som laddar ner musik och annat och även ”chattarna” som främst använder Internet för att chatta med andra på nätet.

Chattandet på nätet behandlas ganska utförligt och Sjögren resonerar bland annat kring identitets-

skapande med hjälp av teoretiker som Giddens och Ziehe och visar med citat ur intervjuerna hur de unga prövar olika roller, personligheter och livsstilar. Anonymiteten gör att man kan göra om sig och pröva en ideal identitet. I mer krassa ordalag ljuger flickorna gärna om sin ålder och sitt utseende och pojkarna om sin fysiska styrka. De unga ser själva inget moraliskt problem med att ljuga på nätet eftersom det ses som en lek som är helt skild från reella möten mellan människor. Men Sjögren ställer frågan om vad det kan få för moraliska konsekvenser för mänskliga relationer i framtiden.

Teoriansknytning ges på olika sätt i de specifika resultatkapitlen. I avhandlingens slutkapitel länkar sedan Ulrika Sjögren samman sina forskningsfrågor och resultat till tre teoretiska teman. De har på engelska beteckningen: ”the fabric of everyday life”, ”ecology of the media” och ”mediated experiences”. Det första handlar om hur de olika medierna positionerar sig socialt, spatialt och temporalt i i hemmen som är den miljö Sjögren främst studerar. ”Ecology of the media” handlar särskilt om hur medierna utvecklas i förhållande till varandra. Konvergens diskuteras men Sjögren visar framförallt hur nya och gamla medier adderas. Det sker en funktionell differentiering i användningen så att olika medier får och vidmakthåller sina specifika användningsområden. Det klassiska TV-tittandet behåller sin starka ställning trots datorernas intrång. Nya vanor adderas till gamla. Även de unga berättar att de läser tidningen på morgonen vid frukosten och boken på kvällen innan de somnar. Var sak finner sin plats i vardagslivet. Här kunde man önska att Sjögren inte varit fullt så försiktig med att kritisera de spekulativa konvergensresonemangen i den teoretiska litteraturen. Det tredje temat – ”mediated experiences” – relaterar till Giddens och Thomsons resonemang om hur den moderna människan utvidgar sina livserfarenheter med medierade erfarenheter.

I enlighet med sin ambition om att fånga det sammansatta är Sjögren genomgående nyanserad i sina resonemang. Det gör det samtidigt svårt att peka ut några enskilda forskningsresultat eller specifika teoretiska diskussioner som särskilt viktiga. Det sammansatta kräver en mångfald av metoder och teorier och det är just detta som är det centrala vetenskapliga bidraget. När Sjögren väljer tre grundläggande teoretiska perspektiv är det inte med målet att skapa en teoretisk syntes d. v. s. fusion eller integration av teorier, utan snarare för att teorierna kompletterar varandra och är användbara för olika delar av verkligheten. Det är lätt att instämma i behovet av komplementära teorier och det är positivt med en forskningsansats som inte kastar ut barnet med badvattnet för nya trend-

teorier. Det är snarare den holistiska vägen som våra kunskaper om den sociala verkligheten kan förbättras än av tvära kast mellan olika teorier eller metodologier. Sjögren visar att det är möjligt att arbeta brett såväl empiriskt som teoretiskt. *Screen Rites. A Study of Swedish Young People's Use and Meaning-Making of Screen-Based Media in Everyday Life* är en högst läsvärd avhandling. Givetvis finns det, som i all forskning, saker att kritisera. Sjögren talar exempelvis omväxlande om "barn", "unga", eller "tonåringar" men problematiserar inte dessa begrepp och resultatredovisningen kan bygga på olika åldersgrupper

utan att det görs till föremål för särskilt ingående reflektioner. Men detta överskuggar inte en i övrigt god avhandling. Medievetenskapen behöver breddad empiri och helhetsperspektiv av det slag som presenteras i avhandlingen.

*Birgitta Höijer
Humanistiska Institutionen
Örebro Universitet*

Recensioner

Kristina Lundgren:

Solister i mångfalden. Signaturerna Bang, Maud och Attis och andra kvinnliga dagspressjournalister med utgångspunkt i 1930-talet

Stockholms universitet, JMK, 2002, 420 s. ISBN 91-88354-26-1 (doktorsavhandling)

Recension av

Henrika Zilliakus-Tikkanen

Svenska social- och kommunalhögskolan vid Helsingfors universitet

S. 111-114

Dessvärre finns detta kapitel inte som pdf.

Vänligen kontakta Nordicom eller ditt bibliotek för att få tillgång till kapitlet.

Ny litteratur

Den 16. nordiske konferansen for medie- og kommunikasjonsforskning

Kristiansand, Norge 15.-17. august 2003

Den 16. nordiske konferansen for medie- og
kommunikasjonsforskning finner sted i Norge og Kristiansand,
den 15.-17. august 2003.

Tema på konferansen:

- MEDIER, GLOBALISERING OG IDENTITET •

Key note: Stefan Jonsson og Stig Hjarvard

- VISUELL KULTUR •

Key note: Vivian Sobchack

- RETORIKKEN I MEDIEVITENSKAPEN MEDIEVITENSKAPEN I RETORIKKEN •

Key note: Christian Kock og Barry Brummett

20 arbeidsgrupper holder parallelle sesjoner.

Følg med på konferansens nettsted:
www.filonova.no/konferanser/medieforsker

Eller kontakt sekretariatet for mer informasjon:

Tlf: +47 38 14 10 40

Faks: +47 38 14 10 41

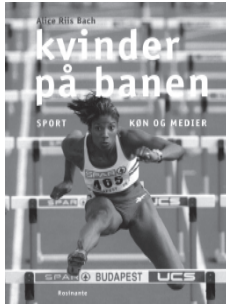
E-post: filonova@filonova.no

Danmark

Dokumentalist: Peder Grøngaard

Kvinder på banen. Sport, køn og medier

Alice Riis Bach, København, Rosinante, 2002, 156 p., ISBN 87-621-0321-0.

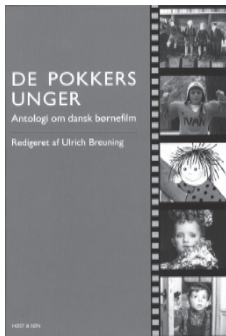

Bogen er et opgør med sportsmyter og kønsløgne. Den lægger op til debat om sportens og idrættens stigende betydning for vores kultur og kønsrollemønstre. I historiske tilbageblik analyseres kvindernes rolle som udøvere og tilskuere: fra de blev nægtet adgang til startblokkene til håndboldlandsholdets gennembrud på den globale og mediestyrede sportsarena. En udvikling som har været præget af frigørelse og tvang for både mænd og kvinder. Bogen kombinerer international idrætsforskning med en grundlæggende fascination af sport som leg og underholdning.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.rosinante.dk/>

De pokkers unger. Antologi om dansk børnefilm

Ulrich Breuning (ed.), København, Høst, 2002, 287 p., ISBN 87-14-19997-1.

Denne antologi ser på dansk børnefilm fra mange sider. Der er oversigtsartikler, historiske artikler, syn på forskellige genrer, tværgående artikler der behandler dansk børnefilm fra særlige vinkler, og et kig på de nye medier. Artiklerne er skrevet af filmfolk, der har arbejdet praktisk med børnefilm, og af folk med en mere teoretisk og analytisk indgang til stoffet.

Indeholder følgende artikler: Ulrich Breuning: *Danske børnefilm*, Christa Lykke Christensen: *Piger og drenge i danske børnefilm*, Beth Juncker: *Det usammenlignelige: filmatisering af børnelitteratur*, Kim Fupz Aakeson: *Angst og børnefilm*, Ulla Hjorth Nielsen: *Fra skolestue til verdenskort: om kort- og dokumentarfilm*, Henning Mørch Sørensen: *Fremmede fugle i den danske skov: dansk børnefilm 1959-2002 set gennem en etnisk optik*, Hans Hansen: *Det besjælede eventyr: om animationsfilm*, Ulrich Breuning: *Timer, tørre tæsk og tårer: skolen på film*, Kim Skotte: *Fra Menneskebarn til Klatretøs: udvalgte stier i børnelandskabet*, Lars Fjeldmose: *“Det er sommer, det er sol og det er søndag”: om filmmusikken*, Søren K. Lauridsen: *Film, folkelighed og frivillighed: 50 år med Danske Børne- og Ungdomsfilmklubber*, Anne Mette Stevn: *“Klik – det’ for børn”: om computerfortællinger*.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.hoest.dk/>

Fra fakta til fikta. Videnskabsformidling og populærvidenskab i underholdningens tidsalder

Søren Brier, København, Akademisk Forlag, 2002, 186 p., ISBN 87-500-3755-2.

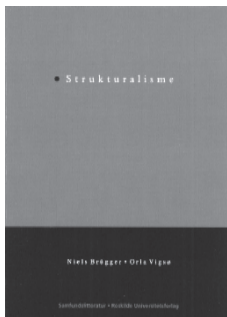
Præsenterer en videnskabs- og kommunikationsteoretisk analyse af videnskabsformidlingens og populærvidenskabens kvaliteter og former i underholdningens tidsalder. Bogen placerer videnskabsformidlingen og populærvidenskabens i et historisk og samfundsmæssigt perspektiv, sætter videnskabsformidlingens rolle i det demokratiske samfund under lup og åbner for en debat, som såvel forsker som lægmand kan deltage i. Ud fra bl.a. en analyse af Michael Crichtons populære roman "Jurassic Park" viser bogen, at en ny form for populærvidenskab, fikta, kan engagere læseren i det videnskabelige univers og integrere det videnskabelige plot i den enkeltes erfaringsverden på en medrivende måde. Med udgangspunkt bl.a. i Tor Nørretranders syn på videnskabsformidling, udvikler forfatteren

desuden et klassifikationssystem for videnskabsformidlingsformer, og han opstiller en række teser for god videnskabsformidling, hvori der ikke sælges ud af hverken kvalitet eller faglighed. Bogen omfatter metoder til og konkrete eksempler på analyse af populærvidenskabelige tekster inden for flere medier.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.akademisk.dk/>

Strukturalisme

Niels Brügger & Orla Vigsø, Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag, 2002, 104 p., ISBN 87-7867-180-9, (Problemer, positioner og paradigmer).

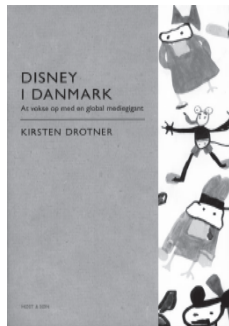
Bogen tager afsæt i den strukturelle sprogvidenskab, som udspringer af Ferdinand de Saussures tænkning. Saussure skelner afgørende imellem de enkelte sproglige ytringer, den konkrete sprogbrug (parole), og så et bagvedliggende sprogsystem (langue). Ifølge Saussure fastlægges betydning ikke af de enkelte udtryks henvisning til en ydre virkelighed, men til deres indbyrdes forskelle i sprogsystemet. Bogen følger videre Saussures arvtagere inden for lingvistikken (Troubetzkoy og Hjelmslev), ligesom den beskæftiger sig med den lingvistiske strukturalismes betydning for antropologien (Lévi-Strauss), for semiologien (Barthes) og for den strukturelle semantik og narratologi (Greimas og Bremond). Endelig diskuterer den to bud på, hvorledes man kan komme "ud af" strukturalis-

men (Ricoeur og Giddens).

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.samfundslitteratur.dk/>

Disney i Danmark. At vokse op med en global mediegigant

Kirsten Drotner, København, Høst, 2003, 206 p., ISBN 87-14-19917-3.

The Walt Disney Company er ikke blot en af de største, men også en af de ældste globale kulturproducenter. Koncernens varemærke hører til blandt de stærkeste i verden, og dens produkter har været centrale for generationer af børn i mange lande. Med bogen retter forfatteren netop søgelyset mod dette børneperspektiv: Hvad holder danske børn af ved Disney og hvorfor? Hvordan indgår Disneyprodukter i børnenes hverdag? Og hvordan ser danske forældre på den amerikanske mediegigant, som de fleste af dem selv er vokset op med? Bogen undersøger den hastige medieglobalisering i børnehøjde. Med udgangspunkt i interviews med børn og deres forældre undersøges Disney for første gang i et brugerperspektiv på videnskabeligt, empirisk grundlag. Undersøgelsen lader børnene selv

komme til orde i en lang række citater.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.hoest.dk/>

Ansigt til ansigt. Ansigtets betydning – i og udenfor visuelle medier

Bent Fausing, København, Tiderne Skifter, 2002, 247 p., ISBN 87-7973-012-4.

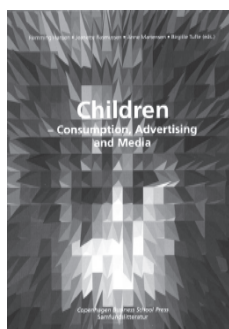

Visuelle medier, modernitet, ansigter og følelser hører tæt sammen. Hvorfor denne sammenhæng og hvorfor vores fascination af ansigtet. Det er en fascination til alle tider og i alle kulturer – men hvorfor bliver den intensiveret så kraftigt nu? Det er nogle af de spørgsmål, som bogen behandler ved at vise hvorfor og hvordan ansigtet kommer til udtryk i nutidige visuelle medier som TV, Internet, fotografi og digitale billeder, ligesom den belyser ansigtets mange betydninger i kontakten mellem mennesker, individ til individ – ansigt til ansigt.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.tiderneskitter.dk/>

Children. Consumption, Advertising and Media

Flemming Hansen, Jeanette Rasmussen, Anne Martensen & Birgitte Tufte (eds) Frederiksberg, Samfundslitteratur, 2002, 301 p., ISBN 87-593-0977-6.

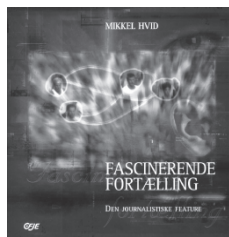
A comprehensive collection of the newest international research on children and advertising. The book aims to present recent studies by researchers working in the field of consumption, advertising and media in relation to children. The purpose is to shed light on the relationship between consumer behavior, advertising and communication in general with a special focus on children and adolescents. The book is a result of the international seminar “Children’s Socialization as Consumers and their Perception of Advertising” held by the Forum for Advertising Research in June 2001. The editors of the book are associated with the Forum for Advertising Research, Department of Marketing, Copenhagen Business School, Denmark.

Contains the following articles: Anne Martensen og Birgitte Tufte: *Children: consumption, advertising and media*, Deborah Roedder John: *Consumer socialization of children: a retrospective look at twenty-five years of research*, Cecilia von Feilitzen: *Times are changing and youth with them: on young people's media use in Sweden*, Flemming Hansen, Jens Halling and Jens Carsten Nielsen: *Danish children's upbringing – as consumers*, Adrian Furnham: *Children and advertising: politics and research in consumer socialization*, Anne Martensen and Flemming Hansen: *Children's knowledge and interpretation of commercial advertising: intentions, truthfulness and viewing habits*, Brian Young: *The child's understanding of the intent behind advertising: "a personal story"*, Christian Derbaix and Joël Bree: *The impact of children's affective reactions: elicited by commercials on attitudes toward the advertisement and the brand*, Dan Freeman and Merrie Brucks: *Drug, alcohol, and tobacco use prevention efforts: benefits and challenges of targeting young children*, Whiton S. Paine: *Some ethical implications of consumer behavior: principles when kids are involved*, Nancy Jennings: *Advertising, branding, and consuming: the ABCs of marketing in American schools*.

Note: For further information, see: <http://www.samfundslitteratur.dk/>

Fascinerende fortælling

Mikkel Hvid, Århus, Center for Journalistik og Efteruddannelse, 2002, 112 p., ISBN 87-89235-75-4.

Om den journalistiske feature. Featuren er en journalistisk genre, som vil det hele. Oplysning og oplevelse. Fakta og fascination. Featuren tager det bedste fra litteraturen (spændingen, nærværet, fortællingen) og blander det med det bedste fra journalistikken (sandheden, sammenhængen, perspektiv). Bogen forklarer hvordan man skriver tekster med både oplysning og oplevelse. Hvordan strukturerer man teksten? Hvordan researcher man? Hvilke fremstillingsformer skal man vælge, og hvordan bruger man kilderne? Desuden gennemgår den featuregenrens udvikling, og viser

hvordan featuren adskiller sig fra traditionel journalistik.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.cfje.dk/>

Om som om. Realisme i teori og nyere kunst

Stefan Iversen, Heidi Jørgensen & Henrik Skov Nielsen (eds) København, Akademisk Forlag, 2002, 264 p., ISBN 87-500-3731-5.

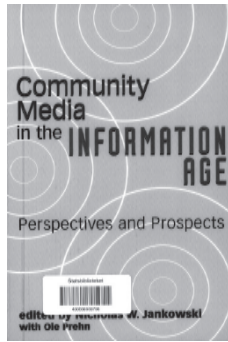
Realismebegrebet er et af de mest omstridte i både litteraturens og filmens teorihistorie. Gennem de seneste 10 år har begrebet tiltrukket sig fornyet opmærksomhed. Det skyldes ikke mindst kunstens fornyede interesse for former og virkemidler, der traditionelt tilskrives realismen. Artiklerne i antologien udgør en samlet bestræbelse med to formål. For det første giver bogen en bred indføring i realismebegrebets historie og brug på tværs af skel mellem traditionelt adskilte discipliner som f.eks. sprogvidenskab og litteraturvidenskab. For det andet bringer den analyser af aktuelle æstetiske udtryk, bl.a. af Lars von Triers og Kristian Levtings film.

Indeholder bl.a. følgende artikler: Bodil Marie Thomsen: *Lear – liar – real: om Jean-Luc Godards "King Lear" og Kristian Levtings "The King is Alive"*, Heidi Jørgensen: *I musicals er tingene ikke som i den virkelige verden: i "Dancer in the Dark" er tingene ikke som i en musical*.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.akademisk.dk/>

Community Media in the Information Age. Perspectives and Prospects

Nicholas W Jankowski & Ole Prehn (eds) Cresskill, N.J., Hampton Press, 2002, 390 p., ISBN 1-57273-372-1, (Hampton Press communication series. Mass communications and journalism).

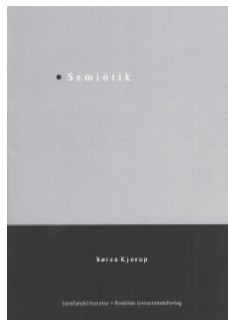
Community media have undergone much change during the past decade. In Western Europe, local and regional broadcasting stations have achieved a degree of legitimatization. In Central and Eastern Europe small-scale electronic media have been emerging at an explosive rate, often accompanied by tensions between commercial and community interests. In North America, multimedia initiatives and affirmative access policies are in effect in hundreds of localities. And nearly everywhere, new communication technologies, especially the Internet, have expanded the vistas and practices of local stations. This book examines these developments from a variety of theoretical perspectives. It is a timely reflection and update on small-scale media around the world. The 19 chapters are organized into

five sections and a wide panorama of community media initiatives are presented: women's radio in England, radio talk programs in Northern Ireland, access television in the United States, ethnic media in Britain, regional television in France, Internet initiatives in Catalonia, community networks in New York and Edinburgh, and media education practices in Germany.

Contains among other things the following article: Tom Moring: *Minority broadcasting in Scandinavia*.

Semiotik

Søren Kjørup, Frederiksberg, Roskilde Universitetsforlag, 2002, 93 p., ISBN 87-7867-188-4, (Problemer, positioner og paradigmer).

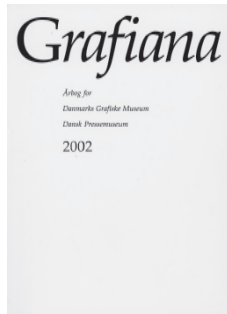

Bogen redegør for mange forskellige typer af tegn med vægt på hvordan deres karakter er bestemmende for, hvad de kan bruges til, alene og i samspil. Hovedemner er sproglige tegn og tegnsystemer, spor og ting som tegn, og endelig den særlige tegnkarakter billeder har. Udgangspunktet er den strukturalistiske tradition med baggrund i Saussure – semiologien – men der inddrages også synspunkter fra den pragmatiske tradition hos Peirce, fra nyere semiotikere som Jakobson, Barthes og Goodman og fra moderne sprogfilosofi.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse:
<http://www.samfundslitteratur.dk/>

Grafiana. Årbog for Danmarks Grafiske Museum/Dansk Pressemuseum 2002

Flemming Steen Nielsen (ed.) Odense, Danmarks Grafiske Museum/Dansk Pressemuseum, 2002, 121 p., ISBN 87-90464-16-8, ISSN 0902-2309.

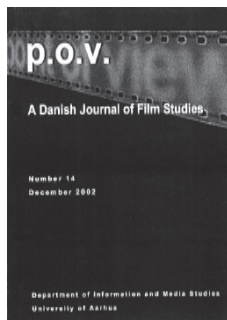
Årbogen bringer artikler om de trykte og elektroniske medier og deres historie, samt anmeldelser af ny litteratur på området.

Indeholder følgende artikler: Carl Otto Brix: *I landets og folkets tjeneste: Pressens Radioavis/Radioavisen gennem 75 år*, Kaare R. Skou: *Vejen til den anden kanal*, Per Jauert og Ole Prehn: *Kvalitet koster: en undersøgelse af ikke-kommerciel radio og tv i Danmark*, Morten Rostgaard Olsen: *FF OlsenTM: skriftdesign til læsesvage grupper*, Poul Steen Larsen: *Xylografiens storhed og fald: blade af et gammelt boghåndværks historie*.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse:
<http://www.mediemuseum.dk/>

Special Issue: Casablanca

Richard Raskin (ed.) *P.o.v.: a Danish Journal of Film Studies* (2002)14, temanummer, 146 p., ISSN 1396-1160. (Århus Universitet, Institut for Informations- og Medievidenskab).

From the editor's statement of purpose: "The principal purpose of p.o.v. is to provide a framework for collaborative publication for those of us who study and teach film at the Department of Information and Media Studies at the University of Aarhus. Our emphasis is on collaborative projects, enabling us to combine our efforts, each bringing his or her own point of view to bear on a given film or genre or theoretical problem. Consequently, the reader will find in each issue a variety of approaches to the film or question in hand – approaches which complete rather than compete with one another". This issue of p.o.v. offers fourteen new takes on one of Hollywood's most enduring classics: "Casablanca".

Contains the following articles: Susanne Stranddorf and Line Aamand Hansen: *Sublime superficiality: an interview with Ole Michelsen on "Casablanca"*, Diana Paladino: *Everything's in "Casablanca"*, Nancy Graham Holm: *"Casablanca": the wrong man gave her the right feelings*, Bodil Marie Thomsen: *"Casablanca" in "Morocco": "Morocco" in "Casablanca"*, Francesco Caviglia: *What is Rick doing in the Balkans?: quotes from "Casablanca" in Kusturica's "Black Cat, White Cat" (1998)*, Birger Langkjær: *"Casablanca" and popular music as film music*, Daniel Kothenschulte: *Visa for transition: "Casablanca" and the spiritual melodrama*, Niels Weisberg: *It's "almost" the same old story: or when the legend becomes fact, print the truth*, Jakob Isak Nielsen: *On visual design and staging in "Casablanca"*, Edvin Vestergaard Kau: *"We said no questions": reflections on playful uncertainty in "Casablanca"*, Søren Høy: *A walk down fascination street: bits and pieces about "Casablanca"*, Morten Kyndrup: *"We'll always have "Casablanca" "*, Johannes Riis: *Bogey's imaginative contribution*, Richard Raskin: *Bogart's nod in the "Marseillaise" scene: a physical gesture in "Casablanca"*.

Note: All issues of p.o.v. can be found on the Internet at: <http://imv.au.dk/publikationer/pov/POV.html>

Spilleets kunst. Følelser i film

Johannes Riis, København, Museum Tusculanums Forlag, 2003, 264 p., ISBN 87-7289-733-3.

Gennem filmmediet kan skuespilleren kommunikere følelser til tilskueren. Bogen viser hvordan med eksempler fra bl.a. Colin Nutleys ”Englegård”, Roberto Rossellinis ”Rejse i Italien”, Robert Bressons ”Blodpenge”, Bille Augusts ”Pelle Erobreren” og hhv. Laurence Oliviers og Mel Gibsons udgaver af ”Hamlet”. I en række analyser af udvalgte scener forklares de psykologiske mekanismer, der gør tilskueren i stand til at læse skuespillerens udtryk. Stilbegreber som visuel og verbal komik, ”verfremdung” og ”method-acting” sættes i forhold til centrale temaer som spillestil, rollefortolkning og realisme. Og det vises hvordan forskelle i amatør- og stjerneskuespillerens spillestil afspejles i fotograferingen og klipningen.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.mtp.dk/>

”Festen” og andre skandaler. Udvalgte artikler 1992-2002

Mogens Rukov, København, Lindhardt og Ringhof, 2002, 217 p., ISBN 87-575-1892-8.

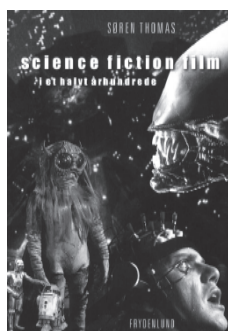

En samling artikler der belyser Mogens Rukovs betydning i dansk film. Artiklerne viser mange forskellige sider af Mogens Rukovs virke: læreren, inspiratoren, manuskriptforfatteren, debattøren, flanøren og privatmenesket. Rukov har arbejdet sammen med folk som Thomas Vinterberg, Lars von Trier, Søren Kragh-Jacobsen, Ole Christian Madsen og Per Fly på film som ”Festen”, ”Idioterne”, ”Mifunes sidste sang”, ”En kærlighedshistorie” og ”Bænken”.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.lrforlag.dk/>

Science fiction film i et halvt århundrede

Søren Thomas, København, Frydenlund, 2002, 179 p., ISBN 87-7887-043-7.

Science fiction har i løbet af et halvt århundrede udviklet sig til en af de mest populære filmgenrer og er efterhånden også blevet anerkendt som en seriøs del af kunstarten. Bogen giver en vurdering af de sidste 50 års film inden for genren. Beskriver bl.a. udviklingen fra de mest primitive og ofte lattervækkende science fiction film i efterkrigstiden til de teknisk sofistikerede og kunstnerisk ambitiøse film fra slutningen af 90'erne. Filmene og genren beskrives som en væsentlig del af filmkunsten, men sættes også ind i den politiske og sociale virkelighed, på baggrund af hvilken de enkelte film blev til.

Note: Læs mere om bogen på forlagets web-adresse: <http://www.forlagene.dk/frydenlund>

Annan ny litteratur

Cruz, Juan José: *Working Americans in and around the precinct: Hill Street Blues' dubious response to Reaganism*. Odense, University of Southern Denmark, 2002, 21 p., (Odense American studies international series. Working paper; 52), ISSN 0908-2271. (Syddansk Universitet, Center for American Studies).

TELEVISION SERIALS • WORKING CLASS
• RACISM • NARRATOLOGY

Ellerup Nielsen, Anne: *Rhetorical features of the company website*. Århus, The Centre for Internet Research, 2002, 30 p., ISBN 87-91163-06-4, (Papers from the Centre for Internet Research; 6), ISSN 1601-5371. (Århus Universitet, Institut for Informations- og Medievidenskab, Center for Internetforskning/CFI).

MARKETING • ENTERPRISES • COMMUNICATION
• WORLD WIDE WEB

Hansen, Flemming; Yssing Hansen, Lotte; Grønholdt, Lars: *STAS and logit modeling of advertising and promotion effects*. Frederiksberg, Copenhagen Business School, 2002, 11 p., (Research paper. Advertising Research Group; 2002:5), ISSN 1600-728X. (Handelshøjskolen i København, Institut for Afsætningsøkonomi).

ADVERTISING • MEDIA
• COMMUNICATION EFFECTS • MEASUREMENT

Hansen, Flemming; Olsen, Jørgen Kai: *STAS and other short term advertising effect measures*. Frederiksberg, Copenhagen Business School, 2002, 10 p., (Research paper. Advertising Research Group; 2002:6), ISSN 1600-728X. (Handelshøjskolen i København, Institut for Afsætningsøkonomi).

ADVERTISING • TELEVISION
• COMMUNICATION EFFECTS • MEASUREMENT

Hansen, Flemming; Halling, Jens: *Evaluation of possible sponsoring objects: how to choose among sport, social aid organisations, cultural events and tv-programmes*. Frederiksberg, Copenhagen Business School, 2002, 27 p., (Research paper. Advertising Research Group; 2002:8), ISSN 1600-728X. (Handelshøjskolen i København, Institut for Afsætningsøkonomi).

ADVERTISING • SPONSORSHIP
• COMMUNICATION EFFECTS • MEASUREMENT

Thulstrup, Jørn: *Borte løber med reklamekronerne: reklameforbrugets udvikling i 90'erne og frem til 2007: hvorfor det gik som det gjorde, og hvad der sker fremover*. København, IFKA, Institut for Konjunktur-Analyse, 2002, 20 p., (Institut for Konjunktur-Analyse/IFKA).

ADVERTISING • MEDIA • MARKETING • COSTS

Yssing Hansen, Lotte; Hansen, Flemming: *Advertising half-life estimates for various fmcg*. Frederiksberg, Copenhagen Business School, 2002, 9 p., (Research paper. Advertising Research Group; 2002:4), ISSN 1600-728X. (Handelshøjskolen i København, Institut for Afsætningsøkonomi).

ADVERTISING • TELEVISION
• COMMUNICATION EFFECTS • MEASUREMENT

Artiklar

Bruhn Jensen, Klaus: Grand medium theory. *Semiotica* 138(2002)1/4, ISSN 0037-1998, pp. 393-398.

MEDIA • COMMUNICATION • SEMIOLOGY
• COMMUNICATION THEORY

Jerslev, Anne: Realismeformer i Todd Solondz' "Happiness" og Paul Thomas Andersons "Magnolia". *K&K. Kultur og Klasse* (2002)93, ISBN 87-7332-193-1, ISSN 0905-6998, pp. 72-96.

FILMS • AESTHETICS • FILM DIRECTORS
• NARRATOLOGY

Mogensen, Kirsten: News as a commercial product: why journalistic freedom may be good business. In: Biberman, Jerry; Alkhafaji, Abbas F. (eds.): *Business research yearbook: global business perspectives: volume IX*, Lanham, University Press of America, 2002, (A publication of the International Academy of Business Disciplines), ISSN 1082-9040, pp. 627-631.

MEDIA • JOURNALISTS • FREEDOM OF SPEECH
• OWNERSHIP

Prehn, Ole: Medien in Dänemark. In: *Internationales Handbuch Medien 2002/2003*, Baden-Baden, Nomos Verlagsgesellschaft, 2002, ISBN 3-7890-8064-0, ISSN 0946-3348, pp. 242-253. (Hans-Bredow-Institut).

NEWSPAPERS • CIRCULATION FIGURES
• BROADCASTING • AUDIENCE RATING

Finland

Dokumentalist: Eija Poteri

Median varjossa [In the shadow of media]

Touko Perko, Raimo Salokangas, & Heikki Luostarinen (eds.), Jyväskylä, Mediainstituutti, Jyväskylän yliopisto, 2002, 215 p., ISBN 951-39-1327-9. (University of Jyväskylä, Department of Communication, Media Institute).

This book aims to constructive media criticism and to proposals, that reach the journalistic work of every day. The book includes following articles (in Finnish): Perko, Touko: *The principles of good journalism still exist – also among young people*, Luostarinen, Heikki: *Transforming journalism*, Uskali, Turo: *Criticism – the moral fiber of the present journalism: five practical advices to increase good journalism*, Sederholm, Eeva: *Circulating news stories inside a newspaper concern*. Lehto, Keijo: *The strategies of daily newspapers and chief editors' ideas about their meaning*, Sumiala-Seppänen, Johanna: *The forms of Finnish television therapy – talk shows as therapy*, Lehtikoinen, Taisto: *Religion and journalism are looking for each other*, Virtapohja, Kalle: *How presidential*

elections became television entertainment, Kuutti, Heikki: *New's ombudsman – the developer of the audience relationship of newspapers*, Hujanen, Jaana: *New media and new generations*, Huovila, Tapani: *Contents bills as a part of publicity*.

E-mail for book orders: kirjamyynti@kampusdata.fi

Peili jolla oli muisti. Elokuvallinen kollaasi kadonneen ajan merkityksien hahmottajana (1895-1970) [The mirror that had a memory. Cinematic collage as perceiver of the meanings at the lost time (1895-1970)]

Peter von Bagh, Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 2002, 393 p., ISBN 951-746-423-1, (Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia; 891), ISSN 0355-1768. Note: Doctoral dissertation. English summary.

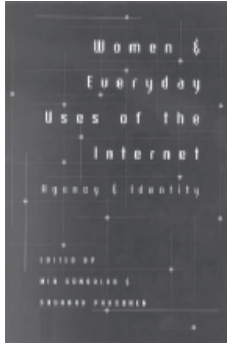
This study focuses on the compilation film, which relates to the larger family context of collage. The book relates to the meeting point of the sciences and the arts: and its central themes – history, dream, time. The time range of the study is limited to the years from 1895 until about 1970, when the nature of collage changed irrevocably. The book charts the classic period at cinematographic collage: from the time of the pioneers (Louis Lumière, Georges Méliès, the Brighton school) to the real beginnings of the “genre” (the Soviet montage, and especially the originator of the compilation Esfirj Schoub) and the famous newsreel achievements like The March of Time and the German newsreels. Several chapters have been

dedicated to the author's own compilation film The Year 1952.

Publisher's web page: www.finlit.fi/

Women & Everyday Uses of the Internet. Agency & Identity

Mia Consalvo & Susanna Paasonen (eds.), New York, Peter Lang, 2002, 322 p., ISBN 0-8204-6141-5, (Digital formations; 8), ISSN 1526-3169.

This book investigates the forms and codes of the Internet as a popular medium and the ways in which women figure as users, content producers, and target audiences. Interdisciplinary and international in scope, the book addresses issues of gendered identity and agency in the wider framework of consumer culture and uses of new media. The chapters present case studies providing insights into the uses of the Internet as an every day medium and varying locations and forms of its gendered use.

Finnish authors are: Virpi Oksman writing on virtual stables on the Internet as girls' own computer culture, Susanna Paasonen writing on gender, identity and play on the Internet, and Marja Vehviläinen writing on gendered agency in information society.

Editor's web page: www.translocal.net/susanna/

Annan ny litteratur

Grönlund, Mikko; Toivonen, Timo Einari: Mainostava Suomi II: alueellisten mainosmarkkinoiden muotoutumiseen vaikuttavat tekijät. [= Advertising Finland II: factors shaping regional advertising markets.] Helsinki, Liikenne- ja viestintäministeriö, 2003, 52 p., ISBN 951-723-818-5, (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja; 2003, 5), ISSN 1457-7488. (Ministry of Transport and Communications). Note: The whole publication is also on the Internet: www.liikenneministerio.fi. English summary. Svensk sammanfattning.

ADVERTISING • REGIONS • MEDIA ECONOMY

Grönlund, Mikko; Toivonen, Timo Einari; Antikainen, Hannele; e.a.: Aikakauslehdet ja uusi teknologia. [= Magazines and new technology.] Helsinki, Liikenne- ja viestintäministeriö, 2003, 104 p., ISBN 951-723-819-3, (Liikenne- ja viestintäministeriön julkaisuja; 2003, 6), ISSN 1457-7488. (Ministry of Transport and Communications). Note: The whole publication is available also on the Internet: www.liikenneministerio.fi. English summary. Svensk sammanfattning.

MAGAZINES • INTERNET • TECHNOLOGY
• ELECTRONIC PUBLISHING

Huhtinen, Aki-Mauri (ed.): Propagandan renessanssi: julkisen manipulaation paluu: johtamisen laitoksen propagandaa ja julkisuutta käsitellyt seminaari 30.1.2002. [= Renaissance of propaganda: comeback of the public manipulation: a seminar dealing with propaganda and publicity.] Helsinki, Maanpuolustuskorkeakoulu, 2002, 142 p., ISBN 951-25-1313-7, (Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos, Julkaisusarja 2, Artikkelikokoelmat; 8), ISSN 1456-7377. (National Defence College). Note: English abstract.

Authors of the articles are: Heikki Luostarinen, Juha Varto, Juha Suoranta, Jari Sedergren, Jari Rantapelkonen, Teuvo Arolainen and Riikka Kuusisto.

MEDIA • PROPAGANDA • WAR • PUBLICITY

Repo, Petteri; Hyvönen, Kaarina; Pantzar, Mika; e.a.: Mobiili video. [= Mobile video.] Helsinki, Kuluttajatutkimuskeskus, 2003, 31 p., ISBN 951-698-093-7, (Kuluttajatutkimuskeskus, Julkaisuja; 2003, 2), ISSN 0788-5415. (National Consumer Research Centre). Note: English summary. Svensk sammanfattning. Available also on the Internet: www.kuluttajatutkimuskeskus.fi/MOBILVID/mobilvid.htm

MOBILE TELEPHONES • VIDEO • INTERNET

Uusitalo, Liisa (ed.): Kuluttaja virtuaalimarkkinoilla. [= Consumer on the virtual markets.] Helsinki, Edita, 2002, 252 p., ISBN 951-37-3586-9.

This book considers new virtual markets above all from the consumer's viewpoint. The book collects up the answers among other things to following questions: How widely does the information society reach Finnish households? How does it change the workings of companies? How effective is it to consumer to produce and buy services on the Internet? How should consumer be approached in the means of virtual marketing? Could Internet also act as a forum of public debate and influencing?

INTERNET • CONSUMERS • INFORMATION SOCIETY
• ADVERTISING

Ylönen, Olli: Paikallisradioita Suomeen! [= Local radios to Finland!] Tampere, Tampereen yliopisto,

2002, 121 p., ISBN 951-44-5572-X, (Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos, Julkaisuja, C; 2002, 36), ISSN 0358-4593. (University of Tampere, Department of Journalism and Mass Communication). Note: Available only on the Internet: <http://tampub.uta.fi/tiedotusoppi/951-44-5572-X.pdf>

LOCAL RADIO • NEWS • COMMERCIAL RADIO

Artiklar

Huttunen, Marjut: Jackass: huonolla maulla höystettyä passivoivaa viihdettä ja perinteistä miehissyyttä? [= Jackass: an instrument for the hegemony of traditional masculinity?] Lähikuva (2002)3, ISSN 0782-3053, pp. 69-76. Note: English summary.

TELEVISION SERIALS • REALITY TELEVISION

Mäkelä, Laura: Vallatonta vallanottoa komedia-sarjassa Ponille kyytiä. [= Unruly women in the comedy series Smack the Pony.] Lähikuva (2002)3, ISSN 0782-3053, pp. 19-29. Note: English summary.

TELEVISION SERIALS • TELEVISION COMEDY
• FEMINISM • WOMEN

Niiranen, Katariina: Nauru raikaa Pitkän Jussin Majatalossa: koomisen keinoista ja kansallisuudesta. [= Humour and nationality in Fawlty Towers.] Lähikuva (2002)3, ISSN 0782-3053, pp. 77-91. Note: English summary.

TELEVISION SERIALS • HUMOUR • NATIONALITY
• NATIONAL IDENTITY

Picard, Robert G.: U.S. newspaper ad revenue shows consistent growth. Newspaper Research Journal 23(2002)4, ISSN 0739-5329, pp. 21-33.

ADVERTISING • NEWSPAPERS • MEDIA ECONOMY
• FINANCING

Ruohomäki, Katariina: Uutiskirjoittaminen professionaalisenä taitona: matkimalla vai koulussa opittu? [= News writing as professional ability: learnt by imitating or learnt at school?] In: Koskela, Merja; Pilke, Nina (eds.): Erikoiskielet ja käännösteoria: VAKKI-symposiumi XXII: Vaasa 9.-10.2.2002, Vaasa, Vaasan yliopisto, 2002, 375 p., ISBN 951-683-979-7, (Vaasan yliopiston käännösteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisut; 29), ISSN 1235-5992, pp. 307-319.

JOURNALISTS • NEWS • WRITING

Siironen, Maria: Ironian karuselli South Park-sarjassa: stereotyyppistä parodiaa vai stereotyyppien parodiaa? [= The whirligig of irony in South Park: a stereotypical parody or a parody of stereotypes?] Lähikuva (2002)3, ISSN 0782-3053, pp. 53-68. Note: English summary.

TELEVISION SERIALS • HUMOUR
• ANIMATED CARTOONS

Norge

Dokumentalist: Pernille Riise Lothe

Filmfortellere

Marianne Bjørneboe (ed.), Oslo, Gyldendal, 2001, 207 p., ISBN 82-05-28090-8.

Litteraturviteren Marianne Bjørneboe ønsket å bidra med en alternativ bok om det å skrive for film. Hun har selv erfaring fra filmbransjen, og har her fått med seg et knippe andre filmskapere til å fortelle hvordan filmhistorier skapes. Bidragsyterne står bak kjente norske filmer som blant andre Eggs, Elling, Øyeblikket og Når nettene blir lange. Manusforfattere og regissører, gjerne en og samme person, beskriver hvordan de jobber med egne tekster og med å omforme andres litterære tekster til filmmanus. Vi får innblikk i arbeidsverktøy og arbeidsprosesser, og hvordan de forholder seg til økonomiske rammer og nye trender. De formidler sine tanker om hvorfor de lager filmer, hva som motiverer dem og om veien fra idé til film. To klippere innvier oss dessuten i sin arbeidshverdag.

Inneholder følgende bidrag: *Fortelleren: en introduksjon* (Marianne Bjørneboe), *Hvordan jeg gjør andres stoff til mitt eget: om å skrive filmmanus ut fra en annens litterære forelegg* (Axel Hellstenius), *Kunsten å bøye seg mot* (Jonny Halberg), *Betraktninger fra et strålende helvete* (Nikolaj Frobenius), *En kjærlighetshistorie* (Hans Petter Blad), *Om Pirx* (Per Schreiner), *Har du noe å fortelle da?* (Sirin Eide), *Hvordan gjøre sitt eget stoff til andres* (Thomas Robsahm), *Dagbok fra drømmefabrikken eller Dying is easy, filmmaking is hard* (Sølve Skagen), *Filmforteller i lavbudsjettets og dogmereglens vold* (Mona Hoel), *Fiksjonsforpliktelser* (Hans Petter Moland), *Dokumentaristen sine forbanningar* (Margreth Olin), *I skogen står forlisene tett: på kurs med grunnideen* (Bent Hamer), *Alt er tillatt og ingenting er hellig – så lenge det tjener filmens univers: om klippingen av Eggs* (Skafti Gudmundsson) og *De magiske hendene* (Inge-Lise Langfeldt).

Note: For mer informasjon, se <http://www.gyldendal.no/>

Nettsvermere. En rapport om ungdom og internett

Taran L. Bjørnstad & Tom Ellingsen, Oslo, Statens filmtilsyn, 2002, 127 p., ISBN 82-91977-06-2, (Rapport; 2002, 1).

Det finnes mange meninger, men lite kunnskap om ungdoms forhold til internett. Denne rapporten prøver å bidra med kunnskap på dette feltet, ved å intervjuer unge gutter og jenter om deres tanker om og følelser for dette mediet. Ungdommene forteller om sin bruk av nettet i fritiden og på skolen, om spill, chatting og e-post. De snakker om regler og brudd på regler, om hva slags informasjon de oppsøker og hvorfor. Det fokuseres på møtet mellom innholdet og ungdommenes preferanser, forståelse og nytte av innholdet. Rapporten er skrevet på oppdrag fra Statens filmtilsyn ved Dag Asbjørnsen og Elisabeth Staksrud. Den er knyttet til filmtilsynets prosjekt SAFT, som er støttet av EUs handlingsprogram for tryggere bruk av internett.

Note: For mer informasjon, se <http://www.filmtilsynet.no/> og <http://www.saftonline.org/>

Populærmusikken i kulturpolitikken

Jostein Gripsrud (ed.), Oslo, Norsk kulturråd, 2002, 405 p., ISBN 82-7081-107-6, (Rapport; 30), ISSN 0806-5802.

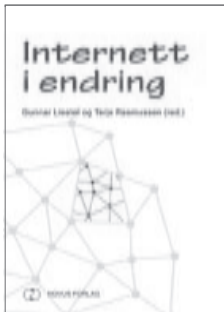
Denne utredningen, som er skrevet på oppdrag fra Norsk kulturråd, kompletterer studier som er gjort på feltene jazz, folkemusikk, folkedans, orkestrene og de 'frie' musikkensemblerne. Samlet danner disse rapportene grunnlaget for myndighetenes vurdering av kulturpolitiske tiltak og virkemidler på musikkområdet.

Rapporten om populærmusikk er delt inn i tre hovedtemaer: *estetikk, identitet og produksjon, distribusjon og rammevilkår*. Den første tar for seg populærmusikk som kunstform. Videre drøftes populærmusikkens bidrag til identitetsdannelser i ulike deler av befolkningen. Sist, men ikke minst, blir feltets sosiale, økonomiske og politiske stilling belyst. Disse bidragene er med: *Populærmusikk mellom kunst og marked* (Jostein Gripsrud). *Populærmusikken og de andre musikalske genrer* (Peter Larsen), *Estetiske perspektiver på populærmusikk* (Anne Danielsen), *Populærmusikkens tekster* (Leif Johan Larsen), *Ikke la meg ta meg: livsbilder i popmusikkens tid* (Odd Are Berkaak), *Om kjønn i rock og pop* (Anne Lorentzen), *Kulturpolitikk og populærmusikk* (Are Brandstad), *Populærmusikkfeltets organisering* (Mie Berg Simonsen), *Platebransjen og musikkproduksjon i Norge* (Hans Weisethaunet), *Rollen til radio og TV i formidling av populærmusikk* (Arnt Maasø) og *Appendiks* (Mie Berg Simonsen).

Note: For mer informasjon, se <http://www.kulturrad.no/>

Internett i endring

Gunnar Liestøl & Terje Rasmussen (eds.), Oslo, Novus forlag, 2001, 468 p., ISBN 82-7099-344-1.

Forandrer nettet verden? Gjennom forskningsprosjektet Internett i endring (1998-2000), har forskere og studenter ved Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo, sett på nettets møte med samfunnet. Hvilke sosiale og tekstmessige endringer utløses med internett? Hvordan påvirkes for eksempel bøker, aviser og dataspill av det nye mediet? Fra både humanistiske og samfunnsvitenskapelige miljøer får vi analyser av innvirkningen på ulike felter som forskningsformidling, politikk, demokrati, ytringsfrihet, kunst, reklame og journalistikk. Sentrale utviklingslinjer for internett i Norge blir også presentert. Boken er en rapport fra prosjektet, som i hovedsak har vært støttet av Norges forskningsråd, gjennom SKIKT-programmet.

Inneholder følgende bidrag: *Innledning: internett/samfunn: kommunikasjon/genre* (Gunnar Liestøl og Terje Rasmussen), *Boken og den digitale utfordringen* (Boas Krøgh Nielsen), *Nettspill: dataspill og internett* (Geir Stensrud), *Sofies verden: karakterenes forsvinningsnummer fra bok til CD-ROM og internett* (Albertine Aaberge), *Online-spill* (Knut Augedal og Jo Singstad), *Art in networks: information and communication technology in art museums* (Palmyre Pierroux), *Internett og world wide web som arena og nettverk for kunstnerisk aktivitet: en brukerguide til nettkunst* (Anne Lise Wullum), *Levende bilder på www* (Synne Skjulstad og Gunhild Varvin), *Internett fra pull til push* (Hans Christian Almendingen og Harald Sommerseth), *Nettavisen i Norge* (Terje Lynnebakken), *Journalistisk ideologi og praksis i møte med internett* (Even Teimansen), *Nyheter på nett: en komparativ studie av Aftenpostens nyhetsformidling på nett og papir* (Lisbet Kallevik), *Forholdet mellom papir- og nettavisen og responsjournalistikken i aviser på internett* (Ingrid Støver Jensen), *Når referansene realiseres: redaktøransvar i elektronisk publisering av aviser* (Åke Refsdal Moe), *Forskningsformidling på internett* (Jørgen Moland),

Reklame på world wide web (Espen Østli), *Webreklame som finansiering* (Anders Vinnogg), *How to censor the Internet* (Elisabeth Staksrud), *I kjølvannet av CDA: internett og ytringsfrihetsdebatten i USA* (Tor Bang), *Elektronisk nettverksbygging blant sosiale bevegelser på internett* (Catharina Nes), *Internettøkonomi: utfordringer forbundet med finansiering av medieinnhold formidlet over elektroniske distribusjonssystemer* (Stephan Granhaug), *Valgkamp på nettet: en studie av holdninger og deltakelse på NRKs 'Nettåpent' under valget 1997* (Karin Trandheim Røn) og *Microsoft-monopolet og norsk internettpolitikk* (Ida Naper).

Note: For mer informasjon, se <http://www.novus.no/>

Digital makt. Informasjons- og kommunikasjonsteknologiens betydning og muligheter

Tore Slaatta (ed.), Oslo, Gyldendal, 2002, 272 p., ISBN 82-05-30678-8.

Hvordan påvirker, endrer og skaper utviklingen og utbredelsen av IKT nye former for maktforhold, maktutøvelser og maktforståelser i samfunnet? Ledende forskere på IKT og digitale medier belyser dette fra ulike perspektiver. Temaer som forbrukerrettigheter, ytringsfrihet, velferdsfordeling, kjønn og nyhetsinformasjon er sentrale i drøftingene. Boken er en del av makt- og demokratiutredningen 1998 – 2003, og er et resultat av et samarbeid med forskningsprogrammet SKIKT ved Norges forskningsråd.

Inneholder følgende kapitler: *Forord* (Tore Slaatta), *Konvergens, kontroll, og kreativitet* (Tore Slaatta), *Foucault i kyberrommet: forbrukerrettigheter og teknologiske sperrer i vår digitale hverdag* (Gisle Hanne-my), *Ytringsfrihet og sensur på internett: politisk regulering og kommer-*

siell filtrering (Elisabeth Staksrud), *Nettets makt: systemteoretiske sonderinger og sondringer* (Terje Rasmussen), *Fra rettsstat til rettsstatsautomat* (Dag Wiese Schartum), *IKT – mellom marked og politikk* (Tanja Storsul), *M – F – Neuter: kjønnsparadokser på nett* (Merete Lie), *Ordets makt: the power of the worldä* (Thomas Hylland Eriksen), *Nye nyheter – ny fordeling av forteller-makt?: om utviklingen av hypermediale nyhetsformater på www* (Martin Engebretsen), *Maktens omfunktioneringar: om digitaliseringen av bokens samhälle* (Johan Svedjedal) og *Digital aktivisme og sosiale bevegelser på internett* (Tore Slaatta).

Note: For mer informasjon, se <http://www.gyldendal.no/>

Selvspill i radio. Mamarazzis ukonvensjonelle populærjournalistikk

Espen Ytreberg, Oslo, Unipub forlag, 2002, 165 p., ISBN 82-7477-117-6.

Analysen av radioproduksjon er sjeldne, og denne boken blir av flere betegnet som et nybrottsarbeid innen sosiologiskorientert medievitenskap. Ytreberg undersøker det norske radiomagasinet Mamarazzi, som ble sendt på NRK Petre fra 1998 til 2001. Han ser nærmere på hvordan man kommuniserer i moderne massemedier, og peker på noen nye og muligens forvirrende tendenser i medienes omgangsformer. Blant annet peker han på noe han kaller selvspill. Dette viser til en væremåte som er blitt mer og mer vanlig i mediene, og som preges av en kombinasjon av selvrapportering og humoristisk distanse som blander fakta og fiksjon,

alvor og spøk. Forfatteren tar for seg dette selvspilllets mekanismer, dels gjennom observasjoner i og utenfor studio og dels gjennom analyser av konkrete programmer

Note: For mer informasjon, se <http://www.hoyskoleforlaget.no/>

Annan ny litteratur

Berg, Thoralf: *Teatret i Trondheim: strukturell utvikling, publikum og nasjonale aspekter*. Trondheim, NTNU, 2002, 332 p., ISBN 82-471-5146-4. (NTNU, Institutt for kunst- og medievitenskap). Note: Avhandling til dr.art.-graden.

The thesis is focusing on the activity in a specific theatre building in Trondheim, in Prinsens Gate 18-20, in the period from 1865 to 1911. The author looks at structural changes on the activity in the theatre in the period and the activity seen in a national context. He also examines the composition and the behaviour of the theatre audience and the changes in the artistic activity.

THEATRE • AUDIENCES • HISTORY • ART

Kvam, Bjarne: *Pressen og kriminalsakene: inntrykk fra Sverige, Danmark, Storbritannia og USA*. Volda, Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda, 2001, 52 p., ISBN 82-7661-149-4, (Arbeidsrapport; 115), ISSN 0805-6609. (Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda).

PRESS • CRIMES • COVERAGE • LAW

Larsen, Leif Ove: *Norgeshistorien og norsk film-historie: teoretiske perspektiver og empiriske poenger*. Bergen, Universitetet i Bergen, 2002, 34 p., ISBN 82-8033-015-1, (Arbeidsnotater; 43), ISSN 0809-4284. (Universitetet i Bergen, Institutt for medievitenskap). Note: Opprinnelig fremført som oppgitt prøveforelesning til dr.art.-graden 4.12. 1999, Institutt for medievitenskap, Universitetet i Bergen.

FILMS • HISTORY • THEORY • SOCIETY

Liestøl, Gunnar (ed.); Morrison, Andrew (ed.): *Tverrfaglighet og digitale medier*. Oslo, Universitetet i Oslo, 2001, 84 p., ISBN 82-8064-001-0, (Rapport; 2), ISSN 1502-7198. (Universitetet i Oslo, InterMedia). Note: Rapporten inneholder en innledning og fire bidrag. Bidragene er registrert separat, se NORDICOM NO. 200230258-20023061. En KTK-rapport (Kommunikasjon: Teknologi og kultur) fra UiO. KTK er et strategisk forskningsprogram i Norges forskningsråd, som del av forskningsprogrammet SKIKT.

Inneholder følgende bidrag: *Ulike modeller for tverrfaglighet – og muligheten for tverrfaglig forskning i dagens akademiske situasjon* (Thomas Krogh), *Tverrvitenskapelig forskning i lys av para-*

digmebegrepet (Bård Ketil Engen), *Research into the development of digital media as an interdisciplinary field based in the sciences and the humanities* (Gunnar Liestøl) og *Med semiotikk som brobygger – oversettelsesarbeid i et prosjekt om subjektivitet i teknososiale praksiser* (Ingunn Moser).

DIGITAL MEDIA • RESEARCH
• INFORMATION TECHNOLOGY
• COMMUNICATION TECHNOLOGY

Rønnestad, Eivind: *Nyheitsproduksjon for fjernsyn*. Volda, Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda, 2001, 148 p., ISBN 82-7661-138-9, (Arbeidsrapport; 111), ISSN 0805-6609. (Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda). Note: Boken er laget som et hjelpemiddel for opplæring i produksjonsteknikk innen fjernsynsjournalistikk.

NEWS • PRODUCTION • TELEVISION
• NARRATOLOGY

Sivertsen, Erling: *Tanker om indeksikalitet i fotografier: tanker knyttet til fotografier som handler om det indeksikalske i reklame og dagspresse*. Volda, Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda, 2002, 22 p., (Notat; 12), ISSN 0805-8075. (Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda).

PHOTOGRAPHY • ADVERTISING • PRESS • PICTURES

Vestad, Jon Peder: *Språkrøkt og språkråd*. Volda, Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda, 2001, 91 p., ISBN 82-7661-140-0, (Arbeidsrapport; 112), ISSN 0805-6609. (Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda). Note: Arbeidsrapporten er skrevet som et hjelpemiddel for journalister i etermediene.

LANGUAGE • MEDIA • BROADCASTING
• JOURNALISM

Artiklar

Slaatta, Tore: Med Bourdieu som utgangspunkt: medienes makt. *Sosiologi i dag* 32(2002)1/2, temanummer, ISSN 0332-6330, pp. 93-126. Note: Temanummeret handler om Bourdieu.

MEDIA POWER • CULTURE • SOCIETY • CRITICISM

Slaatta, Tore: Penger, rikdom og den økonomiske eliten i mediene. *Sosiologi i dag* 32(2002)3, ISSN 0332-6330, pp. 25-53.

ECONOMICS • MEDIA • NEWS • JOURNALISM

Sverige

Dokumentalist: Roger Palmqvist

TV:s nyhetsprogram som interaktion

Helen Andersson, Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk, 2002, 222 p., ISBN 91-506-1617-X, (Skrifter utgivna av institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet; 59), ISSN 0083-4661. Note: Dr. diss. English summary 8 p.

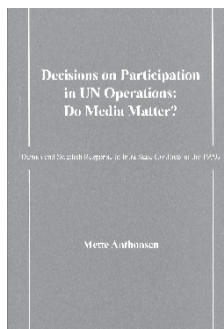

Avhandlingen handlar om interaktion i TV-sända nyhetsprogram utifrån en tittares perspektiv. Materialet täcker tre nyhetsprogram i olika kanaler, och författarens utgångspunkt är att nyhetsprogrammen kan ses som ett skådespel där deltagarna intar vissa roller. Med hjälp av vissa regigrepp tecknas dessa roller fram inför tittarna. Här undersöks vilka dess roller är och vilka grepp som används, d.v.s. vilken bild som ges av den kommunikativa situationen och av programledaren i interaktionen med kollegerna, med de inbjudna gästerna och med tittarna själva. Analysverktygen har hämtats från den interaktionella sociolingvistik. Som teoretisk grund ligger Erving Goffmans tankegångar om positionering, självbild och ramar. Analysen bygger på ett arbetsmaterial omfattande 11,5 timmar

färdigredigerat studiotal från de tre nyhetsprogrammen Aktuellt, Nyheterna och Tvärsnytt under 1997-1998.

Decisions on Participation in UN Operations: Do Media Matter? Danish and Swedish Responses to Intra State Conflicts in the 1990s

Mette Anthonsen, Göteborgs universitet, Statsvetenskapliga institutionen, 2003, 369 p., ISBN 91-628-5568-9, (Göteborg Studies in Politics; 80), ISSN 0346-5942. Note: Dr. diss.

This dissertation discusses three questions: On a theoretical level, in which ways can media be assumed to function in relation to foreign policy? By which means can media be hypothesised to matter for state policy vis-à-vis participation in UN operations? And, on an empirical level, do media actually play a role? These questions are discussed in this study of Danish and Swedish responses to UN operations in 16 different intra state conflicts during the 1990s. Well-known conflicts in the former Yugoslavia, Somalia and Rwanda are included, as are conflicts in less publicised areas such as Georgia, El Salvador and Western Sahara, for example. Danish and Swedish TV (Danish TV2 Nyhederne and Swedish SVT Rapport) and newspaper (Politiken and Dagens Nyheter) coverage of different

conflicts are analysed by 10950 news items, and 26 key decision makers are interviewed in this book.

Mångfald i medieforskningen

Ulla Carlsson (ed.), Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2003, 164 p., ISBN 91-89471-17-2, (Nordiska medieforskare reflekterar; 4), ISSN 0349-1242. Note: FSMK 25 år, Symposium, Malmö högskola, 24-25 april 2003.

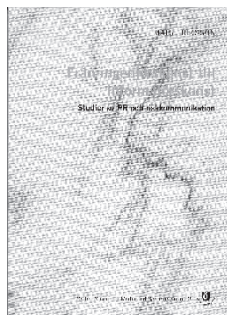

I skriftens första del redovisar forskare från olika discipliner hur de ser på mediernas roll och villkor i dagens samhälle, vilka de anser vara de viktigaste frågorna och hur de skall formuleras och bedrivas forskning kring. I en andra del redogör tre MKV-forskare, som alla börjat sin forskarbana inom andra discipliner än medie- och kommunikationsvetenskap, hur de utifrån sina erfarenheter söker få till stånd stimulerande och utvecklingsbara forskningsmiljöer. I bokens tredje del kommer de forskare, skolade inom medie- och kommunikationsvetenskapen, som skall svara för ämnets utveckling, till tals. Här reflekterar och diskuterar sex unga MKV-forskare som nyligen har disputerat eller snart skall disputerat om medie- och kommunikationsvetenskapens framtid i Sverige.

Följande artiklar ingår: *Välkomna till 25 år med SMASSK* (Madeleine Kleberg), *De osynliga medieforskarna. Några tankar om mediesamhället, makten och forskningens uppgift* (Sverker Sörlin), *Omedvetna kommunikationsforskare?* (Peter Esaiasson), *Filmvetenskapliga utvecklingstendenser. Exemplet "High Concept"* (Erik Hedling), *Om en sociologs användning av medier* (Malin Åkerström), *Forskaridentitet i förändring. Några personliga reflektioner kring svensk medieforskning* (Lennart Weibull), *Mångfald i medievetenskapen* (Birgitta Höijer), *Medieforskning mellan kultur och samhälle. För en integrativ medievetenskap* (Göran Bolin), *Jag tänker kommunikation, alltså är jag* (Jesper Falkheimer), *Tids nog märker man att man vill göra något eget. Om forskarens självförverkligande och fältets förvandling* (André Jansson), *Mångfaldens välsignelse och förbannelse* (Anna Maria Jönsson), *Fler mediehistorier. Att värna medie- och kommunikationsvetenskapens privilegierade position* (Amanda Lagerkvist), *Kärnproblemen och medie- och kommunikationsvetenskapen* (Annika Sjölander) och *Kommunikation och praxis. Eller min svenska MKV-historia* (Dino Viscovi).

Från ingenjörskonst till informatörskonst. Studier av PR och risk-kommunikation

Mats Eriksson, Örebro universitet, Humanistiska institutionen, 2003, 265 p., ISBN 91-7668-330-3, (Örebro Studies in Media and Communication; 2), ISSN 1651-4785. Note: Dr. diss. English summary 12 p.

Avhandlingen behandlar miljö- och hälsoriskhanterande företags externa riskkommunikation. Sådan riskkommunikation ses här som en del av företagens PR-verksamhet. Författaren undersöker de organisatoriska förhållandenas betydelse för hanteringen av riskkommunikation, samt hur riskkommunikationen utvecklas över tid. Detta genomförs i form av en kritisk analys av fruktbarheten hos James Grunigs PR-teori för riskkommunikationsområdet. Analysen sker genom att teorin appliceras på ett empiriskt underlag hämtat från fyra miljö- och hälsoriskhanterande företag inom olika branscher. Studien använder en kvalitativ och komparativ fallstudieansats, där empirin är insamlad genom intervjuer och dokumentstudier. De företag som studeras är Svensk Kärnbränslehantering AB, Rohm Haas Nordiska AB, Skandinaviska raffinaderi AB och Preem Raffinaderi AB.

Visioner och verkligheter. Kommunikationen om företagets strategi

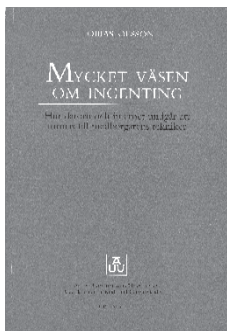
Catrin Johansson, Uppsala universitet, Institutionen för informationsvetenskap, Medie- och kommunikationsvetenskap/MKV, 2003, 373 p., ISBN 91-554-5564-6, (Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala Studies in media and Communication; 2), ISSN 1651-4777. Note: Dr. diss. English summary 15 p.

Avhandlingen beskriver och analyserar kommunikationen om strategin i ett företag. Författaren studerar hur strategins innehåll: vision, mål och gemensamma värderingar, konstrueras och formuleras, och hur strategin kommuniceras samt hur strategin tolkas och värderas på olika chefsnivåer i företaget. Ett helhetsperspektiv anläggs. För det första studeras således kommunikationen i sin organisationskontext, för det andra studeras såväl kommunikationens produkter, text och samtal, som de mer övergripande processerna: konstruktion, kommunikation och tolkning. För det tredje integreras studiet av samtal och texter. I en fallstudie genomfördes en longitudinell kvalitativ studie i företaget – från april 1998 till januari 2000. En kombination av metoder tillämpades, inkluderande deltagande observation, diskursanalys och intervjuer.

Mycket väsen för ingenting. Hur datorn och Internet undgår att formas till medborgarens tekniker

Tobias Olsson, Uppsala universitet, Institutionen för informationsvetenskap, Medie- och kommunikationsvetenskap/MKV, 2002, 311 p., ISBN 91-554-5429-1, (Acta Universitatis Upsaliensis. Uppsala Studies in Media and Communication; 1), ISSN 1651-4777. Note: Dr. diss. English summary 8 p.

Avhandlingen griper sig an frågor om huruvida datorn och Internet används som verktyg för rollen som medborgare inom ramen för den svenska arbetarklasskulturen eller ej, och i så fall på vilket/vilka sätt? Och vilken betydelse har den nya informations- och kommunikationstekniken – om någon – för identiteten som medborgare bland arbetarklasskulturens dator- och Internetanvändare? Med utgångspunkt i den samtida diskussionen om "demokratins kris", och tankarna om den nya informations- och kommunikationsteknikens demokratiska potential, som de för fram i Demokratiutredningens slutbetänkande och LO-datorprojektet, utvecklar författaren kritiska resonemang kring vad som händer i mötet mellan den nya tekniken och användare ur arbetarklasskulturen. Utnyttjas datorns och

Internets möjligheter av medborgaren? Studiens empiriska material hämtas från intervjuer med 15 arbetarklasshushåll.

Signaturen Bansai. Ester Blenda Nordström. Pennskaft och reporter i det tidiga 1900-talet

Margareta Ståhl, Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2002, 376 p., ISBN 91-88212-47-5, (Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation; 29), ISSN 1101-4652. Note: Dr. diss. English summary 8 p.

Studien handlar om reportern och pennskaftet Ester Blenda Nordström, som verkade i det tidiga 1900-talet. Avhandlingen gör ett nedslag i ett viktigt förändringsskede i den svenska journalistikens historia och fokuserar på en enskild journalists verk sett både i ett samtidsperspektiv och mot en biografisk bakgrund. Utgångspunkten för bokens analyser är de cirka 400 tidningsartiklar som Ester Blenda Nordström skrev i Stockholms Dagblad, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet under sin tid som anställd inom dagspressen på 1910-talet, och inte minst de två reportageserierna "En månad som tjänsteflicka på en bondgård i Södermanland" (1914) och "Kåtornas folk" (1915-1916). Särskilt intresse ägnar avhandlingen sambandet mellan Ester Blenda Nordströms journalistik och modernitet.

Att fånga nätet. Kvalitativa metoder för Internetforskning

Malin Sveningsson, Mia Lövheim & Magnus Bergquist, Lund, Studentlitteratur, 2003, 240 p., ISBN 91-44-04162-4.

Boken behandlar forskningsmetoder och hur dessa påverkas när forskaren använder Internet för sina studier. Huvudsakligen beskrivs kvalitativa forskningsmetoder och analytiska strategier diskuterar. Inledningsvis redogörs för och preciseras Internet och datormedierad kommunikation som forskningsfält. Därefter följer en introduktion till Internet och kapitel om hur man samlar material på nätet, hur texter från nätet analyseras, forskningsetik. Slutligen redovisas sex fallstudier om Internetforskning i praktiken.

Medierne, minoriteterne og det multikulturelle samfund. Skandinaviske perspektiver

Thomas Tufte (ed.), Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2003, 256 p., ISBN 91-89471-16-4, (Nordiska medieforskare reflekterar; 3), ISSN 1650-5131.

Denne bog handler om identitet, og om at høre til eller høre hjemme et sted. Bogen er en analyse af mediebrug, medierepræsentation, globalisering og kulturel forandring, en bog om, hvordan identitet forhandles i hverdagens praksis, og hvordan medierne på forskellige måder spiller en vigtig rolle i disse forhandlinger.

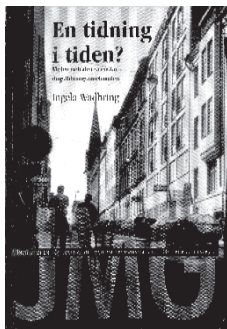
En af de store udfordringer i Skandinavien i dag er at finde ud af, hvordan der politisk, socialt og kulturelt skal reageres på de nyere medborgere, indvandrere og flygtninge, og deres efterkommere. Vi ser i dag skandinavisk-sprogede muslimske websites, tyrkisk og indisk satellit-tv i indvandrerhjem, uendelige diskussioner om halal-kød, tørklæder og

indvandrere-bander i de skandinaviske medier, unge indvandreregrupper på toppen af skandinaviske musik-hitlister; osv. Dette er blot enkelte aspekter af og reaktioner på multikulturalismens vilkår i de skandinaviske samfund i dag. Hvor dybt stikker de kulturelle og sociale forandringer vi oplever i disse år, hvor bevæger de skandinaviske samfund sig hen, og mere specifikt: hvilken rolle spiller medierne i det hele? Gennem indledende refleksioner omkring medier, kultur og etnicitet, efterfulgt af case studies, analyseres og identificeres nogle af de vilkår, hvorpå borgere i Danmark, Norge og Sverige forhandler, skaber og konstituerer deres historie, deres sociale orden og deres kulturelle praksis. I denne bog bringes en række indvandrere- og medieforskere således sammen i et forsøg på at udforske en bred vifte af multikulturalismens muligheder og begrænsninger i Skandinavien.

Följande artiklar ingår: *Introduction* (Thomas Tufte), *Etnicitet og mediernes skildring af de etniske minoriteter. Et antropologisk perspektiv* (Peter Hervik), *Oplysninger til danskerne om samfundet* (Flemming Røgilds), *Den mystiska kulturkrocken – "invandrarkillen" och "invandartjejen" i mediehändelsernas mitt* (Ylva Brune), *The long distance runner and discourses on Europe's others. Ethnic minority representation in feature stories* (Elisabeth Eide), *Media representation of ethnicity the institutional discourse* (Mustafa Hussain), *Hvordan lyder en kultur? Musikalsk (selv)iscensættelse i det offentlige rum og dets betydning for relationen mellem gruppe og individ* (Eva Fock), *TV-nyheder fra hjemlandet – integration eller ghettoisering? Om transnationalisme og nyhedsforbrug* (Connie Carøe Christiansen), *Minority youth, media uses and identity struggle. The role of the media in the production of locality* (Thomas Tufte), *Being a computer user what does that mean? A discussion about young people's talk about computers and themselves* (Ingunn Hagen), *Svenska cybermuslimska miljöer i början av det 21 århundradet* (Göran Larsson), *Danmarks forenede cybermuslimer og italesættelsen af islam* (Jørgen Bæk Simonen).

En tidning i tiden? Metro och den svenska dagstidningsmarknaden

Ingela Wadbring, Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 396 p., ISBN 91-88212-00-9, (Göteborgsstudier i journalistik och masskommunikation; 32), ISSN 1101-4652. Note: Dr. diss. English summary 7 p.

Avhandlingen beskriver gratistidningen Metro och utreder tidningens framgång och betydelse för tidningsmarknaden i Sverige från starten 1995 till och med hösten 2002. Författaren analyserar Metro utifrån olika perspektiv, t.ex. betingelserna för de två marknaderna där tidningen opererar – läsarmarknaden och annonsmarknaden, men också i ett politiskt, teknisk och ekonomiskt sammanhang. I studien används material och metoder av flera slag. Tidningen studeras med hjälp av dokumentanalyser, intervjuer och innehållsanalyser, läsarna med surveyundersökningar och fokusintervjuer och marknaderna med hjälp av tidnings- och reklamstatistik samt kartläggningar från andra forskare och befolkningsdata.

Annand ny litteratur

Andersson Odén, Tomas: *2001 års publicistiska bokslut. En rapport om 36 tidningars bokstäver – i siffror*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2002, 43 p., (Arbetsrapport; 3), ISSN 1101-4679.

NEWSPAPERS • EDITORIALS • PUBLICITY • QUALITY

Andersson Odén, Tomas: *2002 års publicistiska bokslut: del 1: om tidningars redaktioner och innehåll*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 68 p., (Arbetsrapport; 9), ISSN 1101-4679.

NEWSPAPERS • PUBLISHERS • EDITORS • CONTENT

Andersson Odén, Tomas; Wadbring, Ingela: *Teknisk rapport för publicistiska bokslut: medarbetare, innehåll, läsare*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 76 p., (Arbetsrapport; 11), ISSN 1101-4679.

NEWSPAPERS • CONTENT • EMPLOYMENT
• READERS

Antoni, Rudolf: *Publikens publik: aktuell forskning kring användning och värdering av medier*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 22 p., (Arbetsrapport; 6), ISSN 1101-4679.

MEDIA • AUDIENCE • MEDIA USE
• EFFECT ON AUDIENCE

Antoni, Rudolf; Eriksson, Therese: *Läsvanestudien: en tabellrapport*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 26 p., (Arbetsrapport; 7), ISSN 1101-4679.

NEWSPAPERS • READING • MEDIA USE •
STATISTICAL DATA

Asp, Kent; Fredriksson, Magnus: *Bilavgaserna och den allmänna opinionen. Åsikter och handlingsberedskap*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2002, 35 p., (Arbetsrapport; 2), ISSN 1101-4679.

PUBLIC OPINION • ENVIRONMENT
• INFORMATION CAMPAIGNS • TECHNOLOGY

Asp, Kent: *Medieval 2002 – partiskheten och valutgången. En studie av valrörelsens medialisering*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 55 p., (Arbetsrapport; 13), ISSN 1101-4679.

MEDIA • ELECTION CAMPAIGNS • POLITICIANS
• JOURNALISTS

Berg, Jenny: *Den digitala diktaturen. Statlig kontroll av Internet i auktoritära regimer*. Mithögskolan i Sundsvall, Demokratiinstitutet, 2002, 30 p., (DMI-rapport; 24).

INTERNET • DEMOCRACY • POLITICAL POWER •
GOVERNMENT POLICY

Bergström, Annika; Wadbring, Ingela: *Medierna i vardagslivet. En metodologisk skiss över hur det är möjligt att använda dagböcker som insamlingsmetod i medieforskningen*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2002, 45 p. + 3 app. 5 p., (Arbetsrapport; 1), ISSN 1101-4679.

MEDIA • EVERYDAY LIFE • METHODOLOGY
• DATA COLLECTION

Björk, Micael: *Upplösningens dialektik. Bildningsmål och politisk modernitet i Sverige kring sekelskiftet 1900*. Stockholm/Stehag, Brutus Östlings Bokförlag Symposion, 2002, 304 p., ISBN 91-7139-544-X. Note: Dr. diss. English summary 6 p. transl. by: Lars H. Hansen.

I avhandlingen söker sig författaren tillbaka till det förra sekelskiftets debatter om bildning och politisk kultur för att få perspektiv på frågan hur kulturella förhållanden kan samspela med eller motverka en osäker demokratisk utveckling. Utifrån ett historiskt material rekonstrueras två pro-moderna grundhållningar. Det handlar om en kamp mellan dem som anser att det nära förestående demokratiska genombrottet bör knytas till en relativistisk kultursyn och dem som menar att bildningen skall användas för att hindra den upplösningssprocess som detta politiska maktskifte kan anses representera. Författaren undersöker hur bokkulturen blir föremål för en politisk problematisering i ett bildningsorienterat debattsammanhang under några decennier kring sekelskiftet 1900. Utifrån detta perspektiv genomförs fyra delstudier av hur folkbildningsengagerade modernister söker efter politisk kultur anpassad till moderna förhållanden. En studie behandlar Kungl. bibliotekets nyetablering som svenskt nationalbibliotek; en andra rör språk- och kulturpolitiska överväganden med anknytning till Vetenskapsakademien; en tredje kretsar kring 1912 års stora biblioteksreform; en fjärde rikta uppmärksamheten mot kretsen kring folkbildaren och kulturkritikern Knut Kjellberg.

BOOKS • CULTURE • POLITICS • HISTORY

Björkemarmen, Mariann: *Jönköpings Lokal-TV Förening: utvecklingen av en lokal TV-verksamhet*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 108 p., (Arbetsrapport; 12), ISSN 1101-4679.

TELEVISION • LOCAL MEDIA • CABLE TELEVISION
• TELEVISION PROGRAMMES

Bokpriskommissionens delrapport I. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter. Stockholm, Fritzes, 2002, 52 p., ISBN 91-38-21720-1, (SOU; 2002:66), ISSN 0375-250X. (Kulturdepartementet). Note: Delrapport från Bokpriskommissionen.

BOOKS • MAGAZINES • PRICES
• ECONOMIC INFORMATION

Bokpriskommissionens delrapport II. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter II. Stockholm, Fritzes, 2003, 52 p., ISBN 91-38-21835-6, (SOU; 2003:8), ISSN 0375-250X. (Kulturdepartementet).

BOOKS • MAGAZINES • PRICES
• ECONOMIC INFORMATION • SWEDEN

Carlsson, Ulla; Weibull, Lennart; Facht, Ulrika; e.a.: *Tidskriftsläsning i den digitala tidsåldern. Resultat från Mediebarometern 1979-2001. Underlag utarbetat för SCB och Bokpriskommissionen 2002-10-10.* Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2002, 56 p.

MAGAZINES • STATISTICAL DATA • READING
• AUDIENCE RATING

Carlsson, Ulla; Weibull, Lennart; Facht, Ulrika; e.a.: *Bokläsning i den digitala tidsåldern. Resultat från Mediebarometern 1979-2001. Underlag utarbetat för SCB och Bokpriskommissionen 2002-05-28.* Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2002, 52 p.

BOOKS • READING • STATISTICAL DATA
• CONSUMPTION

Carlsson, Ulla: *The rise and fall of NWICO – and then? From a vision of international regulation to a reality of multilevel governance.* Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2003, 39 p. (EURICOM Colloquium, Venice, 2003). Note: Theme: Information Society: Visions and Governance.

NEWS FLOW • COMMUNICATION POLICY • REGULATIONS • GLOBALIZATION

Effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter: underlag till bokpriskommissionen. Stockholm, SCB, 2003, 57 p., (Rapport; 2). (Statistiska centralbyrån/SCB).

BOOKS • MAGAZINES • ECONOMIC INFORMATION • PRICES

Erasmie, Göran: *Marknadsföring i förändring: från 60-tal till 90-tal.* Göteborgs universitet, Informations- och massmediegruppen, 2003, 102 p., (Rapport; 44), ISSN 1100-6153. Note: Licentiate thesis. English abstract.

Studien beskriver det marknadsorienterade synsättets influenser på arbetet inom ett antal svenska företags marknadsavdelningar. Detta gör författa-

ren genom att dels lyfta fram hur företagen resonerade kring, planerade och genomförde sin marknadsföring under början av nittioalet, dels genom tillbakablickar och jämförelser med hur samma företag bedrev motsvarande arbete i slutet av sextioalet. Utöver budgeteringsmetoder och procedurer kring marknadsplanering i allmänhet, ägnas särskilt intresse åt företagets beslut kring reklam och medieval. Fältstudien innefattar 10 företag, valda ur en studie från sextioalet där 40 företag ingick. Sammanlagt gjordes 18 intervjuer med marknads-, informations-, reklam- och produktchefer på företagen.

MARKETING • ADVERTISING • MEDIA POLICY
• HISTORY

Eriksson, Therese: *Gratistidningsmarknaden i Sverige 2001.* Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2002, 25 p. + app. 5 p., (Arbetsrapport; 5), ISSN 1101-4679.

GRATIS PRESS • MARKET • REACH • READING

Grip, Lena: *Mediernas syn på De Andra: en medieanalytisk studie i samband med mordet på Fadime.* Karlstads universitet, Institutionen för samhällsvetenskap, Avdelningen för Geografi och Turism, 2002, 54 p. + 4 app. 4 p., (Arbetsrapport; September 2002:9).

NEWSPAPERS • CONTENT • IMAGE • GENDER

Gustafsson, Karl Erik; Rydén, Per (eds.): *Tema: Presshistoria.* Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2002, 165 p., (Sylwan; 11 (Den svenska pressens historia)), ISSN 1403-3585.

I anslutning till att fjärde bandet av projektet *Den svenska pressens historia* lanserades hölls ett symposium med temat Presshistoria. I skriften dokumenteras symposiet och följande artiklar ingår: *Presshistoria som företagshistoria* (Håkan Lindgren), *Givakt! Lystring! Militär opinionsbildning via Pressen* (Jarl Torbacke), *Från radskrivare till världsreporter* (Eric Johannesson), *Journalistyrkets långsamma professionalisering* (Birgit Petersson), *Att teckna landsortstidningar – Kristianstadsbladet 150 år* (Gunilla Lundström), *Bilder av brott* (Per Rydén), *Från Hermes till Pethrus och Amos – kyrkan och pressen 1624-2002* (Elisabeth Sandlund), *Sporten som språngbräda i tidningskonkurrensen* (Lars-Åke Engblom), *Tidningsfamiljer och tidnings-släkter* (Karl Erik Gustafsson), *Förstasidornas föränderliga värld* (Sigurd Glans), *Leif Kihlberg – pressforskare på gamla dar* (Sverker Jonsson).

PRESS • HISTORY • NEWSPAPERS • JOURNALISM

Johansson, Bengt: *Journalisterna och mediernas makt: föreställningar om mediernas påverkan inom politisk kommunikation*. Sundsvall, Mitthögskolan, Demokratiinstitutet, 2003, 19 p., (Studier i Politisk Kommunikation; 2).

JOURNALISTS • MEDIA POWER
• POLITICAL COMMUNICATION
• COMMUNICATION EFFECTS

Lindberg, Boel: *Våra glada visor klinga. Skolradions sångstunder 1934-1969*. Stockholm, Stiftelsen etermedierna i Sverige, 2002, 290 p., ISBN 91-888-301-01, (Skrifter om utbildningsprogrammets historia; 6), ISSN 1400-7274. Note: English summary 8 p.

RADIO PROGRAMMES • EDUCATION • MUSIC
• HISTORY

Nygren, Gunnar: *Belönad granskning: kommunalt grävande belönat med Guldspade 1991-2001*. Sundsvall, Mitthögskolan, Demokratiinstitutet, 2003, 35 p., 41 p. (Studier i Politisk Kommunikation; 3).

JOURNALISTS • INVESTIGATIVE JOURNALISM
• LOCAL GOVERNMENT • HISTORY

Presshistorisk årsbok 2003. Stockholm, Svensk Presshistorisk Förening, 2003, 203 p., ISSN 0282-020X.

Skriften innehåller 10 presshistoriska artiklar, kort föreningsinformation samt ett register över publicerade artiklar och författare under åren 1984-2003. Följande artiklar ingår: *Historiens lärdomar* (Per Rydén), *Mutor, böner och föreställningar: svenska diplomater och propagandister i Hamburg på 1790-talet* (Ingemar Oscarsson), *Nykterhet, folkbildning och nationellt medvetande. Svenska antidrogorganisationers press i historisk belysning* (Kerstin Rydbeck), *Från Fredrika Bremer till Barbro Alving: resandets tradition med personligt reporterjag* (Kristina Lundgren), *Klippböckerna berättar. Pia Hård af Segerstads artiklar 1930-2000* (Ellinor Melander), *Kontinuitet och förändring. Politiska skämtteckningar i svensk dagspress 1928-1938* (Örjan Romefors), *Skräll i München* (Jan G Andersson), *När Expressen fick en själ* (Ernst Klein), *Vem är den där kvinnan ...? Presskritiken i Sverige 1956 av TV-serien I Love Lucy* (Peter Dahlén) och *Projektet Svenskt seriearkiv – Svensk seriehistoria* (Thomas Storn & Peter Nilsson).

PRESS • HISTORY • BIOGRAPHIES • MEDIA

Sandstig, Gabriella: *Organisation och kön. En strategisk litteraturoversikt av ämnesområdena organisation och kön applicerat på forskningsprojektet 'Kvinnorna i journalistkulturen'*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskom-

munikation/JMG, 2002, 72 p. + app. 3 p., (Arbetsrapport; 4), ISSN 1101-4679.

JOURNALISM • ORGANIZATIONS • GENDER
• WOMEN

Sandstig, Gabriella: *Orons platser. En granskning av människors upplevelser av rädsla och otrygghet*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 22 p., (Arbetsrapport; 8), ISSN 1101-4679.

MASS MEDIA • CRIMES • EFFECT ON AUDIENCE
• EVERYDAY LIFE

Strömbäck, Jesper: *Medierna som fjärde statsmakt. En studie av innebörden av begreppet granskande journalistik*. Sundsvall, Mitthögskolan, Demokratiinstitutet, 2003, 35 p., (Studier i politisk kommunikation; 1).

MEDIA POWER • POLITICAL COMMUNICATION
• JOURNALISM • HISTORY

Sundin, Staffan: *Den svenska mediemarknaden 2003*. Göteborgs universitet, NORDICOM-Sverige, 2003, 135 p., (MedieNotiser; 2, 2003), ISSN 1101-4539.

MEDIA • MARKET • OWNERSHIP • ENTERPRISES

Såthe, Johan: *TV-fabriken. Ett reportage om en ny industri*. Stockholm, Ekerlids Förlag, 2003, 224 p., ISBN 91-89617-38-X.

TELEVISION • TELEVISION PROGRAMMES
• DOCUDRAMAS • COMMERCIAL TELEVISION

Wadbring, Ingela: *2002 års publicistiska bokslut. Del 2. Om läsares och medarbetares syn på tidningar*. Göteborgs universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation/JMG, 2003, 66 p., (Arbetsrapport; 10), ISSN 1101-4679.

NEWSPAPERS • READERS • EMPLOYMENT
• ATTITUDES

Artiklar

Berghorn, Rickard: Allan Rune Petterssons behov av besvärjelser. *Barnboken* 25(2002)2, tema, ISSN 0347-772X, pp. 16-21. (Svenska barnboks-institutet).

BOOKS • CHILDREN
• LITERARY FORMS AND GENRES • AUTHORS

Bergström, Annika: Stadigt Internetklimat i väst. In: Nilsson, Lennart (eds.): *Perspektiv på Väst-sverige. SOM-undersökningen Västsverige 2001*, Göteborgs universitet, SOM-institutet, 2003, 225 p. + 3 app. 56 p., ISBN 91-89673-01-8, (SOM-rapport; 31), ISSN 0284-4788, pp. 101-109.

INTERNET • COMMUNICATION TECHNOLOGY
• MEDIA USE • WORLD WIDE WEB

Johansson, Annika: "Harry hade velat skrika". Skräckelement i Harry Potter-sviten. *Barnboken* 25(2002)2, tema, ISSN 0347-772X, pp. 4-11. (Svenska barnboksinstitutet).

BOOKS • CHILDREN
• LITERARY FORMS AND GENRES • CONTENT

Persson, Jonas: WWW.[KOMMUN].SE In: Nilsson, Lennart (eds.): *Perspektiv på Västsverige. SOM-undersökningen Västsverige 2001*, Göteborgs universitet, SOM-institutet, 2003, 225 p. + 3 app. 56 p., ISBN 91-89673-01-8, (SOM-rapport; 31), ISSN 0284-4788, pp. 111-120.

WORLD WIDE WEB • INTERNET
• LOCAL GOVERNMENT • DEMOCRACY

Strid, Jan: Radiolyssnande 2001 i Västsverige. In: Nilsson, Lennart (eds.): *Perspektiv på Västsverige. SOM-undersökningen Västsverige 2001*, Göteborgs universitet, SOM-institutet, 2003, 225 p. + 3 app. 56 p., ISBN 91-89673-01-8, (SOM-rapport; 31), ISSN 0284-4788, pp. 121-127.

RADIO • LISTENING • AUDIENCES
• RADIO CHANNELS

Svensson, Conny: Historia, samtid och utopi: om Nils Hyd,n och Gula Brigadens hjältar. *Barnboken* 25(2002)2, Tema, ISSN 0347-772X, pp. 22-32. (Svenska barnboksinstitutet).

BOOKS • CHILDREN
• LITERARY FORMS AND GENRES • READING